

MARX ENGELS

valitut teokset
6 osaa

OSA
4

MOSKOVA
KUSTANNUSLIIKE EDISTYS
1979

Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!

Советский Союз
KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VALITUT TEOKSET
6 OSAA

MOSKOVA

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

VALITUT TEOKSET
6 OSAA

OSA

4

KUSTANNUSLIIKE EDISTYS

1979

К. МАРКС и Ф. ЭНГЕЛЬС
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В ШЕСТИ ТОМАХ
ТОМ 4

На финском языке

Suomentajat Antero Tiusanen (Polittisen taloustieteen arvostelua ja Johdanto vuosien 1857—1859 taloustieteellisiin käsikirjoituksiin, teokset on suomennottu uudelleen) ja Olli Perheentupa (Muotoja jotka edeltävät kapitalistista tuotantoa ja Lisäarvoteorioita). Muiden teosten suomennos perustuu kustannusliike Edistuksen 1971—1973 julkaisemaan Marxin ja Engelsin Valittujen teosten kolmiosaiseen laitokseen, »Pääoman» 1. osaan sekä Leo Holmin suomentamaan kokoelmaan: Engels. Marxin Pääomasta

PAINETTU NEUVOSTOLIITOSSA

© Издательство «Прогресс», 1979. Сборник

© Kokoelma. Kustannusliike Edistys 1979

МЭ $\frac{10101-799}{014(01)-79}$ — 416 — 79

0101010000

K a r l M a r x

POLIITISEN TALOUSTIETEEN
ARVOSTELUA

Kirjoittanut Marx
elokuussa 1858 — tammikuussa 1859
Julkaistu Berliinissä 1859

Marx — Engels. Werke,
Dietz Verlag Berlin,
Bd. 13, S. 3—160

OIKAISU

Sivulla 436 viimeisen, viidennen kappaleen pitää olla kolmannen jäljessä.

ALKUSANAT

Tarkastelen porvarillista talousjärjestelmää tässä järjestyksessä: *pääoma, maanomistus, palkkatyö, valtio, ulkomaankauppa, maailmanmarkkinat*. Kolmen ensimmäisen otsikon alla tutkin nykyaikaisen porvarillisen yhteiskunnan kolmen suuren luokan taloudellisia elinehtoja. Kolmen muun otsikon yhteys toisiinsa on itsestään selvä. Ensimmäisen kirjan ensimmäinen jakso, joka käsittelee pääomaa, muodostuu seuraavista luvuista: 1. tavara, 2. raha eli yksinkertainen kiertokulku, 3. pääoma yleensä. Kaksi ensimmäistä lukua ovat nyt ilmestyvän niteen sisältönä. Kokonaisaineisto on olemassa erikoistutkimien muodossa — olen kirjoittanut ne pitkin väliajoin siinä tarkoituksessa, että itse ymmärtäisin asiat, en painamista varten. Niiden muokkaaminen yhtenäiseksi esittämäni suunnitelman mukaan riippuu ulkoisista olosuhteista.

Olen luopunut luonnostelemastani yleisjohdatuksesta², koska tarkemmin ajatellen jokainen yritys esittää etukäteen vasta todistettavana olevat tulokset on näköjään haitaksi, ja lukijan on päätettävä nousta yksityisestä yleiseen, mikäli hän aikoo ylipäätään seurata esitystäni. Sitä vastoin näyttävät muutamat viittaukset omien poliittisen taloustieteen opintojeni kulkuun olevan tässä paikallaan.

Opinnoissani oli varsinaisena ammattiaineena oikeustiede, mutta se jäi vain toissijaiseksi aineeksi filosofian ja historian rinnalla. Vuosina 1842—1843 jouduin »*Rheinische Zeitungin*»³ toimittajana ensimmäistä kertaa siihen

hankalaan tilanteeseen, että minun täytyi sanoa sanani niin kutsutuista aineellisista eduista. Ensimmäiset virikkeet talouskysymysten harrastukselleni⁴ sain puuvarkauksien ja maaomaisuuden palstoituksen käsittelystä Reinin maapäivillä, siitä kynäsodasta, jota Reinin maakunnan silloinen maaherra von Schaper ryhtyi virkatuoliltaan käsin käymään Moselin talonpoikien olosuhteista »Rheinische Zeitungia» vastaan sekä vihdoin vapaakauppaa ja suojatulleja koskevista keskusteluista. Toisaalta tuohon aikaan, jolloin oli monta kertaa enemmän hyvää tahtoa »edistyä» kuin asiantuntemusta, kuultiin »Rheinische Zeitungissa» heikon filosofisesti sävyttyneitä kaikuja ranskalaisesta sosialismista ja kommunismista. Ilmoitin vastustavani tätä asiantuntemattomien pintapuolisuutta, mutta ilmaisinkin selvästi »Allgemeine Zeitungin»⁵ kanssa käydyssä kiistassa, että siihenastisten opintojeni pohjalta en uskaltanut esittää mitään arviota itse ranskalaisten suuntausten sisällöstä. Tartuin sitä vastoin hanakasti siihen »Rheinische Zeitungin» julkaisijoiden harhakuvitelmaan, että lieventämällä lehden asennoitumista voitaisiin sen saama kuolemantuomio peruuttaa, ja sen avulla vetäydyin julkisuuden näyttämöltä tutkijankammioon.

Ensimmäinen tutkimus, minkä laadin ratkaistakseni minua vaivanneet epäilyt, oli Hegelin oikeusfilosofian kriittinen uudelleenarviointi. Sen johdanto ilmestyi vuonna 1844 Pariisissa julkaistussa »Deutsch-Französische Jahrbücherissä»⁶. Tutkimukseni johti siihen tulokseen, että oikeussuhteita enempää kuin valtiomuotojakaan ei voi käsittää niistä itsestään käsin eikä liioin ihmishengen niin sanotusta yleisestä kehityksestä käsin. Ne pohjautuvat päinvastoin materiaalisiin elämänoloihin, joiden kokonaisuuden Hegel on 1700-luvun englantilaisten ja ranskalaisten esikuvaa noudattaen koonnut »kansalaisyhteiskunnan» nimen alle. Kansalaisyhteiskunnan anatomiaa on etsittävä poliittisesta taloustieteestä. Jatkoin Pariisissa aloittamaani poliittisen taloustieteen tutkimista Brysselissä, minne olin siirtynyt herra Guizotin antaman karkotusmääräyksen vuoksi. Se yleinen tulos, johon tulin ja josta tein kerran sen löydettyäni opintojeni ohjenuoran, voidaan lyhyesti muotoilla seuraavasti. Elä-

mänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset tulevat tiettyjen väistämättömien heidän tahdostaan riippumattomien suhteiden, tuotantosuhteiden alaisiksi, jotka vastaavat heidän materiaalisten tuotantovoimiensa määrättyä kehitysastetta. Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, sen reaali-perustan, jolle kohoaa juridinen ja poliittinen päällysrakenne ja jota vastaavat määrättyt yhteiskunnallisen tajunnan muodot. Aineellisen elämän tuotantotapa on ylipäätään yhteiskunnallisen, poliittisen ja henkisen elämän ehtona. Ihmisten tajunta ei määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin heidän yhteiskunnallinen olemisensä määrää heidän tajuntansa. Yhteiskunnan aineelliset tuotantovoimat joutuvat tietyissä kehitysvaiheessaan ristiriitaan olemassaolevien tuotantosuhteiden tai omistussuhteiden — mikä on vain asian juridinen ilmaus — kanssa kehittyttyään siihen asti näiden suhteiden rajoissa. Nämä suhteet muuttuvat tuotantovoimien kehitysmuodoista niiden kahleiksi. Silloin seuraa yhteiskunnallisen vallankumouksen aikakausi. Taloudellisen perustan muuttumisen myötä koko valtava päällysrakenne mullistuu hitaammin tai nopeammin. Tarkasteltaessa tällaisia mullistuksia on aina tehtävä ero taloudellisissa tuotantoehdoissa tapahtuvan aineellisen, luonnontieteellisen tarkasti todettavissa olevan mullistuksen sekä niiden juridisten, poliittisten, uskonnollisten, taiteellisten tai filosofisten, lyhyesti sanottuna ideologisten muotojen välillä, joissa ihmiset tulevat tietoisiksi tästä ristiriidasta ja joissa he sen taistelemalla ratkaisevat. Yhtä vähän kuin yksilöä voi arvioida sen mukaan mitä hän itse ajattelee itsestään, yhtä vähän voi tällaista mullistuksen aikakautta arvioida sen tajunnasta lähtien. Päinvastoin on tämä tajunta selitettävä lähtien materiaallisen elämän ristiriidoista, olemassaolevasta konfliktista yhteiskunnallisten tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välillä. Yhteiskuntamuodostuma ei milloinkaan häviä ennen kuin kaikki sen puitteisiin mahtuvat tuotantovoimat ovat kehittyneet, eivätkä uudet korkeammat tuotantosuhteet tule milloinkaan tilalle ennen kuin niiden olemassaolon materiaaliset ehdot ovat hautuneet itse vanhan yhteiskunnan helmassa. Sen vuoksi ihmiskunta asettaa

itselleen aina vain sellaisia tehtäviä, jotka se kykenee ratkaisemaan. Lähemmin tarkasteltaessa havaitaan näet aina, että itse tehtävä nousee esiin vain silloin kun sen ratkaisemisen materiaaliset edellytykset ovat jo olemassa tai ainakin muodostumisensa prosessissa. Pääpiirteiltään voidaan aasialaista, antiikinaikaista, feodaalista sekä nykyajan porvarillista tuotantotapaa nimittää taloudellisen yhteiskuntamuodostuman edistykselliseksi kaudeksi. Porvarilliset tuotantosuhteet ovat yhteiskunnallisen tuotantoprosessin viimeinen antagonistinen, sovittamattoman ristiriitainen muoto. Ne eivät kuitenkaan ole sovittamattoman ristiriitaisia yksilöllisen antagonismin, vaan yksilöiden yhteiskunnallisista elinehdoista kasvavan antagonismin merkityksessä. Mutta porvarillisen yhteiskunnan helmassa kehittyvät tuotantovoimat luovat samalla aineelliset edellytykset tämän antagonismin ratkaisemiselle. Näin ollen tämän yhteiskuntamuodostuman myötä päättyy ihmiskunnan esihistoria.

Friedrich Engels, jonka kanssa olen jatkuvasti kirjeitse vaihtanut ajatuksia hänen julkaistuaan nerokkaan hahmotelmansa taloudellisten kategorioiden kritiikistä⁷ (»Deutsch-Französische Jahrbücherissä»), oli tullut eri tietä samaan tulokseen kuin minä (vertaa hänen tutkielmaansa »Työväenluokan asema Englannissa»). Kun hänkin asettui keväällä 1845 Brysseliin, me päätimme yhdessä kehittää saksalaisen filosofian ideologiselle sisällölle vastakkaista käsitystämme, itse asiassa tehdä välit selviksi aikaisemman filosofisen omantuntonne kanssa. Päätös toteutettiin jälkihegeliläisen filosofian kritiikin muodossa. Kahden vankan oktaavoniteen laajuinen käsikirjoitus⁸ oli jo pitkään ollut kustantajallaan Westfalenissa, kun saimme tiedon, että muuttuneet olosuhteet estivät painamisen. Me jätimme käsikirjoituksen hiiren nakertavan arvostelun kohteeksi sitäkin hanakammin, kun olimme jo saavuttaneet päätarkoituksen — asioiden selvittämisen itsellemme. Niistä hajakirjoituksista, joissa silloin esitimme käsityksiämme puolelta tai toiselta yleisölle, mainitsen vain Engelsin ja minun yhdessä kirjoittaman »Kommunistisen puolueen manifestin» sekä oman julkaisuni »Puhe kauppavapaudesta». Ensimmäiset tieteelliset viittaukset näkemyksemme ratkaiseviin koh-

tiin esitettiin — joskin vain poleemisessa muodossa — vuonna 1847 julkaisemassani Proudhonia vastaan suunnatussa teoksessa »Filosofian kurjuus». Olin koonnut Brysselin Saksalaisessa työväenyhdistyksessä⁹ pitämäni esitelmät saksankieliseksi tutkielmaksi »Palkkatyöstä»¹⁰, mutta helmikuun vallankumous ja sitä seurannut väkivaltainen karkotukseni Belgiasta keskeyttivät painotyöt.

»Neue Rheinische Zeitungin»¹¹ julkaiseminen vuosina 1848 ja 1849 sekä sen jälkeiset tapahtumat keskeyttivät taloustieteen opintoni ja saatoin tarttua niihin uudelleen vasta vuonna 1850 Lontoossa. Se että British Museumiin on koottu niin valtaisa aineisto poliittisen taloustieteen historiasta, se että Lontoo on edullinen paikka tarkkailla porvarillista yhteiskuntaa ja vihdoin se uusi kehitysvaihe, mihin tämä yhteiskunta näytti siirtyneen Kaliforniassa ja Australiassa tehtyjen kultalöytöjen myötä, sai minut päättämään, että aloitan uudelleen aivan alusta ja käyn koko uuden aineiston kriittisesti läpi. Nämä opinnot johtivat osaksi itsestään tieteenaloille, jotka näennäisesti ovat aivan erillään toisistaan, ja jouduin viipymään niiden parissa lyhyemmän tai pitemmän ajan. Mutta erityisesti vei käytettävissäni olevaa aikaa leipätyön välttämätön pakko. Nyt kahdeksan vuotta jatkunut yhteistyöni ensimmäisen englantilais-amerikkalaisen sanomalehden »New York Daily Tribunen»¹² kanssa hajotti tavattomasti opintojani, koska teen varsinaista lehtikirjeenvaihtajan työtä vain poikkeustapauksessa. Sitä paitsi Englannin ja mannermaan huomattavia taloudellisia tapahtumia käsittelevät artikkelit muodostivat niin merkittävän osan avustuksistani, että jouduin tutustumaan niihin käytännöllisiin yksityiskohtiin, jotka jäävät varsinaisen poliittisen taloustieteen alueen ulkopuolelle.

Tämä lyhyt esitys opintojeni kulusta poliittisen taloustieteen alalla pyrkii vain osoittamaan, että käsityskantani, miten niitä sitten arvioitaneenkin ja miten vähän ne käyvät yksiin vallassa olevien luokkien etujen mukaisten ennakkoluulojen kanssa, ovat tulosta tunnon-tarkeista ja monivuotisista tutkimuksista. Tieteen, sa-

moin kuin helvetinkin portilla on näet esitettävä tämä vaatimus:

Qui si convien lasciare ogni sospetto;
Ogni viltà convien che qui sia morta*.

Karl Marx

Lontoo, tammikuussa 1859

* — Epäily kaikki pitää tässä jättää,
Ja kuollut olkoon kaikki mielen pienuus.
(*Dante, Jumalainen näytelmä.*) *Toim.*

ENSIMMÄINEN KIRJA

PÄÄOMASTA

I jakso

PÄÄOMA YLEENSÄ

ENSIMMÄINEN LUKU

TAVARA

Porvarillinen rikkaus näyttää ensi silmäyksellä valta-valta tavarakasautumalta, yksittäinen tavara sen olemissen alkiolta. Mutta jokainen tavara näyttäytyy *käyttöarvojen ja vaihtoarvon** kaksinaiselta näkökannalta.

Tavara on ensi sijassa — englantilaisten taloustieteilijöiden sanojen mukaan — »jokin esine, joka on välttämätön, hyödyllinen tai miellyttävä elämisen kannalta», se on inhimillisten tarpeiden kohde, elämisen tarvikkeen sanan laajimmassa mielessä. Tämä tavaran oleminen käyttöarvona ja sen luonnollinen kouriintuntuva olemassaolo käyvät yksiin. Esimerkiksi vehnä on erityinen käyttöarvo ja eroaa käyttöarvoista puuvilla, lasi, paperi jne. Käyttöarvolla on arvoa vain käytön kannalta ja se toteutuu vain kulutusprosessissa. Sama käyttöarvo voidaan kuluttaa eri tavoilla. Sen oleminen oliona, jolla on määrätyt ominaisuudet, sisältää kuitenkin sen mahdollisten käyttötapojen summan. Edelleen käyttöarvo ei ole määrätty vain laadun, vaan myös paljouden puolesta. Eri käyttöarvoilla on luonnollisen erikoislaatunsa mukaan eri mitat, esimerkiksi kappa vehnää, kirja paperia, kyynärä liinakangasta jne.

* *Aristoteles*. De Republica (Valtiosta), I osa, 9. luku s. 13 (toim. I. Bekker, Oxford 1837). »Jokaisen hyödykkeen käyttö on näet kaksinaista... Toinen puoli on ominainen esineelle sellaiseen, toinen ei, kuten sandaali toimii jalkineena ja on vaihdettavissa toiseen hyödykkeeseen. Molemmat ovat sandaalin käyttöarvoja, sillä sekin, joka vaihtaa sandaalin sellaiseen mitä häneltä puuttuu, esimerkiksi rahaan tai ravintoon, käyttää sandaalia sandaalina. Hän ei kuitenkaan käytä sitä sen luonnollisella käyttötavalla. Sandaali ei näet ole olemassa vaihtamista varten. Samoin on muidenkin hyödykkeiden laita.»

Mikä yhteiskunnallinen muoto rikkaudella sitten onkaan, tämän rikkauden sisällön muodostavat aina käyttöarvot, joille tämä muoto on alussa yhdentekevä. Vehnästä ei maista kuka sen on viljellyt, venäläinen maaorja, ranskalainen palstaviljelijä vai englantilainen kapitalisti. Vaikkakin käyttöarvo on yhteiskunnallisten tarpeiden kohde ja on siten yhteiskunnallisessa yhteydessä, se ei kuitenkaan ilmaise mitään yhteiskunnallista tuotantosuhdetta. Tällainen tavara käyttöarvona on esimerkiksi timantti. Timantista ei voi havaita, että se on tavara. Silloin kun timantti palvelee käyttöarvona, joko esteettisesti tai teknisesti, joko naikkosen povella tai lasinhiojan kädessä, se on timantti eikä tavara. Käyttöarvona oleminen näyttää välttämättömältä tavarahan edellytykseltä, mutta tavarana oleminen sen näyttää käyttöarvon kannalta yhdentekevältä määritykseltä. Käyttöarvo, joka on tällä tavoin yhdentekevä taloudellisen muodon määrityksen suhteen, toisin sanoen käyttöarvo käyttöarvona, ei kuulu poliittisen taloustieteen tutkimusalaan*. Käyttöarvo kuuluu sen alaan vain silloin kun se itse on muodonmääritys. Käyttöarvo on välittömästi se aineellinen perusta, jolla tietty taloudellinen suhde, *vaihtoarvo*, saa ilmauksensa.

Vaihtoarvo ilmenee ennen muuta sinä *määrällisenä suhteena*, missä käyttöarvot ovat vaihdettavissa toisiinsa. Tällaisessa suhteessa ne muodostavat samat vaihtosuuruudet. Niinpä 1 nide Propertiusta ja 8 unssia nuuskaa voi olla sama vaihtoarvo huolimatta tupakan ja elegioiden vallan erilaatuisista käyttöarvoista. Käyttöarvo on vaihtoarvona juuri saman arvoinen kuin toinenkin käyttöarvo, kunhan ne vain ovat oikein annosteltuja. Palatsin vaihtoarvo voidaan ilmaista tietyntä kenkävoidepurkkien määränä. Lontoolaiset kenkävoidetehtailijat ovat päinvastoin ilmaisseet kerrottujen purkkiensa vaihtoarvon palatseina. Tavarat siis kattavat toisensa

* Tämä on syynä siihen, että saksalaiset sitaattiteosten kokoilijat käsittelevät *con amore* [sydämensä halusta] »hyödyke»-nimen alle sidottua käyttöarvoa. Ks. esim. *L. Stein. System der Staatswissenschaft* (Valtiotieteiden järjestelmä), I osa, »Hyödykkeet»-jakso. Järjellistä puhetta »hyödykkeistä» on etsittävä »Johdattuksesta tavaraooppiin».

tiettyinä määrinä, korvaavat toisensa vaihdossa, käyvät vastikkeista kokonaan piittaamatta siitä mikä niiden luonnollinen olemassaolotapa on ja ottamatta lainkaan huomioon sen tarpeen ominaisuutta, jolle ne ovat käyttöarvoja. Näin ne ovat monenkirjavasta ulkonäöstään huolimatta samaa ykseyttä.

Käyttöarvot ovat välittömästi elämisen tarvikkeita. Mutta toisaalta nämä elämisen tarvikkeet itse ovat yhteiskunnallisen elämän tuotteita, kulutetun inhimillisen elinvoiman tuloksia, *esineellistynyttä työtä*. Yhteiskunnallisen työn aineellistumina kaikki tavarat ovat saman ykseyden kiteytymiä. Nyt on tarkasteltava tämän vaihtoarvossa ilmentyvän ykseyden, ts. työn määräluonnetta.

Yksi unssi kultaa, 1 tonni rautaa, 1 quarter vehnää ja 20 kyynärää silkkiä olkoot yhtä suuria vaihtoarvoja. Tällaisina vastikkeina, joista niiden käyttöarvojen laatuero on hävinnyt, ne edustavat saman työn samaa määrää. Niissä yhtäläisellä tavalla esineellistyvän työn täytyy itsensä olla yhdenmukaista, erotuksetonta, yksinkertaista työtä. Tälle työlle on yhtä yhdentekevää ilmenekö se kultana, rautana, vehnänä vai silkinä kuin hapelle on esiintyykö se raudan ruosteessa, ilmakehässä, viinirypäleen mehussa vai ihmisen veressä. Mutta kullan kaivaminen, raudan louhiminen kaivoksesta, vehnän viljely ja silkin kutominen ovat laadullisesti toisistaan eroavia työn lajeja. Todellakin se mikä ilmenee esineen kannalta käyttöarvojen erilaisuutena, ilmenee prosessin kannalta käyttöarvoja tuottavan toiminnan erilaisuutena. Koska käyttöarvojen erityinen laatuaines on yhdentekevä vaihtoarvoa luovalle työlle, niin itse työnkin erityismuoto on sille yhdentekevä. Edelleen eri käyttöarvot ovat eri yksilöiden toiminnan tuotteita, siis yksilöllisesti erilaisten työmuotojen tulosta. Mutta vaihtoarvoina ne esittävät yhtäläistä erotuksetonta työtä, ts. työtä, missä työntekijöiden yksilöllisyys on hävinnyt. Niin ollen vaihtoarvoa luova työ on *abstraktisti yleistä työtä*.

Jos 1 unssi kultaa, 1 tonni rautaa, 1 quarter vehnää ja 20 kyynärää silkkiä ovat yhtä suuria vaihtoarvoja eli vastikkeita, niin 1 unssi kultaa, $\frac{1}{2}$ tonnia rautaa, 3 bushelia vehnää ja 5 kyynärää silkkiä kokonaan erisuuria vaihtoarvoja. Vaihtoarvoina niillä ei voi ylipäätään

muita eroja ollakaan kuin tällainen määrällinen ero. Erisuurina vaihtoarvoina ne edustavat suurempia tai pienempiä erinä sitä yksinkertaista, yhdenmukaista, abstraktisti yleistä työtä, joka muodostaa vaihtoarvon substanssin. Herää kysymys, miten nämä erät ovat mitattavissa? Tai pikemminkin kysymys kuuluu: mikä on itse tämän työn määrällinen oleminen, kun vaihtoarvoina otettujen tavaroiden suuruuserot ovat vain näissä tavaroissa esiineellistyvän työn suuruuseroja. Samoin kuin liikkeen määrällinen oleminen on aika, siten työn määrällinen oleminen on *työaika*. Eroavuus työn omassa kestossa on ainoa sille ominainen ero, mikäli työn laatu edellytetään annetuksi. Työaikana kesto saa mittapuukseen luonnolliset aikayksiköt, tunnin, päivän, viikon jne. Työaika on työn olemista elollisena, eikä siinä oteta huomioon työn muotoa, sisältöä tai yksilöllisyyttä. Se on työn elollista olemista määrällisenä, ja samalla tämän olemisen immanenttia mittaa. Tavaroiden käyttöarvoissa esineellistynyt työaika on myös se substanssi, joka tekee käyttöarvot vaihtoarvoiksi ja siten tavaroiksi, ja samoin tämä työaika mittaa tavaroiden määrätyn arvonsuuruuden. Vastaavat määrät eri käyttöarvoja, joissa sama työaika esineellistyy, ovat vastikkeita, eli kaikki käyttöarvot ovat vastikkeita niissä määräsuhteissa, joissa ne sisältävät samaa työaikaa kulutettuna, esineellistyneenä. Vaihtoarvoina kaikki tavarat ovat vain tietty määrä *jähmettynyttä työaikaa*.

On pidettävä kiinni seuraavista päänäkökohdista, jotta ymmärrettäisiin miten työaika määrää vaihtoarvon: työn pelkistyminen yksinkertaiseksi, niin sanoaksemme vaille laatua olevaksi työksi; se erityistapa, miten vaihtoarvoa luova, siis tavaroita tuottava työ on *yhteiskunnallista työaikaa*; ja vihdoin käyttöarvoihin johtavan ja vaihtoarvoihin johtavan työn välinen ero.

Tavaroiden vaihtoarvojen mittaamiseksi tavaroiden sisältämällä työajalla täytyy itse eri työt pelkistää erotuksettomaksi, yhdenmukaiseksi, yksinkertaiseksi työksi, lyhyesti sanottuna laadullisesti samanlaiseksi työksi, jossa on siten vain määrällisiä eroja.

Tämä pelkistäminen on abstraktiota, mutta sellaista abstraktiota, joka toteutuu joka päivä yhteiskunnallises-

sa tuotantoprosessissa. Kaikkien tavaroiden pelkistäminen työajaksi ei ole sen suurempi, mutta ei myöskään vähemmän todellinen abstraktio kuin orgaanisten yhdisteiden hajaantuminen taivaan tuuliin. Tosiasiassa ei tällä tavoin ajalla mitattu työ ilmene eri tekijöiden työnä, vaan päinvastoin eri työtätekevät yksilöt esiintyvät pelkkinä työn välikappaleina. Toisin ilmaistuna voitaisiin työtä sellaisena kuin se esiintyy vaihtoarvoissa sanoa *yleiseksi inhimilliseksi* työksi. Tämä yleisen inhimillisen työn abstraktio on olemassa siinä keskimääräistyössä, jota tietyn yhteiskunnan jokainen keskimääräisyksilö osaa tehdä. Se on ihmisen lihasten, hermojen, aivojen jne. tiettyä tuottavaa kuluttamista. Se on *yksinkertaista työtä**, johon jokainen keskimääräisyksilö voidaan koulua ja jota hänen täytyy tehdä muodossa tai toisessa. Itse tämän keskimääräistyön luonne on erilainen eri maissa ja eri kulttuurikausina, mutta tietyissä yhteiskunnassa se on luonteeltaan tietynlainen. Kuten jokaisen tilaston perusteella voi vakuuttautua, porvarillisen yhteiskunnan kaikista töistä on ylivoimaisesti suurin osa yksinkertaista työtä. Jos *A* tuottaa 6 tuntia rautaa ja 6 tuntia liinakangasta ja jos *B* tuottaa samoin 6 tuntia rautaa ja 6 tuntia liinakangasta tai jos *A* tuottaa 12 tuntia rautaa ja *B* 12 tuntia liinakangasta, se on ilmiselvästi pelkkää *saman* työajan erilaista käyttöä. Entä monimutkainen työ, joka vireämpänä ja ominaispainoltaan suurempana kohoaa keskimääräistyön yläpuolelle? Tämä työn laji koostuu yhdistelystä yksinkertaisesta työstä, korkeampaan potenssiin korotetusta yksinkertaisesta työstä, niin että esimerkiksi yksi monimutkaista työtä edustava työpäivä on yhtä kuin kolme yksinkertaista työtä edustavaa työpäivää. Tätä pelkistymistä määräävät lait eivät kuulu vielä tähän. Mutta selvää on, että tämä pelkistyminen tapahtuu: vaihtoarvona on näet kaikkein mutkikkaimman työn tuote tietyissä määräsuhteissa vastike yksinkertaisen keskimääräistyön tuotteelle, se siis asettuu yhtäläiseksi tämän yksinkertaisen työn tietyn erän kanssa.

* Englantilaiset taloustieteilijät käyttävät nimitystä »unskilled labour» [ammattitaidoton työvoima].

Vaihtoarvon määräytyminen työajan nojalla edellyttää edelleen, että tietyssä tavarassa, esimerkiksi rautatonnissa on esineellistynyt *yhtä paljon* työtä riippumatta siitä, onko se *A:n* vai *B:n* työtä. Toisin sanoen se edellyttää, että eri yksilöt kuluttavat yhtä suuren työajan saman, laadultaan ja paljoudeltaan määrätyn käyttöarvon tuottamiseen. Toisin ilmaistuna edellytetään, että tavaraan sisältyvä työaika on tavaran tuottamiselle *välttämätön* työaika, so. se työaika, joka tarvitaan tuottamaan tiettyjen yleisten tuotantoehtojen vallitessa uusi kappale samaa tavaraa.

Vaihtoarvoa luovan työn ehdot — sellaisina kuin ne tulevat ilmi vaihtoarvon erittelyssä — ovat työn *yhteiskunnallisia määrityksiä* tai *yhteiskunnallisen työn* määrityksiä. Ne eivät kuitenkaan ole yhteiskunnallisia yleensä, vaan erikoisella tavalla. On kyseessä yhteiskunnallisuuden erityislaji. Työn erotukseton yksinkertaisuus merkitsee ensi sijassa eri yksilöiden töiden *yhtäläisyyttä*, heidän töittensä suhteuttamista toisiinsa yhtäläisinä. Se tapahtuu kaikkien töiden tosiasiallisella pelkistämällä samanlaiseksi työksi. Jokaisen yksilön työllä on, sikäli kuin se ilmenee vaihtoarvoissa, tämä yhtäläisyyden yhteiskunnallinen luonne, ja yksilön työ ilmenee vaihtoarvoissa sikäli kuin se on asetettu yhtäläiseksi kaikkien muiden yksilöiden työn kanssa.

Edelleen erillisen yksilön työaika ilmenee vaihtoarvossa välittömästi *yleisenä työaikana* ja tämä erillisen työn *yleinen luonne* ilmenee työn *yhteiskunnallisena luonteena*. Vaihtoarvossa ilmenevä työaika on erillisen yksilön työaikaa, mutta sellaisen erillisen yksilön, joka ei eroa muista erillisistä, kaikista erillisistä yksilöistä sikäli kuin he tekevät samanlaista työtä. Näin ollen on yhden ihmisen tietyn tavaran tuottamiseen käyttämä työaika *välttämätön* työaika, jonka jokainen toinenkin käyttäisi saman tavaran tuottamiseen. Se on yksittäisen ihmisen työaika, *hänen* työaikansa, mutta se on tätä vain kaikille yhteisenä työaikana, jonka kannalta on siitä syystä yhdentekevää *kenen* erillisen yksilön työaikaa se on. Yleisenä työaikana se *ilmentyy* yleisessä tuotteessa, *yleisessä vastikkeessa*, tietyssä esineellistyneen työajan erässä. Tälle esineellistyneen työajan erälle on yhden-

tekevää mikä on se käyttöarvon tietty muoto, missä tämä työaika ilmenee välittömästi yhden ihmisen tuotteena ja on mielen mukaan muutettavissa käyttöarvon jokaiseksi muuksi muodoksi, jolloin se ilmenee jokaisen muun ihmisen tuotteena. Se on yhteiskunnallinen suure vain tällaisena yleisenä suureena. Jotta erillisen ihmisen työ päätyisi vaihtoarvoksi, sen on päädyttävä yleiseksi vastikkeeksi, ts. sen on päädyttävä esittämään erillisen ihmisen työaikaa yleisenä työaikana tai yleisen työajan esittämiseen erillisen ihmisen työaikana. On kuin eri yksilöt olisivat panneet työaikansa yhteen ja ilmaisisivat heille yhdessä tarjona olevaa työaikaa erisuurina erinä eri käyttöarvoissa. Näin erillisen yksilön työaika on tosiasiaassa se työaika, minkä yhteiskunta tarvitsee tietyn käyttöarvon aikaansaamiseen, ts. tietyn tarpeen tyydyttämiseen. Mutta tässä on kyse vain siitä erityismuodosta, missä työ saa yhteiskunnallisen luonteen. Kehrääjän tietty työaika esineellistyy esimerkiksi 100 naulana pellavalankaa. Kutojan tuote 100 kyynärää liinakangasta ilmaiskoon yhtäläistä työajan erää. Sikäli kuin nämä molemmat tuotteet ilmaisevat yhtä suuria yleisen työajan eriä ja ovat niin ollen vastikkeita jokaiselle käyttöarvolle, joka sisältää yhtä paljon työaikaa, ne ovat vastikkeita toisilleen. Vain sen nojalla, että kehrääjän työaika ja kutojan työaika ilmenevät yleisenä työaikana ja heidän tuotteensa näin ollen yleisinä vastikkeina, tulee tässä kutojan työ kehrääjän työksi ja kehrääjän työ kutojan työksi, toisen työ toisen työksi, ts. heidän töittensä yhteiskunnallinen oleminen toteutuu kummankin osalta. Sitä vastoin maalais-patriarkalisessa teollisuudessa, missä kehrääjä ja kutoja olivat saman katon alla ja perheen naispuoliset jäsenet kehräsivät ja miespuoliset kutoivat vaikkapa perheen omiksi tarpeiksi, olivat lanka ja liinakangas yhteiskunnallisia tuotteita, kehrääminen ja kutominen yhteiskunnallista työtä perheen rajojen puitteissa. Niiden yhteiskunnallinen luonne ei kuitenkaan perustunut siihen, että lanka olisi yleisenä vastikkeena vaihtunut liinakangaseen yleisenä vastikkeena tai molemmat olisivat vaihtuneet toisiinsa saman yleisen työajan yhtä pätevinä ja yhtä käypinä ilmauksina. Pikemminkin perheyhteys luontaisine työnjakoineen löi työn tuottee-

seen omalaatuisten yhteiskunnallisen leimansa. Tai otta-
kaamme keskiajan luonnossa tapahtuvat palvelukset ja
toimitukset. Yhteiskunnallisen siteen muodostivat nii-
den kohdalla erillisen yksilön luontaismuodossa tekemät
tietyt työt, työn erityisyys, ei sen yleisyys. Tai otta-
kaamme vihdoin yhteisöllinen työ alkukantaisessa muo-
dossaan, sellaisena kuin sen tapaamme kaikkien kulttuu-
rikansojen historian kynnyksellä.* Tässä ei työn yhteis-
kunnallista luonnetta selvästikään välitä se, että erilli-
sen ihmisen työ saa yleisyyden abstraktisen muodon tai
hänen tuotteensa yleisen vastikkeen muodon. Siinä
tuotannon edellytyksenä oleva yhteisö [Gemeinwesen]
estää erillisen yksilön työtä olemasta yksityistyötä ja
hänen tuotettaan olemasta yksityistuote. Yhteisö antaa
päinvastoin erillisen työn ilmetä yhteiskuntaorganismin
erään jäsenen toimintana. Vaihtoarvona ilmenevän työn
edellytyksenä on, että se on eristetyn yksittäisen ihmisen
työtä. Siitä tulee yhteiskunnallista sen nojalla, että se
omaksuu välittömän vastakohtansa, abstraktisen yleisyy-
den muodon.

Vaihtoarvoa luovalle työlle on vihdoin luonteen-
omaista, että henkilöiden välinen yhteiskunnallinen suhde
ilmenee ikään kuin nurin kääntyneenä, nimittäin esi-
neiden välisenä yhteiskunnallisena suhteena. Vain sikäli
kuin yksi käyttöarvo suhtautuu toiseen käyttöarvoon
vaihtoarvona, tulevat eri henkilöiden työt suhtautu-
maan toisiinsa yhtäläisinä ja yleisinä. Jos täten on oikein
sanoa, että vaihtoarvo on henkilöiden välinen suhde**,

* Viime aikoina on levinnyt se naurettava kuvitelma, että
alkukantaisen yhteisöomistuksen muoto on nimenomaan slaavi-
lainen tai jopa yksinomaan venäläinen muoto. Se on alkumuoto,
jonka voimme todistaa vallinneen roomalaisilla, germaaneilla ja
kelteillä. Mutta Intiassa se esiintyy vieläkin kokonaisena malli-
karttana monipuolisine näytteineen, joskin osittain jäännösmäise-
nä. Aasian, etenkin Intian yhteisöomistuksen muotojen tarkempi
tutkiminen osoittaisi, kuinka alkukantaisen yhteisöomistuksen
eri muodoista on kehittynyt sen hajoamisen eri muotoja. Niinpä
esimerkiksi roomalaisen ja germaanisen yksityisomistuksen eri-
laiset alkuperäistyyppit voidaan johtaa intialaisen yhteisöomistuk-
sen erilaisista muodoista.

** »Rikkaus on kahden henkilön välinen suhde.» *Galiani*. Della
Moneta (Rahasta), s. 221. Kolmas osa Custodin sarjassa Scrittori
classici Italiani di Economia Politica. Parte Moderna, Milano 1803.

täytyy siihen kuitenkin lisätä: esineellisen kuoren kätkemä suhde. Samoin kuin naula rautaa ja naula kultaa edustavat erilaisista fyysisistä ja kemiallisista ominaisuuksistaan huolimatta *samaa* painomäärää, siten saman työajan sisältävien tavaroiden kaksi käyttöarvoa edustavat *samaa vaihtoarvoa*. Näin vaihtoarvo ilmenee käyttöarvojen yhteiskunnallisena luonnonmäärityksenä, joka on ominainen käyttöarvoille esineinä ja jonka vuoksi käyttöarvot korvaavat vaihtoprosessissa toisensa tietyissä määräsuhteissa, muodostavat vastikkeita samoin kuin yksinkertaiset kemialliset aineet yhdistyvät tietyissä määräsuhteissa, muodostavat kemiallisia ekvivalenteja, vastikkeita. Vain jokapäiväisen elämän tottumus saa näyttämään lattealta ja itsestään selvältä, että yhteiskunnallinen tuotantosuhde omaksuu esineen muodon, niin että ihmisen työssä esiintyvä henkilösuhde näyttää päinvastoin esineiden suhteelta toisiin esineisiin sekä henkilöihin. Tavarahan kohdalla tämä salaperäistyminen on vielä hyvin yksinkertaista. Kaikkien mielessä väikkyä selvemmin tai epäselvemmin, että vaihtoarvoina ilmevä tavaroiden suhde onkin oikeammin henkilöiden suhde toistensa tuottavaan toimintaan. Tämä yksinkertaisuuden lume katoaa korkeammassa tuotantosuhdeissa. Kaikki monetaarijärjestelmän harhakuvitelmat johtuvat siitä, että rahan ei havaita edustavan yhteiskunnallista tuotantosuhdetta, vaan sitä pidetään ominaisuuksiltaan tietynä luonnonesineen muotona. Nykyajan taloustieteilijät virnistelevät monetaarijärjestelmän kuvitelmille, mutta heti kun he itse alkavat käsitellä korkeampia taloudellisia kategorioita, esimerkiksi pääomaa, sama harha paljastuu. Se murtautuu esiin heidän joutuessaan tunnustamaan, etteivät voi muuta kuin naiivisti ihmetellä, kun se minkä he luulivat juuri kömpelästi pysyttävänsä esineenä, ilmeneekin äkkiä yhteiskunnalliseksi suhteeksi ja sitten taas ilkkuu heille esineenä heidän ehdittyään tuskin määrätä sen yhteiskunnalliseksi suhteeksi.

Koska tavaroiden vaihtoarvo ei tosiasiallisesti ole mitään muuta kuin erillisten ihmisten töiden suhtautumista toisiinsa yhtäläisinä ja yleisinä, ei mitään muuta kuin työn ominaisesti yhteiskunnallisen muodon esineellinen

ilmaus, on tautologiaa sanoa, että työ on vaihtoarvon ja näin ollen rikkauden — sikäli kuin se muodostuu vaihtoarvoista — *ainoa* lähde. Yhtä tautologista on sanoa, että luonnonaine sellaisenaan ei sisällä mitään vaihtoarvoa*, koska se ei sisällä yhtään työtä eikä vaihtoarvo sellaisenaan sisällä mitään luonnonainetta. Mutta kun William Petty kutsuu »työtä rikkauden isäksi ja maata sen äidiksi»¹³ tai kun piispa Berkeley kysyy:

»Eivätkö neljä alkuainetta ja niihin sisältyvä ihmistyö olekin rikkauden todellinen lähde?»**

tai kun amerikkalainen Th. Cooper selvittää kansantajuisesti:

»Jos leivästä jätetään pois siihen käytetty työ, leipurin, mylärin, vuokraviljelijän jne. työ, niin mitä jää jäljelle? Muutama heinänjyvä, joka kasvaa villinä eikä sovellu mihinkään inhimilliseen käyttöön»***,

niin mikään näistä käsityksistä ei koske abstraktista työtä vaihtoarvon lähteenä. Sen sijaan niissä puhutaan konkreettisesta työstä aineellisen rikkauden lähteenä, lyhyesti sanottuna työstä sikäli kuin se tuottaa käyttöarvoja. Kun tavaran käyttöarvo edellytetään, sillä edellytetään tähän käyttöarvoon kulutetun työn erityinen hyödyllisyys, määrätty tarkoituksenmukaisuus. Mutta siten on tavaran kannalta työ hyödyllisenä työnä otettu huomioon niin tarkkaan ettei enempi ole mahdollista. Leivässä käyttöarvona meitä kiinnostavat sen ominaisuudet elintarvikkeena, eivätkä suinkaan vuokravilje-

* »Luonnontilassaan aine on aina vailla arvoa.» *McCulloch*. Discours sur l'origine de l'économie politique etc. (Tutkielma poliittisen taloustieteen syntyperästä jne.), traduit par Prévost, Genève 1825, s. 57. Näemme kuinka paljon ylempänä jopa joku McCulloch on niiden saksalaisten »ajattelijoiden» fetisismiä, jotka selittävät »aineen» ja vielä puoli tusinaa muuta seikkaa arvon perusosiksi. Vrt. esimerkiksi *L. Stein*, mt., I osa, s. 170.

** *Berkeley*. The Querist (Kysyjä), Lontoo 1750. »Whether the four elements, and man's labour therein, be not the true source of wealth?»

*** *Th. Cooper*. Lectures on the Elements of Political Economy (Luentoja poliittisen taloustieteen peruspiirteistä), Lontoo 1831 (Columbia 1826), s. 99.

lijän, myllärin, leipurin jne. työt. Jos jonkin keksinnön avulla 19/20 näistä töistä voitaisiin poistaa, leipä tekisi saman palveluksen kuin aikaisemminkin. Jos se putoaisi valmiina taivaasta, se ei menettäisi atomiakaan käyttöarvostaan. Kun vaihtoarvoa luova työ toteutuu tavaroiden yhtäläisyydessä yleisinä vastikkeina, toteutuu työ tarkoituksenmukaisena tuottavana toimintana tavaroiden käyttöarvojen loputtomassa moninaisuudessa. Kun vaihtoarvoa luova työ on *abstraktisen yleistä ja yhtäläistä* työtä, on käyttöarvoa luova työ konkreettista ja erityistä työtä, joka muotonsa ja aineksensa puolesta jakautuu loputtoman erilaisiksi työtavoiksi.

On väärin sanoa työtä, sikäli kuin se tuottaa käyttöarvoja, aikaansaannoksensa, siis aineellisen rikkauden *ainoaksi* lähteeksi. Koska työ on toimintaa, jolla aineellinen otetaan omaksi sitä tai tätä tarkoitusta varten, tarvitsee työ ainetta edellytyksensä. Eri käyttöarvoissa työn ja luonnonaineen määräsuhde on hyvin erilainen, mutta käyttöarvo sisältää aina luonnollisen perusaineen. Luonnonomaisen omaksiottoa muodossa tai toisessa palvelevana tarkoituksenmukaisena toimintana työ on ihmisen olemassaolon luonnonehto, ihmisen ja luonnon välisen aineenvaihdon kaikista yhteiskunnallisista muodoista riippumaton ehto. Sitä vastoin vaihtoarvoa luova työ on ominaisesti yhteiskunnallinen työn muoto. Esimerkiksi räätälin työ, joka aineellisen määrityksensä mukaan on erityistä tuottavaa toimintaa, tuottaa takin, mutta ei takin vaihtoarvoa. Viimeksi mainittua se ei tuota räätälin työnä, vaan abstraktisesti yleisenä työnä, ja tämä kuuluu yhteiskunnalliseen yhteyteen, johon räätäli ei ole pistellyt lankojaan. Siten naiset tuottivat antiikin kotiteollisuudessa takin tuottamatta takin vaihtoarvoa. Työ aineellisen rikkauden lähteenä oli tuttu niin lainsäätäjää Moosekselle kuin tullivirkailijaa Adam Smithillekin.*

* Friedrich List ei kyennyt milloinkaan ymmärtämään hyödyllisen, käyttöarvon, luomisessa auttavan työn ja rikkauden tiettyä yhteiskunnallista muotoa, vaihtoarvoa, luovan työn välistä eroa, niin kuin ymmärtäminen ylipäättäänkin jäi etäiseksi hänen yksipuolisen käytännölliselle älylleen. Tämän vuoksi hän piti nykyajan englantilaisia taloustieteilijöitä pelkkinä Egyptin Mooseksen jäljittelijöinä.

Tarkastelkaamme nyt eräitä lähempiä määrityksiä, jotka käyvät selville vaihtoarvon palauttamisesta työaikaan.

Käyttöarvon ominaisuudessa tavara vaikuttaa jonkin syyn vuoksi [ursächlich]. Esimerkiksi vehnä vaikuttaa elintarvikkeena. Kone korvaa työtä tietyissä määräsuhhteissa. Tätä tavarahan vaikutusta, joka yksin tekee siitä käyttöarvon, kulutusesineen, voidaan kutsua tavarahan palvelukseksi — palvelukseksi, jonka tavara tekee käyttöarvona. Mutta vaihtoarvona tavaraa tarkastellaan aina vain tuloksen kannalta. Ei ole kyse palveluksesta, jonka tavara vaihtoarvona tekee, vaan siitä palveluksesta*, joka tälle tavaralle itselleen on tehty sitä tuottaessa. Niinpä ei esimerkiksi koneen vaihtoarvoa määrää siis se työajan paljous, jonka tämä kone korvaa, vaan se työajan paljous, joka koneeseen itseensä on kulutettu ja joka näin ollen tarvitaan samanlaisen uuden koneen tuottamiseksi.

Jos siis tavaroiden tuottamiseen tarvittu työmäärä pysyisi vakiona, niin tavaroiden vaihtoarvo olisi muuttumaton. Mutta tuotannon helppous ja vaikeus vaihtelevat jatkuvasti. Jos työn tuotantovoima kasvaa, työllä tuotetaan sama käyttöarvo lyhyemmässä ajassa. Jos työn tuotantovoima alenee, saman käyttöarvon tuottamiseen tarvitaan enemmän aikaa. Näin ollen tavarahan sisältyvän työajan, siis tavarahan vaihtoarvon suuruus on vaihteleva, se kasvaa tai alenee käänteisessä suhteessa työn tuotantovoiman kasvamiseen tai alenemiseen. Työn tuotantovoima, jonka käyttöaste tehdasteollisuudessa on ennalta määrätty, on maanviljelyksessä ja vuoriteollisuudessa samaan aikaan sidottu kontrolloimattomiin luonnonolosuhteisiin. *Sama työ* tuottaa suuremman tai pienemmän määrän samoja metalleja aina sen mukaan mikä on näiden metallien suhteellinen harvinaisuus tai yleisyys maaperässä. *Sama työ* voi esineellistyä suotuisana kasvukautena 2 busheliksi vehnää, mutta epäsuotui-

* Voi arvata, minkä »palveluksen» on »palveluksen» (service) kategorian tehtävä tietynlaisille taloustieteilijöille, kuten J. B. Saylle ja F. Bastiatille. Kuten jo Malthus on oikein huomautanut, he jättävät viisastelevasti järkeillen taloudellisten muotomääritysten ominaislaatuisuuden kaikkialla huomiotta,

sana ehkä vain 1 busheliksi. Tässä näyttävät niukkuus tai runsaus luonnonehtoina määräävän tavaroiden vaihtoarvon, koska ne määräävät erikoisen reaalisien työn luonnonolosuhteisiin sidotun tuotantovoiman.

Eri käyttöarvot sisältävät erisuurina volyymeina saman työajan tai saman vaihtoarvon. Mitä pienemmässä käyttöarvonsa volyymissa — verrattuna muihin käyttöarvoihin — tavara sisältää tietyn työaikaerän, sitä suurempi on tavaran *ominaisvaihtoarvo*. Jos havaitsemme, että toisilleen etäisinä kulttuurikausina tietyt käyttöarvot muodostavat keskenään ominaisvaihtoarvojen sarjan, jossa ei tosin ole säilynyt täsmälleen sama lukusuhte, niin joka tapauksessa keskinäisen tärkeysjärjestyksen yleinen suhde, kuten on esimerkiksi kullan, hopean, kuparin ja raudan tai vehnän, rukiin, ohran ja kauran laita, niin johtopäätöksenä on vain että yhteiskunnallisten tuotantovoimien etenevä kehitys vaikuttaa kunkin eri tavaran tuottamiseen tarvittuun työaikaan yhtäläisesti tai lähes yhtäläisesti.

Tavaran vaihtoarvo ei tule näkyviin sen omassa käyttöarvossa. Yleisen yhteiskunnallisen työajan esineellistymänä tavaran käyttöarvo on kuitenkin asetettu suhteisiin toisten tavaroiden käyttöarvoihin. Näin yhden tavaran vaihtoarvo ilmenee muiden tavaroiden käyttöarvoissa. Tosiasiassa vastike on yhden tavaran vaihtoarvo ilmaistuna toisen tavaran käyttöarvossa. Jos sanon esimerkiksi, että kyynärä liinakangasta on kahden kahvi-naulan arvoinen, on liinakankaan vaihtoarvo ilmaistu kahvin käyttöarvossa, tarkemmin sanottuna tämän käyttöarvon tietyssä erässä. Kun tämä määräsuhde on annettu, voin ilmaista jokaisen liinakangaserän arvon kahvissa. On selvää, että jonkin tavaran, esimerkiksi liinakankaan vaihtoarvo ei tule käytetyksi loppuun siinä määräsuhteessa, missä toinen erityinen tavara, esimerkiksi kahvi muodostaa sille vastikkeen. Se yleisen työajan erä, jonka ilmaus liinakangaskyynärä on, realisoituu samalla kaikkien muiden tavaroiden käyttöarvojen lopputtoman erilaisissa volyymeissa. Siinä määräsuhteessa, missä jokaisen muun tavaran käyttöarvo ilmaisee yhtä pitkää työaika, muodostaa sanottu käyttöarvo vastikkeen liinakangaskyynärälle. Näin ollen *tämän yksittäisen*

tavaran vaihtoarvo tulee tyhjentävästi ilmaistuksi vain niissä loputtoman monissa yhtälöissä, joissa kaikkien muiden tavaroiden käyttöarvot muodostavat vastikkeen sille. Se tulee tyhjentävästi ilmaistuksi *yleisenä vastikkeena* vain näiden yhtälöiden summassa tai niiden eri määräsuhteiden kokonaisuudessa, joissa tavara on vaihtokelpoinen jokaisen muun tavaran kanssa. Esimerkiksi seuraava yhtälösarja

1 kyynärä liinakangasta = $\frac{1}{2}$ naulaa teetä,

1 kyynärä liinakangasta = 2 naulaa kahvia,

1 kyynärä liinakangasta = 8 naulaa leipää,

1 kyynärä liinakangasta = 6 kyynärää karttuunia

voidaan esittää näin

1 kyynärä liinakangasta = $\frac{1}{8}$ naulaa teetä + $\frac{1}{2}$ naulaa kahvia + 2 naulaa leipää + 1 $\frac{1}{2}$ kyynärää karttuunia.

Jos meillä näin ollen olisi edessämme niiden yhtälöiden koko summa, joilla yhden liinakangaskyynärän arvo tulee tyhjentävästi ilmaistuksi, voisimme esittää liinakangaskyynärän vaihtoarvon sarjan muodossa. Tosi-asiassa tämä sarja on päättymätön, koska tavaroiden piiri ei milloinkaan sulkeudu lopullisesti, vaan laajenee alati. Mutta samalla kun yksi tavara mittaa näin vaihtoarvonsa kaikkien muiden tavaroiden käyttöarvoissa, mittautuvat päinvastoin kaikkien muiden tavaroiden vaihtoarvot tämän yhden, näissä muissa mittautuvan tavaran käyttöarvossa.* Jos 1 liinavaatekyynärän vaihtoarvo saa ilmauksensa $\frac{1}{2}$ naulassa teetä tai 2 naulassa kahvia tai 6 kyynärässä karttuunia tai 8 naulassa leipää jne., siitä seuraa, että siinä suhteessa kuin kahvi, tee, karttuuni, leipä jne. ovat yhtäläisiä kolmannen, liinakankaan, kanssa, ne ovat keskenäänkin yhtäläisiä, siis liinakangas toimii yhteisenä mittana niiden vaihtoarvoille. Jokainen tavara esineellistyneenä yleisenä työaikana, ts. yleisen työajan määrättynä eränä ilmaisee vaihtoarvonsa vuoron perään kaikkien muiden tavaroiden käyttöarvojen määrätyissä paljouksissa. Ja päinvastoin kaikkien muiden tavaroiden vaihtoarvot mittautuvat tämän yhden muista

* »Eräänä mitan erikoisuutena on myös sellainen suhde mitattuun, että tietyllä tavalla mitatusta tulee mittaavan mitta.» *Monetari*. Della Moneta, s. 41, Custodin kokoelma, III osa, Parte Antica.

erottautuneen tavaran käyttöarvossa. Mutta vaihtoarvona jokainen tavara on sekä se yksi erottautuva tavara, joka palvelee kaikkien muiden tavaroiden vaihtoarvojen yhteisenä mittana, että toisaalta vain yksi niistä monista tavaroista, joiden kokonaispiirissä jokainen toinen tavara ilmaisee välittömästi vaihtoarvonsa.

Tavaran arvonsuuruuteen ei vaikuta, onko kyseisen tavaran lisäksi olemassa vähän vai paljon muunlaisia tavaroita. Sen sijaan muiden tavaroiden suuremmasta tai vähäisemmästä monipuolisuudesta riippuu, onko niillä yhtälöillä, joissa tavaran vaihtoarvo realisoituu, pitempi vai lyhyempi sarja. Se yhtälösarja, missä esimerkiksi kahvin arvo ilmentyy, ilmaisee kahvin vaihdettavuuden alueen, ne rajat, joiden puitteissa kahvi toimii vaihtoarvona. Tavaran vaihtoarvoa yleisen yhteiskunnallisen työajan esineellistymänä vastaa tavaran vastikkeisuuden ilmaus loputtoman erilaisissa käyttöarvoissa.

Olemme nähneet, että tavaran vaihtoarvo vaihtelee itse tavaran välittömästi sisältämän työajan paljouden myötä. Tavaran realisoitunut vaihtoarvo, ts. muiden tavaroiden käyttöarvoissa ilmaistun vaihtoarvon täytyy samoin riippua siitä suhteesta, missä kaikkien muiden tavaroiden tuotantoon käytetty työaika vaihtelee. Jos esimerkiksi vehnäkapan tuottamisen vaatima työaika pysyisi entisenä samaan aikaan kun kaikkien muiden tavaroiden tuottamiseen tarvittu työaika kaksinkertaistuisi, olisi vehnäkapan vastikkeissaan ilmaistu vaihtoarvo alentunut puolella. Tulos olisi käytännössä sama kuin jos vehnäkapan tuottamisen vaatima työaika olisi alentunut puolella ja kaikkien muiden tavaroiden tuottamisen vaatima työaika olisi pysynyt muuttumattomana. Se määräsuhde, missä tavaroita voidaan tuottaa saman työajan kuluessa, määrää tavaroiden arvon. Nähdäksemme minkä muutosten alaiseksi tämän määräsuhteen on mahdollista joutua, oletamme että on kaksi tavaraa *A* ja *B*. *Ensimmäinen tapaus*: *B*:n tuottamisen vaatima työaika pysyköön muuttumattomana. Tässä tapauksessa *A*:n vaihtoarvo, joka on ilmaistu *B*:ssä, laskee tai nousee suorassa suhteessa siihen miten *A*:n tuottamisen tarvitsema työaika lyhenee tai pitenee. *Toinen tapaus*: *A*:n tuottamisen vaatima työaika pysyköön muuttumattomana.

na. *A:n B:ssä* ilmaistu vaihtoarvo laskee tai nousee käänteisessä suhteessa siihen miten *B:n* tuottamiseen tarvittu työaika lyhenee tai pitenee. *Kolmas tapaus:* *A:n* ja *B:n* tuottamiseen tarvittu työaika lyhentykseen tai pidentykseen samassa suhteessa. Silloin *A:n* vastikkeisuuden ilmaus *B:ssä* pysyy muuttumattomana. Jos jonkin seikan vaikutuksesta kaikkien töiden tuotantovoima vähenisi samassa määrin, niin että kaikkien tavaroiden tuottaminen vaatisi samassa suhteessa pitenevän työajan, olisi kaikkien tavaroiden arvo noussut, niiden vaihtoarvon reaalin ilmaus olisi pysynyt muuttumattomana ja yhteiskunnan todellinen rikkaus olisi vähentynyt, koska yhteiskunta tarvitsisi enemmän työaika luodakseen saman käyttöarvojen paljouden. *Neljäs tapaus:* Sekä *A:n* että *B:n* tuottamisen vaatima työaika pidentykseen tai lyhentykseen, mutta eriasteisesti. Tai *A:n* vaatima työaika pidentykseen samalla kun *B:n* vaatima lyhenee tai päinvastoin. Kaikki nämä tapaukset voidaan yksinkertaisesti pelkistää niin, että yhden tavaran tuottamiseen tarvittu työaika pysyy muuttumattomana samalla kun toisen tarvitsema pitenee tai lyhenee.

Jokaisen tavaran vaihtoarvo saa ilmaisunsa jokaisen muun tavaran käyttöarvossa, joko kokonaisissa suureissa tai kyseisen käyttöarvon murto-osissa. Vaihtoarvona jokainen tavara on jaettavissa samoin kuin itse työaika, joka tässä tavarassa on esineellistynyt. Tavaroiden vastikesuhde on yhtä riippumaton tavaroiden fyysisestä jaettavuudesta käyttöarvoina kuin tavaroiden vaihtoarvojen yhteenlaskulle on yhdentekevää, minkä reaalisen muodonvaihdoksen näiden tavaroiden käyttöarvot läpikäyvät sulautuessaan *yhdeksi* uudeksi tavaraksi.

Tähän mennessä on tavaraa tarkasteltu kahdelta näkökannalta, käyttöarvona ja vaihtoarvona, ja joka kerta yksipuolisesti. Tavarana se kuitenkin on välittömästi käyttöarvon ja vaihtoarvon *ykseys*; samalla tavara on tavara vain suhteessa muihin tavaroihin. Tavaroiden *todellinen* keskinäinen suhde on niiden *vaihtoprosessi*. Se on yhteiskunnallinen prosessi, johon toisistaan riippumattomat yksilöt astuvat, mutta he astuvat siihen vain tavaranomistajina. Heidän keskinäinen olemisensa toisilleen on heidän tavaroihensa olemista, ja näin he

esiintyvät itse asiassa vain vaihtoprosessin tietoisina kantajina.

Tavara on käyttöarvo, vehnä, liinakangas, timantti, kone jne., mutta tavarana se samalla *ei* ole käyttöarvo. Jos tavara olisi käyttöarvo omistajalleen, ts. välittömästi hänen omia tarpeitaan tyydyttävä väline, se ei olisikaan tavara. Omistajalle tavara on päinvastoin *ei-käyttöarvo*, nimittäin vaihtoarvon pelkkä aineellinen kantaja eli pelkkä *vaihtoväline*; vaihtoarvon aktiivisena kantajana käyttöarvosta tulee vaihtoväline. Omistajalle tavara on käyttöarvo enää vain vaihtoarvona.* Näin ollen tavaran *on* ensin *tultava* käyttöarvoksi, ennen muuta muille. Joskaan tavara ei ole käyttöarvo omalle omistajalleen, on se käyttöarvo muiden tavaroiden omistajille. Ellei näin ole, on omistajan työ ollut hyödytöntä työtä, eikä tämän työn tulos siis ole tavara. Toisaalta tavaran täytyy tulla käyttöarvoksi *omistajalle itselleen*, sillä omistajan elämisen tarvikkeet ovat olemassa tämän tavaran ulkopuolella, vieraiden tavaroiden käyttöarvoissa. *Tullakseen* käyttöarvoksi tavaran täytyy kohdata se erityinen tarve, jonka tyydyttämisen esine tämä tavara on. Tavaroiden käyttöarvot *tulevat* siis käyttöarvoiksi vaihtaessaan täydellisesti paikkoja, siirtyessään siitä kädestä, missä ne olivat vaihtovälineitä siihen käteen, missä ne ovat käyttöesineitä. Vain tämä tavaroiden kaikinpuolinen *luovuttaminen* tekee tavaroihin sisältyvästä työstä hyödyllistä työtä. Tässä tavaroiden *keskinäisessä prosessisuhteessa* tavarat käyttöarvoina eivät saa mitään uutta taloudellista muotomääritystä. Päinvastoin se muotomääritys, joka oli niille ominainen tavaroina, häviää. Kun esimerkiksi leipä siirtyy leipurin kädestä kuluttajan käteen, sen reaalin olemisen leipänä ei muutu. Päinvastoin vasta kuluttaja suhtautuu siihen käyttöarvona, tänä tiettyinä elintarvikkeena, kun se taas leipurin kädessä oli taloudellisen suhteen kantaja, aistimellisesti yliaistillinen olio. Ainoa muodonvaihdos, jonka tavarat kokevat kehittyessään käyttöarvoiksi on siis se, että tavarat menettävät muodollisen olemisensa, missä ne

* Aristoteles käsittää vaihtoarvon juuri tämän määrityksen mukaisena (katso tämän luvun alussa lainattua kohtaa).

olivat ei-käyttöarvoja omistajalleen ja käyttöarvoja ei-omistajalleen. Tavaroiden kehittyminen käyttöarvoiksi edellyttää tavaroiden kaikinpuolista luovuttamista, niiden astumista vaihtoprosessiin, mutta niiden oleminen vaihtoa varten on niiden olemista vaihtoarvoina. Toteuttaakseen itsensä käyttöarvoina tavaroiden täytyy näin ollen toteuttaa itsensä vaihtoarvoina.

Jos yksittäinen tavara ilmeni käyttöarvon kannalta katsottuna alun perin itsenäisenä oliona, sitä vastoin vaihtoarvona tavaraa on alun perin tarkasteltu suhteessa kaikkiin muihin tavaroihin. Kuitenkin tämä suhde oli vain teoreettinen, ajateltu. Se toteutuu vain vaihtoprosessissa. Toisaalta tavara on tosin vaihtoarvo, sikäli kuin siihen on kulutettu tietty erä työaikaa ja se on näin ollen *esineellistynyttä työaikaa*. Mutta koska tämä tavara kuitenkin on välitön, se on esineellistynyttä yksilöllistä työaikaa, jolla on erikoinen sisältö, eikä *yleistä* työaikaa. Yksittäinen tavara *ei* näin ollen ole välittömästi vaihtoarvo, vaan sen on vasta *tultava* vaihtoarvoksi. Yksittäinen tavara voi olla lähinnä vain yleisen työajan esineellistymä, sikäli kuin se ilmaisee tietyssä hyödyllisessä käytössä olevaa, siis käyttöarvossa olevaa työaikaa. Tämä oli se aineellinen ehto, jonka vallitessa vain voidaan edellyttää, että tavaroihin sisältyvä työaika on yleistä, yhteiskunnallista. Kun tavara niin muodoin voi tulla käyttöarvoksi vain toteuttamalla itsensä vaihtoarvona, voi se toisaalta toteuttaa itsensä vaihtoarvona vain osoittautumalla sitä luovutettaessa hyväksi käyttöarvoksi. Tavara voidaan käyttöarvona luovuttaa vain sille, jolle se on käyttöarvo, ts. erityisen tarpeen kohde. Toisaalta tavara luovutetaan vain toista tavaraa vastaan, tai jos asetumme toisen tavarän omistajan puolelle, hänkin voi luovuttaa, ts. toteuttaa tavaransa vain saattamalla sen kosketuksiin sen erityisen tarpeen kanssa, jonka kohde tavara on. Kun tavaraita täydellisesti luovutetaan *käyttöarvoina*, ne joutuvat tästä syystä suhteutetuiksi toisiinsa sen mukaan millaisia aineellisia eroavuuksia niillä on erityisinä olioina, jotka tyydyttävät ominaispiirteillään erityisiä tarpeita. Mutta tällaisina pelkinä käyttöarvoina niiden olemassaolo toisilleen on yhdentekevä ja päinvastoin vailla yhteyttä toisiinsa. Käyttöarvoina ne

voidaan vaihtaa vain yhteydessä erityisiin tarpeisiin. Vaihtokelpoisia ne kuitenkin ovat vain vastikkeina ja vastikkeita ne ovat vain esineellistyneen työajan yhtäläisinä erinä, niin että niiden luonnollisia ominaisuuksia käyttöarvoina ja näin ollen tavaroiden suhdetta erityisiin tarpeisiin ei oteta enää lainkaan huomioon. Vaihtoarvona tavara toimii päinvastoin korvatessaan vastikkeen ominaisuudessa mielen mukaan määrätyn erän jokaista toista tavaraa, piittaamatta siitä, onko tavara toisen tavaran omistajalle käyttöarvo vai ei. Mutta toisen tavaran omistajalle tavarasta tulee tavara vain sikäli kuin se on hänelle käyttöarvo, ja omalle omistajalleen tavarasta tulee vaihtoarvo vain sikäli kuin tavara on tavara toiselle. Saman suhteen pitää siis merkitä tavaroiden suhdetta olennaisesti yhtäläisinä, vain määrällisesti eroavina suureina, sen pitää merkitä tavaroiden asettamista yhtäläisiksi yleisen työajan aineellistumina ja samanaikaisesti tavaroiden suhteuttamista laadullisesti erilaisina olioina, erityisinä käyttöarvoina erityisiä tarpeita varten. Lyhyesti sanottuna suhteen pitää olla tavaroita toisistaan todellisina käyttöarvoina erottava suhde. Mutta tämä yhtäläiseksi ja erilaiseksi asettaminen sulkevat toisensa pois. Näin syntyy paitsi virheellinen probleemien kehä, koska yhden ratkaisu edellyttää toisen ratkaisua, myös ristiriitaisten vaatimusten kokonaisuus, koska yhden ehdon täyttäminen on välittömästi sidottu sen vastakohtaan täyttämiseen.

Tavaroiden vaihtoprosessin täytyy olla sekä näiden ristiriitojen kehitys että ratkaisu niille, joskaan ristiriidat eivät voi esiintyä vaihtoprosessissa tällä yksinkertaisella tavalla. Me olemme vasta katselleet kuinka itse tavarat asettuvat vastavuoroisesti keskinäisiin suhteisiin käyttöarvoina, ts. miten tavarat käyttäytyvät käyttöarvoina vaihtoprosessin *sisällä*. Sitä vastoin vaihtoarvo, sellaisena kuin olemme sitä tähän mennessä tarkastelleet, on ollut olemassa vain meidän abstraktiossamme. Tai jos niin halutaan, vaihtoarvo on ollut olemassa yksittäisen tavaranomistajan abstraktiossa, ja hänen kohdallaan tavara käyttöarvona on varastossa ja vaihtoarvona omallatunnolla. Mutta itse tavarat eivät voi olla vaihtoprosessin *sisällä* vain käyttöarvoina, vaan niiden täytyy

olla vaihtoarvoja toisilleen, ja tämän niiden olemisen on ilmeittävä niiden omana suhteena toisiinsa. Ensiksi kompastuimme siihen vaikeuteen, että vaihtoarvona, esineellistyneenä työnä ilmetäkseen tavaran on täytynyt jo sitä ennen tulla luovutetuksi käyttöarvona, sen on täytynyt saada menekkiä, kun taas tavaran luovuttaminen käyttöarvona edellyttää päinvastoin tavaran olemista vaihtoarvona. Mutta olettakaamme tämä vaikeus ratkaistuksi. Olettakaamme, että tavara on luopunut erityisestä käyttöarvostaan ja on sen luovuttamisella täytännyt sen aineellisen ehdon, että se on yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä eikä erillisen ihmisen itseään varten tekemää erityistä työtä. Näin tavaran täytyy sitten tulla vaihtoprosessissa vaihtoarvoksi, yleiseksi vastikkeeksi, esineellistyneeksi yleiseksi työajaksi toisia tavaroita varten. Näin tavara ei voi enää saada erityisen käyttöarvon rajoitettua vaikutusta, vaan se saa välittömän kyvyn esiintyä kaikissa käyttöarvoissa niiden vastikkeina. Mutta jokainen tavara on nimenomaan se tavara, jonka on näin erityisesti käyttöarvostaan luopumalla esiinnyttävä yleisen työajan suorana aineellistumana. Toisaalta vaihtoprosessissa on kuitenkin vastakkain vain erityisiä tavaroita, erityisiksi käyttöarvoiksi ruumiillistuneita yksityisten ihmisten töitä. Itse yleinen työaika on abstraktio, jota ei sellaisenaan ole olemassa tavaroille.

Jos tarkastelemme niiden yhtälöiden summaa, joissa jonkin tavaran vaihtoarvo saa reaalisen ilmauksensa, esimerkiksi:

1 kyynärä liinakangasta = 2 naulaa kahvia,

1 kyynärä liinakangasta = $\frac{1}{2}$ naulaa teetä,

1 kyynärä liinakangasta = 8 naulaa leipää jne.

niin nämä yhtälöt todistavat kylläkin vain, että suuruudeltaan yhtäläinen yleinen yhteiskunnallinen työaika esineellistyy 1 kyynärässä liinakangasta, 2 naulassa kahvia, $\frac{1}{2}$ naulassa teetä jne. Mutta tosiasiaissa näissä erityisissä käyttöarvoissa esiintyvät yksilölliset työt tulevat yleiseksi ja tässä muodossa yhteiskunnalliseksi työksi vain vaihtamalla todella toinen toisiinsa suhteessa sisältämänsä työn keston. Yhteiskunnallinen työaika on olemassa näissä tavaroissa niin sanoakseni vain piilevänä ja se tulee ilmi vasta tavaroiden vaihtopro-

sessissa. Lähtökohtana ei ole yksilöiden työ yhteisenä työnä, vaan päinvastoin lähdetään yksityisten ihmisten erityisistä töistä, jotka alkuperäisen luonteensa vaihtoprosessissa menettämällä vasta osoittavat olevansa yleistä yhteiskunnallista työtä. Näin ollen yleisesti yhteiskunnallinen työ ei ole valmis edellytys, vaan muodostuva tulos. Ja niin syntyy se uusi vaikeus, että yhtäältä tavaroiden täytyy astua vaihtoprosessiin esineellistyneenä yleisenä työaikana ja toisaalta esineellistyvä yksilöllinen työaika on yleistä työaikaa vain vaihtoprosessin tuotteena.

Jokaisen tavarahan pitää käyttöarvostaan, siis alkuperäisestä olemassaolostaan luopumalla saada vastaava olemassaolonsa vaihtoarvona. Tästä syystä tavarahan täytyy vaihtoprosessissa kaksinkertaistaa olemassaolonsa. Toisaalta voi tavarahan toinen olemassaolo vaihtoarvona olla vain toinen tavara, sillä vaihtoprosessissa on vastakkain vain tavaroita. Miten on erityinen tavara välittömästi esitettävä *esineellistyneenä yleisenä* työaikana, tai mikä merkitsee samaa, miten erityisessä tavarassa esineellistyneelle yksilölliselle työajalle on annettava välittömästi yleisyyden luonne? Jonkin tavarahan vaihtoarvon reaalin ilmaus, ts. jokainen tavara yleisenä vastikkeena esiintyy yhtälöiden loputtomana summana, kuten:

- 1 kyynärä liinakangasta = 2 naulaa kahvia,
- 1 kyynärä liinakangasta = $\frac{1}{2}$ naulaa teetä,
- 1 kyynärä liinakangasta = 8 naulaa leipää,
- 1 kyynärä liinakangasta = 6 kyynärää karttuunia,
- 1 kyynärä liinakangasta = jne.

Tämä ilmaus oli teoreettinen, sikäli kuin tavara tiettyinä esineellistyneen yleisen työajan eränä oli vain *ajateltu*. Erityisen tavarahan oleminen yleisenä vastikkeena muuttuu pelkästä abstraktiosta vaihtoprosessin *yhteiskunnalliseksi* ulokseksi lukemalla yksinkertaisesti yllä oleva yhtälösarja vastakkaiseen suuntaan. Siis esimerkiksi:

- 2 naulaa kahvia = 1 kyynärä liinakangasta,
- $\frac{1}{2}$ naulaa teetä = 1 kyynärä liinakangasta,
- 8 naulaa leipää = 1 kyynärä liinakangasta,
- 6 kyynärää karttuunia = 1 kyynärä liinakangasta.

Samaan aikaan kun kahvi, tee, leipä, karttuuni, lyhyesti sanottuna kaikki tavarat ilmaisevat sisältämän-

sä työajan liinakankaassa, levittäytyy päinvastoin liinakankaan vaihtoarvo kaikkiin muihin tavaroihin niiden vastikkeina. Itse liinakankaan vaihtoarvossa esineellistyneestä työajasta tulee välittömästi yleinen työaika, joka esiintyy yhtäläisesti kaikissa muissa tavaroissa erisuurina volyymeina. Kaikkien muiden tavaroiden liinakankaaseen kohdistama *kaikinpuolinen vaikutus* tekee siitä tässä *yleisen vastikkeen*. Vaihtoarvona jokainen tavara tuli kaikkien muiden tavaroiden arvojen mitaksi. Koska kaikki tavarat mittaavat tässä vaihtoarvonsa yhdessä erikoisessa tavarassa, tässä päinvastoin muista erottuneesta tavarasta tulee vaihtoarvon adekvaatti oleminen, vaihtoarvon oleminen yleisenä vastikkeena. Sitä vastoin se loputon sarja tai ne loputtoman monet yhtälöt, joissa kunkin tavaran vaihtoarvo ilmentyi, supistuu yhdeksi ainoaksi yhtälöksi, jossa on vain kaksi jäsentä. Kahvin vaihtoarvon tyhjentävä ilmaus on nyt 2 naulaa kahvia = 1 kyynärä liinakangasta, koska ilmauksen jälkimmäinen osa esiintyy tässä välittömästi vastikkeena jokaisen muun tavaran tietylle erälle. Tavarat ovat nyt siis vaihtoprosessin sisässä olemassa toisilleen tai ne ilmenevät toisilleen vaihtoarvoina liinakankaan muodossa. Se seikka, että kaikki tavarat vaihtoarvon ominaisuudessa ovat suhteessa toisiinsa ja edustavat vain erisuuria eriä esineellistynyttä yleistä työaika, ilmenee nyt siten, että ne vaihtoarvoina vain ilmaisevat *saman* esineen, liinakankaan erisuuria eriä. Näin ollen yleinen työaika puolestaan ilmentyy erityisenä oliona, tavarana kaikkien muiden tavaroiden rinnalla ja ulkopuolella. Mutta samalla yhtälö, jossa tavara esiintyy tavaran vaihtoarvona, esimerkiksi 2 naulaa kahvia = 1 kyynärä liinakangasta, on rinnastus, joka vielä odottaa toteuttamistaan. Vain luovutettaessa tavara käyttöarvona, mikä on riippuvaista siitä osoittautuuko tavara vaihtoprosessissa kelvolliseksi tarpeen kohteena, vaihtuu tavaran oleminen kahvina todella sen olemiseksi liinakankaana. Vain siten tavara saa yleisen vastikkeen muodon ja siitä tulee todella vaihtoarvo kaikille muille tavaroille. Liinakankaasta tulee päinvastoin kaikkien muiden tavaroiden muuttunut oleminen siten, että kaikki tavarat muuttuvat liinakankaaksi kun ne luovutetaan käyttöarvoina.

Ja vain tämän kaikkien muiden tavaroiden liinakankaaksi muuttumisen tuloksena liinakankaasta tulee välittömästi yleisen työajan esineellistymä, ts. kaikinpuolisen luovuttamisen, yksilöllisten töiden häviämisen tuote. Kun tavarat täten kaksinkertaistavat olemassaolonsa ilmetäkseen toisilleen vaihtoarvoina, niin yleiseksi vastikkeeksi erottautunut tavara kaksinkertaistaa käyttöarvonsa. Sen erityisen käyttöarvon lisäksi mikä sillä erityisenä tavarana on, se saa yleisen käyttöarvon. Tämän sen käyttöarvo itse on muodonmääritys, ts. se syntyy siitä ominaisroolista, mitä yleiseksi vastikkeeksi erottautunut tavara muiden tavaroiden siihen kohdistaman kaikinpuolisen vaikutuksen nojalla vaihtoprosessissa esittää. Jokaisen tavaran käyttöarvolla on erityisen tarpeen esineenä eri arvo eri kädessä, esimerkiksi eri arvo tavaran luovuttajan kädessä kuin sen omaksiottajan kädessä. Yleiseksi vastikkeeksi erottautunut tavara on nyt itse vaihtoprosessista esiin nousevan yleisen tarpeen kohde ja sillä on jokaiselle sama käyttöarvo: se on vaihtoarvon kantaja, yleinen vaihtoväline. Näin on yhdessä tavarassa ratkaistu se ristiriita, jonka tavara sellaisenaan sisältää ollessaan erityisenä käyttöarvona samalla yleinen vastike ja näin ollen käyttöarvo jokaiselle, yleinen käyttöarvo. Kun nyt siis kaikki muut tavarat ilmaisevat vaihtoarvonsa aluksi ajatuksellisena, vasta toteutettavana olevana yhtälönä muista erottautuneen tavaran kanssa, niin sitä vastoin tämän muista erottautuneen tavaran kohdalla sen käyttöarvo, vaikka se onkin todellinen, on itse prosessissa pelkkänä muodollisena olemisena, jonka on vielä realisoiduttava muuttamalla todellisiksi käyttöarvoiksi. Alun perin tavara näyttäytyi tavarana ylipäättään, yhdeksi erityiseksi käyttöarvoksi esineellistyneenä yleisenä työaikana. Vaihtoprosessissa kaikki tavarat suhteutuvat erottautuneeseen tavaranaan tavarana ylipäättään, sinä tavarana, yleisen työajan olemisena erityisessä käyttöarvossa. Erityisinä tavaroina tavarat näin ollen suhteutuvat erityiseen tavaranaan vastakkaisesti yleisenä tavarana.* Se että tavaranomistajat siis vastavuoroi-

* Genovesilla on sama ilmaus. (Marxin huomautus teoksen omaan kappaleeseen.) *Toim.*

sesti suhtautuvat töihinsä yleisenä yhteiskunnallisena työnä, ilmenee siten, että he suhtautuvat tavaroihinsa vaihtoarvoina. Tavaroiden vastavuoroinen suhde toisiinsa vaihtoarvoina ilmenee vaihtoprosessissa tavaroiden kaikinpuolisena suhteena yhteen erityiseen tavarahan tavarahan vaihtoarvon adekvaattina ilmauksena. Tämä puolestaan ilmenee päinvastoin kyseisen erityisen tavarahan ominaisuutena kaikkiin muihin tavaroihin ja tästä syystä esineen tiettyinä tavallaan luontaisluonteena yhteiskunnallisena luonteena. Se erityinen tavara, joka näin ilmaisee kaikkien tavaroiden vaihtoarvon adekvaatin olemisen eli ilmaisee tavaroiden vaihtoarvon erityisenä, eroavana tavarana, on — *raha*. Se on tavaroiden vaihtoarvon kiteytyminen, jonka ne muodostavat itse vaihtoprosessissa. Samalla kun tavarat näin ollen tulevat vaihtoprosessin sisällä toisilleen *käyttöarvoiksi* niiden menettäessä kaiken muodonmäärityksen ja suhtautuessa toisiinsa välittömässä aineellisessa asussaan, täytyy tavaroiden toisilleen *vaihtoarvoina* ilmetäkseen omaksua uusi muodonmääritys, edetä rahamuodostukseen. Raha ei ole symboli, yhtä vähän kuin käyttöarvon olemisen tavarana on symboli. Se että yhteiskunnallinen tuotantosuhde ilmenee yksilöiden ulkopuolella olevana esineenä ja että ne tietyt suhteet, joihin yksilöt yhteiskunnallisen elämänsä tuotantoprosessissa astuvat, ilmenevät esineen ominaislaatuina — nämä seikat merkitsevät vaihtoarvoa luovan työn kaikkia yhteiskunnallisia muotoja luonnehtivaa vääristymistä. Tämä mystifiointi ei ole kuviteltua, vaan proosallisen todellista. Rahassa se ilmenee vain silmäänpistävämpänä kuin tavarassa.

Erityisen tavarahan välttämättömät fyysiset ominaisuudet, joissa kaikkien tavaroiden rahana olemisen on kiteytyttävä, ovat — sikäli kuin nämä ominaisuudet johtuvat välittömästi vaihtoarvon luonteesta — jaollisuus mielin määrin, osien yhdenmukaisuus sekä tämän erityisen tavarahan kaikkien kappaleiden erotuksettomuus. Yleisen työajan aineellistumana erityisen tavarahan on oltava yhtäläistä aineellistumaa ja sen on kyettävä ilmaisemaan pelkästään määrällisiä eroja. Toinen välttämätön ominaisuus on sen käyttöarvon kestävyys, koska erityisen tavarahan on kestävä vaihtoprosessissa. Jalo-

metalleilla on nämä ominaisuudet edullisessa määrin. Koska raha ei ole harkinnan tai sopimuksen tuote, vaan muodostuu vaihtoprosessissa vaistomaisesti, ovat hyvin erilaiset, enemmän tai vähemmän sopimattomat tavarat vuorollaan toimittaneet rahan virkaa. Välttämättömyys jakaa vaihtoprosessin tietyssä kehitysvaiheessa vaihtoarvon ja käyttöarvon määritykset tavaroiden osalle vastakkaisesti siten, että yksi tavara toimii esimerkiksi vaihtovälineenä samalla kun toinen luovutetaan käyttöarvona, johtaa siihen, että kaikkialla kaikkein yleisintä käyttöarvoa edustava tavara tai myös useammat sellaiset tavarat näyttävät ensiksi tilapäisesti rahan roolia. Kun sellaiset tavarat eivät ole välittömästi esillä olevan tarpeen kohteita, niiden oleminen rikkauden aineellisesti merkittävimpanä rakenneosana takaa niille yleisemmän luonteen kuin on muilla käyttöarvoilla.

Välitön vaihtokauppa, vaihtoprosessin alkuperäinen muoto, ilmentää pikemminkin käyttöarvojen alkavaa muuttumista tavaroiksi kuin tavaroiden muuttumista rahaksi. Vaihtoarvo ei saa mitään itsenäistä asua, vaan on vielä välittömästi sidottu käyttöarvoon. Se tulee ilmi kahdella tavalla. Itse tuotanto koko rakenteineen on suuntautunut käyttöarvoon eikä vaihtoarvoon, ja niin muodoin vain kulutuksen yli menevän määrän perusteella käyttöarvot lakkaavat tässä olemasta käyttöarvoja ja niistä tulee vaihdon väline, tavara. Toisaalta niistä tulee tavaroitakin vain välittömän käyttöarvon rajoissa, joskin vastakkaisesti jakautuneina, niin että tavaranomistajien vaihdettaviksi tulevien tavaroiden täytyy olla molemmille käyttöarvoja, mutta jokaisen tavarahan on oltava käyttöarvo sille, joka ei sitä omista. Tosiasiassa tavaroiden vaihtoprosessi ei alunperin esiinny alkukantaisen yhteisön* sylissä, vaan siellä missä nämä yhteisöt lop-

* Aristoteles havaitsi yksityisperheen kohdalla saman mistä tässä puhumme alkukantaisen yhteisön kohdalla. Kuitenkin perheen alkukantainen muoto itse on heimoperhe, josta historiallinen analyysi osoittaa yksityisperheen vasta kehittyvän. »Sillä alkuperäisessä yhteisössä (ts. perheessä) ei tämä (nimittäin vaihto) ollut ilmeisesti mitenkään välttämätön.» (Mts. 14.)

puvat, niiden rajoilla, niissä harvoissa kohdissa missä ne tulevat kosketuksiin muiden yhteisöjen kanssa. Vaihtokauppa alkaa sieltä ja tunkeutuu sitten yhteisön sisuksiin, missä se vaikuttaa hajottavasti. Näin ollen ne erityiset käyttöarvot, kuten orjat, karja, metallit, joista tulee eri yhteisöjen välisessä vaihtokaupassa tavaroita, muodostavat useimmiten ensimmäisen rahan itse yhteisön sisällä. Olemme nähneet, kuinka jonkin tavaran vaihtoarvo ilmenee vaihtoarvona sitä suuremmassa määrin mitä pitempi sen vastikkeiden sarja on tai mitä *laajempi* tämän tavaran vaihdon alue on. Vaihtokaupan vähittäinen laajeneminen, vaihtojen lisääntyminen ja vaihtokauppaan tulevien tavaroiden monipuolistuminen kehittää näin ollen tavaraa vaihtoarvona, pakottaa rahanmuodostukseen ja vaikuttaa siten hajottavasti välittömään vaihtokauppaan. Taloustieteilijöiden tapana on johtaa raha niistä ulkoisista vaikeuksista, joihin laajennettu vaihtokauppa törmää. Mutta tällöin he unohtavat näiden vaikeuksien syntyvän vaihtoarvon kehityksestä ja niin muodoin yhteiskunnallisen työn kehityksestä yleisenä työnä. Esimerkki: tavarat eivät käyttöarvoina ole mielin määrin jaollisia, mitä niiden vaihtoarvoina pitää olla. Tai *A:n* tavara saattaa olla käyttöarvo *B:lle*, kun sitä vastoin *B:n* tavara ei olekaan käyttöarvo *A:lle*. Tai tavaranomistajat saattavat tarvita keskenään vaihdettavia jaottomia tavaroitaan erisuurissa arvosuhteissa. Toisin sanoen kun taloustieteilijät ovat tarkastelevinaan yksinkertaista vaihtokauppaa, he valaisevatkin tiettyjä puolia siitä ristiriidasta, jonka tavaran oleminen käyttöarvon ja vaihtoarvon välittömänä ykseytenä kätkee. Toisaalta he pitävät sitten johdonmukaisesti kiinni siitä, että vaihtokauppa on tavaroiden vaihtoprosessin adekvaatti muoto, johon muka liittyy vain tiettyjä teknisiä epämukavuuksia, ja raha olisi näppärästi keksitty pelastuskeino niille. Tästä kerrassaan latteasta lähtökohdasta on eräs sukkela englantilainen taloustieteilijä sitten kehittänyt sen oikean väitteen, että raha on pelkästään materiaallinen väline kuten laiva tai höyrykone, eikä yhteiskunnallisen tuotantosuhteen ilmenemistä eikä niin muodoin mikään taloudellinen kategoria. Tästä syystä on pelkästään väärin, että rahaa käsitellään poliittisessa

taloustieteessä, jolla ei tosiasiassa ole mitään yhteistä teknologian kanssa.*

Tavaramaailmassa edellytetään kehittyneitä työnjakoja tai oikeammin se ilmenee välittömästi niiden käyttöarvojen moninaisuudessa, jotka asettuvat erityisinä tavaroina vastakkain ja sisältävät samoin moninaisia työtapoja. *Työnjako* on kaikkien erityisten tuottavien toimintatapojen kokonaisuutena yhteiskunnallisen työn kokonaisuus katsottuna sen aineellisen puolen kannalta, käyttöarvoja tuottavana työnä. Mutta tällaisena työnjako on olemassa — tavaroiden kannalta ja vaihtoprosessin sisällä — vain tuloksessaan, itse tavaroiden eriytyemisessä.

Tavaroiden vaihto on se prosessi, missä yhteiskunnallinen aineenvaihto, ts. erillisten yksilöiden erityisten tuotteiden vaihto on samalla niiden tiettyjen yhteiskunnallisten tuotantosuhteiden luomista, joihin yksilöt tässä aineenvaihdossa astuvat. Tavaroiden keskinäiset prosessisuhteet kiteytyvät yleisen vastikkeen eroaviksi määrittäyksiksi, ja näin vaihtoprosessi on samalla rahan muodostumisen prosessi. Tämän erilaisina prosessitapahtumina ilmenevän prosessin kokonaisuus muodostaa *kiertokulun*.

A. TAVARAN ERITTELYN HISTORIAA

Klassisen poliittisen taloustieteen yli puolitoista vuosisataa jatkuneiden tutkimusten kriittisenä lopputuloksena oli, että tavaroiden erittelyssä päädyttiin työn kaksoismuotoon, käyttöarvon erittelyssä reaaliseen työhön eli tarkoituksenmukaisesti tuottavaan toimintaan ja vaihtoarvon erittelyssä työaikaan eli yhtäläiseen yhteiskunnalliseen työhön. Klassinen poliittinen taloustiede alkaa Englannissa William Pettystä ja Ranskassa Boisguille-

* »Raha on todellisuudessa vain oston ja myynnin toteuttamisen väline» (mutta kertoisitteko, mitä ymmärrätte ostolla ja myynnillä?) »ja rahan käsittely kuuluu yhtä vähän poliittiseen taloustieteeseen kuin laivojen tai höyrykoneiden tai jonkin muun rikkauten tuotannon ja jakamisen helpottamiseen käytetyn välineen käsittely.» (*Th. Hodgskin. Popular Political Economy etc.* [Yleistajuinen poliittinen taloustiede], Lontoo 1827, s. 178, 179.)

bertistä* ja päättyy Englannissa Ricardoon ja Ranskassa Sismondiin.

Petty erittelee käyttöarvon työksi, eikä hän erehdy työn luovan voiman luonnonehtoisuudesta. Hän käsittää todellisen työn heti sen yhteiskunnallisessa kokonaisasussa, *työnjakona*** . Tämä näkemys aineellisen rikkauten

* Jos laadittaisiin vertailu *Pettyn* ja *Boisguillebertin* teoksista ja luonteista, sen pitäisi olla geneettinen esitys englantilaisen ja ranskalaisen poliittisen taloustieteen kansallisesta vastaakohtaisuudesta, ja sitä paitsi se loisi valaistusta Englannin ja Ranskan yhteiskunnalliseen vastakkaisuuteen 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa. Sama kansallinen vastakohtaisuus toistuu loppuvaiheessa *Ricardolla* ja *Sismondilla*.

** *Petty* kehitti *työnjakoa* myös tuotantovoimana, ja hänen hahmotelmansa on laajempi kuin *Adam Smithin*. Katso *An essay concerning the multiplication of mankind etc.*, 3. Edition 1686, s. 35—36. Esittäessään työnjaon tuotannolle tarjoamia etuja hän ei rajoitu taskukellon valmistukseen, kuten *Adam Smith* myöhemmin neulan valmistukseen, vaan samalla *Petty* tarkasteli kaupunkia ja kokonaista maata suurten tehdaslaitosten kannalta. Marraskuun 26. päivän numerossaan 1711 »*Spectator*»¹⁴ viittaa tähän »illustration of the admirable Sir William Petty» [ihailtavan *Sir William Pettyn* valaisevaan esimerkkiin]. *McCulloch* on siis väärässä arvellessaan »*Spectatorin*» sekoittavan *Pettyn* eräeseen 40 vuotta nuorempaan kirjoittajaan. (Katso: *McCulloch*. The Literature of Political Economy, a classified catalogue. [Kansantaloustieteellinen kirjallisuus, luokiteltu luettelo], Lontoo 1845, s. 102.) *Petty* tunsii itsensä uuden tieteen perustajaksi. Hän sanoo, että hänen metodinsa »ei ole totunnainen». Sen sijaan että punoisi yhteen joukon komparatiiveja ja superlatiiveja ja spekulatiivisia väittämiä, hän on ottanut tehtäväkseen puhua in terms of number, weight or measure [numeroin, painoin ja mitoin], käyttää vain aistimellisesta kokemuksesta johdettuja väittämiä ja käsitellä vain sellaisia syitä, as have visible foundations in nature [joilla on näkyvät perusteet luonnossa]. Hän jättää muiden tarkasteltaviksi ne syyt, jotka riippuvat mutable minds, opinions, appetites and passions of particular men [yksityisten ihmisten ajatuksista, mielipiteistä, mausta ja intohimoista]. (Political Arithmetic etc. [Poliittinen aritmetiikka], London 1699, Esipuhe.) *Pettyn* nerokas rohkeus käy ilmi esimerkiksi hänen ehdotuksestaan, että Irlannin ja Skotlannin Ylämaan kaikki väestö ja irtaimisto siirrettäisiin Ison-Britannian muihin osiin. Siten säästettäisiin työaika ja lisättäisiin työn tuotantovoimaa ja »kuningas ja hänen alamaisensa rikastuisivat ja voimistuivat». (Political Arithmetic, 4. luku.) Tai se tulee ilmi hänen poliittisen aritmetiikkansa siinä luvussa missä hän todistelee Englannin kutsumusta vallata maailmanmarkkinat — aikana jolloin Hollannilla oli yhä hallitsevan kaupakansan osa ja Ranska näytti olevan nousemassa hallitsevaksi

lähteestä ei jäänyt enemmän tai vähemmän hedelmättömäksi, kuten vaikkapa hänen aikalaisellaan Hobbesilla, vaan se johdatti hänet *poliittiseen aritmetiikkaan*. Tämä oli ensimmäinen muoto, missä poliittinen taloustiede erottautuu itsenäiseksi tieteeksi. Vaihtoarvon hän kä-

kaupparamahdiksi: »Englannin kuninkaan alamaisilla on tarvittavat ja riittävät pääomat johtaakseen koko kauppaa käyvän maailman liiketoimia (mt., 10. luku), Englannin suuruuden esteet ovat vain tilapäisiä ja ne ovat poistettavissa.» (S. 247 seur.) Omaperäinen huumori on läpikäyvänä kaikissa hänen teoksissaan. Niinpä hän esimerkiksi huomauttaa, että Hollanti, englantilaisten taloustieteilijöiden tuolloinen mallimaa aivan samoin kuin Englanti on nykyään mallimaa mannermaisille taloustieteilijöille, valtasi maailmanmarkkinat luonnollisin keinoin »ilman sellaista taivaallista älyä ja arvostelukykyä, mitä jotkut näkevät hollantilaisissa» (mts. 175, 176). Hän puolustaa omantunnonvapautta edellytyksenä kaupankäynnille, »koska köyhät ovat ahkeria ja pitävät työntekoa ja uutteruutta velvollisuutena jumalaa kohtaan niin kauan kuin heidän sallitaan ajatella, että heillä, rikkaudesta vähemmän osallisilla on enemmän ymmärrystä ja älyä jumalallisissa asioissa, mitä he pitävät köyhien erityisominaisuutena.» Näin ollen kaupankäynti »ei ole sidottu mihinkään uskonnon lajiin, vaan pikemminkin väestön harhaoppiseen osaan» (mts. 183—186). Hän kannattaa erityisiä julkisia maksuja lurjuksille, koska yleisölle on parempi, että se itse verottaa itseään lurjuksia varten kuin antaa näiden verottaa yleisöä (mts. 199). Sitä vastoin hän syyttää että verot siirtävät rikkautta työteliäiden käsistä sellaisille, jotka »eivät tee mitään muuta kuin syövät, juovat, laulavat, pelaavat, tanssivat ja *harjoittavat metafysiikkaa*» (mts. 198). Pettyn teoksista on tullut miltei kirjaharvinaisuuksia ja niitä on vain siellä täällä saatavilla vanhoina huonoina laitoksina. Tämä on sitäkin ihmeellisempää, koska William Petty ei ollut vain Englannin kansantaloustieteen isä, vaan samalla Henry Pettyn eli Lansdownen markiislin, Englannin whigien nestorin esi-isä. Mutta Lansdownen suku voi tuskin toimittaa Pettyn koottuja teoksia aloittamatta sarjaa hänen elämäkerrallaan. Ja tässä pitää paikkansa se sama mikä pätee useimpien suurten whigsukujen origines [alkuperään], the less said of them the better [mitä vähemmän asiasta puhutaan, sen parempi]. Ajattelultaan rohkeasta, mutta pohjimmiltaan kevytmielisestä sotilaslääkäristä, joka oli yhtä halukas ryöstelemään Irlantia Cromwellin suojeleuksessa kuin hankkimaan mielistelyllä Kaarle II:lta tarpeellisen baronetin arvon palkinnoksi ryöstelyistään, saa tuskin sellaista kantaisän muotokuvaa, joka sopii julkisesti näytettäväksi. Sitä paitsi Petty pyrkii useimmissa elinaikanaan julkaisemissaan teoksissa todistamaan, että Englannin kukoistuskauti osui Kaarle II:n aikaan. Tämä käsitys on harhaoppinen »glorious revolution» [mainion vallankumouksen¹⁵] perinnöllisten hyväksikäyttäjien kannalta.

sittää kuitenkin sellaisena kuin tämä *ilmenee* tavaroiden vaihtoprosessissa, rahana, ja itse rahan hän käsittää olemassaolevana tavarana, kultana ja hopeana. Koska hän oli monetaarijärjestelmän käsitysten sitoma, hän selittää sen reaalisien työn erityislajin, jolla kultaa ja hopeaa hankitaan, vaihtoarvoa luovaksi työksi. Itse asiassa hän tarkoittaa, ettei porvarillisen työn ole tuotettava välitöntä käyttöarvoa, vaan tavara, käyttöarvo, joka tulemalla luovutetuksi vaihtoprosessissa kykenee ilmenemään kultana ja hopeana, ts. rahana, ts. vaihtoarvona, ts. esineellistyneenä yleisenä työnä. Hänen esimerkkinsä osoittaa kuitenkin vakuuttavasti, että työn huomaaminen aineellisen rikkauden lähteeksi ei mitenkään sulje pois sitä, että ei ymmärretä sitä tiettyä yhteiskunnallista muotoa, missä työ on vaihtoarvon lähde.

Boisguillebert puolestaan päätyy tavarain vaihtoarvon erittelyssä työaikaan, joskaan ei tietoisesti, niin kylläkin tosiasiallisesti. Hän tekee tämän määräämällä »oikean arvon» (la juste valeur) sillä oikealla määräsuhteella, missä yksilöiden työaika jakautuu erityisten teollisuudenhaarojen osalle sekä esittämällä vapaan kilpailun siksi yhteiskunnalliseksi prosessiksi, joka luo tämän oikean määräsuhteen. Mutta samaan aikaan hän vastakohtana Pettylle taistelee fanaattisesti rahaa vastaan. Hänen mielestään raha särkee väliintulollaan tavarainvaihdon luonnollisen tasapainon tai harmonian ja vaatii kaiken luonnollisen rikkauden uhrikseen kuin mikäkin mielikuvituksellinen Moolok. Kun nyt yhtäältä tämä rahan vastainen polemiikki liittyy määrättyihin historiallisiin olosuhteisiin — Boisguillebert taistelee Ludvig XIV:n hovin, hänen valtiontulojen vuokraajiensa ja aatelistonsa sokaisevaa kullanhimoa vastaan*, mutta Petty puolestaan ylistää kullanhimoa sinä tehokkaana käyttövoimana, joka kannustaa kansaa teolliseen kehi-

* Vastakohtana sen aikakauden »mustalle finanssiopille» Boisguillebert sanoo: »Finanssioppi ei ole mitään muuta kuin syvennettyä tietoa maatalouden ja kaupan eduista.» (La détail de la France [Ranskan vähittäiskauppa], 1697. Eugène Dairen toimittama laitos sarjassa Economistes financiers du XVIII siècle [1700-luvun taloustieteilijät ja finanssimiehet], Pariisi 1843, I osa, s. 241.)

tykseen ja maailmanmarkkinoiden valtaamiseen — tulee tässä toisaalta ilmi syvempi periaatteellinen vastakohtaisuus, joka toistuu aidosti englantilaisen ja aidosti ranskalaisen* taloustieteen pysyvänä kontrastina. Boisguillebert suuntaa tosiasiassa katseensa vain rikkauden aineelliseen sisältöön, käyttöarvoon, nautintaan.** Samalla hän pitää työn porvarillista muotoa, käyttöarvojen tuottamista tavaroina ja tavaroiden vaihtoprosessia sinä luonnonmukaisena yhteiskunnallisena muotona, missä yksilöllinen työ saavuttaa kyseisen päämäärän. Kun hän sitten kohtaa porvarillisen rikkauden ominaisuutteen, kuten rahassa, hän uskoo vieraiden anastavien elementtien tunkeutuvan väliin, hän kiivailee porvarillista työtä vastaan yhdessä muodossa samaan aikaan kun hän ihailee sitä utopistisesti toisessa muodossa.*** Boisguillebert todistaa meille, että työaikaa voidaan käsitellä tavaroiden arvonsuuruuden mittana, vaikka tavaroiden vaihtoarvossa esineellistynyt ja ajalla mitattu työ sekoitetaankin yksilöiden välittömään luonnolliseen toimintaan.

Ensimmäisenä esitti tietoisena, miltei triviaalin selkeän työaikaan päätyvän vaihtoarvon erittelyn mies uudesta maailmasta, mihin porvarilliset tuotantosuhteet oli viety samaan aikaan niiden edustajien kanssa ja missä ne alkoivat nopeasti kasvaa maaperän korvatessa historiallisen tradition puutteen humuksen runsaudella. Tämä mies on *Benjamin Franklin*, joka vuonna 1729 kirjoitettussa ja 1731 painetussa nuoruudenteoksessaan muotoilee

* Ei *romaanisen* taloustieteen, sillä molemmissa italialaisissa koulukunnissa, napolilaisessa ja milanolaisessa toistuu englantilaisen ja ranskalaisen taloustieteen vastakohtaisuus. Varhaisemman kauden espanjalaiset ovat puolestaan joko pelkkiä merkantilisteja ja merkantilistien muunnelmia, kuten *Ustáriz*, tai sitten he pysyttelevät *Adam Smithin* mukana »oikealla keskitiellä», kuten *Jovellanos* (katso tämän *Obras*, Barcelona 1839—1840).

** »Todellinen rikkaus... on paitsi elämisen tarvikkeiden, myös ylellisyyden ja kaiken aisteille iloa tuottavan täydellistä nautintaa.» (*Boisguillebert*. Dissertation sur la nature de la richesse etc., [Tutkielma rikkauden olemuksesta jne.] mts. 403.) Kun *Petty* oli kevytmielinen, ryöstelynhaluinen ja luonteeton seikkailija, esiintyi *Boisguillebert* yhtä älykkäästi kuin rohkeastikin sorrettujen luokkien puolesta, vaikka olikin *Ludvig XIV:n* ministeri.

*** *Proudhonilaisessa* muodossaan kärsii ranskalainen sosialismi samasta perinnöllisestä viasta.

nykyaikaisen poliittisen taloustieteen peruslain.* Ilän julistaa, että on tarpeen etsiä toinen arvojen mitta jalometallien tilalle. Täksi mitaksi sopii työ.

»Hopean arvo yhtä hyvin kuin kaikkien muidenkin esineiden arvo voidaan mitata työllä. Olettakaamme että joku tekee työtä tuottaakseen esimerkiksi viljaa kun toinen puolestaan kaivaa ja jalostaa hopeaa. Vuoden tai jonkin muun tietyn aikajakson päätyttyä ovat täysi viljantuotos ja hopeantuotos toistensa luonnollisia hintoja. Jos toinen on 20 bushelia ja toinen 20 unssia, silloin yksi hopeaunssi on yhden viljabushelin tuottamiseen kulutetun työn arvoinen. Jos sitten joku pystyy lähempänä sijaitsevien, helpommin louhittavien ja tuottoisampien kaivosten löytämisen ansiosta tuottamaan 40 unssia hopeaa yhtä helposti kuin aikaisemmin 20 unssia, ja 20 viljabushelin tuottamiseen vaadittava työ pysyy samana, silloin ei 2 hopeaunssia ole arvoltaan sen suurempi kuin sama yhden viljabushelin tuottamiseen kulutettu työ. Yksi busheli, joka aikaisemmin vastasi 1 unssia, vastaa nyt 2, caeteris paribus**. Näin on maan rikkaus arvioitava sillä *työmäärällä*, jonka maan asukkaat kykenevät ostamaan.»***

Työaika esiintyy Franklinilla oitis taloudellisesti yksipuolisella tavalla arvojen mittana. Todellisten tuotteiden muuttuminen vaihtoarvoiksi on itsestään selvää ja näin ollen on kysymys vain mitan löytämisestä niiden arvonsuureille.

»Koska kauppa ei ole ylipäättäen muuta kuin työn vaihtamista työhön», hän sanoo, »mitataan kaikkien olioiden arvo oikeimmin työllä.»****

Kun tässä todellinen työ asetetaan työ-sanana paikalle, havaitaan heti miten työ sen yhdessä muodossa sekoitetaan työhön sen toisessa muodossa. Kun kaupankäynti muodostuu esimerkiksi suutarintyön, kaivostyön, kehruun, maalarintyön jne. vaihtamisesta, mitataanko

* *Franklin. B. The Works of etc.*, edit. by J. Sparks, vol. II, Boston 1836: *A Modest Inquiry into the Nature and Necessity of a Paper Currency* (Vaatimaton tutkielma paperirahan luonteesta ja välttämättömyydestä).

** — olosuhteiden ollessa samat. *Toim.*

*** Mts. 265: »Thus the riches of a country are to be valued by the quantity of labour its inhabitants are able to purchase.»

**** »Trade in general being nothing else but the exchange of labour for labour, the value of all things is, as I have said before, most justly measured by labour.» (Mts. 267.)

saappaiden arvo silloin oikeimmin maalarintyöllä? Franklin tarkoitti päinvastoin, että saappaiden, kaivostuotteiden, langan, taulujen jne. arvo määräytyy abstraktisella työllä, jolla ei ole mitään erityislaatua ja joka niin ollen on mitattavissa pelkällä määrällä.* Koska hän ei kuitenkaan esitä vaihtoarvoon sisältyvää työtä abstraktisesti yleiseksi, yksilöllisten töiden kaikenpuolisesta luovuttamisesta johtuvaksi yhteiskunnalliseksi työksi, häneltä jää väistämättä havaitsematta, että raha on tämän luovutetun työn välitön olemassaolomuoto. Tästä syystä raha ja vaihtoarvoa luova työ eivät ole hänellä missään sisäisessä yhteydessä, vaan raha on päinvastoin väline, joka teknisistä mukavuussyistä tuodaan ulkopuolisena vaihtoon.** Franklinin vaihtoarvon erittely ei vaikuttanut välittömästi tieteen yleiseen kulkuun, sillä hän käsitteli vain irrallisia poliittisen taloustieteen kysymyksiä tiettyjen käytännön seikkojen kohdalla.

Todellisen hyödyllisen työn ja vaihtoarvoa luovan työn vastakohta ravisteli Eurooppaa 1700-luvulla seuraavan ongelman muodossa: mikä todellisen työn erityislaji on porvarillisen rikkauden lähde? Edellytettiin siis, ettei jokainen käyttöarvoissa toteutuva tai tuotteita synnyttävä työ luo jo yksistään tästä syystä välittömästi rikkautta. Kuitenkaan ei fysiokraateille, sen enempää kuin heidän vastustajilleenkaan polttavana kiistakysymyksenä ollut niinkään se, mikä työ luo *arvon*, vaan mikä luo *lisäarvon*. He siis käsitelivät kysymystä sen mutkikkaammassa muodossa ennen kuin olivat ratkaisseet sen alkeismuodossaan. Samoin vie kaikkien tieteiden historiallinen kulku vasta runsaan edestakaisen samoilun jälkeen todellisiin lähtökohtiin. Toisin kuin muut rakennusmestarit, tiede ei piirrä ainoastaan pilvilinnoja, vaan pystyttää rakennuksesta muutamia asuinkerroksia ennen kuin laskee sen peruskiven. Emme viivy fysiokraateissa tämän pitempään ja sivuutamme myös koko joukon italialaisia taloustieteilijöitä, jotka ovat enemmän tai vähemmän osuvilla oivalluksillaan hipaisseet tavarän

* Mt.: Remarks and Facts Relative to the American Paper Money, 1764.

** Katso Papers on American Politics, 1764 (mt.).

oikeaa erittelyä.* Siirrymme heti ensimmäiseen brittiin, joka on muokannut porvarillisen taloustieteen kokonaisjärjestelmää — Sir *James Steuartiin*.** Samoin kuin poliittisen taloustieteen abstraktiset kategoriat ovat hänellä vasta erottautumassa aineellisesta sisällöstään, mistä syystä ne ovat rajoiltaan epämääräisiä ja horjuvia, samoin on hänellä myös vaihtoarvon kategorian laita. Eräässä kohdassa hän määrää *reaalisen arvon* työajalla (what a workman can perform in a day***), mutta sen rinnalla on sekoitettu työpalkka ja raaka-aine.**** Eräässä toisessa kohdassa tulee kamppailu aineellisen sisällön kanssa vielä osuvammin esiin. Hän kutsuu tavaran sisältämää luonnollista materiaalia, esimerkiksi hopeakorun hopeaa sen *sisäiseksi arvoksi* (intrinsic worth) ja korun sisältämää työaikaa puolestaan sen *käyttöarvoksi* (useful value).

»Edellinen on jotakin itsessään reaalista», hän sanoo, »... käyttöarvo on sitä vastoin mitattava sen tuottamisen maksaman työn mukaan. Aineen muokkaamiseen kulutettu työ edustaa osaa miehen ajasta jne.»*****

Steuart eroaa edeltäjistään ja seuraajistaan siinä, että hän tekee tarkan jaon vaihtoarvossa esiintyvän ominaisesti yhteiskunnallisen työn ja käyttöarvoja tuottavan reaalisen työn välillä. Sitä työtä, joka luo luovuttamisellaan (alienation) yleisen vastikkeen (universal equivalent), sanon *teollisuudeksi*, hän kirjoittaa. Hän erottaa

* Katso esimerkiksi *Galiani*. Della Moneta, III osa, sarjassa Scrittori classici Italiani di Economia Politica. (Custodin julkaisema.) Parte Moderna, Milano 1803. »Vaivannäkö» (fatica) »on ainoa mikä antaa esineelle arvon», hän sanoo, s. 74. Työn esittäminen vaivannäköksi on luonteenomaista etelämaalaiselle.

** Steuartin teos *An Inquiry into the Principles of Political Economy, being an Essay on the Science of Domestic Policy in Free Nations* (Tutkielma poliittisen taloustieteen periaatteista jne.) ilmestyi ensi kerran Lontoossa vuonna 1767 kahtena kvarttoniteenä, kymmenen vuotta ennen Adam Smithin *Kansojen varallisuutta*. Lainaan Dublinissa 1770 ilmestynyttä laitosta.

*** — mitä työmies voi aikaansaada yhdessä työpäivässä.

Toim.

**** *Steuart*, mt., I osa, s. 181—183.

***** *Steuart*, mt., I osa, s. 361—362: »represents a portion of a man's time».

työn teollisuuden muodossa paitsi reaalisesta työstä, myös työn muista yhteiskunnallisista muodoista. Teollisuus on hänelle työn porvarillinen muoto vastakohtana työn antiikinaikaisille ja keskiaikaisille muodoille. Häntä kiinnostaa erityisesti porvarillisen ja feodaalisen työn vastakohta. Hän oli tarkkaillut viimeksi mainittua sen häviämisympäristössä paitsi itse Skotlannissa, myös laajoilla matkoillaan mannermaalla. Steuart tiesi luonnollisesti aivan hyvin, että myös esiporvarillisina aikakausina tuote saa tavaran muodon ja tavara rahan muodon. Mutta hän todistaa yksityiskohtaisesti, että tavara rikkauten alkeellisena perusmuotona ja luovuttaminen anastamisen hallitsevana muotona kuuluvat vain porvarillisiin tuotantokausiin, että siis vaihtoarvoa luovan työn luonne on ominaisesti porvarillinen.*

Sen jälkeen kun reaalisien työn erityisiä muotoja kuten maanviljelystä, manufaktuuria, laivaliikennettä, kauppaa jne. oli vuoron perään väitetty rikkauten todelliseksi lähteiksi, julisti *Adam Smith* aineellisen rikkauten eli käyttöarvojen ainoaksi lähteeksi työn yleensä, ja tarkemmin sanoen sen yhteiskunnallisessa kokonaisuudessa, *työnjakona*. Häneltä jää tässä yhteydessä luonnolelementti kokonaan huomaamatta, mutta se seuraa häntä pelkästään yhteiskunnallisen rikkauten, vaihtoarvon alueelle. Adam määrää kylläkin tavaran arvon tavaran sisältämällä työajalla, mutta sitten hän hylkää tämän arvonmäärityksen todellisuuden jälleen Aatamin aikoihin. Toisin sanoen se mikä on hänelle selvää yksinkertaisen tavaran kannalta, käy epäselväksi hänelle heti kun yksinkertaisen tavaran tilalle tulevat pääoman, palkkatyön, maankoron jne. korkeammat ja mutkikkaammat muodot. Hän ilmaisee asian siten, että tavaroiden arvo mitattiin tavaroiden sisältämällä työajalla silloin kun

* Tästä syystä Steuart pitää maanviljelystä, joka on patriarkaalista ja pyrkii luomaan välittömästi käyttöarvoja maan omistajalle, »väärinkäyttönä», ei tosin Spartassa tai Roomassa tai edes Ateenassa, mutta kylläkin 1700-luvun teollisuusmaissa. Tämä »abusive agriculture» [väärinkäytetty maanviljelys] ei ole mikään »trade» [ammatti], vaan »pelkkä toimeentulokeino». Samoin kuin porvarillinen maanviljelys puhdistaa maan ylimääräisistä suista, samoin porvarillinen manufaktuuri puhdistaa tehtaan ylimääräisistä käsistä.

oli kyseessä porvariston paradise lost*, missä ihmiset eivät vielä olleet vastakkain kapitalisteina, palkkatyöläisinä, maanomistajina, vuokratilijoina, koronkiskureina jne., vaan vain yksinkertaisina tavarantuottajina ja tavaravaihtajina. Hän sekoittaa jatkuvasti tavaroiden arvon määrittämisen niiden sisältämällä työajalla niiden arvon määrittämiseen työn arvolla. Yksityiskohtien esityksessä hän on kauttaaltaan häilyväisellä kannalla ja sekoittaa sen objektiivisen yhtäläistämisen, jonka yhteiskunnallinen prosessi toteuttaa väkivalloin erilaatuisten töiden kesken, siihen subjektiiviseen yhdenvertaistamiseen, mikä kohdistetaan yksilöllisiin töihin.** Siirtymisen todellisesta työstä vaihtoarvoa luovaan työhön, ts. porvarilliseen työhön sen perusmuodossa hän yrittää saada aikaan *työnjaon* avulla. Yhtä oikein kuin onkin, että yksityinen vaihto edellyttää työnjakoa, yhtä väärin on, että työnjako edellyttää yksityistä vaihtoa. Esimerkiksi perulaisilla työ oli tavattoman pitkälle jaettua ilman että tapahtui mitään yksityistä vaihtoa, mitään tuotteiden vaihtamista tavaroina.

Päinvastoin kuin Adam Smith, David Ricardo sai tavararvon määrääntymisen työajan perusteella puhtaana esiin. Hän osoittaa tämän lain hallitsevan myös porvarillisia tuotantosuhteita, jotka näennäisesti ovat suurimmassa ristiriidassa sen kanssa. Ricardon tutkimukset rajoittuvat yksinomaan *arvonsuuruuteen*, ja sen yhteydessä hän ainakin aavistaa lain toteutumisen riippuvan tietyistä historiallisista edellytyksistä. Hän sanoo nimittäin, että arvonsuuruuden määrääntyminen työajan nojalla koskee vain niitä tavaroita,

* — kadotettu paratiisi. *Toim.*

** Adam Smith sanoo esimerkiksi: »Samoilla työmäärillä täytyy kaikkina aikoina ja kaikkialla olla työn tekijälle sama arvo. Kun hänellä on normaalisti terveyttä, voimaa ja työteliäisyyttä sekä keskitasoista taitavuutta, hän joutuu aina antamaan saman osan rauhastaan, vapaudestaan ja onnestaan. Olkoonpa siis hänen työstään palkakseen saamiensa tavaroiden määrä mikä hyvänsä, on hänen maksamansa hinta aina sama. Tällä hinnalla voidaan tosin toisinaan ostaa vähemmän, toisinaan enemmän kyseisiä tavaroita, mutta vain siksi, että tavaroiden arvo vaihtelee, ei työn arvo. Vain työ ei siis koskaan muuta omaa arvoaan. Työ on näin ollen tavaroiden reaalihintaa jne.»

»joita teollisuus voi mielin määrin lisätä ja joiden tuotantoa hallitsee rajoittamaton kilpailu».*

Tosiasiaassa tämä tarkoittaa vain sitä, että arvolaki täydellisesti toteutuakseen edellyttää suurteollisen tuotannon ja vapaan kilpailun yhteiskuntaa, ts. nykyaikaisista porvarillista yhteiskuntaa. Ricardo pitää muuten työn porvarillista muotoa yhteiskunnallisen työn ikuisena luonnonmuotona. Hän antaa esihistoriallisen kalastajan ja metsästäjän heti vaihtaa tavaranomistajina kalaa ja riistaa suhteessa näissä vaihtoarvoissa esineellistyneeseen työaikaan. Tällä kohdalla hän lankeaa siihen anakronismiin, että muinainen kalastaja ja metsästäjä käyttävät työvälineitä arvioidessaan apunaan Lontoon pörssissä vuonna 1817 voimassa olleita vuosikorkotaulukoita. »Herra Owenin suunnikkaat»¹⁶ näyttävät olevan ainoa yhteiskuntamuoto, minkä Ricardo porvarillisen ohella tunsi. Vaikkakin Ricardo oli tämän porvarillisen näköpiirin ympäröimä, hän eritteli porvarillista taloutta, joka näyttää syvältä aivan toisenlaiselta kuin pinnalta, sellaisella teoreettisella terävyydellä, että lordi Broughamilla oli aihetta sanoa hänestä:

»Herra Ricardo näytti ikään kuin toiselta planeetalta pudonneelta.»

Sismondi korosti suorassa polemiikissaan Ricardoa vastaan yhtäältä vaihtoarvoa luovan työn yhteiskunnallista ominaisluonnetta **. Toisaalta hän kuvasi »taloudelliselle edistyksellemme luonteenomaiseksi», että arvonsuuruus palautetaan *välttämättömään* työaikaan,

»koko yhteiskunnan tarpeen ja tämän tarpeen tyydyttämiseen riittävän työmäärän väliseen suhteeseen»***.

Sismondia ei sido enää se Boisguillebertin kuvitelma, että raha vääristäisi vaihtoarvoa luovan työn. Mutta samoin kuin Boisguillebert paljastaa syylliseksi rahan,

* *David Ricardo. On the Principles of Political Economy and Taxation* (Poliittisen taloustieteen ja verotuksen periaatteista), 3. Edition, Lontoo 1821, s. 3.

** *Sismondi. Etudes sur l'économie politique* (Kansantaloustieteellisiä tutkielmia), II osa, Bryssel 1838, s. 162: »Kaupankäynti on palauttanut koko asian käyttöarvon ja vaihtoarvon väliseen vastakohtaan.»

*** *Sismondi, mts. 163—166 seur.*

Sismondi paljastaa siksi suurteollisen pääoman. Kun poliittinen taloustiede tekee Ricardon kohdalla mistään piittaamatta viimeisen johtopäätöksen ja päättyy siihen, Sismondi täydentää tätä loppumista esittämällä tieteen epäilyn sitä itseään kohtaan.

Koska Ricardo oli klassisen poliittisen taloustieteen loppuunsaattajana puhtaimmin muotoillut ja kehitellyt vaihtoarvon määräytymisen työajan nojalla, keskittyi taloustieteen taholta noussut polemiikki luonnollisesti häneen. Jos polemiikin suurimmaksi osaksi typerä* muoto jätetään sivuun, on sen sisältö tiivistettävissä seuraaviksi kohdiksi:

Ensiksi: Työllä itsellään on vaihtoarvo ja erilaisilla töillä on erilaiset vaihtoarvot. Joudutaan virheelliseen kehään, kun vaihtoarvosta tehdään vaihtoarvon mitta, sillä mittana käytettävä vaihtoarvokin tarvitsee jälleen mitan. Tämä vastaväite palautuu seuraavaan problemiin: kun työaika on annettu vaihtoarvon sisäisenä mittana, on tällä pohjalla kehiteltävä työpalkkaa. Oppi palkkatyöstä antaa vastauksen.

Toiseksi: Kun tuotteen vaihtoarvo on yhtä kuin tuotteen sisältyvä työaika, on työpäivän vaihtoarvo yhtä kuin sen tuote. Eli työpalkan on oltava yhtä kuin työn tuote.** Asia on kuitenkin päinvastoin. Ergo*** tämä vas-

* Polemiikki oli kai typerintä J. B. Sayn laatimissa huomautuksissa Constancion ranskannokseen Ricardon teoksesta ja pedant-
tisesti pöyhkeilevintä herra Macleodin vastikään ilmestyneessä
teoksessa *Theory of Exchanges*¹⁷, Lontoo 1858.

** Sosialistit ottivat myöhemmin käyttöönsä tämän porvarillisen taloustieteen Ricardoa vastaan esittämän väitteen. Kun kaava oletettiin teoreettisesti paikkansa pitäväksi, syytettiin käytäntöä siitä että se oli ristiriidassa teorian kanssa. Porvarillista yhteiskuntaa kehoitettiin käytännössä toteuttamaan teoreettisesta periaatteestaan tehty luuloteltu johtopäätös. Tällä tavoin englantilaiset sosialistit ainakin käänisivät Ricardon vaihtoarvokaavan poliittista taloustiedettä vastaan. Herra Proudhonin tehtäväksi jäi paitsi esittää vanhan yhteiskunnan peruseriaate uuden yhteiskunnan periaatteena, julistaa samalla itsensä sen kaavan keksijäksi, johon Ricardo oli tiivistänyt klassisen englantilaisen taloustieteen kokonaistuloksen. On todistettu, että Ricardon kaavan utopistinen selityskin oli jo vaipunut Englannissa unhoon silloin kun herra Proudhon »keksi» kaavan Kanaalin tuolla puolen. (Vertaa teokseeni *Misere de la Philosophie* etc. [*Filosofian kurjuus jne.*], Paris 1847, pykälä *la valeur constituée*).

*** — siis. *Toim.*

taväite tulee selvitetynksi ratkaistaessa seuraava probleemi: kuinka tuotanto johtaa pelkän työajan nojalla määritetyn vaihtoarvon pohjalla siihen tulokseen, että työn vaihtoarvo on pienempi kuin työn tuotteen vaihtoarvo? Ratkaisemme tämän probleemin pääoman tarkastelussa.

Kolmanneksi: Tavaroiden markkinahinta putoaa niiden vaihtoarvon alapuolelle tai kohoaa tämän vaihtoarvon yläpuolelle kysynnän ja tarjonnan suhteen vaihtelun mukaan. *Tästä syystä* tavaroiden vaihtoarvon määrää kysynnän ja tarjonnan suhde eikä tavaroihin sisältyvä työaika. Tosiasiassa tällä omalaatuisella johtopäätöksellä vain asetetaan se kysymys, kuinka vaihtoarvon pohjalla kehittyy siitä eroava markkinahinta tai oikeammin, kuinka vaihtoarvon laki toteutuu vain omassa vastakohdassaan. Oppi kilpailusta ratkaisee tämän probleemin.

Neljänneksi: Viimeisenä ristiriitana — ja näennäisesti tehoavimpana, vaikkei sitä esitetä tavalliseen tapaan kummallisten esimerkkien muodossa — on seuraava: ellei vaihtoarvo ole mitään muuta kuin tavaraan sisältyvä työaika, kuinka työtä sisältämättömillä tavaroilla voi olla vaihtoarvo, toisin sanoen mistä tulee pelkkien luonnonvoimien vaihtoarvo? Tämä probleemi ratkeaa maankorko-opissa.

TOINEN LUKU

RAHA ELI YKSINKERTAINEN KIERTOKULKU

Kun parlamentissa käytiin keskustelua Sir Robert Peelin pankkilaeista vuosilta 1844 ja 1845¹⁸, Gladstone huomautti, ettei edes rakkauskaan ole tehnyt niin monesta narria kuin pohdinta rahan olemuksesta. Hän puhui briteistä briteille. Sen sijaan hollantilaisilla on — Pettyn epäilyksistä huolimatta — aina ollut »taivaallista älyä» keinotellessaan rahalla, eivätkä he ole milloinkaan menettäneet älyään pohdiskellessaan rahaa.

Rahan erittelyn päävaikeus voitetaan niin pian kuin käsitetään, että raha saa alkunsa itse tavarasta. Kun tämä edellytys täytetään, on kysymys enää vain siitä, että rahan omalaatuiset muodonmääritykset ymmärretään puhtaina. Tätä vaikeuttaa jossain määrin se, että kaikki porvarilliset suhteet ovat kullattuja tai hopeoituja, että ne ilmenevät rahasuhteina. Näin ollen rahamuodolla näyttää olevan loputtoman moninainen sisältö, joka sille itselleen on kuitenkin vieras.

Seuraavassa tutkimuksessa on pitäydyttävä siihen, että se käsittelee vain niitä rahan muotoja, jotka syntyvät välittömästi tavaroiden vaihdosta. Sen sijaan siinä ei käsitellä tuotantoprosessin korkeampaan vaiheeseen kuuluvia rahan muotoja, esimerkiksi luottorahaa. Yksinkertaistuksen vuoksi rahatavaraksi edellytetään kaikkialla kulta.

1. Arvojen mitta

Kiertokulun ensimmäinen prosessi on niin sanoakseni teoreettinen, todellista kiertokulkua valmisteleva pro-

sessi. Ne tavarat, jotka ovat olemassa käyttöarvona, luovat itselleen ensiksi sen muodon, missä ne ajatuksellisesti ilmenevät toisilleen vaihtoarvona, tiettyinä erinä esineellistynyttä *yleistä* työaika. Kuten näimme, tämän prosessin ensimmäisenä välttämättömänä vaiheena on, että tavarat erottavat joukostaan jonkin erityisen tavararajan, vaikkapa *kullan* yleisen työajan välittömäksi aineellistumaksi eli yleiseksi vastikkeeksi. Palatkaamme hetkeksi takaisin siihen muotoon, missä tavarat muuttavat *kullan* rahaksi.

1 tonni rautaa = 2 unssia kultaa,

1 quarter vehnää = 1 unssi kultaa,

1 sentneri makkakahvia = $\frac{1}{4}$ unssia kultaa,

1 sentneri potaskaa = $\frac{1}{2}$ unssia kultaa,

1 tonni bresiljapuuta = $1 \frac{1}{2}$ unssia kultaa,

Y tavara = X unssia kultaa.

Tässä yhtälösarjassa rauta, vehnä, kahvi, potaska jne. ilmenevät toisilleen yhdenmukaisen työn aineellistumana, nimittäin *kullassa* aineellistuvan työn, missä näiden tavaroiden eri käyttöarvoissa esitettyjen todellisten töiden kaikki erikoisuus on täysin hävinnyt. Arvoina tavarat ovat täysin identtiset, *saman* työn aineellistumaa tai työn *samaa* aineellistumaa, kultaa. Saman työn yhdenmukaisena aineellistumana niillä on vain *yksi* ero, määrällinen eli ne ilmenevät erilaisina arvonsuuruuksina, koska niiden käyttöarvoihin sisältyy *erisuuri* työaika. Näinä yksittäisinä tavaroina ne suhtautuvat samalla toisiinsa yleisen työajan esineellistymänä suhtautumalla itse yleiseen työaikaan muista erottuneena tavarana, kultana. Sama prosessin luonteinen suhde, jonka välityksellä tavarat esiintyvät toisilleen vaihtoarvoina, esittää kultaan sisältyvän työajan yleisenä työaikana, mistä määrätty erä saa ilmauksensa erisuurina erinä rautaa, vehnää, kahvia jne., lyhyesti sanottuna kaikkien tavaroiden käyttöarvoissa eli kehittyä välittömästi tavara-vastikkeiden loputtomaksi sarjaksi. Samalla kun tavarat ilmaisevat kauttaaltaan vaihtoarvonsa *kullassa*, ilmaisee *kulta* välittömästi vaihtoarvonsa kaikissa tavaroissa. Samalla kun tavarat antavat itselleen toisiaan varten vaihtoarvon muodon, ne antavat *kullalle* yleisen vastikkeen eli rahan muodon,

Koska *kaikki* tavarat mittaavat vaihtoarvonsa kullassa, siinä suhteessa, missä tietty paljous kultaa ja tietty paljous tavaraa sisältävät yhtä paljon työaika, tulee kullasta *arvojen mitta*. Ja kullasta tekee yleisen vastikkeen eli rahan ensi sijassa vain tämä määräytyminen arvojen mitaksi, jona sen oma arvo saa mitakseen välittömästi tavaravastikkeiden koko joukon. Toisaalta kaikkien tavaroiden vaihtoarvo ilmaisee nyt itsensä kullassa. Tässä ilmauksessa on erotettava laadullinen ja määrällinen momentti. Tavaroiden vaihtoarvo on olemassa saman yhdenmukaisen työajan aineellistumana; tavaroiden arvonsuuruus on esitetty tyhjentyvästi, sillä siinä suhteessa, missä tavarat on asetettu yhtäläisiksi kullalla, ne on asetettu keskenäänkin yhtäläisiksi. Yhtäältä tulee ilmaistuksi tavaroihin sisältyvän työajan *yleinen* luonne, toisaalta työajan määrä kultavastikkeessaan. Tavaroiden vaihtoarvo, ilmaistuna näin erityisessä tavarassa esitetynä yleisenä vastikkeisuutena ja samalla tämän vastikkeisuuden asteena eli ilmaistuna tavaroiden yhtenä ainoana yhtälönä yhden erityistavaroiden kanssa, on *hint*. Hint on se muuttunut muoto, missä tavaroiden vaihtoarvo *ilmenee* kierto-prosessin sisällä.

Siis sillä samalla prosessilla, millä tavarat esittävät arvonsa kultahintoina, ne esittävät kullalla arvojen mittana ja näin ollen rahana. Jos tavarat mittaisivat kauttaaltaan arvonsa hopeassa tai vehnässä tai kuparissa ja esittäisivät näin ollen hopea-, vehnä- tai kuparihintoja, hopeasta, vehnästä ja kuparista tulisi arvojen mitta ja siten yleinen vastike. Voidakseen esiintyä kierto-kulussa hintoina, kierron tavaroiden edellytetään olevan vaihtoarvoja. Kullasta tulee arvojen mitta vain siksi, että kaikki tavarat mittaavat vaihtoarvonsa kullalla. Tämän prosessinluonteisen suhteen kaikenpuolisuus, mistä yksin johtuu kullalla luonne mittana, edellyttää kuitenkin, että jokainen yksittäinen tavara mittaa itsensä kullalla suhteessa molempien sisältämään työaikaan, että siis tavaroiden ja kullalla välisenä todellisuutena mittana on itse työ tai että välitön vaihtokauppa asettaa tavaroiden ja kullalla keskenään vaihtoarvoina yhtäläisiksi. Yksinkertaisen kierto-kulun alueella ei voida selvittää miten tämä yhtäläiseksi asettaminen käytännössä tapahtuu. Sen verran

on kuitenkin selvää, että kultaa ja hopeaa tuottavissa maissa tietty työaika sisällyttää välittömästi itseensä tietyn erän kultaa ja hopeaa, kun taas kultaa ja hopeaa tuottamattomissa maissa päästään samaan tulokseen kiertotietä, vaihtamalla suoraan tai epäsuorasti maan tavaroita, ts. tietty annos kansallista keskimääräistyötä tiettyyn erään kaivoksia omistavien maiden kullaksi ja hopeaksi aineellistunutta työaikaa. Voidakseen palvelella arvojen mittana kullon on mahdollisuuden mukaan oltava *vaihteleva* arvo, koska se voi vain työajan aineellistumana tulla muiden tavaroiden vastikkeeksi, mutta sama työaika toteutuu reaalisen työn tuotantovoimien vaihtuessa samojen käyttöarvojen erisuurina volyymeina. Samoin kuin ilmaistaessa jokaisen tavaran vaihtoarvoa toisen tavaran käyttöarvona, edellytetään kaikkia tavaroita kullassa mitattaessakin vain, että kultaa esittää tiettyinä hetkenä työajan tiettyä erää. Kullon arvonvaihtelun kohdalla pätee aiemmin esitetty vaihtoarvojen laki. Jos tavaroiden vaihtoarvo pysyy muuttumattomana, on tavaroiden kultahintojen yleinen nousu mahdollinen vain, jos kullon vaihtoarvo alenee. Jos kullon vaihtoarvo pysyy muuttumattomana, on tavaroiden kultahintojen yleinen nousu mahdollinen vain silloin kun kaikkien tavaroiden vaihtoarvot nousevat. Asia on päinvastoin siinä tapauksessa, että tavaroiden hinnoissa tapahtuu yleinen lasku. Jos yhden kultaunssin arvo laskee tai nousee kullon tuottamisen vaatiman työajan vaihtelun seurauksena, niin laskee tai nousee *yhtäläisesti* kaikkien muiden tavaroiden suhteen, se siis esittää nyt kuten ennenkin kaikkien suhteen *tietyn* suuruista työaikaa. Samat vaihtoarvot tulevat nyt mitatuiksi entistä suuremmissa tai pienemmissä kultaerissä, mutta ne tulevat mitatuiksi suhteessa arvonsuuruuteensa, ja säilyttävät siis saman keskinäisen arvosuhteen. Suhde 2 : 4 : 8 pysyy samana kuin 1 : 2 : 4 tai 4 : 8 : 16. Se muuttunut kultamäärä, millä vaihtoarvot mitataan kullon arvon vaihtuessa, estää kullon toimimista arvojen mittana yhtä vähän kuin hopean 15 kertaa kultaa alhaisempi arvo estää syrjäyttämästä hopeaa tästä tehtävästä. Koska työaika on kullon ja tavaran välinen mitta ja koska kullasta tulee arvojen mitta vain sikäli kuin kaikki tavarat mitataan

kullassa, on pelkkää kiertokulkuprosessin aiheuttamaa silmänlumetta, että raha muka tekisi tavarat yhteismitallisiksi.* Päinvastoin vain tavaroiden yhteismitallisuus esineellistyneenä työaikana tekee kullasta rahan.

Vaihtoarvojen asu on se reaalin asu, missä tavarat astuvat vaihtoprosessiin. Vasta tavaroiden luovuttamisen pitää tehdä tavaroista todellisen yleisen vastikkeen. Tavaroiden hintamääritys on tavaroiden vain ajatuksellista muuttumista yleiseksi vastikkeeksi, asettumista yhtäläiseksi kullan kanssa, mikä jää vielä realisoitavaksi. Mutta koska tavarat ovat hinnoissaan muuttuneet vain ajatuksellisesti kullaksi tai vain kuvitelluksi kullaksi eikä tavaroiden rahana oleminen ole vielä todella eronnut niiden reaalisesta olemisesta, on kulta muuttunut vasta ajatukselliseksi rahaksi, vasta arvojen mitaksi, ja tietyt kultaerät toimivat tosiasiaassa vasta vain niminä työajan tietyille erille. Se muodonmääritys, minkä mukaisena kulta kiteytyy rahaksi, riippuu joka kerta siitä määrätystä tavasta, millä tavarat esittävät toisilleen oman vaihtoarvonsa.

Tavarat astuvat nyt toisiaan vastaan olemassaolotaan kaksinkertaisina, todellisuudessa käyttöarvoina,

* Aristoteles oivaltaa kyllä, että tavaroiden vaihtoarvo edellyttää tavaroiden hintoja: »...On selvää, että oli vaihtoa ennen kuin oli rahaa. Eihän näet ole mitään eroa, onko viisi patjaa yhden talon vai viittä patjaa vastaavan rahan arvoinen». Koska toisaalta tavarat vasta hinnoissa omaksuvat toinen toistaan varten vaihtoarvon muodon, antaa Aristoteles rahan tehdä tavarat yhteismitallisiksi. »Kaikella on oltava hinta, sillä siten on olemassa aina vaihtoa ja niin muodoin yhteiskunta. Raha tekee todellakin mitan tavoin esineet yhteismitallisiksi (σῦμμετρα, symmetra) asettaakseen ne sitten keskenään yhtäläisiksi. Ei ole näet olemassa mitään yhteiskuntaa ilman vaihtoa, eikä vaihtoa voi olla ilman yhtäläisyyttä, eikä yhtäläisyyttä puolestaan ole ilman yhteismitallisuutta.» Hän ei salaa itseltään, että nämä rahalla mitatut eri esineet ovat kauttaaltaan yhteismitattomia suureita. Se mitä hän etsii, on tavaroiden ykseys vaihtoarvoina, mutta antiikin kreikkalaisena hän ei voinut löytää sitä. Hän auttaa itsensä tästä pinteestä antamalla rahan tehdä sinänsä yhteismitattomasta yhteismitallisen mikäli käytännön tarve sitä vaatii. »Tosiasiaassa on kylläkin mahdotonta, että näin erilaatuiset esineet olisivat yhteismitallisia, mutta näin tapahtuu käytännön tarpeen vuoksi.» (*Aristoteles. Ethica Nicomachea* [Nicomachin etiikka] V kirja, 8. luku, toim. Immanuel Bekker, Oxford 1837.)

ajatuksellisesti vaihtoarvoina. Ne ilmaisevat nyt toisilleen sisältämänsä työn kaksoismuodon sillä tavalla, että erityinen reaalinen työ on todella olemassa tavaran käyttöarvona, kun taas yleinen abstraktinen työaika saa tavaran hinnassa kuvitellun olemisen, missä tavarat ovat saman arvosubstanssin yhdenmukaista ja vain määrällisesti erilaista aineellistumaa.

Vaihtoarvon ja hinnan ero ilmenee yhtäältä vain nimellisenä, ja Adam Smith sanookin, että työ on tavaroiden reaalihintana ja raha niiden nimellishintana. Sen sijaan että 1 quarter vehnää mitattaisiin 30 työpäivällä, se mitataankin nyt 1 kultaunssilla kun yksi unssi kultaa on 30 työpäivän tuote. Toisaalta ero on niin vähän pelkkä nimellisero, että kaikki tavaraa todellisessa kiertokulukuprosessissa uhkaavat rajuilmat ovat päinvastoin keskittyneet tähän eroon. Vehnäquarteriin sisältyy 30 työpäivää eikä eroa ole tästä syystä esitettävä vasta työajassa. Mutta kulta on vehnästä eroava tavara ja vain kierto-kulussa voi osoittautua, tuleeko vehnäquarter todella kultaunssiksi, kuten vehnäquarterin hinnassa ennakoidaan. Tämä riippuu siitä, osoittautuuko vehnäquarter käyttöarvoksi vai ei, osoittautuuko vehnäquarteriin sisältyvä työajan erä siksi työajan eräksi, jonka yhteiskunta välttämättä tarvitsee yhden vehnäquarterin tuottamiseen. Tavara sellaisenaan *on* vaihtoarvo ja sillä *on* hinta. Tämän vaihtoarvon ja hinnan eron kohdalla ilmenee se, että tavaraan sisältyvän erityisen yksilöllisen työn täytyy vasta luovutusprosessin välityksellä esiintyä vastakohtanaan, epäyksilöllisenä, abstraktisen yleisenä ja vain tässä muodossa yhteiskunnallisena työnä, ts. rahana. Näyttää sattumanvaraiselta, kykeneekö erityinen yksilöllinen työ esiintymään sellaisena vai ei. Vaikka tavaran vaihtoarvo näin ollen saa hinnassa vaihtoarvosta vain ajatuksellisesti eroavan olemassaolon ja tavaraan sisältyvän työn kaksinainen oleminen on olemassa vasta vain erilaisina ilmaisutapoina, ja tästä johtuen toisaalta yleisen työajan aineellistuma, kulta asettuu todellista tavaraa vastaan vasta vain kuviteltuna arvonmittana, sisältyy vaihtoarvon olemiseen hintana tai kullaan olemiseen arvonmittana välttämättömyys luovuttaa tavara kilisevää kultaa vastaan sekä mahdollisuus olla luo-

vuttamatta tavaraa. Lyhyesti sanottuna mainittuun kah-teen olemiseen sisältyy piilevänä koko se ristiriita, mikä johtuu siitä että tuote on tavara eli että yksityishenkilön erityisen työn täytyy yhteiskunnallista vaikutusta saadaakseen esiintyä välittömänä vastakohtanaan, abstraktisena yleisenä työnä. Näin ollen utopistit, jotka tahtovat säilyttää tavaran tahtomatta rahaa, tahtovat yksityiselle vaihdolle perustuvan tuotannon tahtomatta tämän tuotannon välttämättömiä ehtoja, ovat johdonmukaisia kun eivät »hävitä» rahaa vasta sen kosketeltavassa muodossa, vaan jo kaasumaisessa ja houremaisessa arvojen mitan muodossa. Näkymättömässä arvojen mitassa väijyy kova raha.

Kun on olemassa se prosessi, jolla kulta on tullut arvojen mitaksi ja vaihtoarvo hinnaksi, ovat kaikki tavarat hinnoissaan vasta vain erisuuruisia kuviteltuja kultaeriä. Tällaisina saman esineen, kullan erilaisina erinä ne asettuvat keskenään yhtäläisiksi, vertautuvat toisiinsa ja mittautuvat toinen toisillaan ja näin syntyy tekninen välttämättömyys suhteuttaa ne tiettyyn kultaeraan *mittayksikkönä*. Tämä mittayksikkö kehittyy edelleen mitta-asteikoksi siten, että se jakautuu tasajakoisiin osiin ja ne puolestaan jakautuvat jälleen tasajakoisiin osiin.* Mutta kultaerät sellaisinaan mitataan painon mukaan. Mitta-asteikko on siis jo valmiina metallien yleisissä painomitoissa, jotka näin ollen myös alunperin toimivat kaikessa metallikierrossa hintojen mitta-asteikkona. Koska tavarat eivät enää suhteudu toisiinsa työajalla mitattavina vaihtoarvoina, vaan kullassa mitattuina samannimisinä suureina, muuttuu kulta *arvojen mitasta hintojen mitta-asteikoksi*. Tavaroiden hintojen vertautuminen toisiinsa erilaisina kultaerinä kiteytyy näin niiksi kuvioinneiksi, jotka vastaavat ajateltua kultaerää ja

* Se omituisuus, ettei Englannissa rahan mittayksikkönä toimiva kultaunssi jakaudukaan tasajakoisiin osiin, selittyy seuraavasti: »Meidän metallirahajärjestelmämme oli alun perin sovitettu vain hopean käyttöön. Sen vuoksi hopeaunssi voidaan aina jakaa tietyksi tasajakoiseksi kolikkomääräksi. Mutta koska kulta vasta myöhemmin tuotiin mukaan vain hopeaa varten sovitettuun metallirahajärjestelmään, ei kultaunssia voidakaan leimata tasajakoiseksi kolikkomääräksi.» (Maclaren. History of the Currency, p. 16, London 1858.)

esittävät tätä kultaerää tasajakoisten osien mitta-asteikkona. Kullalla on arvojen mittana ja hintojen mitta-asteikkona aivan erilaiset muodonmääritykset ja näiden kahden sekoittaminen toisiinsa on johtanut mitä mieltömimpiin teorioihin. Kulta on arvojen mitta esineellistyneenä työaikana ja hintojen mitta-asteikko tiettyinä metallipainona. Kulta tulee arvojen mitaksi kun se suhteutetaan vaihtoarvona tavaroihin, jotka ovat vaihtoarvon ominaisuudessa. Hintojen mitta-asteikon kohdalla tietty kultaerä toimii muiden kultaerien yksikönä. Kulta on arvonmitta siksi, että sen arvo on muuttuva ja hintojen mitta-asteikko siksi, että kulta määrätään muuttumattomaksi painoyksiköksi. Tässä, kuten kaikissa samannimisten suureiden mitanmäärityksissä tulee mittasuhteiden kiinteys ja pysyvyys ratkaisevaksi. Välttämättömyys määrätä jokin kultaerä mittayksiköksi ja tasajakoiset osat tämän yksikön alayksiköiksi on synnyttänyt sen käsityksen, että muka tietty, arvoltaan luonnollisesti muuttuva kultaerä asetettaisiin kiinteään arvosuhteeseen tavaroiden vaihtoarvoihin. Tällöin vain jää huomaamatta, että tavaroiden vaihtoarvot on muutettu hinnoiksi, kultaeriksi ennen kuin kulta on kehittänyt hintojen mitta-asteikoksi. Miten tahansa kullaan arvo sitten vaihtelee, eri kultaerillä on aina sama arvosuhde toisiinsa. Jos kullaan arvo laskisi 1000 %, olisi 12 kultaunssilla nyt kuten ennenkin 12 kertaa suurempi arvo kuin yhdellä kultaunssilla, ja hintojen kohdalla on kysymys vain eri kultaerien keskinäisistä suhteista. Koska toisaalta kultaunssi ei arvonsa alentuessa tai noustessa suinkaan muutu painoltaan, muuttuu unssin tasajakoisten osien paino yhtä vähän, ja niin kulta toimii hintojen kiinteänä mitta-asteikkona aina samoin, muuttuipa kullaan arvo miten tahansa.*

* »Raha voi heilahdella jatkuvasti arvoltaan ja silti olla arvon mittana yhtä hyvin kuin jos sen arvo pysyisi täysin muuttumattomana. Olettakaamme vaikkapa, että rahan arvo alenee... Ennen alenemista voi yhdellä guinealla ostaa 3 bushelia vehnää eli 6 päivän työn. Sitten sillä voisi ostaa vain 2 bushelia eli 4 päivän työn. Molemmissa tapauksissa — kun vehnän ja työn suhde rahan on annettu — voidaan johtaa vehnän ja työn keskinäinen suhde. Toisin sanoen voimme havaita, että yksi vehnäbusheli on 2 työpäivän arvoinen. Tässä on kaikki mitä arvon mittaamiseen sisältyy

Historiallinen prosessi, jonka selvitämme jäljempänä metallikierron luonteen pohjalta, aiheutti, että jalometallien toimiessa hintojen mitta-asteikkona niiden alituisesti vaihtelevalla ja vähenevällä painolla säilytettiin sama painonimi. Niinpä Englannin punta merkitsee alle kolmannesta sen alkuperäisestä painosta, unio^{nia}¹⁹ edeltänyt Skotlannin punta enää vain $\frac{1}{36}$, Ranskan livre $\frac{1}{74}$, Espanjan maravedi alle $\frac{1}{1000}$ ja Portugalin rei vielä pienempää osaa. Näin metallipainojen rahanimet eroavat historiallisesti yleisistä painonimistään.* Koska mittayksikön, sen tasajakoisten osien ja näiden nimien määrittäminen yhtäältä on puhtaasti sopimustenvarainen, mutta toisaalta sillä on kiertokulun ulkopuolella oltava yleisyyden ja välttämättömyyden luonne, täytyisi tästä määrittämisestä tulla *lakisääteinen*. Puhtaasti muodollinen toimitus lankesi siis hallitusten osalle.**

ja se käy arvon alennuttua yhtä helposti kuin ennenkin. Yhden esineen merkitseminen arvonmitaksi on kokonaan riippumaton esineen oman arvon muuttuvuudesta.» *Bailey*. Money and its Vicissitudes (Raha ja sen arvon muutokset), Lontoo 1837, s. 9, 10.

* »Kaikilla kansoilla ovat ne metallirahat, joiden nimi on nykyään enää vain kuvaannollinen, vanhimpia. Mutta kaikki ovat olleet jonkin aikaa reaalisia» (viimeksi sanottu ei näin laajasti otettuna pidä paikkaansa) »ja juuri siksi että ne olivat reaalisia, niillä laskettiin.» (*Galiani*. Della Moneta, mts. 153.)

** Romanttinen Adam Müller sanoo: »Meidän käsitystemme mukaan on jokaisella itsenäisellä hallitsijalla oikeus määrätä metalliraha, antaa sille yhteiskunnallinen nimellisarvo, asema, luokka ja nimi.» (s. 286, II osa, *A. H. Müller*. Die Elemente der Staatskunst [Valtiotaidon alkeet], Berliini 1809.) Herra hovineuvos on oikeassa mitä nimeen tulee; hän unohtaa vain *metallipitoisuuden*. Esimerkiksi seuraava kohta osoittaa miten sekavia hänen »käsityksensä» olivat: »Jokainen ymmärtää kuinka paljon metallirahan hinnan oikea määrääminen merkitsee, etenkin Englannin kaltaisessa maassa, missä hallitus *suurenmoisen vapaamielisesti* leimaa metallirahaa maksuttomasti» (herra Müller näköjään uskoo, että Englannin hallituksen jäsenet maksavat metallirahan leimaamiskulut omasta pussistaan) »ei ota leimaamisveroa jne. Jos siis tämä hallitus asettaisi kullan metallirahinnan huomattavasti kullan markkinahintaa korkeammaksi, jos hallitus ei maksaisikaan yhdestä kultaunssista nykyiseen tapaan 3 puntaa 17 sillinkiä $10\frac{1}{2}$ pennyä, vaan määräisi yhden kultaunssin metallirahainnaksi 3 puntaa 19 sillinkiä, virtaisi kaikki raha rahapajaan, sinne varastoitu hopea vaihdettaisiin markkinoilla halventuneeseen kultaan ja kulta vietäisiin uudelleen rahapajaan ja metallirahajärjestelmä joutuisi epäjärjestykseen.» (s. 280, 281, mt.) Säilyt-

Se tietty metalli, joka toimi rahan materiaalina, oli yhteiskunnallisesti annettu. Ilintojen lakisääteinen mita-asteikko on eri maissa luonnollisestikin erilainen. Esimerkiksi Englannissa metallipainona käytetty unssi jaetaan troy-järjestelmän mukaan pennyweightiin, grainiin ja caratiin, mutta rahan mittayksikkönä käytetty kultaunssi jaetaan $3\frac{7}{8}$ sovereigniin, sovereign jaetaan 20 šillinkiin ja šillinki 12 pennyyn. Näin 100 naulaa 22 karaatin kultaa (1200 unssia) on yhtä kuin 4672 sovereignia ja 10 šillinkiä. Mutta maailmanmarkkinoilla, missä maiden väliset rajat häviävät, nämä rahamittojen kansallisuonteetkin häviävät jälleen ja antavat tilaa metallien yleisille painomitoille.

Tavaran hinta eli se kultaerä, miksi tavara on ajatuksellisesti muuttunut, on nyt siis ilmaistu kultamitta-asteikon rahanimillä. Sen sijaan että vehnäquarterin sanottaisiin olevan yhtä kuin yksi unssi kultaa, Englannissa sen sanottaisiin olevan yhtä kuin 3 puntaa 17 šillinkiä $10\frac{1}{2}$ pennyä. Näin kaikki hinnat ilmaistaan samannimisinä. Se erikoislaatuinen muoto, jonka tavarat antavat vaihtoarvolleen, on muuttunut *rahanimiksi*, ja niissä tavarat sanovat toisilleen minkä arvoisia ne ovat. Rahasta puolestaan tulee *laskuraha*.*

Tavaran muuttuminen laskurahaksi päässä, paperilla, kielessä tapahtuu aina silloin kun jokin rikkauden

täkseen järjestyksen Englannin rahapajassa Müller saattaa itsensä »epäjärjestykseen». Samaan aikaan kun šillinki ja penny ovat pelkkiä nimiä, yhden kultaunssin määräsien nimiä, joita edustavat hopea- ja kuparimerkit, Müller kuvittelee, että kultaunssi mitattaisiin kullassa, hopeassa ja kuparissa. Näin hän onnellistuttaa englantilaisia antamalla näille kolminkertaisen standard of valuen (arvojen mitan). Hopean käyttö rahamittana kullan ohella poistettiin muodollisesti tosin vasta vuonna 1816 Yrjö III:n 56. hallitusvuoden 68. lailla. Asiallisesti ottaen se oli lainsäädännössä poistettu jo vuonna 1734 Yrjö II:n 14. hallitusvuoden 42. lailla ja käytännössä vielä paljon aikaisemmin. On kaksi seikkaa, jotka erityisesti tekivät *Adam Müllerille* mahdolliseksi kohota niin sanotulle *korkeammalle* käsityskannalle kansantaloustieteestä. Toinen on hänen laaja tietämättömyytensä taloudellisista tosiasiasta, toinen hänen pelkästään harrastelijamaisen haaveellinen suhteensa filosofiaan.

* »Kun Anarcharsikselta kysyttiin, mihin helleenit käyttävät rahaa, hän vastasi: laskemiseen.» (*Athenaios*. Deipnosophistai, IV kirja, 49, II osa, s. 120, toim. Schweighäuser 1802.)

laji määritetään vaihtoarvon kannalta.* Tätä muuttamista varten tarvitaan kultamateriaalia, mutta vain kuviteltua. Yhtään atomia todellista kultaa ei käytetä kun 1000 puuvillapaalin arvo mitataan tietyllä kultaunssien määrällä ja tämä unssien määrä puolestaan taas ilmaistaan unssin laskunimillä, sterlinkipuntina, šillingeinä ja pennyinä. Niinpä ei yhtään kultaunssia ollut kierrossa Skotlannissa ennen Sir Robert Peelen vuoden 1845 pankkilakia, vaikkakin kultaunssi toimi lakisääteisenä hintojen mittana, tarkemmin (sanottuna) ilmaisuna englantilaisen laskenta-asteikon mukaan 3 puntana 17 šillinkiä $10\frac{1}{2}$ pennynä. Hopea toimii samoin hintojen mittana Siperian ja Kiinan välisessä tavarainvaihdossa, vaikkakin kaupankäynti on tosiasiaassa pelkkää vaihtokauppaa. Kullalle laskurahana on näin ollen myös yhdentekevää, leimataanko joko sen oma mittayksikkö tai tämän osat todella rahaksi vai ei. Englannissa Vilhelm Valloittajan aikana olivat 1 sterlinkipunta, silloin 1 naula puhdasta hopeaa sekä šillinki, $\frac{1}{20}$ naulaa, vain laskurahoja, kun taas penny, $\frac{1}{240}$ naulaa hopeaa, oli suurin hopeakolikko. Nykyisessä Englannissa ei päinvastoin ole olemassa mitään šillingejä ja pennyjä, vaikka ne ovat kultaunssin tiettyjen osien lakisääteisiä laskunimiä. Ylipäätään voi raha laskurahana olla olemassa vain ajatuksellisesti, kun taas todella olemassaoleva raha leimataan rahaksi kokonaan toisen mitta-asteikon mukaan. Niinpä Pohjois-Amerikan monien englantilaisten siirtokuntien kiertävä raha koostui pitkälle 1700-luvulle asti espanjalaisista ja portugalilaisista metallirahoista, kun taas laskuraha oli kaikkialla sama kuin Englannissa.**

* *G. Garnier*, eräs Adam Smithin² varhaisimmista ranskantajista¹ sai sen merkillisen päähänpiston, että laski määräsuhteen laskurahan ja todellisen rahan käytön välille. Suhde on 10 : 1. (*G. Garnier*. Histoire de la monnaie depuis les temps de la plus haute antiquité etc., I osa, s. 78.)

** Marylandissa vuonna 1723 säädetty laki, jolla tupakasta tehtiin laillinen metalliraha — sen arvo palautettiin kuitenkin englantilaiseen kultarahaan, nimittäin yksi penny tupakkapunnalta — muistuttaa *leges barbarorum*²⁰. Tässä asetetaan päinvastoin tietyt rahasummat jälleen yhtäläisiksi härkien, lehmien jne. kanssa. Tässä tapauksessa ei kulta sen enempää kuin hopeakaan ollut laskurahan todellinen materiaali, vaan härkä ja lehmä.

Koska kulta hintojen mitta-asteikkona ilmaistaan samoilla laskunimillä kuin tavaroiden hinnat, esimerkiksi yksi kultaunssi samoin kuin yksi rautatonnikin ilmaistaan 3 puntana 17 šillinkinä 10¹/₂ pennynä, on näitä kullan laskunimiä sanottu sen *metallirahanimiksi*. Tämän vuoksi on syntynyt se merkillinen käsitys, että kulta muka mitattaisiin omalla materiaalillaan ja että se toisin kuin kaikki muut tavarat saisi valtiolta *kiinteän* hinnan. Laskunimien määräämistä tietyille kultapainoille erehdyttiin luulemaan näiden painojen arvon määräämiseksi.* Silloin kun kulta toimii hinnanmäärityksen elementtinä ja näin ollen laskurahana, siltä ei puutu vain kiinteä hinta, vaan ylipäätään *jokainen* hinta. Jotta tavaramalla olisi hinta, ts. jotta tavara ilmaisisi itsensä *yleisenä* vastikkeena *erityisessä* tavarassa, täytyisi tämän toisen tavarana näytellä kiertokulkuprosessissa samaa muut poissulkevaa roolia kuin kulta näyttölee. Mutta kaksi tavaraa, jotka sulkevat kaikki muut tavarat pois, sulkevat pois toinen toisensa. Näin ollen siellä missä hopea ja kulta ovat rinnakkain lakisääteisenä rahana, ts. arvonmittana, on aina turhaan yritetty käsitellä niitä *yhtenä ja samana materiaana*. Jos oletetaan, että sama työaika esineellistyy muuttumattomasti samassa hopean ja kullan määräsuhteessa, silloin itse asiassa oletetaan, että hopea ja kulta ovat samaa materiaa ja vähempiarvoinen metalli hopea on kullan muuttumaton murto-osa. Englannin rahajärjestelmän historiassa on ollut Edvard III:n hallitusajasta Yrjö II:n aikaan asti jatkuva sarja häiriöitä, jotka ovat johtuneet lailla määrätyn kullan ja hopean arvosuhteen sekä niiden todellisten arvonheilahdusten yhteentörmäyksistä. Milloin on kulta ollut yliarvostettua, milloin taas hopea. Aliarvostettu metalli vedettiin kiertokulusta, sulatettiin ja vietiin maasta.

* Niinpä herra *David Urquhartin* teoksessa *Familiar Words* (Koruttomia sanoja) sanotaan: »Kullan arvo on mitattava kullalla itsellään. Miten mikään aine voi mitata oman arvonsa muissa esineissä? Kullan arvo on määrättävä sen oman painon mukaan, ja tälle painolle annetaan väärennetty nimitys — yhden unssin on oltava niin ja niin monen punnan ja punnan murto-osan arvoisen. Tämä on mitan väärentämistä eikä mitta-asteikon määräämistä.»

Molempien metallien arvosuhdetta muutettiin sitten taas lakisääteisesti, mutta uusi nimellisarvo joutui pian todellisen arvosuhteen kanssa samaan ristiriitaan kuin vanhakin. Moidän aikanamme on sama ilmiö, hopean maastavienti ja sen korvaaminen kierrossa kullalla tullut ilmi mitä laajimmassa mittakaavassa Ranskassa. Se on ollut seurausta Intian ja Kiinan hopean kysynnästä, joka aiheutti sangen vähäisen ja tilapäisen alenemisen kullan arvossa. Vuosina 1855, 1856 ja 1857 ylitti Ranskaan tuodun kullan määrä maasta viedyn kullan määrän 41 580 000 punnalla, kun sitä vastoin maasta viedyn hopean määrä ylitti maahan tuodun hopean määrän 34 704 000 punnalla. Tosiasiassa Ranskan kaltaisissa maissa, missä molemmat metallit ovat lakisääteisiä arvonmittoja ja molemmat täytyy hyväksyä maksuksi, mutta kukin voi mielensä mukaan maksaa toisella tai toisella, arvossa kohoava metalli ylittää oman nimellisarvonsa (agio) ja mittaa jokaisen muun tavaran tavoin hintansa yliarvostetussa metallissa, ja jälkimmäinen puolestaan toimii yksin arvonmittana. Kaikkien tällä alalla saatujen historiallisten kokemusten tuloksena on yksinkertaisesti se, että siellä missä kaksi tavaraa on lailla säädetty arvonmitan tehtävään, todellisuudessa aina vain toinen niistä säilyttää paikkansa.*

B. TEORIOITA RAHAN MITTAYKSIKÖSTÄ

Se seikka, että tavarat ovat hinnoissa muuttuneet vain ajatuksellisesti kullaksi ja näin ollen kulta vain ajatuksellisesti rahaksi, synnytti opin *rahan ideaalisesta mittayksiköstä*. Koska hinnanmäärityksessä toimii vain kuvitteellista kulta tai hopeaa, koska kulta ja hopea toimivat vain laskurahana, väitettiin, etteivät nimet punta, šillinki, penny, taaleri, frangi jne. ilmaisekaan kullan tai hopean paino-osia tai jollakin ta-

* »Raha pitäisi kaupankäynnin mittana säilyttää jokaisen muun mitan tavoin mahdollisimman vakaana. Se on kuitenkin mahdotonta, jos rahana on kaksi metallia, joiden arvosuhde vaihtelee jatkuvasti.» (*John Locke. Some Considerations on the Lowering of Interest etc.* [Eräitä näkökohtia koron alenemisesta jne.], 1691; s. 65 Locken Works-sarjassa, 7. painos, Lontoo 1768, II osa.)

voim esineellistynyttä työtä, vaan päinvastoin ideaalisia arvoatomeja. Jos siis esimerkiksi hopeaunssin arvo nousi, hopeaunssi sisältäisi sellaisia atomeja enemmän kuin aikaisemmin ja tästä syystä se täytyisi laskea ja leimata entistä useammiksi šillingeiksi. Tämä 1600-luvun lopulta periytyvä oppi pääsi jälleen voimaan Englannin viimeisimmän kauppakriisin aikana ja se sai jopa parlamentaaristakin kannatusta niissä kahdessa erityisselonteossa, jotka otettiin vuonna 1858 istuneen pankkikomitean mietinnön liitteiksi. Vilhelm III:n tullessa hallitsijaksi oli hopeaunssin metallirahahintana Englannissa 5 šillinkiä 2 pennyä eli $\frac{1}{2}$ hopeaunssista nimitettiin pennyksi ja 12 tällaista pennyä šillingiksi. Tämän mitta-asteikon mukaan leimattiin esimerkiksi 6 hopeaunssin painomäärä 31 šillinki-nimiseksi rahaksi. Mutta hopeaunssin *markkinahinta* kohosi *metallirahahintansa* yläpuolelle nousten 5 šillingistä 2 pennystä 6 šillinkiin 3 pennyn eli jotta sai ostetuksi unssin raakahopeaa, täytyi maksuksi antaa 6 šillinkiä 3 pennyä. Miten hopeaunssin markkinahinta saattoi nousta unssin metallirahahinnan yläpuolelle, kun metallirahahinta esittää pelkkiä laskunimiä yhden hopeaunssin tasajakaisille osille? Arvoituksen ratkaisu oli yksinkertainen. Kun kierrossa oli silloin 5 600 000 sterlinkipuntaa hopearahaa, oli niistä neljän miljoonan edestä loppuun kuluneita ja alipainoisia. Tehdyssä kokeessa todettiin, että 57 200 punnan hopearahat painoivat vain 141 000 unssia, vaikka niiden olisi pitänyt painaa 220 000 unssia. Rahapaja leimasi rahaa aina saman mitta-asteikon mukaan, mutta todella kiertokulussa olevat kevyet šillingit edustivat unssin pienempiä tasaosia kuin niiden nimet olivat edustavinaan. Niin muodoin täytyi unssista raakahopeaa maksaa markkinoilla aikaisempaa suurempi määrä näitä pienentyneitä šillingejä. Kun syntyneen häiriön vuoksi päätettiin yleisestä metallirahojen uudelleen leimaamisesta, väitti secretary to the treasury* *Lowndes* hopeaunssin arvon nousseen, ja rahaksi leimattuna unssin olisi siitä pitäen vastattava 6 šillinkiä 3 pennyä siihenastisen 5 šillingin 2 pennyn sijasta. Tosiasiassa hän siis väitti, että koska unssin arvo

* — valtiovarainhoitaja. *Toim.*

oli noussut, sen tasajakoisten osien arvo olisi laskenut. Hänen väärä teoriansa oli kuitenkin vain oikean käytännön tavoitteen kaunistelua. Valtionveloista oli tehty sopimukset kevyissä šillingeissä, pitäisikö velat maksaa takaisin painavissa šillingeissä? Sen sijaan että hän olisi sanonut, että maksakaa takaisin 4 hopeaunssia kun olette nimellisesti saanut velaksi 5 unssin mukaan, mutta todellisuudessa vain 4 unssia, hän sanoikin päinvastoin, että maksakaa takaisin nimellisesti 5 unssin mukaan, mutta alentakaa tämä määrä metallipitoisuudeltaan 4 unssiin ja nimittäkää šillingiksi sitä mitä siihen asti nimitettiin $\frac{4}{5}$ šillingiksi. Tosiasiallisesti Lowndes siis pysyttäytyy metallipitoisuuden kannalla, kun taas teoriassaan hän pitää kiinni laskunimistä. Hänen vastustajansa pitivät kiinni pelkästään laskunimistä ja julistivat 25—50 % liian kevyen šillingin identtiseksi täysipainoisen šillingin kanssa, väittivät päinvastoin pitävänsä kiinni vain metallipitoisuudesta. Lowndesin heittämän hansikkaan otti vastaan *John Locke*, joka edusti uutta porvaristoa kaikissa muodoissa, oli teollisuudenharjoittajien puolella työtätekeviä ja kurjalistoa vastaan, kauppiaiden puolella vanhanaikaisia koronkiskureita vastaan, finanssiylimystön puolella valtiolle pääomaansa lainaavia vastaan ja joka erityisessä teoksessa jopa todisti porvarillisen järjen ihmisen normaalijärjeksi. John Locke voitti, ja rahat, joissa oli lainattaessa ollut 10 tai 14 šillingiä guineaa kohti, maksettiin takaisin 20 šillingin guineoina.* Sir *James Stuart* esitti koko liiketoimesta seuraavan ironisen yhteenvedon:

* Locke kirjoittaa muun muassa: »Nimittäkää kruunuksi sitä minkä nimenä oli aikaisemmin puoli kruunua. Arvo määrätään edelleenkin metallipitoisuuden mukaan. Jos metallirahan hopeapainosta voidaan poistaa $\frac{1}{20}$ ilman että rahan arvoa alennetaan, voidaan sen hopeapainosta poistaa yhtä hyvin $\frac{19}{20}$. Tämän teorian mukaan pitäisi neljännespennyllä voida sitä kruunuksi nimitettäessä ostaa yhtä paljon mausteita, silkkiä ja muita tavaroita kuin kruununrahalla, joka sisältää 60 kertaa niin paljon hopeaa. Tarvitsee vain antaa pienemmälle hopeamäärälle suuremman määrän leima ja nimi. Kuitenkaan ei velkoja makseta eikä tavaroita osteta nimillä, vaan hopealla. Jos rahanarvon korottaminen ei merkitse mitään muuta kuin mielivaltaisen nimen antamista hopearahan tasajakoisille osille, esimerkiksi hopeaunssin kahdeksannen osan

»Hallitus voitti huomattavasti veroissa, lainanantajat pääomassa ja koroissa ja kansakunta, jota yksin puijattiin, oli ratkirie-
muissaan, koska sen *Standardia* (kansan oman arvon mittapuuta)
ei ollut alennettu.»*

Steuart luuli, että kaupankäynnin edistyessä kansa-
kunta osoittautuisi ovelammaksi. Siinä hän erehtyi. Sama
quid pro quo** toistui noin 120 vuotta myöhemmin.

Asiaan kuului, että piispa *Berkeley*, mystisen idea-
lismien edustaja Englannin filosofiassa, antoi rahan ideaa-
lisen mittayksikön opille teoreettisen käänteeseen, joka oli
käytännölliseltä »valtiovarainhoitajalta» jäänyt anta-
matta. Berkeley kysyy:

»Eikö nimiä livre, sterlinkipunta, kruunu jne. olekin pidet-
tävä pelkinä *niminä suhteelle* (nimittäin abstraktisen arvon suh-
teelle sellaisenaan)? Ovatko kulta, hopea tai paperiraha jotakin muu-
ta kuin pelkkiä lappusia tai merkkejä sen (arvosuhteen) laskemista,
kirjaamista ja kontrollointia varten? Eikö *valta* komentaa tois-
ten teollista toimintaa (yhteiskunnallinen työ) olekin rikkautta?
Entä onko raha tosiasiaassa jotakin muuta kuin merkki tällaisen

nimittämistä pennyksi, silloin raha voidaan tosiasiaassa asettaa
niin suureen arvoon kuin halutaan.»²¹ Samalla Locke vastasi
Lowndesille, ettei markkinahinnan kohoaminen metallirahahinnan
yläpuolelle johdu »hopean arvon noususta, vaan hopeakolikoi-
den kevenemisestä». 77 alipainoista šillinkiä ei paina hitustakaan
enempää kuin 62 täysipainoista. Lopuksi hän huomautti oikeute-
tusti, että kiertokulussa olevien metallirahojen hopean menetyk-
sestä riippumatta raakahopean markkinahinta voi nousta Englan-
nissa jonkin verran sen metallirahahinnan yläpuolelle, koska raa-
kahopean maastavienti on sallittua, mutta hopearahojen vienti
kiellettyä. (Katso mts. 54—116 passim.) Locke varoi tavattoman
tarkasti koskettelemasta valtionvelkojen polttavaa kohtaa ja yhtä
varoen hän vältti puuttumasta arkaluontoiseen taloudelliseen
kysymykseen. Tämä kysymys kuului: Vaihtokurssi samoin kuin
raakahopean suhde hopeakolikiin todisti, että kiertokulussa
ollut raha *ei* suinkaan ollut menettänyt arvoaan suhteessa todelli-
seen hopean menetykseensä. Palaamme tähän kysymykseen yleis-
sessä muodossa kiertokulkuvälinettä käsittelevässä jaksossa. *Nicho-
las Barbon* yritti turhaan houkutella Lockeä vaikeaan maastoon
teoksessaan *A Discourse Concerning the New Money Lighter, in
Answer to Mr. Locke's Considerations etc.* (Tutkielma uudesta
kevyemmästä rahasta jne.), Lontoo 1696.

* *Steuart*, mt., II osa, s. 156.

** — väärinkäsitys. *Toim.*

vallan siirtämistä tai kirjaamista varten, ja onko kovin tärkeätä mistä materiaalista nämä merkit on tehty?*

Tässä on sekoitettu yhtäältä arvojen mitta ja hintojen mitta-asteikko ja toisaalta kulta ja hopea mittana ja kiertovälineenä. Koska jalometallit voidaan kiertokulputapahtumassa korvata merkeillä, Berkeley päättelee tästä, että kyseiset merkit esittävät *ei-mitään*, tarkemmin sanottuna abstraktista arvokäsitetä.

Sir *James Steuart* kehitti opin rahan ideaalisesta mittayksiköstä niin täydelliseksi, että hänen seuraajansa — seuraajansa tietämättään, koska he eivät tunteneet häntä — eivät löytäneet asialle uutta ilmaisutapaa eivätkä edes uutta esimerkkiäkään.

Steuart kirjoittaa: »Laskuraha ei ole mitään muuta kuin yhtäläisten osien mielivaltainen mitta-asteikko, joka on keksitty myytävien esineiden suhteellisen arvon mittaamiseksi. Laskuraha on aivan eri kuin metalliraha (money coin), joka on hinta.** Laskuraha voisi olla olemassa, vaikka maailmassa ei olisi mitään sellaista substanssia, joka olisi määräsuhteinen vastike kaikille tavaroille. Laskuraha tekee esineiden arvolle saman palveluksen kuin aste, minuutti, sekunti jne. kulmille tai mittakaavat maantieteellisille kartoille jne. Kaikissa näissä keksinnöissä yksikölle annetaan aina nimitys. Kaikkien tällaisten menettelytapojen hyödyllisyys rajoittuu yksinkertaisesti *määräsuhteen osoittamiseen*, ja niin on laita rahayksikönkin kohdalla. Näin ollen rahayksiköllä ei voi olla mitään muuttumattomaksi määrättyä suhdetta johonkin arvon osaan, ts. rahayksikköä ei voida kiinteästi määrätä joksikin tietyksi kullan, hopean tai jonkin muun tavarahan eräksi. Kun yksikkö on kerran annettu, voidaan kertomalla nousta suurimpaan arvoon asti. Koska tavaroiden arvo riippuu niitä koskevien seikkojen yhteisvaikutuksesta sekä ihmisten oikeista, olisi tavaroiden arvoa tarkasteltava vain niiden keskinäisissä suhteissa vaihtelevana. Kaiken sen täytyy vahingoittaa kaupankäyntiä, mikä kulloinkin häiritsee ja sekoittaa yleisesti määrätyn ja muuttumattoman mitta-asteikon avulla aikaansaatuun määräsuhteen vaihtelun vahvistamista. Raha on vain yhtäläisten osien *ideaalinen mitta-asteikko*. Jos kysytään, minkä olisi oltava osan

* The Querist, mt. Jakso »Kysymyksiä rahasta» on muutoin henkevä. Muun muassa Berkeley huomauttaa siinä oikeutetusti, että nimenomaan Pohjois-Amerikan siirtokuntien kehitys »on tehnyt päivänselväksi, etteivät kulta ja hopea ole niin välttämättömiä jonkin kansakunnan rikkauden kannalta kuin yleisö kuvittelee».

****Hinta* tarkoittaa reaalista vastiketta tässä, kuten myös Englannin taloustieteellisillä kirjoittajilla 1600-luvulla.

arvon mittayksikkönä, vastaan tekemällä toisen kysymyksen: Mikä on asteen, minuutin tai sekunnin normaalisuuruus? Niillä ei ole mitään normaalisuuruutta, mutta heti kun yksi osa on määrätty, on mitta-asteikon luonteen mukaan koko jäännöksen seurattava suhteessa määritettyyn osaan. Esimerkkeinä tästä ideaalirahasta ovat Amsterdamin pankkiraha sekä Afrikan rannikon Angola-raha.»*

Steuart on yksinkertaisesti pitäytynyt rahan *ilmene-*
miseen kiertokulussa *hintojen mitta-asteikkona* ja *lasku-*
rahana. Jos eri tavaroiden hinnoiksi on hintaluettelossa merkitty 15, 20 ja 36 šillingiä, niin minua ei tosiasias-
sa kiinnosta tavaroiden arvonsuuruuden vertailun kannalta sen enempää šillingin hopeapitoisuus kuin sen nimi-
kään. Lukusuhteet 15, 20 ja 36 sanovat nyt kaiken ja luvusta 1 on nyt tullut ainoa mittayksikkö. Määräsuhteen puhtaasti abstraktisena ilmauksena on ylipäättään vain itse abstraktinen lukusuhte. Ollakseen johdonmu-
kainen Steuartin olisi niin muodoin pitänyt luopua paitsi kullasta ja hopeasta, myös niiden laillisista ristimäni-
mistä. Koska hän ei ymmärrä arvojen mitan muuttu-
mista hintojen mitta-asteikoksi, hän luulee luonnollises-
tikin, ettei mittayksikkönä toimiva tietty kultaerä ole-
kaan muka muiden kultaerien mitta, vaan mitta arvoille
sinänsä. Koska tavarat ilmenevät vaihtoarvojensa hin-
noiksi muuttumisen nojalla samannimisinä suureina,
Steuart kieltää mitan kvalitatiivisen ominaisuuden, joka
tekee tavaroista samannimisiä. Koska mittayksikkönä
toimivan kultamäärän suuruus on sopimusluontoinen
tässä eri kultamäärien vertaamisessa, hän kieltää, että
mittayksikön suuruutta olisi ylipäättään määrättäväkään.
Sen sijaan että sanoisi $\frac{1}{360}$ osaa ympyrästä asteeksi, hän
voisi sanoa $\frac{1}{180}$ osaa asteeksi; suora kulma olisi silloin
90 asteen sijasta 45 astetta ja terävä ja tylppä kulma mitat-
taisiin vastaavalla tavalla. Siltikin pysyisi kulmamit-
tana entiseen tapaan ensinnäkin kvalitatiivisesti määrät-
ty matemaattinen kuvio, ympyrä, sekä toiseksi kvantita-
tiivisesti määrätty ympyränkaari. Mitä tulee Steuartin
taloudellisiin esimerkkeihin, toisella hän läimäyttää
itseään eikä toisellakaan todista mitään. Amsterdamin
pankkiraha oli tosiasias-
sa vain laskunimi espanjalaisille

* *Steuart, mt.*, II osa, s. 102—107.

dubloneille, jotka säilyttivät täysipainoisen ihransa lojumalla toimettona pankin kellarissa samaan aikaan kun puuhakkaat metalliarvoaan vastaavat kolikot laihtuivat kovassa kulutuksessa ulkomaailmassa. Mitä sitten tulee afrikkalaisiin idealisteihin, meidän on jätettävä heidät kohtalonsa huomaan kunnes kriittiset matkakirjailijat antavat heistä lähempiä tietoja.* Ranskalaista assignaattia voitaisiin sanoa likimäärin ideaaliseksi rahaksi Steuartin tarkoittamassa merkityksessä: »*Kansallisomaisuutta. 100 frangin assignaatti*». Se käyttöarvo, jota assignaatin piti edustaa, oli siinä kylläkin lähemmin määritelty — tänä käyttöarvona oli nimittäin takavarikoitu maaomaisuus — mutta mittayksikön kvantitatiivinen määrittely oli unohtunut ja näin ollen »frangi» oli sisällyksetön sana. Riippui näet julkisen huutokaupan tuloksesta, miten suurta tai pientä maa-alaa assignaattifrangi edusti. Käytännössä assignaattifrangi kuitenkin kiersi hopearahan arvonmerkkinä ja niin muodoin assignaatin arvon aleneminen mitattiin tämän hopea-asteikon mukaan.

Se kausi, jolloin Englannin pankki toistaiseksi keskeytti käteiskullalla maksamisen, oli tuskin sen hedelmällisempi taisteluselostusten kuin rahateorioiden kannalta. Pankkisetelien arvon aleneminen ja kullann markkinahinnan nousu sen metallirahahinnan yläpuolelle herättivät opin ideaalisesta rahamitasta jälleen Englannin pankin eräiden puolustajien keskuudessa. Lordi *Castlereagh* keksi klassisen sekavan ilmauksen tälle sekavalle katsomukselle sanoessaan rahan mittayksikköä »a sense of value in reference to currency as compared with commodities»**. Kun olosuhteet sallivat muutamia vuosia Pariisin rauhan jälkeen vaihtaa pankkisetelit käteiskultaan, nousi esille lähes muuttumattomassa muo-

* Englannin viimeisimmän kauppakriisin aikana tietty taho ylisti suuresti afrikkalaista ideaalirahaa sen jälkeen kun tämän rahan käyttöalue oli vuorostaan siirtynyt rannikolta berberien asuinseutujen sydämeen. Sen seikan, että berberit eivät kärsineet kauppaja- ja teollisuuskriiseistä, katsottiin johtuvan heidän käteisrahansa ideaalisesta mittayksiköstä. Eikö olisi yksinkertaisempaa sanoa, että kauppa ja teollisuus ovat *conditio sine qua non* [välttämätön edellytys] kauppa- ja teollisuuskriiseille?

** — »arvon tuntu kiertokulkuvälineen kohdalla verrattuna hyödykkeisiin». *Toim.*

dossa sama kysymys, jonka Lowndes oli heittänyt esiin Vilhelm III:n aikana. Suunnaton valtionvelka, yli 20 vuoden aikana kertyneet yksityisvelat, kiinteät obligaatiot jne. oli sovittu arvoltaan alentuneissa pankkiseteleissä. Oliko ne maksettava takaisin pankkisetelienä, joista 4672 puntaa 10 šillinkiä edusti ei nimen, vaan asiaintilan mukaan 100 naulaa 22 karaatin kultaa? Birminghamilainen pankkiiri *Thomas Attwood* astui esiin Lowndes redivivus*. Lainanantajien piti saada takaisin nimelisesti niin monta šillinkiä kuin sopimuksissa nimelisesti mainittiin, mutta kun $\frac{1}{78}$ kultaunssista oli vanhan rahakannan mukaan nimeltään šillinki, piti nyt vaikkapa $\frac{1}{90}$ unssista ristiä šillingiksi. Attwoodin kannattajat tunnetaan birminghamilaisena »little Shillingmen»-koulukuntana**. Vuonna 1819 alkanut riita ideaalisesta rahamitasta jatkui yhä vuonna 1845 Sir Robert Peelen ja Attwoodin välillä. Rahan mittatoimintoa koskeva Attwoodin oma viisaus ilmenee tyhjentävästi seuraavaksi lainaukseksi tiivistyneenä:

»Birminghamin kauppakamarin kanssa käymässä väittelyssä Sir Robert Peele kysyy: Mitä teidän punnansetelinne tulee edustamaan? Mikä on punta?.. Entä mitä on päinvastoin ymmärrettävä nykyisellä arvon mittayksiköllä?.. Merkitseekö 3 puntaa 17 šillinkiä 10 $\frac{1}{2}$ pennyä kultaunssia vai sen arvoa? Jos se merkitsee itse unssia, miksi asioita ei sitten nimitetä niiden oikeilla nimillä ja puhuta punnan, šillingin ja pennyn sijasta pikemminkin unssista, pennyweightistä ja granista? Silloin me palaisimme välittömän vaihtokaupan järjestelmään... Vai merkitsevätkö ne arvoa? Jos yksi unssi = 3 puntaa 17 šillinkiä 10 $\frac{1}{2}$ pennyä, miksi se oli eri aikoina milloin 5 punnan 4 šillingin, milloin taas 3 punnan 17 šillingin 9 pennyn arvoinen?.. Ilmaus punta (£) on yhteydessä arvoon, ei kuitenkaan arvoon, joka on määrätty kullan muuttumattomaksi paino-osaksi. Punta on ideaalinen yksikkö... Työ on se substanssi, jossa tuotantokustannukset jakaantuvat ja työ antaa kullalle kuten raudallekin niiden suhteellisen arvon. Mitä erityistä laskunimeä näin ollen käytettäneekin esittämään miehen päivä- tai viikkotyötä, tämä nimi ilmaisee tuotetun tavaran arvon.»***

Viimeisissä sanoissa utuinen kuvitelma ideaalisesta rahamitasta hälvenee ja sen varsinainen ajatussisältö

* — henkiin heränneenä Lowndesina. *Toim.*

** — »pikkušillinkimiesten». *Toim.*

*** The Currency Question, the Gemini Letters, Lontoo 1844, s. 266—272 passim.

murtautuu esiin. Kullan laskunimien, punnan, šillingin jne. on oltava työajan tiettyjen erien nimiä. Koska työaika on arvojen substanssi ja sisäinen mitta, esittäisivät nämä nimet tosiasiaissa itse arvosuhteita. Toisin sanoen työaika pysytetään rahan todellisena mittayksikkönä. Näin me jätämme birminghamilaisen koulukunnan taaksemme, mutta panemme vielä ohimennen merkille, että kiista pankkisetelien vaihdettavuudesta tai ei-vaihdettavuudesta on antanut uutta merkitystä ideaalisen rahamitan opille. Jos paperi saa nimityksensä kullasta tai hopeasta, niin setelin vaihdettavuus, ts. mahdollisuus vaihtaa seteli kultaan tai hopeaan pysyy puolestaan taloudellisena lakina, sanoopa juridinen laki sitten mitä hyvänsä. Niinpä preussilainen paperitaaleri, jota ei lain mukaan voida vaihtaa, alenisi heti arvossa, jos se jäisi tavallisessa rahaliikenteessä yhden hopeataalerin alapuolelle, ei siis olisi käytännössä vaihdettavissa. Tästä syystä vaihtamattoman paperirahan johdonmukaiset puolustajat pakenivat Englannissa ideaaliseen rahamittaan. Jos rahan laskunimet, punta, šillinki jne. ovat tiettyjen summien nimiä, arvoatomeja, joita tavara toisiin tavaroihin vaihdettaessa imee itseensä tai työntää itsestään milloin enemmän, milloin vähemmän, niin esimerkiksi englantilainen 5 punnan seteli on yhtä riippumaton suhteestaan kultaan kuin suhteestaan rautaan ja puuvillaan. Koska tämän setelin nimi olisi lakannut merkitsemästä setelin teoreettista yhtäläistämistä tietyn kultaerän tai jonkin muun tavarän erän kanssa, olisi vaatimus setelin vaihdettavuudesta, setelin asettamisesta käytännössä yhtäläiseksi jonkin erityisen tavarän tietyn erän kanssa tullut poissuljetuksi itse setelin käsitteen nojalla.

John Gray kehitti ensimmäisenä järjestelmällisesti oppia työajasta rahan välittömänä mittayksikkönä.* Hän ehdottaa, että kansallinen keskuspankki vahvistaisi haarakonttoriensa välityksellä sen työajan, mikä tarvi-

* *John Gray. The Social System. A Treatise on the Principle of Exchange, Edinburgh 1831. Vertaa saman tekijän teokseen Lectures on the Nature and Use of Money, Edinburgh 1848. Gray lähetti helmikuun vallankumouksen jälkeen Ranskan väliaikaiselle hallitukselle muistion neuvoen siinä, että Ranska ei tarvitse*

taan eri tavaroiden tuottamiseen. Vaihtaessaan tavaraa vastaan tuottaja saa virallisen todistuksen arvosta, ts. vastaanottokuitin niin pitkästä työajasta kuin hänen tavaransa sisältyy* ja nämä 1 työviikon, 1 työpäivän, 1 työtunnin jne. pankkisetelit toimivat samalla maksuosoituksena sille vastikkeelle, joka sisältyy kaikkiin muihin pankin varastoihin säilytettyihin tavaroihin.** Tässä on peruseriaate ja se on yksityiskohdissaan huolella toteutettu ja nojaa kaikkialla olemassaoleviin englantilaisiin laitoksiin. Gray sanoo, että tämän järjestelmän vallitessa

»olisi rahaa vastaan myyminen tehty kaikiksi ajoiksi yhtä helppoksi kuin rahalla ostaminen nykyään on. Tuotannosta tulisi kysynnän vastaava ja koskaan ehtymätön lähde.»***

Jalometallit menettäisivät »etuoikeutensa» muihin tavaroihin nähden ja

»ottaisivat niille kuuluvan paikkansa markkinoilta voin ja munien ja veren ja karttuunin rinnalla eikä niiden arvo kiinnostaisi meitä yhtään enempää kuin timanttien arvo.»****

»Pitäisikö meidän säilyttää kuviteltu arvojen mittamme kulta, millä me kahlitsisimme maan tuotantovoimat, vai onko meidän siirryttävä luonnolliseen arvojen mittaan, työhön, millä vapauttaisimme maan tuotantovoimat?»*****

»organization of labour» [»työn organisaatiota»], vaan »organization of exchange» [»vaihdon organisaatiota»]. Jälkimmäisestä oli mukana yksityiskohtainen suunnitelma, joka sisältyi hänen hautomaansa rahajärjestelmään. Kunnan John ei aavistanut, että kekseliäs Proudhon oli 16 vuotta Social Systemin ilmestymisen jälkeen hankkinut patentin samaan keksintöön.

* *Gray. The Social System jne., s. 63.* »Rahan pitäisi olla vain kuitti, todistus siitä, että sen haltija on joko lisännyt tietyn arvon olemassaolevaan kansallisrikkauteen tai on saanut oikeuden kyseiseen arvoon joltakin, joka on sen lisännyt.»

** »Tuotteen, jolle aikaisemmin on arvioitu arvo, annettakoon jäädä pankkiin ja otettakoon se sieltä jälleen milloin suinkin on tarve. Tällöin vain määrätään yleisellä sopimuksella, että se joka tuo ehdotettuun kansallispankkiin jotakin omaisuuden lajia, saa ottaa sieltä yhtä suuren arvon, mihin tämä sitten sisältyneekin. Ifäntä ei pakoteta ottamaan samaa esinettä, jonka hän on tuonut.» (Mts. 67—68.)

*** Mts. 16.

**** *Gray. Lectures on Money jne., s. 182.*

***** Mts. 169.

Koska työaika on arvojen sisäinen mitta, miksi sen rinnalla on oltava toinen ulkoinen mitta? Miksi vaihto-arvo kehittyy hinnaksi? Miksi kaikki tavarat mittaavat arvonsa muista erottautuneessa tavarassa, joka muuttuu näin vaihtoarvon adekvaatiksi olemassaoloksi, rahaksi? Tämä oli se probleemi, mikä Grayn oli ratkaistava. Sen sijaan että olisi ratkaissut sen, hän kuvitteli tavaroiden voivan suhteutua välittömästi toinen toisiinsa yhteiskunnallisen työn tuotteina. Ne voivat kuitenkin suhteutua toisiinsa vain sinä mitä ne ovat. Välittömästi tavarat ovat erillisten muista riippumattomien yksityistöiden tuotteita, joiden on yksityisen vaihdon prosessissa tapahtuvan luovuttamisensa tietä saatava vahvistus itselleen yleisenä yhteiskunnallisena työnä eli työstä tulee tavaratuotannon pohjalla yhteiskunnallista työtä vasta yksilöllisten töiden kaikinpuolisen luovuttamisen nojalla. Mutta jos Gray olettaa tavaroihin sisältyvän työajan *välittömästi yhteiskunnalliseksi*, niin hän olettaa sen olevan yhteistä työaikaä eli suoraan toisiinsa liittyneiden yksilöiden työaikaä. Näin erityinen tavara kuten kulta tai hopea ei tosiasiaassa voisi asettua muita tavaroita vastaan yleisen työn ruumiillistumana, vaihtoarvo ei muuttuisi hinnaksi, eikä käyttöarvokkaan kehittyisi vaihtoarvoksi eikä tuotteesta tulisi tavara. Näin olisi itse porvarillisen tuotannon perusta pudonnut pois. Mutta se ei ole suinkaan Grayn tarkoituksena. *Tuotteet pitää tuottaa tavaroina, mutta niitä ei pidä vaihtaa tavaroina.* Gray siirtää tämän hurskaan toiveen toteuttamisen kansalliselle pankille. Yhtäältä yhteiskunta pankin muodossa tekee yksilöt riippumattomiksi yksityisvaihdon ehdoista ja toisaalta antaa heidän edelleen tuottaa näitä ehtoja yksityisvaihdon pohjalla. Sisäinen johdonmukaisuus johtaa Grayn kuitenkin siihen, että hän kiistää porvarillisia tuotantoehtoja yhden toisensa jälkeen, vaikka hän haluaakin vain »uudistaa» tavaravaihdosta syntyvän rahan. Niinpä hän muuttaa pääoman kansallis-pääomaksi*

* »Jokaisen maan taloudellista toimintaa olisi hoidettava kansallisen pääoman pohjalla.» (John Gray. The Social System jne., s. 171.)

ja maaomaisuuden kansallisomaisuudeksi,* ja kun hänen pankkiajan tutkitaan tarkemmin, osoittautuu, että se ei vain ota yhdellä kädellä tavaroita vastaan ja anna toisella kuitteja tehdystä työstä, vaan se sääntelee itse tuotantoa. Gray joutuu yhä räikeämpiin järjettömyksiin viimeisessä teoksessaan »Lectures on money», missä hän pyrkii levottomana osoittamaan työrahan puhtaasti porvarilliseksi reformiksi.

Jokainen tavara on välittömästi rahaa. Tämä oli Grayn teoria, jonka hän johti epätäydellisestä ja tästä syystä virheellisestä tavarain analyysistaan. »Työrahan» ja »kansallisen pankin» ja »tavaravarastojen» »orgaaninen» rakennelma on pelkkä unikuva, jossa dogmin uskotellaan olevan maailmaa hallitseva laki. Se dogmi, että tavara on välittömästi rahaa eli että tavarahan sisältävä erillisen yksilön erityistyö on välittömästi yhteiskunnallista työtä, ei luonnollisestikaan muutu todeksi sillä, että pankki uskoo tähän dogmiin ja toimii sen mukaisesti. Tällaisessa tapauksessa saisi pikemminkin konkurssi osakseen käytännön kritiikin esittämisen. Eräät englantilaiset sosialistit, joista osa kirjoitti ennen Graytä, osa hänen jälkeensä**, sanovat suoraan julki sen mikä pysyy Grayn teoksissa kätkeytyneenä ja etenkin salassa häneltä itseltään, että näet työraha on taloudellinen sanahelinäilmaus hurskaalle toiveelle päästä eroon rahasta ja rahan myötä vaihtoarvosta ja vaihtoarvon myötä tavarasta ja tavarain myötä porvarillisesta tuotantomuodosta. Sen sijaan jäi herra *Proudhonille* ja hänen koulukunnalleen varatuksi tehtäväksi saarnata *rahan* arvomenetystä ja *tavarain* taivaaseennousua vakavissaan sosialismin ytimenä ja siten selittää sosialismin tavarain ja rahan välisen välttämättömän yhteyden alkeelliseksi väärinymmärtämiseksi.***

* »Maaperä on muutettava kansalliseksi omaisuudeksi» (mts. 298).

** Katso esimerkiksi *W. Thompson. An Inquiry into the Distribution of Wealth jne.* (Tutkielma rikkauden jakautumisen perusteista jne.), Lontoo 1842. *Bray. Labour's Wrongs and Labours Remedy»,* Leeds 1839.

*** Alfred Darimonin teosta *De la réforme des banques*, Pariisi 1856 voidaan pitää tämän melodramaattisen rahateorian yhteenvedona.

2. Kiertoväline

Sen jälkeen kun tavara on saanut hinnanmääräämisen prosessissa kiertokelpoisen muotonsa ja kulta rahaluonteensa, kiertokulkuprosessi samalla sekä esittää tavaroiden vaihtoprosessin sisältämiä ristiriitoja että ratkaisee ne. Tavaroiden todellinen vaihto, ts. yhteiskunnallinen aineenvaihto tapahtuu muodonvaihdossa, missä tavaran kaksoisluonne käyttöarvona ja vaihtoarvona kehityttyä auki, ja missä samoin tavaran oma muodonvaihto kiteytyy tietyissä rahan muodoissa. Tämän muodonvaihdon esittäminen on kiertokulun esittämistä. Samoin kuin me näimme, että tavara on kehittynyt vaihtoarvo vain silloin kun edellytetään kokonainen tavaroiden maailma ja siten tosiasiaassa kehittynyt työnjako, siten kiertokulku edellyttää kaikinpuolisia vaihtotapahtumia ja niiden uudistumisen jatkuvaa virtaa. Toisena edellytyksenä on, että tavarat astuvat vaihtoprosessiin *hinnaltaan määrättyinä* tavaroina tai *ilmenevät* vaihtoprosessin sisällä toisilleen olemassaololtaan kaksinkertaistuneina, reaalisesti käyttöarvoina, ajatuksellisesti — hinnoissa — vaihtoarvoina.

Lontoon vilkkaimmille kaduille on ahtautunut liike liikkeen viereen ja niiden syvälle painuneiden lasisilmien takana komeilee kaiken maailman rikkauksia, intialaisia saaleja, amerikkalaisia revolvereja, kiinalaista posliinia, pariisilaisia korsetteja, venäläisiä turkiksia ja tropiikin mausteita. Mutta kaikkien näiden maailman iloja edustavien tavaroiden kulmilla on kohtalokkaat valkeat paperilaput, joihin on piirretty arabialaisia numeroita sekä lakoniset merkit £, sh., d*. Sellainen on kiertokulussa olevan tavaran kuva.

a) Tavaroiden metamorfoosi

Lähemmin tarkastellessa osoittautuu, että kierto-prosessissa on kaksi erilaista kierto liikkeen muotoa. Jos

* — punta, šillinki, penny. *Toim.*

nimitämme tavaraa T :ksi ja rahaa R :ksi, voimme ilmaista molemmat muodot näin:

$$\begin{array}{c} T - R - T \\ R - T - R \end{array}$$

Tässä jaksossa meitä askarruttaa yksinomaan ensimmäinen muoto eli tavarankierron välitön muoto.

Kiertoliike $T - R - T$ jakautuu liikkeeksi $T - R$, tavaran vaihtamiseksi rahaa vastaan eli *myymiseksi*, vastakkaiseksi liikkeeksi $R - T$, rahan vaihtamiseksi tavaraa vastaan eli *ostamiseksi* sekä näiden molempien liikkeiden ykseydeksi $T - R - T$, tavaran vaihtamiseksi rahaa vastaan jotta raha voidaan vaihtaa tavaraa vastaan eli *myymiseksi* jotta *voidaan ostaa*. Mutta prosessin lopputulokseksi saadaan $T - T$, tavaran vaihtaminen tavaraa vastaan, todellinen aineenvaihto.

$T - R - T$ ilmaisee, kun lähdetään äärijäsenestä, ensimmäisestä tavarasta tavaran muuttumisen kullaksi sekä muuttumisen takaisin kullasta tavaraksi eli liikkeen, missä tavara on ensiksi olemassa erityisenä käyttöarvona, irrottautuu sitten tästä olemassaolosta, hankkii itselleen olemassaolon vaihtoarvona eli yleisenä vastikkeena, missä se ei ole enää missään yhteydessä alkuperäiseen olemiseensa, irrottautuu jälleen tästä ja jää vihdoin yksittäisiä tarpeita tyydyttäväksi todelliseksi käyttöarvoksi. Tässä viimeisessä muodossa tavara astuu kiertokulusta kulutukseen. Kiertokulun kokonaisuus $T - R - T$ on näin ollen ensi sijassa niiden metamorfoosien kokonaissarja, jotka jokainen yksittäinen tavara käy läpi tullakseen välittömäksi käyttöarvoksi haltijalleen. Ensimmäinen metamorfoosi toteutuu kiertokulun alkupuoliskossa $T - R$, toinen metamorfoosi jälkipuoliskossa $R - T$ ja koko kiertokulku muodostaa tavaran curriculum vitaen*. Mutta kiertokulku $T - R - T$ on vain yhden yksittäisen tavaran kokonaismetamorfoosi, samalla kun se on muiden tavaroiden tiettyjen yksipuolisten metamorfoosien summa. Sillä jokainen ensimmäisen tavaran metamorfoosi on tavaran muuttumista joksikin toiseksi tavaraksi, siis kyseisen

* — elämänkulun. *Toim.*

toisen tavaran muuttumista täksi ensimmäiseksi tavaraksi, siis kaksipuolista muuttumista, joka toteutuu kiertokulun samassa vaiheessa. Meidän on ensiksi tarkasteltava erillisinä kumpaakin niistä kahdesta vaihtoprosessista, joiksi kiertokulku $T - R - T$ jakautuu.

$T - R$ eli *myynti*: T , tavara ei astu kiertokulkuprosessiin vain erityisenä käyttöarvona, esimerkiksi rautatonnina, vaan käyttöarvona, jolla on tietty hinta, vaikkapa 3 puntaa 17 šillingiä $10^{1/2}$ pennyä eli unssi kultaa. Kun tämä hinta yhtäältä on rautaan sisältyvän työajan erän osoittaja, ts. raudan arvonsuuruuden osoittaja, se samalla ilmaisee raudan hurskaan toiveen tulla kullaksi, ts. antaa rautaan itseensä sisältyvälle työajalle yleisen yhteiskunnallisen työajan asu. Ellei tämä muuttuminen onnistu, lakkaa rautatonni olemasta paitsi tavara, myös tuote, sillä se on tavara vain siksi että se on ei-käyttöarvo omistajalleen eli rautatonnin sisältämä työ on tosi työtä vain ollessaan hyödyllistä työtä toiselle, ja se on hyödyllistä omistajalle itselleen vain abstraktisena yleisenä työnä. Näin ollen raudan tai sen omistajan tehtävänä on löytää se tavaramailman piste, missä rauta vetää kultaa puoleensa. Tästä vaikeudesta, tästä tavaran salto mortalesta* kuitenkin selviydytään kun myynti todella tapahtuu, kuten tässä oletetaan yksinkertaisen kiertokulun erittelyssä. Samalla kun rautatonni tullessaan luovutetuksi, ts. siirtyessään kädestä missä se on ei-käyttöarvo käteen missä se on käyttöarvo, toteutuu käyttöarvona, se samalla realisoi hintansa ja muuttuu vain kuvitellusta kullasta todelliseksi kullaksi. Kultauunssin nimen eli 3 punnan 17 šillingin $10^{1/2}$ pennyn tilalle on nyt astunut unssi todellista kultaa, mutta rautatonni on poistunut paikalta. Myynnissä $T - R$ ei vain se tavara, joka oli hinnassaan muuttunut ajatuksellisesti kullaksi, muutu reaalisesti kullaksi, vaan sama prosessi muuntaa todelliseksi rahaksi kullan, joka arvojen mittana oli vain ajatuksellista kultaa ja todellisuudessa esiintyi vain itse tavaroiden rahanimenä.** Samoin kuin

* — kuolemanhypystä. *Toim.*

** »Rahaa on kahta lajia, ajatuksellista ja reaalista. Ja rahaa käytetään kahdella eri tavalla esineiden arvon mittaamiseen ja niiden ostamiseen. Ajatuksellinen raha on omiaan mittaamiseen,

kullasta tuli ajatuksellisesti yleinen vastike siksi, että kaikkien tavaroiden arvo mitattiin siinä, kultaa vastaan tapahtuvan tavaroiden kaikinpuolisen luovuttamisen tuotteena kullasta tulee nyt absoluuttisesti luovutettava tavara, reaalin raha — ja myynti $T - R$ on tämä yleisen luovuttamisen prosessi. Kullasta tulee kuitenkin vain myynnissä reaalin raha, koska tavaroiden vaihtoarvot olivat hinnoissa jo ajatuksellisesti kultaa.

Myynnissä $T - R$ samoin kuin ostossa $R - T$ on vastakkain kaksi tavaraa, vaihtoarvon ja käyttöarvon ykseyttä. Mutta tavarassa sen vaihtoarvo on olemassa vain ajatuksellisesti hintana, kun sitä vastoin kullassa sen käyttöarvo on olemassa vain vaihtoarvon kantajana — vaikka kulta itse onkin todellinen käyttöarvo — eikä se niin ollen ole muuta kuin muodollinen käyttöarvo, joka ei ole yhteydessä mihinkään todelliseen yksilölliseen tarpeeseen. Käyttöarvon ja vaihtoarvon vastakkaisuus jakautuu siis polaaraisesti molempien äärijäsenien $T - R$ osalle, niin että tavara on suhteessa kultaan käyttöarvo, jonka on realisoitava ajatuksellinen vaihtoarvonsa eli hinta vasta kullassa. Kulta puolestaan on suhteessa tavarahan vaihtoarvo, joka aineellistaa muodollisen käyttöarvonsa vasta tavarassa. Tavaroiden vaihtoprosessin sisältämät ristiriidat ratkeavat vain tällä tavarahan kaksinkertaistumisella tavaraksi ja kullaksi sekä sillä taaskin kaksinkertaisella ja vastakkaisella suhteella, missä kukin äärijäsen on ajatuksellisesti sitä mitä sen vastakohta on reaalisesti ja reaalisesti sitä mitä sen vastakohta on ajatuksellisesti, siis vain esittämällä tavarat molemminpuolisesti polaarisisina vastakohtina.

Tähän asti olemme tarkastelleet $T - R$:ää myyntinä, tavarahan muuttumisena rahaksi. Mutta asettuessamme toisen äärijäsenen puolelle sama prosessi ilmeneekin päinvastoin $R - T$:nä, ostona, rahan muuttumisena tavaraksi. Myynti on välttämättä samalla oma vastakohdansa, osto, se on toinen tai toinen sen mukaan kummalta puolelta asiaa tarkastellaan. Eli prosessissa on todellisuus-

kuten myös reaalin ja ehkä ajatuksellista paremminkin. Toisena rahan käyttönä on niiden esineiden ostaminen, joita raha mittaa... Hinnat ja myyntisopimukset mitataan ajatuksellisella rahalla ja toteutetaan reaalisella rahalla.» (*Galiani*, mts. 112 seur.)

dessa eroa vain siksi, että $T - R$:ssä aloite lähtee tavarasta eli myyjästä, $R - T$:ssä rahasta eli ostajasta. Siis esittäessämme tavaran ensimmäisen metamorfoosin, sen muuttumisen rahaksi tulokseksi kiertokulun ensimmäisen vaiheen $T - R$ läpikäymisestä, oletamme samanaikaisesti, että jokin toinen tavara on jo muuttunut rahaksi, on siis jo kiertokulun toisessa vaiheessa $R - T$. Näin joudumme olettamusten virheelliseen kehään. Tämä virheellinen kehä on kiertokulku itse. Ellemme pidä R :ää $T - R$:ssä jo jonkin toisen tavaran metamorfoosina, otamme vaihtotapahtuman ulos kiertokulukuprosessista. Mutta tämän prosessin ulkopuolella muoto $T - R$ katoaa ja vastakkain on enää vain kaksi eri T :tä, sanokaamme rauta ja kulta. Niiden vaihto ei ole mikään kiertokulun erityinen tapahtuma, vaan välittömän vaihtokaupan tapahtuma. Kulta on oman tuotantonsa lähteellä tavara jokaisen muun tavaran tavoin. Sen sekä raudan tai jokaisen muun tavaran suhteellinen arvo ilmenee tässä niinä erinä, joiksi tavarat keskenään vaihtuvat. Mutta kiertokulukuprosessissa tämä toimitus edellytetään tapahtuneeksi, kullaan oma arvo on tavaroiden hinnoissa jo annettu. Näin ollen mikään ei voisi olla sen virheellisempi kuin kuvitelma, että kulta ja tavara asetuvat *kiertokulukuprosessin sisällä* välittömän vaihtokaupan suhteeseen ja että siitä syystä niiden vaihtaminen yksinkertaisina tavaroina ilmoittaa niiden suhteellisen arvon. Jos näyttää siltä että kiertokulukuprosessissa kulta vaihdetaan pelkkänä tavarana tavaroita vastaan, niin tämä harha johtuu yksinkertaisesti siitä, että hinnoissa on jo tietty erä tavaraa asetettu yhtäläiseksi tietyn kultaerän kanssa, ts. suhteutettu jo kultaan rahana, yleisenä vastikkeena ja *tästä syystä* on sen kanssa välittömästi vaihdettavissa. Sikäli kuin jonkin tavaran hinta *realisoituu* kullassa, kyseinen tavara vaihtuu tavarana olevaan kultaan, kultaan työajan erityisenä aineellistumana. Mutta sikäli kuin tavaran *hint*a realisoituu kullassa, tavara vaihtuu kultaan, joka on rahana eikä tavarana, ts. kultaan työajan yleisenä aineellistumana. Kummankaan suhteen kohdalla ei kuitenkaan se kultaerä, jota vastaan tavara kiertokulukuprosessin sisällä vaihtuu, määräydy vaihdon nojalla, vaan vaihto määräytyy ta-

varan hinnan nojalla, ts. tavaran kullassa mitatun vaihtoarvon nojalla.*

Kiertokuluprosessin sisällä kulta ilmenee jokaisen kädessä myynnin $T - R$ tuloksena. Mutta koska $T - R$, myynti, on samalla $R - T$, osto, osoittautuu että samaan aikaan kun tavara T , josta prosessi lähtee liikkeelle, toteuttaa ensimmäisen metamorfoosinsa, toteuttaa toinen tavara, joka on ensimmäistä vastassa äärijäsen R :nä, toisen metamorfoosinsa ja käy näin ollen läpi kiertokulun toista puoliskoa samaan aikaan kun ensimmäinen tavara on vielä ratansa ensimmäisellä puoliskolla.

Kiertokulun ensimmäisen prosessin, myynnin, tulokseksi tulee toisen prosessin lähtökohta, raha. Tavaran paikalle sen ensimmäisessä muodossa on astunut tavaran kultavastike. Tämä tulos voi ensiksi muodostaa lepo- kohdan, koska tavaralla on tässä toisessa muodossa oma kestävä olemassaolonsa. Tavara, joka ei haltijansa kädessä ole mikään käyttöarvo, on nyt olemassa jatkuvasti käytettävässä muodossa, koska se on jatkuvasti vaihdettavassa muodossa. Riippuu olosuhteista, milloin ja missä tavaramaailman pisteessä tavara astuu jälleen kiertokulkuun. Tavaran kultaan koteloituminen muodostaa itsenäisen vaiheen sen elämässä ja se voi viipyä siinä lyhyemmän tai pitemmän ajan. Kun yhden erityisen käyttöarvon vaihto on vaihtokaupassa välittömästi sidottu jonkin toisen erityisen käyttöarvon vaihtamiseen, ilmenee vaihtoarvoa luovan työn yleinen luonne puolestaan osto- ja myyntitapahtumien erillisyydessä ja yhdentekevässä irrottautumisessa toisistaan.

$R - T$, osto, on päinvastainen liike kuin $T - R$ ja samalla tavaran toinen eli sen loppumetamorfoosi. Tavara on kultana eli yleisenä vastikkeena ollessaan välittömästi ilmaistavissa kaikkien muiden tavaroiden käyttöarvoissa. Kaikki nämä muut tavarat pyrkivät samalla hinnoissaan kohti kultaa omana tuonpuoleisuutenaan, mutta tuovat myös esille tarvittavan rahamäärän, jotta

* Tämä ei luonnollisestikaan estä sitä, että tavaroiden markkinahinta voi olla tavaroiden arvon ylä- tai alapuolella. Sen huomioon ottaminen ei kuitenkaan kuulu yksinkertaiseen kiertokulkuun, vaan aivan toiselle, myöhemmin tarkasteltavalle alneelle, jolla tutkimme arvon ja markkinahinnan suhdetta.

tavaroiden ruumiit, käyttöarvot, liihottaisivat rahan puolelle, niiden sielu, vaihtoarvo, puolestaan kullan puolelle. Tavaroiden luovuttamisen yleisenä tuloksena on absoluuttisesti luovutuskelpoinen tavara. Kullan muuttumiselle tavaraksi ei ole olemassa mitään laadullista rajoitusta, vaan enää vain määrällinen rajoitus, kullan oman määrän eli arvonsuuruuden asettama rajoitus. »Rahalla saa vaikka mitä.» Kun tavara realisoi oman hintansa ja vieraan rahan käyttöarvon liikkeessä $T - R$ tulemalla luovutetuksi käyttöarvona, se liikkeessä $R - T$ realisoi oman käyttöarvonsa ja toisen tavaran hinnan tulemalla luovutetuksi vaihtoarvona. Kun tavara hintansa realisoinnilla muuttaa samalla kullan todelliseksi rahaksi, muuttaa tavara omalla takaisin muuttumisellaan kullan tavaran omaksi pelkästään ohimeneväksi rahana olemiseksi. Koska tavaroiden kiertokulku edellyttää kehittynyttä työnjakoa, siis yksilön tarpeiden monipuolisuutta käänteisessä suhteessa hänen tuotteensa yksipuolisuuteen, ilmenee osto $R - T$ milloin yhtäläis-
tämässä jonkin tavaravastikkeen kanssa, milloin taas pirstoutuneena tavaravastikkeiden sarjaksi, jonka määrää nyt ostajan tarpeiden piiri sekä hänen rahasummansa suuruus. Kuten myynti on samalla osto, siten osto on samalla myynti, $R - T$ on samalla $T - R$, mutta aloite kuuluu siinä kullalle eli ostajalle.

Jos nyt palaamme kokonaiskiertokulkuun $T - R - T$, niin osoittautuu, että tavara käy siinä läpi metamorfoosinsa koko sarjan. Mutta samanaikaisesti kun tavara aloittaa kiertokulkunsa ensimmäisen puoliskon ja toteuttaa ensimmäisen metamorfoosin, astuu toinen tavara kiertokulun toiseen puoliskoon, toteuttaa toisen metamorfoosinsa ja joutuu pois kiertokulusta, ja päinvastoin ensimmäinen tavara astuu kiertokulkunsa toiseen puoliskoon, toteuttaa toisen metamorfoosin ja joutuu pois kiertokulusta. Ja samaan aikaan kolmas tavara astuu kiertokulkuun, käy läpi ratansa alkupuolen ja toteuttaa ensimmäisen metamorfoosin. Kokonaiskiertokulku $T - R - T$ yhden tavaran kokonaismetamorfoosina on siis samalla aina toisen tavaran kokonaismetamorfoosin loppu ja kolmannen tavaran kokonaismetamorfoosin alku, siis sarja ilman alkua ja loppua. Selvyyden vuoksi,

tavaroiden erottamiseksi toisistaan merkittävämmä T :tä molempina äärijäsenenä eri lailla, esimerkiksi $T' - R - T''$. Itse asiassa ensimmäinen jäsen $T' - R$ edellyttää, että R on toisen $T - R$:n tulos, on siis itse vain $T - R - T'$:n viimeinen jäsen, kun taas toinen jäsen $R - T''$ on tuloksessaan $T'' - R$, esiintyy itse siis $T'' - R - T''$:n ensimmäisenä jäsenenä jne. Edelleen osoittautuu, että vaikkakin R on vain yhden myynnin tulos, viimeinen jäsen $R - T$ voi esiintyä muodossa $(R - T') + (R - T'') + (R - T''') +$ jne, voi siis pirstoutua kokonaiseksi joukoksi ostoja, ts. myyntejä, ts. tavaroiden uusien kokonaismetamorfoosien ensimmäisiä jäseniä. Kun siis yhden yksittäisen tavaran kokonaismetamorfoosi ei esiinny vain aluttoman ja loputtoman metamorfoosiketjun jäsenenä, vaan monien tällaisten ketjujen jäsenenä, niin tavaramaailman kiertokulkuprosessi ilmenee — koska jokainen yksittäinen tavara käy läpi kiertokulun $T - R - T$ — tämän loputtoman erilaisissa pisteissä alituisesti päättyvän ja alituisesti uudelleen alkavan liikkeen loputtoman kietoutuneena ketjuvyyhtenä. Jokainen erillinen myynti tai osto on kuitenkin samalla yhtä pätevä ja eristetty tapahtuma, jonka täydentävä vaihe voi olla siitä ajallisesti ja paikallisesti erillään, eikä täydennyksen näin ollen tarvitse liittyä kyseiseen ostoon tai myyntiin välittömänä jatkona. Kun jokainen erityinen kiertokulkuprosessi $T - R$ tai $R - T$ muodostaa yhden tavaran käyttöarvoksi muuttumisena ja toisen tavaran rahaksi muuttumisena, kiertokulun ensimmäisenä ja toisena vaiheena lepokohtan, joka molemmilta kannoilta katsottuna on itsenäinen, mutta toisaalta tavarat aloittavat niille kaikille yhteisessä yleisen vastikkeeseen, kullan asussa toisen metamorfoosinsa ja asetuvat kiertokulun toisen puoliskon lähtökohtaan, liittyy todellisessa kiertokulussa mielivaltaisen $R - T$ mielivaltaisen $T - R$:n jatkoksi, yhden tavaran elämänkulun toinen tavaran elämänkulun ensimmäisen luvun jatkoksi. Esimerkiksi A myy rautaa 2 punnalla, toteuttaa siis $T - R$:n eli rautatavaran ensimmäisen metamorfoosin, mutta siirtää oston myöhäisempään ajankohtaan. Samaan aikaan B , joka 14 päivää aikaisemmin myi 2 vehnäquarteria 6 punnalla, ostaa samoilla 6 punnalla

puvun Moosekselta ja Pojalta, toteuttaa siis $R - T$:n eli vehnätavaran toisen metamorfoosin. Nämä molemmat tapahtumat $R - T$ ja $T - R$ ilmenevät tässä vain saman ketjun jäsenenä, koska R :ssä, kullassa, tavara näyttää samalta kuin toinenkin tavara, eikä kullasta voi tunnistaa onko se metamorfoosin kokenutta rautaa vai vehnää. Todellisessa kiertokulkuprosessissa siis $T - R - T$ esiintyy eri kokonaismetamorfoosien sekaisin heittyneiden jäsenten loputtoman satunnaisena rinnakkaisuutena ja perättäisyytenä. Todellinen kiertokulkuprosessi ei siis ilmene tavaran kokonaismetamorfoosina, ei tavaran liikkeenä läpi vastakkaisten vaiheiden, vaan lukuisien satunnaisesti rinnakkain kulkevien tai perättäin seuraavien ostojen ja myyntien pelkkänä kasautumana. Prosessin määrätty muoto on näin hävinnyt, ja häviäminen on sitäkin täydellisempää kun kiertokulun jokainen yksittäinen tapahtuma, esimerkiksi myynti, on samalla oma vastakohtansa, osto, ja päinvastoin. Toisaalta kiertokulkuprosessi on tavaramailman metamorfoosien liikettä ja sen on näin ollen myös heijastettava tätä liikettä kokonaisliikkeessään. Tarkastelemme seuraavassa jaksossa miten se sitä heijastaa. Tässä huomauttakaan enää vain siitä, että molemmat äärijäsenet T eivät ole $T - R - T$:ssä samassa muotosuhteessa R :ään. Ensimmäinen T suhteutuu erityis tavarana rahaan, joka on sille yleinen tavara, kun taas raha yleisenä tavara suhteutuu toiseen T :hen yksittäisenä tavarana. Näin ollen $T - R - T$ voidaan abstraktisen loogisesti pelkistää loppumuotoon $E - Y - Y'$, missä erityisyys on ensimmäinen äärijäsen, yleisyys on yhteenliittävä keskijäsen ja yksityisyys on jälkimmäinen äärijäsen.

Tavaroiden omistajat astuivat kiertokulkuprosessiin yksinkertaisesti tavaroiden kaitsijoina. He astuvat kiertokulkuprosessin sisällä toisiaan vastaan ostajan ja myyjän vastakkaisessa muodossa, toinen henkilöityneenä sokeritoppana ja toinen henkilöityneenä kultana. Samoin kuin sokeritopasta tulee nyt kultaa, siten myyjästä tulee ostaja. Nämä tietyt yhteiskunnalliset roolit eivät siis suinkaan johdu inhimillisestä yksilöllisyydestä yleensä, vaan tuotteitaan tavaran määrättyssä muodossa tuottavien ihmisten vaihtosuhteista. Ostajan ja myyjän vä-

lisiin ilmenevät suhteet ovat niin vähän puhtaasti yksilöllisiä suhteita, että molemmat tulevat tämän suhteen alaisiksi vain sikäli kuin heidän yksilöllinen työnsä kielletään, kun se nimittäin muuttuu rahaksi *epäyksilöllisenä* työnä. Yhtä typerää kuin on näin ollen käsittää nämä ostajan ja myyjän taloudellisesti porvarilliset roolit inhimillisen yksilöllisyyden ikuisiksi yhteiskunnallisiksi muodoiksi, yhtä nurinkurista on itkeä niitä yksilöllisyyden hävittäjinä.* Ne ovat yksilöllisyyden välttämättömyyttä ilmausta yhteiskunnallisen tuotantoprosessin tietyn vaiheen pohjalla. Sitä paitsi porvarillisen tuotannon antagonistinen luonne tulee ostajan ja myyjän vastakohtaisuudessa vielä ilmi niin pinnallisesti ja muodollisesti, että sama vastakohta kuuluu myös esiporvarillisiin yhteiskuntamuotoihin — vastakohtahan vaatii vain yksilöitä olemaan suhteessa toisiinsa tavaroiden haltijoina.

Jos sitten tarkastelemme $T - R - T$:n tulosta, niin se kutistuu aineenvaihdoksi $T - T$. Tavara on vaihdettu tavaraa, käyttöarvo käyttöarvoa vastaan ja tavaran rahaksi muuttuminen eli tavara rahana toimii vain tämän aineenvaihdon välittämiseksi. Raha ilmenee näin pelkkänä tavaroiden *vaihtovälineenä*, mutta ei vaihtovälinee-

* Seuraava lainaus herra Isaac Péreiren teoksesta *Leçons sur l'industrie et les finances*, Paris 1832, osoittaa miten syvästi kaunosieluja haavoitti jopa se aivan pinnallinen antagonismin muoto, joka esiintyy ostossa ja myynnissä. Se että sama Isaac on *Crédit Mobilierin*²² perustajana ja diktatoorisena johtajana kuuluisuutta hankkinut pariisilainen pörssihih, osoittaa mitä hänen taloustieteen tunteileva kritiikkinsä oikein pitää sisällään. Herra Péreire, joka tuolloin oli Saint-Simonin apostoli, kirjoittaa: »Koska yksilöt ovat eristettyjä, erotettuja toisistaan sekä työn että kulutuksen kannalta, siksi heidän välillään on kunkin oman alan tuotteiden vaihtoa. Vaihdon välttämättömyydestä syntyy välttämättömyys määrätä esineiden suhteellinen arvo. Arvon ja vaihdon ideat liittyvät siis läheisesti toisiinsa ja molemmat ilmaisevat todellisessa muodossaan yksilöllisyyttä ja antagonismia... Tuotteiden arvo voidaan määrätä vain sen vuoksi, että on olemassa myyntejä ja ostoja, toisin sanoen yhteiskunnan eri jäsenten välistä antagonismia. Hinnan, arvon pohjalla voitiin toimia vain siellä missä oli olemassa myymistä ja ostamista, toisin sanoen siellä missä jokaisen yksilön oli pakko kamppailla hankkiakseen toimeentulonsa vaatimat esineet.» (Mts. 2, 3 seur.)

nä ylipäättään, vaan kiertokulkuprosessin luonnehtimana vaihtovälineenä, ts. *kiertovälineenä*.*

Kun siitä, että tavaroiden kiertokulkuprosessi loppuu $T - T$:hen ja näyttää näin ollen olevan pelkkää rahan välityksellä tapahtuvaa vaihtokauppaa tai että ylipäättään $T - R - T$ ei jakaudu vain kahdeksi eristyneeksi prosessiksi, vaan esittää samalla näiden prosessien liikettä sisältävää ykseyttä, kun siis tästä halutaan tehdä se johtopäätös, että oston ja myynnin välillä on olemassa vain ykseys eikä niiden eroa, käytetään ajatustapaa jonka arvostelu kuuluu logiikkaan eikä taloustieteeseen. Niin kuin oston ja myynnin ero vaihtoprosessissa räjäyttää rikki yhteiskunnallisen aineenvaihdon paikallis-alkukantaisia, perinnäisen hurskaita ja huvittavan typeriä raja-aitoja, se on samalla tämän aineenvaihdon yhteenkuuluvien momenttien erilleen repimisen ja vastakkaisiksi asettamisen yleinen muoto, sanalla sanoen se merkitsee kauppakriisien yleistä mahdollisuutta, kuitenkin vain siitä syystä, että tavaran ja rahan vastakohta on kaikkien porvarilliseen työhön sisältyvien vastakohtien abstraktinen ja yleinen muoto. Näin ollen rahan kiertokulku voi tapahtua ilman kriisejä, mutta kriisejä ei voi olla ilman rahan kiertokulkua. Tämä merkitsee kuitenkin vain sitä, että siellä missä yksityiselle vaihdolle perustuva työ ei ole edennyt vielä edes rahanmuodostukseen asti, se voi luonnollisesti vieläkin vähemmän synnyttää sellaisia ilmiöitä, jotka edellyttävät porvarillisen tuotantoprosessin täyttä kehitystä. Näin ollen voidaan mitata miten syvällistä on se arvostelu, joka pyrkii poistamaan porvarillisen tuotannon »epäkohdat» poistamalla jalometallien »etuoikeuden» sekä luomalla niin sanotun »rationaalisen rahajärjestelmän». Tieteilevästä taloudellisesta apologetiikasta riittäköön toisaalta näytteeksi yksi asian muotoilu, joka on erityisen älykkään maineessa. *James Mill*, tunnetun englantilaisen taloustieteilijän John Stuart Millin isä kirjoittaa:

* »Raha on vain väline ja keino kun taas elämiselle hyödylliset tavarat ovat tavoite ja päämäärä.» *Boisguillebert*. Le détail de la France, 1679, julkaistu Eugène Dairen toimittamassa sarjassa *Economistes financiers du XVIII siècle*, I osa, Pariisi 1843, s. 210.

»Koskaan ei voi olla puutetta ostajista kaikkien tavaroiden kohdalla. Kuka ikinä tarjoaakin tavarahan myytäväksi, tahtoo vaihdossa saada toisen tavarahan sitä vastaan ja näin ollen hän on ostaja pelkästään sen tosiasian nojalla, että hän on myyjä. Kaikkien tavaroiden ostajien ja myyjien yhteismäärän on siten metafyyssisen välttämättömyyden pakosta säilytettävä tasapainonsa. Jos niin muodoin on yhden tavarahan kohdalla enemmän myyjiä kuin ostajia, on toisen tavarahan kohdalla oltava enemmän ostajia kuin myyjiä.»*

Mill saa tasapainon aikaan muuttamalla kiertokulku-prosessin välittömäksi vaihtokaupaksi ja salakuljettamalla tähän välittömään vaihtokauppaan puolestaan taas kiertokulku-prosessista lainatut ostajan ja myyjän hahmot. Jos puhutaan hänen sekasotkuisella kielellään, on sellaisina hetkinä jolloin mitkään tavat eivät mene kaupaksi — kuten esimerkiksi Lontoossa ja Hampurissa vuosien 1857—1858 kauppakriisin tiettyinä hetkinä — tosiasiansa yhdellä tavaralla, rahalla enemmän ostajia kuin myyjiä ja kaikella muulla rahalla, tavaroilla enemmän myyjiä kuin ostajia. Ostojen ja myyntien metafyyssinen tasapaino kutistuu siihen, että jokainen osto on myynti ja jokainen myynti on osto, eikä se ole mikään merkillinen lohdutus niille tavaroiden omistajille, jotka eivät saa myydyksi eivätkä siis myöskään ostetuksi.**

* Marraskuussa 1807 ilmestyi Lontoossa William Spencen kirjoitus Britain Independent of Commerce (Kaupasta riippumaton Britannia), jonka periaatetta William Cobbett kehitteli eteenpäin lehdessään »Political Register» vieläkin repäisevämmällä otsikolla Perich Commerce (Kauppa hävitköön). James Mill julkaisi jälkimmäistä vastaan vuonna 1808 kirjoituksensa Defence of Commerce (Kaupan puolustus)²³, jossa jo esiintyy edellä hänen teoksestaan Elements of Political Economy (Poliittisen taloustieteen peruspiirteet) lainattu väite. Sismondin ja Malthusin kanssa kauppakriiseistä käymässään väittelyssä J. B. Say omistautui tälle merkilliselle keksinnölle. Vaikka onkin mahdotonta sanoa millä uudella keksinnöllä tämä koominen »prince de la science» (tieteen ruhtinas) on rikastuttanut poliittista taloustiedettä — hänen ansionaan on lähinnä se puolueettomuus, millä hän ymmärsi yhtä väärin aikalaisensa Malthusin, Sismondin ja Ricardon — ovat hänen mannermaiset ihailijansa toitottaneet häntä tämän aarteiden, ostojen ja myyntien metafyyssisen tasapainon keksijäksi.

** Seuraavista esimerkeistä voidaan nähdä millä tavoin taloustieteilijät esittävät tavarahan erilaiset muodonmääritykset: »Omis-
taessamme rahaa meidän tarvitsee tehdä vain yksi vaihto saadak-

Varsinaisessa kaupankäynnissä myymisen ja ostamisen erillisyys mahdollistaa suuren joukon näennäisliiketoimia ennen tavaroiden tuottajien ja niiden kuluttajien välistä lopullista vaihtoa. Näin se antaa koko joukolle loisia mahdollisuuden tunkeutua tuotantoprosessiin ja käyttää eroa hyväkseen. Kuitenkin tämä merkitsee taas vain sitä, että porvarillisen työn yleisenä muotona olevan rahan myötä on annettu *mahdollisuus* tämän työn ristiriitaisuuksien kehkeytymiseen.

b) R a h a n k i e r t o l i i k e

Todellinen kiertokulku ilmentyy ennen muuta suurena joukkona satunnaisesti rinnakkain tapahtuvia ostoja ja myyntejä. Ostossa kuten myynnissäkin ovat tavara ja raha aina saman suhteen alaisina vastakkain, myyjä tavaran puolella ja ostaja rahan puolella. Näin ollen raha ilmenee kiertokulkuvälineenä aina *ostovälineen* ominaisuudessa, joten tavaran metamorfoosin vastakkaisissa vaiheissa esiintyvät rahan määritykset ovat tulleet tunnistamattomiksi.

Raha siirtyy myyjän käteen samassa tapahtumassa missä tavara siirtyy ostajan käteen. Tavara ja raha liikkuvat siis vastakkaisiin suuntiin ja tämä paikanvaihto, missä tavara astuu toiselle ja raha toiselle puolelle, toteutuu samanaikaisesti porvarillisen yhteiskunnan koko

semme toiveemme kohteen. Kun kyseessä sen sijaan ovat muut tuotteet, joita meillä on yli tarpeen, meidän on tehtävä kaksi vaihtoa, joista edellinen (rahan hankkiminen) on jälkimmäistä rajattomasti vaikeampi.» *George Opdyke. A Treatise on Political Economy* (Tutkimus poliittisesta taloustieteestä), New York, s. 287—288.

»Rahan suurempi myytävyys on juuri tavaroiden vähäisemmän myytävyyden vaikutusta tai luonnollista seurausta siitä.» *Thomas Corbet. An Inquiry into the Causes and Modes of the Wealth of Individuals etc.* (Tutkielma yksityisten rikkauden syistä ja muodoista), Lontoo 1841, s. 117. »Rahalla on se ominaisuus, että se on aina vaihdettavissa siihen mitä se mittaa.» *Bosanquet. Metallic, Paper and Credit Currency etc.*, Lontoo 1842, s. 100.

»Raha voi aina ostaa muita tavaroita kun taas muut tavarat eivät voi aina ostaa rahaa.» *Thomas Tooke. An Inquiry into the Currency Principle* (Tutkimus rahankierron laeista), 2. painos, Lontoo 1844, s. 10.

pinnan määräämättömän monissa pisteissä. Kuitenkin ensimmäinen askel, jonka tavara kiertokulussa ottaa, on samalla sen viimeinen.* Jättääpä tavara sitten paikkansa siksi että se vetää kultaa puoleensa ($T - R$) tai kultaa sitä ($R - T$), se joutuu yhdellä nykäyksellä, yhdellä paikanvaihdolla kiertokulusta kulutukseen. Kiertokulku on tavaroiden jatkuvaa liikettä, mutta alituisesti uusien tavaroiden ja kukin tavara liikkuu vain yhden kerran. Yksikään tavara ei aloita kiertokulkunsa toista puoliskoaa samana tavarana, vaan toisena tavarana, kultana. Metamorfoosin kokeneen tavarana liike on siis kullaan liikettä. Se sama rahakappale tai identtinen kultayksilö, joka on tapahtumassa $T - R$ kerran vaihtanut paikkaa tavarana kanssa, esiintyy päinvastoin taas $R - T$:n lähtökohtana ja vaihtaa näin toiseen kertaan paikkaa toisen tavarana kanssa. Niin kuin se siirtyi ostaja B :n kädestä myyjä A :n käteen, se siirtyy nyt ostajaksi muuttuneen A :n kädestä C :n käteen. Tavarana muutosliike, tavarana muuttuminen rahaksi sekä sen muuttuminen takaisin rahasta eli tavarana kokonaismetamorfoosin liike esiintyy siis kaksi kertaa paikkaa kahden eri tavarana kanssa vaihtavan yhden ja saman rahakappaleen ulkoisena liikkeenä. Niin pirstoutuneesti ja satunnaisesti kuin ostot ja myynnit rinnakkain sattuvatkin, on todellisessa kiertokulussa ostajaa vastassa aina myyjä ja myydyn tavarana paikalle siirtyvän rahan on täytyntä ennen ostajan käteen tuloaan jo kerran vaihtaa paikkaa jonkin toisen tavarana kanssa. Toisaalta raha siirtyy ennemmin tai myöhemmin jälleen ostajaksi tulleen myyjän kädestä uuden myyjän käteen ja toistaessaan melko usein tätä paikanvaihtoaan raha ilmaisee tavaroiden metamorfoosien ketjuuntuneisuutta. Samat rahakappaleet siirtyvät siis — aina vastakkaiseen suuntaan kuin liikkuvat tavarat — mikä useammin, mikä harvemmin kiertokulun yhdestä paikasta toiseen ja piirtävät täten pitemmän tai lyhyemmän kiertokulun kaaren. Nämä saman rahakap-

* Sama tavara voidaan ostaa ja myydä jälleen useita kertoja. Se ei silloin kierrä pelkkänä tavarana, vaan sellaisen määrityksen mukaisena, jota ei ole olemassa yksinkertaisen kiertokulun, tavarana ja rahan yksinkertaisen vastakkaisuuden kannalta,

paleen eri liikkeet voivat olla vain ajallisesti perättäisiä, samoin kuin kääntäen ostojen ja myyntien moninaisuus ja pirstoutuneisuus ilmenee tavaroiden ja rahan samanaikaisessa, paikallisesti rinnakkain tapahtuvassa ainutkertaisessa paikanvaihdossa.

Tavaroiden kiertokulku $T - R - T$ toteutuu yksinkertaisessa muodossaan rahan siirtymisessä ostajan kädestä myyjän käteen sekä ostajaksi muuttuneen myyjän kädestä uuden myyjän käteen. Täten on tavaran metamorfoosi tullut päätökseensä ja niin muodoin rahan liike, sikäli kuin metamorfoosi on sen ilmaus. Mutta koska alituisesti on tuotettava uusia käyttöarvoja tavaroina ja ne on näin ollen heitettävä alituisesti uudelleen kiertokulkuun, toistuu ja uudistuu $T - R - T$ samojen tavaran omistajien puolelta. Se raha, jonka he ovat antaneet ostajina, palaa takaisin heidän käteensä heti kun he esiintyvät uudelleen myyjinä. Tavarankierron alituinen uusiutuminen heijastuu näin siinä, että raha ei vain jatkuvasti kulje kädestä toiseen kautta koko porvarillisen yhteiskunnan pinnan, vaan tekee samalla joukon erilaisia pieniä kiertoliikkeitä lähtien loputtoman erilaisista pisteistä ja palaten samoihin pisteisiin toistaakseen siten uudelleen saman liikkeen.

Kun tavaroiden muodonvaihto ilmenee pelkkänä rahan paikanvaihtona ja kiertoliikkeen jatkuvaus lankeaa kokonaan rahan puolelle, koska tavara astuu aina vain yhden askelen vastakkaiseen suuntaan kuin raha, mutta raha ottaa aina toisen askelen tavaran puolesta ja sanoo B silloin kun tavara on sanonut A , niin koko liike näyttää lähtevän rahasta, vaikkakin tavara myytäessä vetää rahan paikaltaan, panee siis rahan kiertämään samalla tavoin kuin raha pani ostossa tavaran kiertämään. Koska raha edelleen aina samassa yhteydessä kohtaa tavaran *ostovälineenä*, mutta raha tässä ominaisuudessa panee tavarat liikkeeseen vain näiden hinnan realisoinnilla, ilmenee kiertokulun koko liike siten, että raha vaihtaa paikkaa tavaroiden kanssa realisoimalla näiden hinnat, joko samanaikaisesti rinnakkain sattuvissa erityisissä kiertokulikutapahtumissa tai perättäisissä tapahtumissa, jolloin sama rahakappale realisoi eri tavaranhinnat vuoron perään. Jos tarkastelemme

esimerkiksi $T - R - T' - R - T'' - R - T'''$ jne. kiinnittämättä huomiota niihin laadullisiin momentteihin, jotka muuttuvat todellisessa kiertokulkuprosessissa tunnistamattomiksi, niin tulee ilmi vain sama yksitoikkoinen operaatio. Sen jälkeen kun R on realisoinut T :n hinnan, se realisoi vuoron perään $T' - T''$:n jne. hinnan ja tavarat $T' - T'' - T'''$ jne. astuvat aina rahan jättämälle paikalle. Raha näyttää siis kierrättävän tavaroita realisoimalla niiden hinnat. Toimittaessaan tätä hintojen realisointia raha itse kiertää jatkuvasti, milloin vaihtaan pelkästään paikkaa, milloin käyden läpi kiertokaaren, milloin tekemällä pientä kehää missä lähtöpiste ja paluupiste käyvät yksiin. Kiertokulkuvälineenä rahalla on oma kiertokulkunsa. Näin ollen prosessiin joutuneiden tavaroiden muotoliike ilmenee rahan omana liikkeenä, sinänsä liikkumattomien tavaroiden vaihtoa välittävänä liikkeenä. Tavaroiden kiertokulkuprosessin liike esiintyy siis siinä liikkeessä, jonka raha tekee kiertokulkuvälineenä — *rahankierrossa*.

Kuten tavaranomistajat esittivät yksityisten töidensä tuotteet yhteiskunnallisen työn tuotteina muuttamalla yhden esineen, kullaan yleisen työajan välittömäksi olemiseksi ja sen vuoksi rahaksi, siten he kohtaavat nyt oman kaikinpuolisen liikkeensä, jolla he välittävät töidensä aineenvaihtoa, erään esineen ominaislaatuksena liikkeenä, kullaan kiertona. Itse yhteiskunnallinen liike on tavaranomistajille yhtäältä ulkoinen välttämättömyys, toisaalta pelkkä muodollinen välitysprosessi, jonka avulla jokainen yksilö kykenee ottamaan kiertokulkuun tuomaansa käyttöarvoa vastaan toisia, arvonsuuruudeltaan yhtä suuria käyttöarvoja. Tavarahan käyttöarvon alkuna on tavarahan putoaminen pois kiertokulusta, kun taas kiertovälineen ominaisuudessa olevan rahan käyttöarvona on rahan kiertäminen itse. Tavarahan liike kiertokulussa on vain häviävä tuokio, kun taas rahan tehtäväksi tulee levoton edestakainen liike kiertokulussa. Tämä omalaatuinen toiminto kiertokulkuprosessin sisällä antaa rahalle kiertokulkuvälineenä uuden muotomäärityksen, jota on nyt kehiteltävä lähemmin.

Ensinnä käy selväksi, että rahankierto on loputtoman pirstoutunutta liikettä, koska siinä heijastuu kiertokul-

kuprossin loputon särkyminen ostoiksi ja myynneiksi sekä tavaran metamorfoosin täydentävien vaiheiden yhdentekevä irrottautuminen toisistaan. Rahan pienissä kiertoilikkeissä, joissa lähtökohta ja paluukohta lankeavat yhteen, tulee tosin ilmi takaisinpäin kääntyvä liike, todellinen kehäliike, mutta lähtöpisteitä on kerta kaikkiaan yhtä paljon kuin tavaroitakin ja jo niiden määräämätön paljous vie nämä kehäliikkeet kaiken valvonnan, mittauksen ja laskennan ulottumattomiin. Yhtä vähän määrätty on lähdön ja lähtöpisteeseen paluun välinen aika. Sekin on yhdentekevää, tapahtuuko tällaista kehäliikettä annetussa tapauksessa vai ei. Ei ole sen yleisemmin tunnettua taloudellista tosiasiaa kuin että raha voidaan antaa pois toisella kädellä ottamatta sitä takaisin toisella. Raha lähtee loputtoman erilaisista pisteistä ja palaa loputtoman erilaisiin pisteisiin, mutta lähtöpisteen ja paluupisteen yhteen lankeaminen on sattunnaista, koska liikkeessä $T - R - T$ ei välttämättä edellytetä ostajan muuttumista takaisin myyjäksi. Vielä vähemmän rahankierto kuitenkin esittää sellaista liikettä, joka säteilee yhdestä keskuksesta äärialueen kaikkiin pisteisiin ja palaa kaikista äärialueen pisteistä yhteen keskukseseen. Rahan niin sanottu ympyräliike, joka häälly mielikuvissa, rajoittuu siihen, että rahan nähdään kaikissa pisteissä ilmestyvän ja häviävän, vaihtavan herkeämättä paikkaa. Rahan kiertokulun korkeamman välittävän muodon, esimerkiksi pankkisetelien kierroksen kohdalla saamme havaita, että rahan poisantamisen ehdot pitävät sisällään rahan takaisinvirtaamisen ehdot. Yksinkertaisen rahankierroksen kohdalla on sitä vastoin sattumanvaraista, että samasta ostajasta tulee taas myyjä. Jos rahankierrossa tulee pysyvästi ilmi todellisia ympyräliikkeitä, ne ovat pelkkää syvempien tuotantoprosessien heijastusta. Esimerkiksi tehtailija ottaa perjantaina rahaa pankkiiriltään, maksaa lauantaina työläisilleen, nämä maksavat suurimman osan samoista rahoista heti pois pikkukauppiaille jne. ja nämä tuovat rahat maanantaina takaisin pankkiirille.

Olemme nähneet, että raha realisoi paikan kannalta sikin sokin sattuvissa ostoissa ja myynneissä yhtäaikaa tietyn joukon hintoja ja vaihtaa vain yhden kerran paik-

kaa tavaroiden kanssa. Mutta sikäli kuin rahan liikkeesä ilmenee tavaroiden kokonaismetamorfoosien liike ja näiden metamorfoosien ketjuuntuminen, realisoi toisaalta sama rahakappale eri tavaroiden hinnat ja toteuttaa näin suuremman tai pienemmän kiertojen määrän. Jos siis otamme yhden maan kiertokulkuprosessin yhtenä tiettyinä aikajaksona, esimerkiksi yhtenä päivänä, niin yhtäältä näiden hintojen kokonaissumman ja toisaalta samojen kultakappaleiden kiertojen keskimäärän kaksinkertainen momentti määrää sen kultapaljouden, joka tarvitaan hintojen realisoimiseen ja näin ollen tavaroiden kiertokulkuun. Kyseisen kiertojen paljouden eli rahan kierron nopeuden taas puolestaan määrää tai vain ilmaisee se keskinopeus, millä tavarat käyvät läpi metamorfoosiensa eri vaiheet, millä nämä metamorfoosit jatkuvat ketjuna ja millä metamorfoosinsa läpikäyneet tavarat korvataan kiertokulkuprosessiin tulevilla uusilla tavaroilla. Kun siis hintoja annettaessa kaikkien tavaroiden vaihtoarvo muuttui ajatuksellisesti arvonsuuruudeltaan vastaavansuuruiseksi kultaeräksi ja kun molemmissa eristyneissä kiertotapahtumissa $R - T$ ja $T - R$ sama arvosumma oli olemassa kaksinkertaisena, toiselta puolen tavarassa, toiselta puolen kullassa, niin kullan olemista kiertokulkuvälineenä puolestaan ei määrää sen eristetty suhde yksittäisiin paikallaan lepääviin tavaroihin, vaan kullan liikkuva oleminen prosessia läpikäyvässä tavaramaailmassa. Tämän olemisen määrää se kullan toiminto, missä kulta ilmaisee paikan muutoksellaan tavaroiden muodonmuutosta, siis ilmaisee paikan muutoksensa nopeudella tavaroiden muodonmuutoksen nopeutta. Kullan todellisen esiintymisen kiertokulkuprosessissa, ts. kierrossa olevan todellisen kultapaljouden määrää nyt siis kullan toimiva oleminen itse kokonaisprosessissa.

Rahan kiertokulun edellytyksenä on tavaroiden kiertokulku, nimittäin raha kiertää tavaroita, joilla on hinnat, jotka toisin sanoen on ajatuksellisesti jo asetettu yhtäläisiksi tiettyjen kultaerien kanssa. Itse tavaroiden hinnanmäärityksessä edellytetään mittayksikkönä toimivan kultaeran arvonsuuruus eli kullan arvo annetuksi. Tämän edellytyksen vallitessa määrää siis kiertokulkuun

tarvitun kultaerän lähinnä tavaroiden realisoitavien hintojen kokonaissumma. Mutta itse tämän kokonaissumman määrää 1) hintataso, tavaroiden kullassa mitattujen vaihtoarvojen suhteellinen korkeus tai alhaisuus sekä 2) tietyillä hinnoilla kiertävien tavaroiden määrä, siis tietyillä hinnoilla tapahtuvien ostojen ja myyntien määrä.* Jos yksi vehnäquarter maksaa 60 šillingiä, tarvitaan sen panemiseksi kiertämään kaksi kertaa niin paljon kultaa kuin sen panemiseksi kiertämään eli sen hinnan realisoimiseksi siinä tapauksessa että quarter maksaa vain 30 šillingiä. Kun 500 quarteria kiertää 60 šillingin hinnalla, tarvitaan kaksi kertaa niin paljon kultaa kuin samalla hinnalla kiertävää 250 quarteria varten. Vihdoin tarvitaan 100 šillingin hinnalla kiertävää 10 quarteria varten puolta vähemmän kultaa kuin 50 šillingin hinnalla kiertävää 40 quarteria varten. Tästä seuraa, että tavaroiden kiertokulkuun tarvittu kultaerä voi pienentyä huolimatta hintojen noususta, jos kiertokulussa olevien tavaroiden paljous vähenee suuremmassa suhteessa kuin hintojen kokonaissumma kasvaa. Ja päinvastoin kiertovälineen paljous voi kasvaa, jos kiertokulussa olevien tavaroiden paljous vähenee, mutta tavaroiden hintojen summa kasvaa suuremmassa suhteessa. Niinpä esimerkiksi mainiot englantilaiset erityistutkimukset ovat osoittaneet, että Englannissa tapahtuneen viljan kallistumisen alkuvaiheissa kiertävän rahan paljous kasvoi, koska pienentyneen viljan paljouden hinnan summa oli suurempi kuin suuremman viljan paljouden hinnan summa, mutta samaan aikaan muun tavarapaljouden kiertokulku jatkui jonkin aikaa vanhoilla hinnoilla. Sitä vastoin viljan kallistumisen myöhemmässä vaiheessa kiertävän rahan paljous väheni, joko siksi että viljan ohella myytiin vähemmän tavaroita

* Rahan määrä on samantekevä »edellyttäen että rahaa on tarpeeksi pitämään voimassa tavaroiden mukaan annetut hinnat». *Boisguillebert*, mts. 209. »Jos 400 miljoonan punnan tavaroiden kiertokulkuun tarvittiin 40 miljoonan kultamäärä ja tämä määräsuhde $\frac{1}{10}$ oli adekvaatti taso, täytyisi kultamäärän kasvaa samalla tasolla pysyäkseen 45 miljoonaan, jos kiertokulussa olevien tavaroiden määrä kasvaisi luonnollisista syistä 450 miljoonaan.» *W. Blake*. *Observations on the Effects Produced by the Expenditure of Government etc.*, Lontoo 1823, s. 80.

vanhoilla hinnoilla tai yhtä paljon tavaroita alhaisemmillä hinnoilla.

Kuten olemme nähneet, ei kierrossa olevan rahan paljoutta kuitenkaan määrää vain realisoitavien tavaranhintojen kokonaissumma, vaan samalla se nopeus, jolla raha tekee kiertoliikkeen eli toteuttaa tietyinä aikajaksona tämän realisointitoimen. Jos sama sovereign tekee samana päivänä kymmenen ostoa tavarann hinnan ollessa joka kerta yksi sovereign, jos se siis vaihtaa 10 kertaa käsiä, se täyttää täsmälleen saman tehtävän kuin 10 sovereignia, joista jokainen tekee yhdessä päivässä vain yhden kierron.* Kullan kiertoliikkeen nopeus voi siis korvata kullan paljouden eli kullan olemista kiertokuluprosessissa ei määrää vain sen oleminen vastikkeena tavarann rinnalla, vaan myös kullan oleminen tavaroiden metamorfoosiliikkeen sisällä. Rahankiertoliikkeen nopeus korvaa rahan paljouden kuitenkin vain tietynasteisesti, koska kunakin annettuna ajankohtana sattuu paikkaan nähden rinnakkain loputtoman pirstoutuneita ostoja ja myyntejä.

Jos kierrossa olevien tavaroiden kokonaishinnat nousevat, mutta pienemmässä suhteessa kuin rahan kiertoliikkeen nopeus kasvaa, niin kiertovälineen paljous vähenee. Jos kiertokulun nopeus päinvastoin vähenee suuremmassa suhteessa kuin kiertokulussa olevan tavarann paljouden kokonaishinta, kiertovälineen paljous kasvaa. Kiertovälineen paljouden kasvu hintojen yleisesti alentuessa ja kiertovälineen paljouden väheneminen hintojen yleisesti noustessa on eräs tavarann hintojen historian merkilepännuimmista ilmiöistä. Kuitenkin ne syyt, jotka aiheuttavat hintatason nousun ja samanaikaisesti vielä suuremman nousun rahan kiertonopeuden tasossa, samoin kuin päinvastainen liikekin, jäävät yksinkertaisen kiertokulun tarkastelun ulkopuolelle. Esimerkin vuoksi voidaan mainita, että muun muassa luoton vallitsevuuden kausina rahankierron vauhti kasvaa nopeammin kuin tavarann hinnat, kun taas luoton vähetessä tavarann hinnat alenevat hitaammin kuin kiertokulun nopeus

* »Rahan kiertoliikkeen nopeus, ei metallin määrä aiheuttaa sen, että rahaa näyttää olevan paljon tai vähän.» (*Galiani*, mts. 99.)

laskee. Yksinkertaisen rahankierron pinnallinen ja muodollinen luonne tulee ilmi juuri siinä, että kaikki kiertovälineen paljoutta määräävät tekijät kuten kierrossa olevien tavaroiden paljous, hinnat, hintojen nousu tai lasku, samanaikaisten ostojen ja myyntien lukumäärä ja rahankierron nopeus riippuvat tavaramaailman metamorfoosiprosessista, joka puolestaan riippuu tuotantotavan, väestömäärän, kaupunkien ja maaseudun suhteen, liikennevälineiden kehityksen, suuremman tai vähäisemmän työnjaon, luoton jne. kokonaisluonteesta, lyhyesti sanottuna olosuhteista, jotka kaikki ovat yksinkertaisen rahankierron *ulkopuolella* ja vain heijastuvat siinä.

Jos kiertokulun nopeus on edellytetty, määräävät siis yksinkertaisesti tavaroiden hinnat kiertovälineen paljouden. Hinnat eivät siis ole korkeita tai alhaisia sen vuoksi, että kierrossa on suurempi tai pienempi määrä rahaa, vaan rahaa kiertää suurempi tai pienempi määrä siksi, että hinnat ovat korkeat tai alhaiset. Tämä on eräs tärkeimmistä taloudellisista laeista ja sen yksityiskohtainen todistaminen tavarahintojen historian avulla on Ricardon jälkeisen englantilaisen taloustieteen ehkä ainoa ansio. Jos kokemus nyt osoittaa, että tietyn maan metallisen kierron taso eli kierrossa olevan kullan tai hopean paljous on tosin altis tilapäisille laskuille ja nousuille ja monasti sangen voimakkailla laskuille ja nousuille,* mutta kokonaisuutena ottaen pysyy pitempiä aikajaksoja samana ja poikkeamat keskitasosta jatkuvat vain

* Englanti tarjosi vuonna 1858 esimerkin metallisen kierron tavattoman voimakkaasta laskusta keskitasonsa alapuolelle, kuten näkyy seuraavasta »Economistista»²⁴ otetusta lainauksesta: »Asian luonteesta (nimittäin yksinkertaisen kiertokulun pirstoutuneesta luonteesta) johtuen ei voi saada mitään kovin tarkkoja tietoja siitä paljonko käteistä rahaa kiertää markkinoilla sekä pankeissa asioimattomien yhteiskuntakerrosten käsissä. Mutta eräs parhaista käteisrahan määrässä tapahtuvien muutosten osoittajista on ehkä suurten kauppakansojen rahapajojen aktiivisuus tai epäaktiivisuus. Rahaa leimataan paljon silloin kun sitä tarvitaan paljon ja sitä leimataan vähän kun tarve on vähäinen... Englannin rahapaja leimasi rahaa 9 245 000 puntaa vuonna 1855, 6 476 000 puntaa vuonna 1856 sekä 5 293 858 puntaa vuonna 1857. Vuonna 1858 ei rahapajalla ollut juuri mitään tekemistä.» »Economist», 10. heinäkuuta 1858. Mutta samaan aikaan oli pankin kellarissa pyöreästi 18 miljoonaa puntaa kultana.

heikoiksi heilahduksiksi muuttuvina, niin tämä ilmiö selittyy yksinkertaisesti kiertävän rahan paljoutta määrävien olosuhteiden vastakohtaisesta luonteesta. Näiden olosuhteiden yhtäaikainen muuntuminen lamaannuttaa niiden vaikutuksen ja jättää kaiken entiselleen.

Laki, jonka mukaan rahan kiertonopeuden ja tavaroiden hintojen summan ollessa annettuja kiertovälineen paljous on määrätty, on ilmaistavissa myös niin, että tavaroiden vaihtoarvojen ja tavaroiden metamorfoosien keskinopeuksien ollessa annettuja riippuu kiertokulussa olevan kullan paljous kullan omasta arvosta. Jos näin ollen kullan arvo, ts. kullan tuottamiseen tarvittu työaika lisääntyy tai vähenee, tavaroiden hinnat nousevat tai laskevat käänteisessä suhteessa. Ja kiertonopeuden pyssyessä ennallaan tätä hintojen yleistä nousua tai laskua vastaisi saman tavarapaljouden kiertokulkuun tarvitun kullan suurempi tai pienempi paljous. Sama vaihtelu tapahtuisi silloinkin jos entinen arvonmitta korvattaisiin arvokkaammalla tai arvottomammalla metallilla. Niinpä kun Hollanti korvasi kultarahan hopearahalla, koska maa tahtoi pitää hellää huolta valtiolle lainanneista ja koska se pelkäsi Kaliforniassa ja Australiassa tehtyjen kultalöytöjen vaikutuksia, maa tarvitsi 14—15 kertaa enemmän hopeaa kuin se oli aiemmin tarvinnut kultaa pitääkseen saman tavarapaljouden kiertokulussa.

Siitä, että kiertokulussa oleva kultaerä on riippuvainen tavaroiden hintojen vaihtelevasta summasta ja kiertokulun vaihtelevasta nopeudesta, seuraa, että metallisen kiertovälineen on kyettävä paljoudeltaan supistumaan ja laajenemaan eli lyhyesti sanottuna että kullan on kiertokulkuprosessin tarpeen mukaan milloin astuttava prosessiin kiertovälineenä, milloin jälleen irrottauduttava siitä. Näemme myöhemmin kuinka itse kiertokulkuprosessi toteuttaa nämä ehdot.

c) Metalliraha. Arvonmerkki

Kulta saa kiertovälineenä toimiessaan oman façoninsa*, siitä tulee *metalliraha*. Jotta tekniset vaikeudet ei-

* — kuosinsa. *Toim.*

vät pysähdyttäisi sen kiertoliikettä, kulta leimataan laskurahan mitta-asteikon mukaan rahaksi. Kultakappaleet, joiden leima ja ulkomuoto osoittavat niiden sisältävän rahan laskunimien, sterlinkipunnan, šillingin jne. esittämät paino-osat kultaa, ovat metallirahoja. Kuten metallirahahinnan määrittäminen, siten myös rahan leimaamisen tekninen tehtävä kuuluu valtiolle. Samoin kuin laskurahana, raha saa metallirahanakin *paikallisen ja poliittisen* luonteen, puhuu eri maissa eri äidinkieltä ja käyttää erilaisia kansallisasuja. Se alue, jolla raha tekee kiertoliikettä metallirahana, eroaa näin ollen *sisäisenä*, maan rajojen vetämänä tavaroiden kiertokuluna tavaramaailman *yleisestä* kiertokulusta.

Kuitenkaan kulta harkkomuodossa ja kulta metallirahana eivät eroa toisistaan sen enempää kuin kullan metallirahanimi ja sen painonimi. Se mikä on jälkimmäisten kohdalla nimien välinen ero, on edellisten kohdalla pelkkä ulkomuodon ero. Kultakolikot voidaan heittää sulatusupokkaaseen ja muuttaa siten takaisin sans phrase* kullaksi, samoin kuin kultaharkko tarvitsee vain lähettää rahapajaan jotta saa metallirahamuodon. Muuttuminen yhdestä ulkomuodosta toiseen ja takaisin on puhtaasti tekninen operaatio.

Englannin rahapajasta 100 naulalla eli 1200 troy-unssilla 22-karaatin kultaa saa 4672½ puntaa eli kultasovereignia, ja jos nämä kultasovereignit pannaan toiseen vaakakuppiin ja 100 naulaa harkkokultaa toiseen, ne painavat yhtä paljon ja niin on todistettu ettei sovereign ole mitään muuta kuin tällä nimellä englantilaisessa metallirahanimessä osoitettu kullan paino-osa, jolla on oma ulkomuoto ja oma leima. Nämä 4672½ kultasovereignia heitetään eri pisteistä kiertokulkuun ja sen mukaansa tempaamina ne täyttävät yhtenä päivänä tietyn kiertoliikkeiden luvun, yksi sovereign enemmän, toinen vähemmän. Jos kunkin unssin päivittäisten kiertoliikkeiden keskimäärä olisi 10, niin 1200 unssia kultaa realisoisi 12 000 unssia eli 46 725 sovereignin vastaavan kokonaissumman tavaranhintoja. Yhtä kultaunssia voi-

* — mutkattomaksi. *Toim.*

daan väännellä ja käännellä mielin määrin eikä se koskaan paina 10 kultaunssia. Sen sijaan kiertokulkuprosessissa 1 unssi painaa todellakin 10 unssia. Metallirahan oleminen kiertokulkuprosessin sisällä on yhtä kuin metallirahan sisältämä kultaerä kerrottuna metallirahan kiertoliikkeiden lukumäärällä. Paitsi todellista olemistaan tietynpainoisena erillisenä kultakappaleena metalliraha saa siis ajatuksellisen olemisen, joka syntyy sen toiminnosta. Tekeepä sovereign sitten yhden tai kymmenen kiertoliikettä, jokaisessa yksittäisessä ostossa tai myynnissä se vaikuttaa vain yksittäisenä sovereignina. Asia on tässä samoin kuin kenraalin kohdalla, joka taistelupäivänä ilmestymällä oikeaan aikaan 10 eri kohtaan korvaa 10 kenraalia, mutta on silti joka kohdassa täsmälleen sama kenraali. Kiertovälineen idealisoituminen, joka syntyy rahankierrossa määrän korvaamisesta nopeudella, koskee vain metallirahan toiminnallista olemista kiertokulkuprosessin sisällä, mutta ei kosketa yksittäisen rahan kappaleen olemista.

Rahankierto on kuitenkin ulkoista liikettä, ja vaikakakaan sovereign non olet*, se liikkuu kuitenkin sekalaisessa seurassa. Kaikenlaisten käsien, kukkaroiden, taskujen, lompakoiden, massien, kassojen, kirstujen ja arkkujen aiheuttama kitka kuluttaa metallirahaa, jättää yhden kulta-atomin sinne ja toisen tänne ja näin metalliraha menettää maailmaa kiertäessään yhä enemmän sisäisestä pitoisuudestaan. Metallirahaa käytettäessä sitä kulutetaan. Ottakaamme kiinni sovereigniin sellaisella hetkellä, jolloin sen synnynnäinen luja luonne näyttää joutuneen vasta heikon rasituksen kohteeksi.

»Kun leipuri saa tänään upouuden sovereignin tuoreeltaan pankista ja maksaa sen huomenna myllärille, hän ei maksa samaa todellista (veritable) sovereignia; se on kevyempi kuin hänen saadessaan sen.»**:

»On selvää että metalliraha joutuu itse asioiden luonteesta johtuen menettämään alituisesti pala palalta arvoaan pelkästään tavallisen ja väistämättömän kulumisen seurauksena. On fyysinen

* — ei haise. *Toim.*

** *Dodd. Curiosities of Industry etc., Lontoo 1854, s. 16.*

mahdottomuus sulkea kevyet metallirahat joksikin ajaksi, edes yhdeksi ainoaksi päiväksi kokonaan pois kiertokulusta.»*

Jacob arvioi, että niistä 380 miljoonasta punnasta, jotka olivat vuonna 1809 olemassa Euroopassa, oli vuoteen 1829 mennessä, siis 20 vuodessa kokonaan hävinnyt kulumalla 19 miljoonaa puntaa.** Niin kuin siis tavara putoaa ensimmäisellä kiertokulussa ottamaallaan askelilla pois kierrosta, siten metalliraha edustaa parin kierrossa ottamansa askelen jälkeen suurempaa metallipitoisuutta kuin sillä on. Mitä pitempään metalliraha kiertää samalla kiertonopeudella tai mitä vilkkaammaksi sen kierto tulee saman ajanjakson puitteissa, sitä enemmän sen oleminen metallirahana irrottautuu sen kultaisesta tai hopeisesta olemisesta. Jäljelle jää vain magni nominis umbra***. Metallirahan ruumis on enää pelkkä varjo. Kun prosessi alun perin teki metallirahan raskaammaksi, se tekee sen nyt kevyemmäksi, mutta metalliraha vastaa edelleenkin jokaisessa yksittäisessä ostossa ja myynnissä alkuperäistä kultaerää. Sovereign jatkaa näennäissovereignina, näennäiskultana laillisen kulta-kappaleen tehtävän täyttämistä. Kun muut olennot menettävät idealismiaan kokiessaan kitkaa ulkomaailman kanssa, käytäntö idealisoi metallirahan, muuttaa sen oman kulta- tai hopearuumiinsa pelkäksi näennäisolemiseksi. Osaksi hallitukset, osaksi yksityiset seikkailijat käyttävät mitä kirjavimmissa metallirahan väärennyksissä hyväkseen tätä toista, itse kiertokulkuprosessin aiheuttamaa metallirahan idealisointia eli sen nimellisen ja todellisen pitoisuuden eroa. Rahalaitosten koko historia keskiajan alusta lähtien aina pitkälle 1700-luvulle asti pelkistyy näiden kaksipuolisten ja antagonististen

* »The Currency Question Reviewed etc. by a Banker», Edinburgh 1845, s. 69 jne. »Jos hiukan käytetty taaleri olisi hiukan vähäisempi arvoltaan kuin aivan uusi taaleri, silloin kiertokulku viivästyisi alinomaan eikä yksikään maksu tapahtuisi ilman riitelyä.» (*Germain Garnier*, mt., I osa, s. 24.)

** *William Jacob*. An Historical Inquiry into the Production and Consumption of the Precious Metals, Lontoo 1831, II osa, XXVI luku (Historiallinen tutkielma jalometallien tuotannosta ja käytöstä), s. 322.

*** — suuren nimen varjo. *Toim.*

väärennysten historiaksi ja Custodin julkaisema italia-laisten taloustieteilijöiden teosten moniniteinen kokoelma liikkuu suurimmaksi osaksi tämän kysymyksen ympärillä.

Kullan näennäisoleminen sen oman toiminnon sisällä joutuu kuitenkin ristiriitaan sen todellisen olemisen kanssa. Toinen kultakolikko on kiertoliikkeessä menettänyt enemmän, toinen vähemmän metallipitoisuudestaan ja näin ollen toinen sovereign on tosiasiaassa arvokkaampi kuin toinen. Mutta kun ne toiminnollisessa olemisessaan metallirahana käyvät samasta, $\frac{1}{4}$ unssia painava sovereign ei käy sen arvokkaammasta kuin $\frac{1}{4}$ unssia näennäisesti painava, joutuu osa täysipainoisista sovereigneista kokemaan paatuneiden haltijoiden käsissä kirurgisia leikkauksia, jolloin niille tehdään keinotekoisesti sama minkä itse kiertoliike teki niiden kevyille veljille. Niitä leikellään ja veistellään ja niiden liika kultaihra joutuu sulatusupokkaaseen. Kun $4672\frac{1}{2}$ kultasovereignia pannaan vaakaan ja ne painavat keskimäärin enää 800 unssia 1200 sijasta, niin kultamarkkinoille vietynä niillä voi ostaa enää 800 unssia kultaa eli kullan markkinahinta nousisi sen metallirahahinnan yläpuolelle. Jokainen rahakappale — silloinkin jos se olisi täysipainoinen — olisi metallirahamuodossaan vähemmän arvoinen kuin harkkomuodossaan. Täysipainoiset sovereignit muutettaisiin takaisin harkkomuotoonsa, missä suuremmalla kultamäärällä on suurempi arvo kuin pienemmällä. Niin pian kun tämä lasku metallipitoisuuden alapuolelle olisi ulottunut koskemaan riittävän monia sovereigneja aiheuttaakseen kullan markkinahinnan jatkuvan nousun sen metallirahahinnan yläpuolelle, metallirahan laskunimet pysyisivät samoina, mutta osoittaisivat siitä pitäen entistä pienempää kultaerää. Toisin sanoen rahan mitta-asteikko muuttuisi ja kultaa leimattaisiin vastedes rahaksi tämän uuden mitta-asteikon mukaan. Tullessaan idealisoiduksi kiertovälineenä kultaa olisi aiheuttanut sen takaiskun, että se olisi muuttanut niitä lailla määrättyjä suhteita, joita noudattaen kultaa toimi hintojen mitta-asteikkona. Sama mullistus toistuisi tietyn ajanjakson kuluttua ja näin kultaa olisi toiminnoissaan sekä hintojen mitta-asteikkona että kiertovälineenä jatkuvan vaihte-

lun alainen niin että vaihdos yhdessä muodossa aiheuttaisi vaihdoksen toisessa muodossa ja päinvastoin. Tämä selittää sen aiemmin mainitun ilmiön, että kaikkien nykyajan kansojen historiassa on alituisesti pienenevällä metallipitoisuudella säilynyt sama rahanimi. Yhtäältä metallirahana toimivan ja toisaalta hintojen mitta-asteikkona toimivan kullan välisestä ristiriidasta tulee samoin ristiriita metallirahana toimivan ja yleisenä vastikkeena toimivan kullan välille, ja yleisenä vastikkeena kulta ei kierrä vain maan rajojen sisällä, vaan maailmanmarkkinoilla. Kulta oli arvojen mittana aina täysipainoinen, koska se siinä toimi vain ajatuksellisen kullan ominaisuudessa. Ollessaan vastikkeena eristetyssä tapahtumassa $T - R$ kulta palautuu heti liikkuvasta olemisestaan takaisin lepäävään olemiseensa, mutta metallirahana olevan kullan luonnollinen substanssi joutuu jatkuvaan ristiriitaan oman toimintonsa kanssa. Kultasovereignin muuttumista näennäiskullaksi ei voida täysin välttää, mutta lainsäädäntö pyrkii estämään tällaisen sovereignin jäämisen metallirahaksi poistamalla sen käytöstä aineksen vähyyden saavutettua tietyn asteen. Esimerkiksi Englannin lain mukaan ei yli 0,747 graania painostaan menettänyt sovereign ole enää laillinen. Englannin pankki, joka yksistään vuosien 1844 ja 1848 välillä punnitsi 48 miljoonaa kultasovereignia, on saanut herra Cottonin keksimästä kultavaa'asta koneen, joka ei vain erota kahden sovereignin eroa $\frac{1}{100}$ graanin tarkkuudella, vaan kiidättää järjellisen olennon tavoin alipainoisen rahan pöydälle, mistä se joutuu toisen koneen alle ja tämä murskaa rahan itämaisella julmuudella.

Kuitenkaan kultakolikko ei voisi näiden ehtojen valitessa ylipäättään lainkaan kiertää ellei sen kiertoliike rajoittuisi tiettyyn kierron kehään, jonka rajojen sisällä kultakolikko kuluu vähemmän nopeasti. Mikäli kultakolikko käy kiertokulussa neljännesunssista vaikka painaakin enää vain $\frac{1}{5}$ unssia, on siitä tosiasiasa tullut pelkkä merkki tai symboli $\frac{1}{20}$ kultaunssille, ja näin itse kiertokuluprosessi muuttaa kaikki kultakolikot suurommassa tai pienemmässä määrin oman substanssinsa pelkiksi merkeiksi tai symboleiksi. Mikään olio ei voi kuitenkaan olla oma symbolinsa. Maalatut viinirypäleet

eivät ole todellisten rypäleiden symboleja, vaan näennäisiä rypäleitä. Mutta vielä vähemmän voi kevyt sovereign olla täysipainoisen symboli — yhtä vähän kuin laihnutnut hevonen voi olla lihavan symboli. Koska siis kullasta tulee oman itsensä symboli, mutta se ei voi toimia symbolina itselleen, kulta saa niissä kiertokulun kehissä, joissa se kuluu nopeimmin, ts. niissä kehissä, joissa mitasuhteiltaan kaikkein vähäisimpiä ostoja ja myyntejä uusitaan jatkuvasti, kultaolemisestaan irronneen symbolisen, hopeisen tai kuparisen olemisen. Näissä kehissä kiertäisi aina tietty osa kultarahan kokonaismäärästä kolikkoina, joskaan ne eivät olisi samoja kultakappaleita. Tältä osaltaan kulta korvataan hopeisilla tai kuparisilla merkeillä. Kun siis vain yksi erityinen tavara voi toimia yhden maan sisällä arvojen mittana ja siten rahana, voivat eri tavarat toimia kullan rinnalla metallirahana. Nämä kierron apuvälineet, esimerkiksi hopeiset tai kupariset merkit edustavat kiertokulun sisällä tiettyjä kultakolikon murto-osia. Niiden omaa hopea- tai kuparipitoisuutta ei näin ollen määrää hopean ja kuparin arvosuhde kultaan nähden, vaan se säädetään mielivaltaisesti lailla. Niitä saadaan laskea liikkeelle vain siinä määrin kuin niiden edustamat kultarahan vähäiset murto-osat tekisivät jatkuvasti kiertoliikettä, on kysymys sitten suurempien kultarahojen vaihtamisesta tai vastaavasti pienempien tavarahintojen realisoimisesta. Tavaroiden vähittäiskaupakierron sisällä hopeamerkit ja kuparimerkit kuuluvat jälleen erityisiin kehiin. Asian luonteesta johtuen niiden kiertoliikkeen nopeus on käänteisessä suhteessa hintoihin, joita ne toteuttavat jokaisessa yksittäisessä ostossa ja myynnissä tai niiden edustamien kultarahan murto-osien suuruuteen. Jos ajatellaan päivittäisen pienkaupankäynnin valtavaa laajuutta sellaisessa maassa kuin Englannissa, niin kiertävien apumetallirahojen kokonaismäärän suhteellinen merkityksettömyys osoittaa niiden kiertoliikkeen nopeutta ja pysyvyyttä. Parlamentin äskettäin julkaisemasta selonteosta me näemme esimerkiksi, että Englannin rahapaja löi vuonna 1857 kulta rahaksi 4 859 000 punnan edestä sekä hopeaa nimellisarvoltaan 733 000 ja metalliarvoltaan 363 000 punnan edestä. 31. joulukuuta 1857 päättyneenä kymmen-

vuotiskautena lyödyn kullan kokonaismäärä oli 55 239 000 punttaa ja hopean ainoastaan 2 434 000 punttaa. Kuparirahojen nimellisarvo nousi vuonna 1857 ainoastaan 6720 puntaan, jonka kupariarvo oli 3492 punttaa, ja tästä oli 3136 punnan arvosta pennyjä, 2464 arvosta puoli-pennyjä ja 1120 arvosta neljännespennyjä. Kymmenen viime vuoden aikana lyötyjen kuparikolikkojen kokonaisarvo oli nimellisarvoltaan 141 477 punttaa ja metalliarvoltaan 73 503 punttaa. Kuten se lailla säädetty metallin menetyksen raja, jonka kohdalla kultakolikot on poistettava käytöstä, estää niiden jatkuvan toimimisen metallirahoina, siten kääntäen hopea- ja kuparimerkkien lakisääteisesti realisoiman hintatason määrääminen estää näitä merkkejä siirtymästä kiertoalueeltaan kultakolikkojen kiertoalueelle ja määräytymästä pysyvästi rahaksi. Niinpä esimerkiksi Englannissa tarvitsee ottaa maksuksi kerralla kuparia vain 6 pennyn ja hopeaa vain 40 šillingin määrä. Jos hopea- ja kuparimerkkejä laskettaisiin liikkeelle suurempina paljouksina kuin niiden kiertoalueiden tarpeet vaativat, tämä ei kohottaisi tavaroiden hintoja, vaan tapahtuisi näiden merkkien kasaantumista vähittäiskauppiaille, joiden olisi lopulta pakko myydä ne metallina. Näin kasaantuivat vuonna 1798 englantilaiset kuparikolikot, jotka yksityishenkilöt olivat laske-neet liikkeelle, 20 350 punnan edestä pienkauppiaille, nämä yrittivät turhaan panna ne uudelleen kiertoliik-keeseen ja joutuivat vihdoin heittämään ne tavarana kuparimarkkinoille.*

Niillä hopea- ja kuparimerkeillä, jotka edustavat kultakolikkoja tietyillä sisäisen kierron alueilla, on lailla säädetty hopea- ja kuparipitoisuus, mutta kun kierto tarttuu niihin, ne hioutuvat ja idealisoituvat kultakolikkojen tavoin, joskin kiertoliikkeensä nopeuden ja pysyvyyden mukaisesti vielä nopeammin, pelkiksi varjoruumiiksi. Jos nyt taas vedettäisiin metallin menetykselle se rajalinja, jonka kohdalla hopea- ja kuparimerkit menettäisivät metallirahaluonteensa, niin ne itse täytyisi jälleen

* *David Buchanan*. Observations on the Subjects Treated of in Doctor Smith's Inquiry on the Wealth of Nations etc. (Huomioita aiheista, joita tri Smith käsittelee Tutkimuksessa kansojen varallisuuden olemuksesta ja syistä), Edinburgh 1814, s. 3.

korvata oman kiertoalueensa tietyn kehän sisällä muulla symbolisella rahalla, vaikkapa raudalla ja lyijyllä, ja tämä symbolisen rahan esittäminen toisella symbolisella rahalla olisi päättymätön prosessi. Siten itse rahankiertoliikkeen välttämättömyys pakottaa kaikissa kehittyneen kiertokulun maissa tekemään hopea- ja kuparimerkkien metallirahaluonteeseen riippumattomaksi kaikenasteisesta metallinmenetyksestä. Tässä tulee ilmi se asian luonteeseen kuuluva seikka, että ne eivät ole kultakolikon symboleja siksi, että ne ovat hopeasta tai kuparista tehtyjä symboleja, että niillä on arvo, vaan ne ovat sitä sikäli kuin niillä ei ole mitään arvoa.

Suhteellisen arvottomat aineet, kuten *paperi* voivat siis toimia kultarahan symboleina. Apumetallirahojen muodostuminen metallimerkeistä, hopeasta, kuparista jne. johtuu suurimmaksi osaksi siitä, että useimmissa maissa kiersi vähemmän arvokkaita metalleja rahana — kuten hopeaa Englannissa, kuparia muinaisessa Rooman tasavallassa, Ruotsissa, Skotlannissa jne.— ennen kuin kiertoprosessi alensi ne vaihtokolikoiksi ja toi jalomman metallin niiden tilalle. Asian luonteeseen kuuluu lisäksi, että metallisesta kierrosta välittömästi kasvava rahasymboli on ensi sijassa itsekin jälleen metallia. Samoin kuin se kullan määräosa, jonka täytyi jatkuvasti kiertää vaihtometallirahana, korvataan metallimerkeillä, voidaan se osa kultaa, jota sisäisen kierron alue jatkuvasti nielee metallirahana, jonka täytyy siis jatkuvasti tehdä kierto-liikettä, korvata arvottomilla merkeillä. Se taso, jonka alle kierto-liikettä tekevien metallirahojen joukko ei koskaan laske, on määrätty jokaisessa maassa kokemuksen perusteella. Metallirahojen nimellispitoisuuden ja metallipitoisuuden alunperin vähäpätöinen erilaisuus voi siis edetä täydelliseen eroon asti. Rahan metallirahanimi irrottautuu substanssistaan ja on olemassa sen ulkopuolella arvottomissa paperiseteleissä. Kuten tavaroiden vaihtoarvo kiteytyy vaihtoprosessissaan kultarahaksi, siten kultaraha haihtuu kierto-liikkeessä oman itsensä symboliksi. ensiksi loppuun kuluneen kultakolikon muodossa, sitten apumetallirahojen muodossa ja lopuksi arvottoman merkin, paperin, pelkän *arvonmerkin* muodossa.

Kuitenkin kultakolikko synnytti aluksi metalliset,

sitten paperiset sijaisensa vain siksi, että se jatkoi metallin menetyksestään huolimatta metallirahana toimimista. Se ei kiertänyt siksi, että se kului loppuun, vaan se kului loppuun muuttuen symboliksi siksi, että se jatkoi kiertoaan. Vain siinä määrin kuin kultarahasta itsestään tulee prosessin sisällä pelkkä oman arvonsa merkki, voivat pelkät arvonmerkit korvata sen.

Sikäli kuin liike $T - R - T$ on välittömästi toisikseen muuttuvien vaiheiden $T - R$ ja $R - T$ prosessinluonteinen yhteys, eli sikäli kuin tavara käy läpi kokonaismetamorfoosinsa prosessin, tavara kehittää vaihtoarvonsa hinnaksi ja rahaksi kumotakseen heti taas tämän muodon. tullakseen taas tavaraksi tai oikeammin käyttöarvoksi. Tavara etenee siis vaihtoarvonsa *vain näennäiseen itsenäistämiseen*. Me näimme toisaalta, että sikäli kuin kulta toimii vain kolikkona eli on jatkuvasti kiertoliikkeessä, se esittää tosiasiaa vain tavaroiden metamorfoosien ketjuuntumista ja tavaroiden pelkästään *ohimenevää rahana olemista*, realisoi yhden tavarannan ainoastaan realisoidakseen toisen hinnan, mutta ei ilmene missään vaihtoarvon lepäävänä olemisena tai itse lepäävänä tavarana. Se todellisuus, jonka tavaroiden vaihtoarvo saa tässä prosessissa ja jota kulta esittää kiertoliikkeessään, on pelkkää sähkökipinän todellisuutta. Vaikka kysymyksessä onkin todellinen kulta, se toimii vain näennäiskultana ja siten se voidaan tässä toiminnossaan korvata oman itsensä merkillä.

Metallirahana toimiva arvonmerkki, vaikkapa paperi on rahanimensä ilmaiseman kultaerän merkki, siis *kullanmerkki*. Yhtä vähän kuin tietty kultaerä ilmaisee itsessään arvosuhdetta, yhtä vähän sitä ilmaisee sen tilalle astuva merkki. Sikäli kuin tietyllä kultaerällä on esi-neellistyneenä työaikana tietty arvonsuuruus, kullanmerkki ilmaisee arvoa. Mutta sen esittämä arvonsuuruus riippuu joka kerta sen edustaman kultaerän arvosta. Suhteessa tavaroihin arvonmerkki ilmaisee *niiden hintojen todellisuutta*, on signum pretii* ja tavaroiden arvon merkki vain siksi, että tavaroiden arvo on ilmaistu niiden hinnassa. Prosessissa $T - R - T$, sikäli kuin se esittää

* — hintojen merkki. *Totm.*

vain molempien metamorfoosien prosessinluonteista yhteyttä tai niiden välitöntä muuttumista toisikseen — ja tällaisena se esiintyy sillä kierron alueella, jolla arvonmerkki toimii — tavaroiden vaihtoarvo saa hinnassa vain ajatuksellisen, rahassa vain kuvitellun, symbolisen olemassaolon. Näin vaihtoarvo ilmenee *vain* ajateltuna tai esineelliseksi kuviteltuna, mutta sillä ei ole mitään *todellisuutta* paitsi itse tavaroissa, sikäli kuin niissä on esineellistynyt tietty erä työtä. Tämän perusteella näyttää siltä kuin arvonmerkki edustaisi tavaroiden arvoa *välittömästi*, sehän ei esiinny kullan merkinä, vaan hinnassa vain ilmaistun, mutta yksinomaan tavarassa olemassaolevan vaihtoarvon merkinä. Tämä kuvitelma on kuitenkin väärä. Arvonmerkki on välittömästi ainoastaan *hinnanmerkki*, siis *kullanmerkki*, ja vain kierto-tietä tavararvon merkki. Kulta ei ole myynyt Peter Schlemihlin²⁵ tavoin varjoaan, vaan ostaa varjollaan. Näin ollen arvonmerkki vaikuttaa vain sikäli kuin se *esittää* kuvaannollisesti prosessin sisällä toisen tavararvointia suhteessa toiseen tavararaan tai *kultaa* suhteessa jokaiseen tavaranhaltijaan. Tietystä suhteellisen arvottomasta esineestä, nahanpalasta, paperisetelistä jne. tulee ensiksi tavaranomainen rahamateriaalin merkki, mutta se säilyy merkinä vain siten, että sen oleminen symbolina taataan tavaranhaltijoiden yleisellä tahdolla, että se toisin sanoen saa lakisäätöisesti sopimus pohjaisen olemisen ja näin ollen pakkokurssin. Valtion paperiraha, jolla on pakkokurssi, on *arvonmerkin* huippuunsa kehittynyt muoto sekä ainoa paperirahan muoto, joka kasvaa välittömästi metallisesta kierrosta tai yksinkertaisesta tavarankierrosta itsestään. *Luottoraha* kuuluu yhteiskunnallisen tuotantoprosessin korkeammalle alueelle ja sitä säätelevät vallan toiset lait. Symbolinen paperiraha ei itse asiassa lainkaan eroa apumetallirahasta, se vaikuttaa vain laajemmalla kiertoalueella. Jos hintojen mitta-asteikon tai metallirahahinnan pelkästään tekninen kehitys ja edelleen raakakullan ulkoinen muuttuminen kultakolikoiksi jo aiheutti valtion puuttumisen asiaan ja siten sisäinen kierto erosi silmännähtävästi yleisestä tavarankierrosta, niin metallirahan kehitys arvonmerkiksi saattaa tämän eron täydelliseksi. Raha

voi pelkkänä kiertovälineenä ylipäänsä itsenäistyä vain sisäisen kierron alueella.

Esityksemme on osoittanut, että kullan metalliraha-oleminen itse kultasubstanssista irronneena arvonmerkinä syntyy itse kiertoprosessista, ei sopimuksesta tai valtion väliintulosta. Venäjä tarjoaa silmiinpistävän esimerkin arvonmerkin luontaisyydestä. Siihen aikaan kun nahat ja turkikset toimivat siellä rahana, loi risti-riita tämän nopeasti kuluvan ja kömpelösti käsiteltävän materiaalin ja sen kiertovälineenä toimimisen välillä tavon korvata se pienillä leimatuilla nahanpaloilla, ja näin niistä tuli maksuosoituksia, jotka olivat maksettavissa vuodilla ja turkiksilla. Myöhemmin niistä tuli kopeekan nimellä pelkkiä hopearuplan murto-osien merkkejä ja ne säilyivät paikoitellen tässä käytössä vuoteen 1700, jolloin Pietari Suuri käski lunastaa ne pienillä valtion liikkeelle laskemilla kuparikolikoilla.* Antiikin kirjoittajat, jotka saattoivat tarkastella vain metallisen kierron ilmiöitä, ymmärsivät jo kultarahan symboliksi tai arvonmerkiksi. Näin esimerkiksi Platon** ja Aristoteles*** Maissa joissa ei ole lainkaan kehittynyt luotonantoa, kuten Kiinassa, syntyy pakkokurssin alainen

* *Henry Storch*. Cours d'économie politique etc. avec des notes par J. B. Say (Kansantaloustieteen oppikirja jne.), Pariisi 1823, osa IV, s. 79. Storch julkaisi teoksensa Pietarissa ranskan-kielisenä. J. B. Say julkaisi heti Pariisissa jälkipainoksen laajennettuna niin sanotuilla »selityksillä», jotka sisälsivät tosiasiaa pelkkiä latteuksia. Storch ei suhtautunut tähän »tieteen ruhtinaan» tekemään teoksensa anastukseen mitenkään kohteliaasti (katso hänen teostaan Considerations sur la nature du revenu national, Pariisi 1824).

** *Platon*. Valtio, II kirja. »Metalliraha on vaihdon symboli» (Opera omnia etc., toim. G. Stallbaumius, Lontoo 1850, s. 304). Platon kehittää rahaa vain arvonmitan ja arvonmerkin määrittämisessä, mutta kaipaa sisäisessä kierrossa toimivan arvonmerkin lisäksi toista Kreikan ja ulkomaiden väliseen liikenteeseen. (Vrt. myös hänen Lakiensa 5. kirjaan.)

*** *Aristoteles*. Ethica Nicomachea, 5. kirja, 8. luku. »Rahasta tuli ainoa vaihtoväline molemminpuoliseen tarpeeseen sopimusten perusteella. Ja sillä on nimi *nomisma* siksi, ettei se ole syntynyt luontaisesti, vaan lain (*nomos*) kautta ja että me voimme muuttaa rahaa ja tehdä sen käyttökelvottomaksi.» Aristoteles on ymmärtänyt rahan verrattomasti monipuolisemmin ja syvemmin kuin Platon. Seuraavassa kohdassa hän kehittää kauniisti esiin sen, kuinka eri yhteisöjen välisestä vaihtokaupasta syntyy välttämät-

paperiraha jo varhain.* Jotkut paperirahan myöhemmät puolustajat viittaavat myös nimenomaisesti itse kiertoprosessista aiheutuvaan metallirahan muuttumiseen arvonmerkiksi. Näin tekevät esimerkiksi Benjamin Franklin** ja piispa Berkeley.***

tömyys antaa rahan luonne jollekin erityiselle tavaralle, joka on siis itsessään arvokas substanssi. »Kun vastavuoroisen avunannon lähteet, joista saattoi tuoda mitä puuttui ja joihin saattoi viedä mitä oli liikaa siirtyivät kauemmas, syntyi *välttämättömyyden pakosta* rahan käyttö... Sovittiin ettei kahdenkeskisessä vaihdossa anneta eikä oteta mitään muuta kuin *jotain itsessään arvokasta*, jonka etuna on mukavuus käytössä... kuten rauta ja hopea tai jokin muu samanlainen.» (*Aristoteles*. Poliitiikka, I kirja, 9. luku.) Michel Chevalier, joka ei joko ole lukenut Aristotelesta tai ei ole ymmärtänyt häntä, lainaa tätä kohtaa todistaakseen, että Aristoteleen käsityksen mukaan kiertovälineenä on oltava jonkin itsessään arvokkaan substanssin. Aristoteles sanoo päinvastoin selvästi, että rahalla näyttää olevan pelkkänä kiertovälineenä pelkästään sopimuspohjainen tai lailla säädetty oleminen, minkä osoittaa jo sen nimi *nomisma*, sekä se että raha saa tosiasiaassa käyttöarvonsa metallirahana vain omasta toiminnastaan eikä itse rahan kuuluvasta käyttöarvosta. »Raha sinänsä näyttää olevan *arvotonta* ja täysin lailla säädettyä ja kokonaan *vailla vastaavuutta luonnossa*, niin että *kiertoliikkeen ulkopuolelle tuotuna* sillä ei ole mitään arvoa eikä sitä voida käyttää mihinkään hyödylliseen» (mt. [s. 15]).

* *Mandeville, Sir John*. Voyages and Travels, Lontoo, vuoden 1705 painos, s. 105; »Tämä (Kiinan) keisari voi laskea rahaa liikkeelle niin paljon kuin haluaa ilman rajoitusta. Hän ei nimittäin ole riippuvainen kenestäkään ja tekee rahaa ainoastaan leimatusta nahasta tai paperista. Ja kun tämä raha on kiertänyt niin kauan että se alkaa hajota, silloin se tuodaan keisarin rahalaitokseen ja vanhan tilalle otetaan sen jälkeen uutta rahaa. Ja tämä raha kiertää koko maassa ja kaikissa sen maakunnissa... rahaa ei tehdä kullasta eikä hopeasta», ja Mandevillen mielestä »sitä voidaan siksi laskea liikkeelle yhä uudestaan ja suunnattoman paljon.»

** *Benjamin Franklin*. Remarks and Facts Relative to the American Paper Money, 1764, s. 348, mainittu kohta: »Parastaikaa tehdään jopa Englannin hopearahasta pakkokeinoin laillista maksuvälinettä, joka vastaa osaa sen arvosta; kyseinen osa on sen todellisen painon ja nimellisarvon välinen ero. Suuri osa nyt kiertävistä šillingin ja kuuden pennyn rahoista on menettänyt kulumalla 5, 10, 20 ja jotkin kuuden pennyn rahat jopa 50 % painostaan. Tämän *reaali- ja nimellisarvon välisen erotuksen* vastineena ei ole mitään sisäistä arvoa; sitä ei vastaa edes paperi, ei mikään. Kolmen pennyn arvoisen hopearahan saa käymään kuuden pennyn rahasta laillinen maksuvoima, johon liittyy tietoisuus siitä, että raha voidaan helposti antaa eteenpäin samanarvoisena.»

*** *Berkeley*, mainittu teos. »Jos metallirahan nimellisarvo

Montako riisiä seteleiksi leikattua paperia voi kiertää rahana? Näin esitettynä kysymys olisi typerä. Arvotomat merkit ovat arvonmerkkejä vain sikäli kuin ne edustavat kultaa kiertoprosessin sisällä, ja ne edustavat sitä vain sikäli kuin kulta itse tulisi metallirahana kiertoprosessiin — paljoutena, jonka kullan oma arvo olisi määrännyt kun tavaroiden vaihtoarvo ja niiden metamorfoosien nopeus ovat annetut. Nimellisarvoltaan 5 punnan setelit voisivat tehdä kierron vain jos niitä olisi 5 kertaa vähemmän kuin nimellisarvoltaan 1 punnan seteleitä, ja jos kaikki maksut maksettaisiin šillingin seteleinä, täytyisi kierrossa olla 20 kertaa enemmän šillingin kuin punnan seteleitä. Jos nimellisarvoltaan erisuuruiset setelit edustaisivat kultakolikoita, esimerkiksi 5 punnan, 1 punnan ja 10 šillingin setelit, niin näiden arvonmerkkien eri lajien paljoutta ei määräisi vain kokonaiskiertoa, vaan jokaista erityislaatuista kiertokehää varten tarvittava kultaerä. Jos 14 miljoonaa puntaa olisi se taso (kuten Englannin pankkilainsäädäntö olettaa, ei kuitenkaan metallirahan, vaan luottorahan osalta), jonka alle jonkin maan kiertokulku ei milloinkaan laske, voisi kierrossa olla 14 miljoonaa paperiseteliä, kukin niistä 1 punnan arvonmerkki. Jos kullan arvo nousisi tai laskisi, koska sen tuottamiseen tarvittu työaika olisi lyhentynyt tai pidentynyt, niin saman tavarajoukon vaihtoarvon pysyessä samana kasvaisi tai vähenisi kiertävien punnansetelien määrä käänteisessä suhteessa kullan arvonvaihteluun. Jos hopea korvaisi kullan arvojen mittana ja hopean ja kullan arvosuhde olisi 1 : 15 ja jokaisen setelin edustama hopeaerä olisi yhtä suuri kuin sen aiemmin edustama kultaerä, niin vastedes täytyisi kierrossa olla 14 miljoonan sijasta 210 miljoonaa punnanseteliä. Siis paperisetelien paljouden määrää se kultarahan paljous, jota setelit kierrossa edustavat, ja koska setelit ovat arvonmerkkejä vain sikäli kuin ne edustavat tätä kultarahaa, niin setelien arvon määrää yksinkertaisesti niiden *paljous*. Kun siis kiertävän kullan paljous riippuu tavaroiden hinnoista, riippuu kääntäen kiertä-

säilytetään sen metallin mentyä kaiken katoavaisen tietä, eikö kaupan kierto siltikin jatkuisi?»

vien paperisetelien arvo yksinomaan niiden omasta paljoudesta.

Taloudellinen laki näyttää kumoutuvan sillä, että valtio, joka laskee liikkeelle pakkokurssin alaista paperirahaa — ja me käsittelemme ainoastaan tällaista paperirahaa — tulee väliin. Kun valtio antoi metallirahahinnassa tietylle kultapainolle vain ristimänimen ja painoi metallirahaa lyötäessä vain leimansa kultaan, näyttää valtio nyt muuttavan leimansa taikavoimalla paperin kullaksi. Koska paperiseteleillä on pakkokurssi, ei kukaan voi estää valtiota työntämästä mielivaltaisen suurta setelimäärää kiertoon ja leimaamasta seteleitä mielivaltaisilla metallirahanimillä, kuten 1 punta, 5 puntaa, 20 puntaa. Kun setelit ovat kerran kierrossa, niitä on mahdotonta heittää ulos, sillä maan rajapyykit estävät toisaalta niiden kulun, ja toisaalta setelit menettävät kaiken arvon, niin käyttöarvon kuin vaihtoarvon kierron ulkopuolella. Kun setelit erotetaan toiminnallisesta olemisestaan, ne muuttuvat arvottomiksi paperilapuiksi. Kuitenkin tällainen valtion mahti on pelkkää kuvitelmaa. Valtio voi viskata kiertoon mielivaltaisen paljouden paperiseteleitä, joilla on mielivaltaiset metallirahanimet, mutta tähän mekaaniseen tekoon loppuukin valtion kontrolli. Kiertoon tempautuessaan arvonmerkki eli paperiraha joutuu kierron sisäisten lakien alaiseksi.

Jos tavaroiden kiertokulun tarvitseman kullan summa olisi 14 miljoonaa puntaa ja valtio heittää kiertoon 210 miljoonaa seteleinä, joista jokainen on nimeltään 1 punta, niin nämä 210 miljoonaa muuttuisivat 14 miljoonaa puntaa vastaavan kultamäärän edustajiksi. Se merkitsisi samaa kuin jos valtio olisi tehnyt punnan setelit arvoltaan aikaisempaa 15 kertaa vähäisemmän metallin tai 15 kertaa pienemmän kullan paino-osan edustajiksi. Mikään ei olisi muuttunut paitsi hintojen mitta-asteikon nimeäminen, mikä on luonnollisestikin sopimus pohjaista tapahtuupa se sitten suoraan muuttamalla rahakantaa tai epäsuorasti lisäämällä paperiseteleitä uuden alhaisemman mitta-asteikon vaatimaan määrään. Koska nimi punta osoittaisi nyt 15 kertaa pienempää kultaerää, nousisivat kaikki tavaranhinnat 15-kertaisiksi, ja nyt olisi 210 miljoonaa punnan seteliä todellisuudessa yhtä tar-

peen kuin aikaisemmin 14 miljoonaa. Jokaisen yksittäisen setelin edustama kultaerä olisi pienentynyt samassa mitassa kuin arvonmerkkien yhteissumma olisi kasvanut. Hintojen nousu olisi pelkkää vastavaikutusta kiertoprosessille, joka asettaa arvonmerkit väkivaltaisesti yhtäläisiksi sen kultamäärän kanssa, jonka tilalla merkit ovat kiertävinään.

Näemme toistuvasti Englannin ja Ranskan hallitusten tekemien rahanväärennysten historiasta, että hinnat eivät nousseet siinä suhteessa kuin hopearahaa väärennettiin. Yksinkertaisesti siksi, ettei se suhde missä metallirahat lisääntyivät, vastannut sitä suhdetta missä niitä oli väärennetty, ts. koska metallipitoisuudeltaan alhaisempia metallirahoja ei ollut laskettu liikkeelle niin suurta määrää, että tavaroiden vaihtoarvo olisi voitu vastedes mitata käyttäen arvojen mittana tätä pitoisuudeltaan alentunutta metallia ja realisoida tätä alentunutta mittayksikköä vastaavilla metallirahoilla. Tämä ratkaisee Locken ja Lowndesin kaksinkamppailussa ratkaisematta jääneen vaikeuden. Se suhde, jossa arvonmerkki — olkoon se sitten paperia tai väärennettyä kultaa tai hopeaa — edustaa metallirahahinnan mukaan laskettuja kulta- ja hopeapainoja, ei riipu arvonmerkin omasta materiaalista, vaan tämän merkin kierrossa olevasta paljoudesta. Tätä suhdetta on vaikea ymmärtää sen tähden, että raha molemmissa toiminnoissaan, niin arvojen mittana kuin kiertovälineenäkin ei ole ainoastaan keskenään vastakkaisten, vaan myös näiden molempien toimintojen vastakkaisuuden kanssa näennäisesti ristiriitaisten lakien alainen. Rahan toimiessa arvojen mittana, jolloin raha toimii vain laskurahana ja kulta vain ajatuksellisena kultana, on kaikki riippuvaista rahan luonnollisesta materiaalista. Vaihtoarvot ilmenevät hopeassa mitattuina eli hopeahintoina luonnollisesti aivan erilaisina kuin kullassa mitattuina eli kultahintoina. Asia on päinvastoin kun raha toimii kiertovälineenä, jolloin se ei ole ainoastaan kuvaannollisesti esitettyä, vaan sen täytyy olla käsillä todellisena esineenä muiden tavaroiden rinnalla: tällöin sen materiaali muuttuu yhdentekeväksi ja kaikki riippuu sen paljoudesta. Mittayksikölle on ratkaisevaa onko kyseessä naula

kultaa, hopeaa vai kuparia, kun taas pelkkä lukumäärä tekee kolikot jokaisen tällaisen mittayksikön vastaavaksi toteutukseksi olkoon metallirahan oma materiaali sitten mikä tahansa. Mutta on tavallisen ihmisjärjen vastaista, että kaikki riippuu pelkästään ajatellun rahan kohdalla sen materiaalisesta substanssista ja aistein havaittavan metallirahan kohdalla ideaalisesta lukusuhteesta.

Tavaranhintojen kohoaminen tai laskeminen yhdessä paperisetelien määrän kasvun tai vähenemisen kanssa — viimeksi mainittu esiintyy siellä missä paperisetelit ovat ainoana kiertovälineenä — merkitsee siis vain sitä, että kiertoprosessi aiheuttaa väkivaltaisesti sen ulkoa käsin mekaanisesti rikotun lain voimaantumisen, jonka mukaan kierrossa olevan kullan paljouden määräävät tavaroiden hinnat ja kierrossa olevien arvonmerkkien paljouden niiden kultarahojen paljous, joita arvonmerkit edustavat kierrossa. Toisaalta kiertoprosessi nielee ja ikään kuin sulattaa jokaisen mielivaltaisen määrän paperiseteleitä, sillä arvonmerkki, onpa se tullut kiertoon millä kultanimellä tahansa, kutistuu kierron sisällä sen kultaerän merkiksi, joka voisi kiertää sen tilalla.

Arvonmerkkien kierrossa esiintyvät kaikki todellisen rahankierron lait päinvastaisina ja päällekkäinä. Kun kulta kiertää siksi, että sillä on arvoa, niin paperilla on arvoa siksi, että se kiertää. Kun kiertävän kullan paljous riippuu tavaroiden vaihtoarvon ollessa annettu kullan omasta arvosta, riippuu paperin arvo sen kierrossa olevasta paljoudesta. Kun kiertävän kullan paljous kasvaa tai vähenee tavaroiden hintojen noustessa tai laskiessa, näyttävät tavaroiden hinnat nousevan tai laskevan kierrossa olevan paperin paljouden vaihtelun mukaan. Kun tavaroiden kierto voi niellä vain tietyn paljouden kultarahoja, ja tästä syystä kiertävän rahan vuorottainen vähentyminen ja lisääntyminen ilmenee väistämättömänä lakina, näyttää kiertoon menevän paperirahaa missä laajuudessa hyvänsä. Kun valtio väärentää kultaa ja hopearahaa ja häiritsee siten sen toimintaa kiertovälineenä — silloinkin kun se laskee liikkeelle vain $\frac{1}{100}$ graania nimellispainoan kevyempiä metallirahoja — niin se tekee puolestaan täysin oikean toimenpiteen las-

kiessaan liikkeelle arvottomia paperiseteleitä, joilla ei ole metallin kanssa mitään muuta yhteistä kuin metallirahanimet. Kun kultakolikko edustaa ilmetysti tavaroiden arvoa vain sikäli kuin arvo itse on mitattu kullassa tai esitetty hintana, näyttää arvonmerkki edustavan välittömästi tavaroiden arvoa. Näin ollen käy selväksi miksi ne tarkastelijat, jotka tutkivat rahankierron ilmiöitä yksipuolisesti pakkokurssin alaisen paperirahan kierron kannalta, ymmärsivät pakosta väärin kaikki rahankierron sisäiset lait. Itse asiassa nämä lait eivät ilmene arvonmerkkien kierrossa vain nurin kääntyneinä, vaan ne lakkaavat vaikuttamasta kun paperiraha toteuttaa oikeassa määrin liikkeelle laskettuna liikkeitä, jotka eivät ole ominaisia sille arvonmerkinä, kun taas paperirahalle ominainen liike aiheutuu sen ja kullaan välisen oikean määräsuhteen loukkaamisesta, eikä pohjaudu suoraan tavaroiden metamorfoosiin.

3. Raha

Toisin kuin metalliraha, *raha*, tulos kiertoprosessista muodossa $T - R - T$ muodostaa lähtökohdan kiertoprosessille muodossa $R - T - R$, ts. rahan vaihtamiselle tavaraan tavaroiden vaihtamiseksi rahaan. Muodossa $T - R - T$ on tavara ja muodossa $R - T - R$ on raha liikkeen lähtökohdaksi ja sen päätekohtana. Ensimmäisessä muodossa raja välittää tavaravaihtoa, jälkimmäisessä tavara välittää rahan muuttumista rahaksi. Raha, joka on ensimmäisessä muodossa pelkkä väline, ilmenee jälkimmäisessä kierron lopullisena tarkoituksena, kun taas tavara, joka ilmenee ensimmäisessä muodossa lopullisena tarkoituksena, ilmenee toisessa pelkkänä välineenä. Koska itse raha on jo kierron $T - R - T$ tulos, ilmenee muodossa $R - T - R$ kierron tulos samalla sen lähtökohdaksi. Kun $T - R - T$:ssä aineenvaihto muodostaa todellisen sisällön, muodostaa tästä ensimmäisestä prosessista syntyvä itse tavaroiden muoto-oleminen toisen prosessin $R - T - R$ todellisen sisällön.

Muodossa $T - R - T$ ovat molemmat äärijäsenet arvonsuuruudeltaan yhtäläisiä tavaroita, mutta samalla laadullisesti eroavia käyttöarvoja. Niiden vaihto $T - T$

on todellista aineenvaihtoa. Muodossa $R - T - R$ ovat molemmat äärijäsenet sitä vastoin kultaa ja samalla arvonsuuruudeltaan yhtäläistä kultaa. Näyttää typerältä vaihtaa kulta tavaraan tavaran vaihtamiseksi kultaan eli jos tarkastelemme tulosta $R - R$, vaihtaa kulta kultaan. Mutta jos $R - T - R$ muunnetaan kaavaksi: *ostetaan jotta myytäisiin*, mikä ei merkitse muuta kuin kullaan vaihtamista välittävän liikkeen avulla kultaan, niin heti tässä tunnistetaan porvarillisen tuotannon hallitseva muoto. Käytännössä ei kuitenkaan osteta jotta myytäisiin, vaan ostetaan halvalla jotta myytäisiin kalliimmalla. Rahaa vaihdetaan tavaraan jotta sama tavara jälleen vaihdettaisiin suurempaan rahapaljouteen ja näin eroavat äärijäsenet R ja R toisistaan joskaan eivät laadullisesti, niin määrällisesti. Tällainen määrällinen ero edellyttää *ei-vastikkeiden vaihtoa*, kun taas tavara ja raha ovat sellaisinaan pelkästään itse tavaran vastakkaisia muotoja, siis saman arvonsuuruuden erilaisia olemassaolotapoja. Kiertoliike $R - T - R$ kätkee siis rahan ja tavaran muotojen alle edelleen kehitettyjä tuotantosuhteita ja on yksinkertaisen kierron sisällä vain korkeamman liikkeen heijastusta. Näin ollen meidän on kehitettävä raha, erotukseksi kiertovälineestä, tavaroiden kiertokulun $T - R - T$ välittömästä muodosta.

Kulta, ts. se ominaistavara, joka toimii arvojen mittana ja kiertovälineenä, muuttuu *rahaksi* ilman sen enempää yhteiskunnan myötävaikutusta. Englannissa hopeasta, joka ei ole siellä arvojen mitta eikä hallitseva kiertoväline, ei tule rahaa, aivan samoin kuin kulta lakkasi Hollannissa olemasta rahaa heti kun se syrjäytettiin arvonmittana. Tavarasta tulee siis ensi sijassa rahaa arvonmitan ja kiertovälineen ykseytenä, eli arvonmitan ja kiertovälineen ykseys on raha. Mutta tällaisena ykseytenä on kullalla jälleen itsenäinen olemassaolo, joka eroaa sen olemisesta näissä molemmissa toiminnoissa. Arvojen mittana kulta on vain ajatuksellista rahaa ja ajatuksellista kultaa; pelkkänä kiertovälineenä kulta on symbolista rahaa ja symbolista kultaa; mutta yksinkertaisessa metallisessa todellisuudessaan kulta on rahaa eli raha on todellista kultaa,

Tarkastelkaamme nyt hieman lepäävää kultatavaraa joka on rahaa, sen suhteessa muihin tavaroihin. Kaikki tavarat esittävät hinnoissaan tiettyä kultasummaa, ne ovat siis vain kuvaannollista kultaa tai kuvaannollista rahaa, *kullan edustajia*, niin kuin käänteisesti raha esiintyi arvonmerkissä pelkkänä tavaranhintojen edustajana.* Koska kaikki tavarat näin ovat vain kuviteltua rahaa, niin raha on ainoa todellinen tavara. Päinvastoin kuin tavarat, jotka ainoastaan esittävät kuvaannollisesti vaihtoarvon itsenäistä olemista, yleistä yhteiskunnallista työtä, abstraktia rikkautta, kulta on *abstraktin rikkauden materiaalista olemista*. Käyttöarvon kannalta jokainen tavara ilmaisee vain yhtä aineellisen rikkauden momenttia suhteellaan johonkin erityiseen tarpeeseen, vain yhtä rikkauden erillistä puolta. Mutta raha tyydyttää jokaisen tarpeen, sikäli kuin se on välittömästi vaihdettavissa jokaisen tarpeen esineeseen. Rahan oma käyttöarvo realisoituu siinä päättymättömässä sarjassa käyttöarvoja, jotka muodostavat rahan vastikkeen. Puhtaassa metallisuudessaan raha sisältää koskemattomana kaiken sen aineellisen rikkauden, joka on levittäytynyt tavaroiden maailmaan. Kun siis tavarat edustavat hinnoissaan yleistä vastiketta eli abstraktia rikkautta, kultaa, edustaa kulta käyttöarvossaan kaikkien tavaroiden käyttöarvoja. Kulta on täten *aineellisen rikkauden materiaallinen edustaja*. Se on »*précis de toutes les choses*»** (*Boisguillebert*), yhteiskunnallisen rikkauden yhteenvedo. Se on samalla muodoltaan yleisen työn välitöntä lihaksitulemistä ja sisällöltään kaikkien reaalisten töiden periolemus. Kulta on yleinen rikkaus yksilönä.*** Kierron välittäjän muodossaan se joutui kokemaan kaikenlaisia vääryyksiä, sitä leikeltiin ja se latistettiin jopa pelkästään symboliseksi paperilapuiksi. Rahana sille annetaan takaisin sen

* »Jalometallit eivät ole yksin esineiden merkkejä... vaan esineet ovat vuorostaan... kultan ja hopean merkkejä.» (*A. Genovesi. Lezioni di Economia Civile (1765), s. 281, in Custodi. Parte Moderna, osa VIII.*)

** — kaikkien esineiden sisällys. *Toim.*

*** *Petty*: Kulta ja hopea ovat »yleismaailmallista rikkautta (universal wealth)», *Political Arithmetic*, s. 242.

kultainen ihanuus. Kulta muuttuu orjasta herraksi.*
Se muuttuu pelkästä apulaisesta tavaroiden jumalaksi.**

a) Aarteen muodostus

Kulta erkani kiertovälineestä rahaksi ensi sijassa sen vuoksi, että tavaran metamorfoosiprosessi katkesi, ja se jäi lojumaan muumioituneena kultana. Tämä on seurauksena joka kerta kun myynti ei käänny ostoksi. Kullan itsenäistyminen rahaksi on siis ennen kaikkea näkyvä ilmaus kiertoprosessin tai tavaran metamorfoosin hajoamisesta kahdeksi erilliseksi, toisistaan piittaamatta rinnakkain esiintyväksi tapahtumaksi. Metallirahasta itsestään tulee rahaa niin pian kuin sen kulku keskeytetään. Kun metalliraha on myyjällä, joka lunastaa sen tavaraa vastaan, se on rahaa, ei metallirahaa; heti kun se lähtee hänen kädestään, siitä tulee jälleen metallirahaa. Jokainen on tuottamansa yksipuolisen tavaran myyjä, mutta yhteiskunnallista olemassaoloa varten tarvitsemiensa kaikkien muiden tavaroiden ostaja. Kun

* *E. Misselden. Free Trade or the Means to make Trade flourish etc., Lontoo 1622.* »Kaupan luontaista materiaa ovat kauppatavarat: kauppiat ovat nimittäneet ne kaupankäynnin tarkoituksien mukaan hyödykkeiksi (which merchants from the end of trad ehave stiled commodities). Kaupan keinotekoisena materiaana on raha, joka on saanut nimensä sodan ja valtion voimilta (of sinewes of warre and of state). Vaikkakin raha tulee luonnossa ja ajallisesti kauppatavaran jälkeen, se on kuitenkin muuttunut pääasiaksi sikäli kuin sitä nykyään käytetään (yet for as much as it is now in use has become the chiefe)» (s. 7). Misselden vertaa tavaraa ja rahaa »vanhan Jaakobin molempiin poikiin, joista nuoremman päälle hän laskee oikean ja vanhemman päälle vasemman kätensä» (sama sivu). *Boisguillebert. Dissertation sur la nature des richesses etc.* (Tutkielma rikkauden olemuksesta jne.) »Tässä on siis kaupan orjasta tullut sen herra... Kansojen kurjuus johtuu ainoastaan siitä, että entisestä orjasta on tehty herra tai pikemminkin tyranni» (s. 395, 399).

** *Boisguillebert:* »Näistä metalleista (kullasta ja hopeasta) on tehty epäjumala, ja kun nykyään on luovuttu siitä päämäärästä ja tarkoituksesta, jota täyttämään ne otettiin kauppaan, nimitäin toimimaan vaihdossa ja molemminpuolisessa luovuttamisessa vakuutena, niin ne on miltei vapautettu tästä tehtävästä niiden tekemiseksi *jumaluuksiksi*. Niille on uhrattu enemmän hyödykkeitä ja tärkeitä tarpeita ja jopa ihmisiä — ja uhrataan yhä edelleenkin — kuin sokea antiikki konsanaan uhrasi väärille jumalilleen jne.» (Mts. 395).

itse kunkin esiintyminen myyjänä riippuu siitä työajasta, jota hänen tavaransa tuottaminen vaatii, niin hänen esiintymisensä ostajana on puolestaan riippuvainen elämisen tarpeiden jatkuvasta uusiutumisesta. Voidakseen ostaa ilman myymistä on hänen täytynyt myydä ilman ostamista. Itse asiassa on kierto $T - R - T$ vain myynnin ja oston prosessinluonteinen ykseys, sikäli kuin se samalla on niiden eron jatkuva prosessi. Jotta raha virtaisi jatkuvasti metallirahana, täytyy metallirahan jatkuvasti hyytyä rahaksi. Metallirahan jatkuvan kierto liikkeen edellytyksenä on sen jatkuva kasaantuminen suuremmiksi tai pienemmiksi eriksi, kaikinpuolin sekä kierron sisällä syntyviksi että kierrosta riippuvaisiksi metallirahojen vararahastoiksi, joiden muodostuminen, jakaantuminen, hajoaminen ja uudelleen muodostuminen vaihtelevat alituisesti, joiden oleminen häviää alinomaan, joiden häviäminen on jatkuvaa. Adam Smith on ilmaissut tämän metallirahan lakkaamattoman muuttumisen rahaksi ja rahan muuttumisen metallirahaksi siten, että jokaisella tavaranomistajalla on oltava myymänsä erityisen tavaran rinnalla aina varastossa tietty määrä yleistä tavaraa, jolla hän ostaa. Me näimme, että kierrossa $T - R - T$ jakaantuu toinen jäsen $R - T$ sarjaksi ostoja, jotka eivät toteudu kerralla, vaan ajallisesti perättäisinä, niin että yksi osa R :stä kiertää metallirahana toisen osan levätessä rahana. Raha on tässä itse asiassa vain toistaiseksi *syryään pantua metallirahaa* ja kiertävän metallirahamäärän eri osat ilmenevät alituisesti vaihtelevina, ne ovat milloin toisessa, milloin toisessa muodossa. Näin ollen tämä kiertovälineen ensimmäinen muuttuminen rahaksi esittää rahankierron vain teknistä momenttia.*

* Boisguillebert vainuaa ikiliikkujan ensimmäisessä pysäyttämässä, ts. sen kiertovälineenä saaman toiminnallisen olemisen kieltämisessä heti sen itsenäistymisen tavaroiden suhteen. Hän sanoo, että rahan on oltava »jatkuvassa liikkeessä mitä se voi olla vain niin kauan kuin se on liikkuva, mutta heti kun se muuttuu liikkumattomaksi, on kaikki hukassa.» (Le détail de la France, s. 213.) Häneltä jää huomaamatta, että tämä paikallaan pysyminen on rahan liikkeen edellytys. Itse asiassa hän haluaa, että tavaroiden arvomuoto esiintyisi niiden aineenvaihdon pelkästään häviävänä muotona vakiintumatta koskaan itsetarkoitukseksi.

Rikkauden ensimmäinen luonnonsyntyinen muoto on runsaus eli ylijäämä, se osa tuotteista, jota ei välittömästi tarvita käyttöarvona, tai myös sellaisten tuotteiden omistaminen, joiden käyttöarvo jää pelkkien välttämättömyyksien piirin ulkopuolelle. Tarkastellessamme siirtymistä tavarasta rahaan me näimme, että tämä tuotteiden runsaus eli ylijäämä muodostaa tuotannon kehittymättömässä vaiheessa tavaravaihdon varsinaisen alueen. Ylijäämätuotteista tulee vaihdettavissa olevia tuotteita eli tavaroita. Tämän ylijäämän adekvaatti olemassaolomuoto on kulta ja hopea, ensimmäinen muoto, missä rikkaus pysyy abstraktina yhteiskunnallisena rikkautena. Tavaroita ei voida vain säilyttää kullan tai hopean, ts. rahan materiaalin muodossa, vaan kulta ja hopea ovat rikkautta säilytyssä muodossa. Jokainen käyttöarvo sellaisenaan tekee palveluksen kun se kulutetaan, ts. tuhoetaan. Mutta kullan käyttöarvo rahana on olla vaihtoarvon kantaja, olla muodottomana raaka-aineena yleisen työajan aineellistumaa. Muodottomana metallina vaihtoarvolla on häviämätön muoto. Kulta tai hopea, joka on näin muutettu kiinteäksi rahaomaisuudeksi, on *aarre*. Kansoilla, joilla on puhtaasti metallinen kierto, kuten antiikin kansoilla, aarteenmuodostus näyttäytyy kaikinpuolisena prosessina, se ulottuu yksityisistä valtion, joka vartioi valtionaarrettaan. Varhaisempina aikoina, Aasiassa ja Egyptissä, nämä aarteet ilmenevät kuninkaiden ja pappien hallussa ollessaan enemmänkin heidän valtansa todisteina. Kreikkalaisten ja roomalaisien politiikaksi tuli muodostaa valtionaarteita ylijäämän alati varmistettuna ja iskuvalmiina muotona. Eräänä antiikin talouselämän erikoisuutena oli, että valloittajat siirsivät näitä aarteita nopeasti maasta toiseen ja että osa niistä valettiin äkillisesti kiertoon.

Esineellistyneenä työaikana kulta antaa takuun omasta arvonsuuruudestaan ja koska se on *yleisen* työajan aineellistumaa, kiertoprosessi takaa kullan jatkuvan vaikuttamisen vaihtoarvona. Pelkästään sen tosiasian nojalla, että tavaranomistaja voi pitää tavaransa sen vaihtoarvomudossa tai vaihtoarvon itsensä tavarana, tulee tavaroiden vaihdosta niiden saamiseksi takaisin muuttuneessa kultamuodossa kierron ominaismotiivi. Tavaransa metä-

morfoosi $T - R$ tapahtuu sen metamorfoosin vuoksi, jotta tavara muuttuisi erityisestä luonnonmukaisesta rikkaudesta yleiseksi yhteiskunnalliseksi rikkaudeksi. Aineenvaihdon sijasta tulee muodonvaihdosta itsetar koitus. Vaihtoarvo muuttuu pelkästä muodosta liikkeen sisällykseksi. Tavara säilyy rikkautena, tavarana ainoas taan sikäli kuin se pysyttää kierron alueen sisäpuo lella ja se säilyy tässä virtaavassa tilassa ainoastaan sikäli kuin se luutuu hopeaksi ja kullaksi. Se pysyy vir taamisessa kiertoprosessin kiteytymänä. Kulta ja hopea itse kiinnittyvät rahaksi kuitenkin vain sikäli kuin ne eivät ole kiertovälineitä. Ei-kiertovälineinä niistä tulee rahaa. Tavarana vetäminen pois kierrosta kullan muodossa on siis ainoa keino pysyttää se jatkuvasti kierron sisällä.

Tavaranomistaja voi saada kierrosta takaisin ainoas taan rahana sen minkä hän antaa kiertoon tavarana. Jat kuva myyminen, tavaroiden alituinen heittäminen kier toon on näin ollen aarteemuodostuksen ensimmäinen ehto tavarankierron kannalta. Toisaalta raha häviää jatkuvasti kiertovälineenä itse kiertoprosessissa toteu tuessaan alituisesti käyttöarvoissa ja hajotessaan katoa vaiseen nautintoihin. Raha on siis temmattava kierron kuluttavasta virrasta tai tavara on pysytettävä ensimmäi sessä metamorfoosissaan estämällä rahaa toteuttamasta ostovälinetoimintaan. Nyt aarteemuodostajaksi muut tuneen tavaranomistajan on myytävä mahdollisimman paljon ja ostettava mahdollisimman vähän, kuten jo van ha Cato opetti: *patrem familias vendacem, non emacem esse*²⁶. Niin kuin työteliäisyys on aarteemuodostuksen myönteinen edellytys, niin säästäväisyys on sen kieltei nen edellytys. Mitä pienemmässä määrin tavarana vasti ketta otetaan pois kiertokulusta erityisinä tavaroina eli käyttöarvoina, sitä suuremmassa määrin sitä otetaan pois kierrosta rahan eli vaihtoarvon muodossa.* Rikkau den haltuunotto sen yleisessä muodossa edellyttää siis kieltäytymistä rikkaudesta sen aineellisessa todellisuudessa. Siksi aarteemuodostuksen elävänä käyttövoi-

* »Mitä enemmän tavaroiden varasto kasvaa, sitä pienem mäksi tulee se varasto, joka on olemassa aarteena (in treasure)». *E. Misselden*, mts. 23.

mana on *saituus*, jolle tarvetta ei merkitse tavara käyttöarvona, vaan vaihtoarvo tavarana. Jotta ylenpalttisuus voitaisiin saavuttaa yleisessä muodossaan, täytyy erityisiä tarpeita käsitellä ylellisyytenä ja ylenpalttisuutena. Niinpä cortes teki vuonna 1593 Filip II:lle ehdotuksen, jossa sanotaan mm:

»Valladolidin vuoden 1586 cortes pyytää Teidän Majesteettianne, ettei kuningaskuntaan sallittaisi enää tuoda kynttilöitä, lasitavaroita, jalokiviä, veitsiä ja muita sellaisia esineitä, joita tuodaan ulkomailta näiden ihmiselämälle niin hyödyttömien esineiden vaihtamiseksi kultaan ikään kuin espanjalaiset olisivat *intiaaneja*.»

Aartenkokoaja halveksii maailmallisia, ajallisia ja katoavaisia nautintoja tavoitellen ikuista aarretta, jota ei koi syö eikä ruoste raiskaa, joka on kokonaan taivaallinen ja kokonaan maallinen.

»Kullanpuuttemme yleisenä perimmäisenä syynä on vieraista maista tulevien tavaroiden aivan kohtuuton kulutus tässä kuningaskunnassa», sanoo Misselden mainitussa teoksessaan. »Ne osoittautuvat meidän kannaltamme commodities* sijasta discommodities** riistämällä meiltä yhtä monia aarteita, joita muuten tuotaisiin maahan näiden leikkikalujen (toys) sijasta. Me kulutamme aivan liian ylenpalttisesti espanjalaisia, ranskalaisia, reiniläisiä, levanttilaisia viinejä, espanjalaisia rusinoita, levanttilaisia korinteja, hainautilaista palttinaa ja batistia, italialaista silkki-kangasta, länsi-intialaista sokeria ja tupakkaa, itä-intialaisia mausteita, mikä kaikki ei ole *ehdottoman tarpeellista* meille, ja kuitenkin nämä tavarat ostetaan kovalla kullalla.»***

Kultana ja hopeana rikkaus on katoamatonta, sekä siksi, että vaihtoarvo on olemassa katoamattomassa metallissa, että etenkin siksi että kultaa ja hopeaa estetään muuttumasta kiertovälineenä pelkästään katoavaksi tavarahan rahamuodoksi. Katoava sisällys uhrataan näin katoamattomalle muodolle.

»Jos raha otetaan verona sellaiselta, joka tuhlaa sen syömiseen ja juomiseen ja annetaan sellaiselle, joka käyttää sen maan, kalastuksen, kaivosten, manufaktuurin tai vaikkapa vaatteiden-

* — hyödykkeiden. *Toim.*

** — hyödyttömiksi. *Toim.*

*** Mts. 11—13 passim.

kin parantamiseen, se on aina yhteisön edun mukaista, sillä vaatteenkauppa eivät ole niin katoavaisia kuin ruuat ja juomat. Jos raha käytetään huonekaluihin, etu on sitäkin suurempi ja talojen rakentamisessa vieläkin suurempi jne. Suurin etu saadaan, jos kultaa ja hopeaa tuodaan maahan, koska yksinomaan ne ovat katoamattomia ja niitä pidetään kaikkina aikoina ja kaikkialla rikkautena. Kaikki muu on vain rikkautta tässä ja nyt (pro hic et nunc).»*

Rahan tempaaminen pois kierron virrasta ja sen pelastaminen yhteiskunnalliselta aineenvaihdolta ilmenee myös ulkonaisesti maahan *hautaamisessa*. Siinä yhteiskunnallinen rikkaus saatetaan maanalaisena katoamattomana aarteena täysin salaiseen yksityissuhteeseen tavaranomistajan kanssa. Tohtori Bernier, joka oleskeli jonkin aikaa Delhissä Aurangzebin hovissa, kertoo kuinka kauppiaat hautasivat rahansa salaa ja syväälle, etenkin muhamettilaisuutta tunnustamattomat pakanat, joiden käsissä miltei kaikki kauppa ja raha on.

»Sillä he ovat sen uskon vallassa, että he voivat kuoleman jälkeen käyttää toisessa maailmassa elinaikanaan kätkemäänsä kultaa ja hopeaa.»**

Aartenkokooja muuten on — sikäli kuin hänen asketismiinsa liittyy toimintakykyinen työteliäisyys — uskonnoltaan olennaisesti protestantti ja vielä paremmin puritaani.

»Ei voi kieltää, että ostaminen ja myyminen ovat tarpeellisia, niitä ilman ei voi olla ja niitä voi hyvin käyttää kristillisesti, etenkin puutteenalaisuutta ja kunniallisuutta palvelevien esineiden kohdalla, sillä niin ovat patriarkatkin myyneet ja ostaneet karjaa, villaa, viljaa, voita, maitoa ja muita hyödykkeitä. Ne ovat Jumalan lahjoja, joita hän ottaa maasta ja jakaa ihmisille. Mutta ulkomaankauppaa, jolla tuodaan Kalkutasta ja Intiasta ja muualta tavaraa, kuten kalliita silkkejä ja kultaesineitä ja mausteita, jotka ovat vain koreilua eivätkä mitään hyödyllistä tarkoitusta varten ja riistävät maan ja ihmiset tyhjäksi rahasta, ei pitäisi sallia jos meillä olisi vain yksi komentoija oikeita ruhtinaita. Kuitenkaan minä en nyt puutu tähän; minusta nimittäin tuntuu, että sen täytyy loppua itsestään kun meillä ei ole enää rahaa, samoin kuin koreilun ja mässäilyn: sitä paitsi mikään kir-

* *Petty*. Political Arithmetic, s. 196.

** *François Bernier*. Voyages contenant la description des états du Grand Mogol, Pariisin painos 1830, I osa, vrt. s. 312—314,

joittelu ja opettaminen ei auta ennen kuin puute ja köyhyys pakottaa meitä.»*

Yhteiskunnallisessa aineenvaihdossa tapahtuvien mulistusten aikoina esiintyy jopa kehittyneessä porvarillisessa yhteiskunnassakin rahan hautaamista aarteena. Yhteiskunnallinen yhteys tiiviissä muodossaan pelastetaan yhteiskunnalliselta liikkeeltä — tavaranomistajalle tämä yhteys muodostuu tavarassa ja tavarana adekvaatti oleminen on raha. Yhteiskunnallinen nervus rerum** haudataan sen ruumiin viereen, jonka hermo se on.

* *Tohtori Martti Luther. Bucker vom Kaufhandel und Wucher, 1524. Luther sanoo samassa kohdassa: »Jumala on paiskannut meidät saksalaiset sellaiseen jamaan, että meidän täytyy työntää kultamme ja hopeamme vieraisiin maihin, tehdä koko maailma rikkaaksi ja pysyä itse kerjäläisinä. Englannilla olisi vähemmän kultaa, jos Saksa ei huolisi sen kankaista ja Portugalin kuninkaallakin olisi vähemmän ellemme me kajoaisi hänen mausteisiinsa. Laske kuinka paljon Frankfurtin messuille viedään rahaa Saksan maista ilman välttämättömyyden pakkoa ja syytä: alat ihmetellä miten Saksan maissa voi enää olla helleriäkään. Frankfurt on hopea- ja kultareikä, jonka kautta Saksan maaperältä virtaa se mikä meillä vain kumpuaa ja kasvaa, leimataan tai lyödään rahaksi: jos se reikä tukittaisiin, niin enää ei tarvitsisi kuunnella valitusta, että kaikkialla on pelkkää velkaa eikä yhtään rahaa, että koronkiskurit vievät kaikki maat ja kaupungit perikatoon. Mutta kävi miten kävi: meidän saksalaisten on pysyttävä saksalaisina! Me emme anna periksi, meidän on pakko jatkaa.» [S. 4—5.]*

Misselden haluaa yllä mainitussa teoksessaan säilyttää kullaan ja hopean ainakin kristityn maailman sisällä: »Raha vähenee käytäessä kauppaa yli kristityn maailman rajojen Turkin, Persian ja Itä-Intian kanssa. Nämä kaupankäynnin haarat hoidetaan suurimmaksi osaksi käteisellä rahalla, mutta aivan eri tavalla kuin kristityn maailman sisällä käydyssä kaupassa. Sillä vaikkakin kauppaa käydään kristityssä maailmassa käteisrahalla, raha pysyy joka tapauksessa jatkuvasti sen rajojen sisällä. Kristikunnan sisällä käydyssä kaupassa on tosiasiaa rahan virtauksia ja vastavirtauksia, vuoksea ja luodetta, sillä rahaa on usein runsaammin yhtäällä ja niukemmin toisaalla, aina sen mukaan onko yhdessä maassa puutetta ja toisessa ylenpalttisuutta: raha tulee ja menee ja kiertää pyörteittäin kristityn maailman piirissä, mutta pysyy aina sen rajojen sisällä. Mutta se raha, jolla käydään kauppaa kristikunnan ulkopuolelle yllä mainittujen maiden kanssa, on annettu pysyvästi pois eikä se palaa koskaan takaisin.»

** — asioiden hermo, kuv. asioiden liikkeelle paneva voima.

Toim.

Aarre olisi nyt pelkkää hyödytöntä metallia, sen rahasielu olisi paennut siitä ja se jäisi jäljelle kierron palaneena tuhkana, sen caput mortuumina*, ellei aarre pyrkisi jatkuvasti kohti kiertoa. Raha eli itsenäistynyt vaihtoarvo on laatunsa mukaisesti abstraktin rikkauden olemista, mutta toisaalta jokainen annettu rahasumma on määrällisesti rajoitettu arvonsuuruus. Vaihtoarvon määrällinen raja on ristiriidassa vaihtoarvon laadullisen yleisyyden kanssa ja aarteenkokoja tuntee rajoitukseksi, joka todellisuudessa samalla muuttuu laadulliseksi rajoituksiksi eli tekee aarteiden aineellisen rikkauden pelkästään rajoitetuksi edustajaksi. Kuten näimme raha esiintyy yleisenä vastikkeena välittömästi yhtälössä, jossa se itse muodostaa toisen puolen, mutta tavaroiden päättymätön sarja toisen puolen. Vaihtoarvon suuruudesta riippuu miten pitkälle raha sellaista päättymätöntä sarjaa alituisen lähestymisen realisoituu, ts. vastaa vaihtoarvon käsitettään. Vaihtoarvon liike vaihtoarvona, automaattina, voi ylipäänsä olla vain sitä, että se ylittää oman määrällisen rajansa. Mutta samalla kun aarteiden yksi määrällinen raja ylitetään, luodaan toinen rajoitus, joka on jälleen kumottava. Rajoituksena ei esiinny mikään tietty aarteiden raja, vaan jokainen sen rajoista. Aarteiden muodostuksella ei siis ole mitään sisäistä rajaa, ei mitään omaa mittaa, vaan se on päättymätön prosessi, jonka kulloisestakin tuloksesta löytyy sen alkumotiivi. Kun aarre lisääntyy vain silloin kun se pannaan säilöön, niin se toisaalta myös pannaan säilöön vain silloin kun se lisääntyy.

Raha ei ole vain *yksi* rikastumishalun kohde, se on sen *nimenomainen* kohde. Tämä halu on olennaisesti auri *sacra fames*** . Toisin kuin halu saada erityistä luonnollista rikkautta eli käyttöarvoja, kuten vaatteita, koruja, karjaa jne., on rikastumishalu mahdollinen ainoastaan silloin kun yleinen rikkaus sellaisenaan on yksilöllistynyt erityiseksi esineeksi ja voidaan siten säilyttää yksittäisenä tavarana. Raha esiintyy siis yhtä paljon rikastu-

* — kuolleena päänä, tässä: kemiallisena jätteenä. *Toim.*

** — kirottua kullanhimoa. *Toim.*

mishalun kohteena kuin sen lähteenä.* Itse asiassa tässä on perustana se, että vaihtoarvosta sinänsä ja siten sen lisäämisestä tulee päämäärä. Saituus pitelee kiinni aarteesta päästämättä rahaa muuttumaan kiertovälineeksi, mutta kullanhimo säilyttää aarteen rahasielun, sen jatkuvan pyrkimyksen kohti kiertoa.

Aarretta muodostavana toimintana on toisaalta rahan vetäminen pois kierrosta jatkuvasti toistetuilla myynneillä, toisaalta yksinkertainen kerääminen, *kasaaminen*. Itse asiassa rikkauten kasaantumista sellaisenaan tapahtuu vain yksinkertaisen kierron alueella, nimenomaan aarteenmuodostuksen muodossa. Kuten myöhemmin näemme, pidetään muita ns. kasaantumisen muotoja väärin perustein kasaantumisena, ja sen aiheuttaa vain muistuma yksinkertaisesta rahankasaantumisesta. Kaikki muut tavarat kasataan yhtäältä joko käyttöarvoina, ja tällöin niiden käyttöarvon erikoislaatu määrää niiden kasaamisen lajin. Esimerkiksi viljan kasaaminen vaatii erityisiä valmisteluja. Lampaiden kasaaminen tekee minusta paimenen, orjien ja maan kasaaminen tekee herraja orjasuhteet välttämättömiksi jne. Erityisen rikkauten varastoiminen vaatii erityisiä prosesseja, jotka eroavat itse kasaamisen yksinkertaisesta toimituksesta, ja se kehittää yksilöllisyyden erityisiä puolia. Tai toisaalta rikkautta tavaroiden muodossa kasataan vaihtoarvona, ja tällöin kasaaminen esiintyy kaupallisena eli ominaisesti taloudellisena toimintana. Sen tekijästä tulee viljakauppias, karjakauppias jne. Mikään kultaa ja hopeaa kokoavan yksilön toiminta ei tee niistä rahaa, vaan kultaa ja hopeaa ovat rahaa ilman kokoojan myötävaikutusta tapahtuvan kiertoprosessin kiteytyminä. Kokoojan ei tarvitse tehdä mitään muuta kuin panna kultaa ja hopeaa syrjään ja kasata painoa painon päälle — täysin sisällyksetöntä toimintaa, joka kaikkiin muihin tavaroihin sovellettuna vähentäisi niiden arvoa.**

* »Rahassa on saitouden alkuperä... vähitellen siinä alkaa polttaa eräänlainen hulluus, joka ei ole enää saituuutta, vaan kullanhimo.» (*Plinius*. *Historia naturalis*, XXXIII osa, III luku, 14. kappale.)

** Horatius ei siis ymmärrä mitään aarteenkokoamisen filosofiasta kirjoittaessaan näin (*Satiirit*, II kirja, III satiiri):

Aartenkokoajamme on vaihtoarvon marttyyri, pyhä askeetti metallipylvään päässä. Häntä koskee vain rikkaus yhteiskunnallisessa muodossaan ja siksi hän hautaa sen yhteiskunnalta. Hän haluaa tavaraa sen aina kiertovalmiissa muodossa ja siksi hän vetää sen pois kierrosta. Hän on hulluna vaihtoarvoon ja siksi hän ei vaihda. Rikkauden virtaava muoto ja sen kivettymä, elämäneliksiiri ja viisastenkivi kummittelevat alkemistisen mielettömästi sikinsokin. Luulotellussa rajattomassa nautinnonhimossaan hän luopuu kaikista nautinnoista. Koska hän haluaa tyydyttää kaikki yhteiskunnalliset tarpeet, hän tyydyttää tuskin luonnollisia tarpeitakaan. Pitäessään kiinni rikkaudesta sen metallisessa ruumiillisuudessa hän haihduttaa sen pelkäksi aivokummitukseksi. Itse asiassa on rahan kasaaminen rahan vuoksi tuotannon vuoksi harjoitetun tuotannon barbaarinen muoto, ts. yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien kehittymistä yli totunnaisten tarpeiden aitojen. Mitä kehittymättömämpi tavarantuotanto on, sitä tärkeämpi on vaihtoarvon ensimmäinen itsenäistyminen rahaksi, aartenmuodostus, jolla on siitä syystä merkittävä osansa vanhan ajan kansojen keskuudessa, ja Aasiassa tähän päivään asti, sekä nykyajan viljelijäkansoilla, joiden kaikkia tuotantosuhteita vaihtoarvo ei ole vielä ulottunut koskemaan. Tarkastelemme kohta aartenmuodostuk-

»Jos joku ostaa luuttuja ja kasaa rojun yhteen, eikä luutulle tai muusalle lainkaan omistaudu. Tai joku naskaleita, lestejä, ken ei ole suutari, tai purjeita, ken ei merta kulje, niin hulluksi ja houkaksi

sanoo häntä kaikki oikeutta myöten.

Eroaako hänestä se, ken hautaa hopeansa, kultansa, eikä osaa niitä käyttää, ei uskalla kokoamaansa koskea kuin olisi se pyhää?»

Herra *Sentor* ymmärtää asian paremmin: »Raha näyttää olevan ainoa esine, jonka tavoittelu on yleistä, nimenomaan siksi, että raha on *abstraktia rikkautta* ja että ihmiset voivat rahaa omistaessaan tyydyttää kaikki tarpeensa, millaisia ne sitten ovatkin.» (Principes fondamentaux de l'économie politique [Poliittisen taloustieteen perusperiaatteet], traduit par le Comte Jean Arrivabene, Pariisi 1836, s. 221.) Tai *Storch*: »Koska raha edustaa kaikkea muuta rikkautta, on vain kasattava rahaa hankkiakseen itselleen kaikki maailmassa olevat rikkauden lajit.» (Mt., II osa, s. 135.)

sen taloudellista ominaistoimintoa itse metallisen kier-
ron sisällä, mutta sitä ennen mainitsemme vielä toisen
aartenmuodostuksen muodon.

Hopeiset ja kultaiset tavarat ovat kokonaan esteet-
tisistä ominaisuuksistaan riippumatta muutettavissa ra-
haksi, mikäli niiden materiaali on rahan materiaalia,
samoin kuin kultarahat tai kultaharkot ovat muutetta-
vissa tällaisiksi tavaroiksi. Koska kulta ja hopea ovat
abstraktin rikkauten materiaalia, rikkautta voi parhai-
ten näytellä käyttämällä kultaa ja hopeaa konkreetti-
siin käyttöarvoihin, ja kun tavaranomistaja kätkee tie-
tyissä tuotannon vaiheissa aarteensa, se ajaa häntä esiin-
tymään *rico hombre** muille tavaranomistajille kaikkial-
la missä se voi turvallisesti tapahtua. Hän kultaa itsensä
ja kotinsa.** Kulta- ja hopeatavarat ovat varsinaisesti
vain aarteiden esteettinen muoto Aasiassa, etenkin In-
tiassa, missä aartenmuodostus ei ole samoin kuin porva-
rillisessa taloudessa kokonaistuotannon koneiston alis-
tettu toimintaosa, vaan rikkautta pidetään tässä muodos-
saan lopullisena tavoitteena. Keskiajan Englannissa pi-
dettiin lain mukaan kulta- ja hopeatavaroita pelkkänä
aarten muotona, koska lisätty karkea työ korotti nii-
den arvoa vain vähän. Tavoitteena niiden kohdalla oli
tulla heitetyksi takaisin kiertoon ja siksi ne oli määrät-
ty tehtäväksi yhtä hienoiksi kuin itse metallirahat. Kul-
lan ja hopean kasvava käyttö ylellisyysesineinä rikkau-
den kasvaessa on niin yksinkertainen asia, että se oli
täysin selvä antiikin ihmisille***, kun taas nykyajan
taloustieteilijät ovat esittäneet sen väärän väittämän,
ettei hopeisten ja kultaisten tavaroiden käyttö lisääntyi-
si suhteessa rikkauten kasvuun, vaan yksistään suhteessa
jalometallien arvon laskuun. Heidän muutoin tarkoissa
selvityksissään Kaliforniasta ja Australiasta löydetyn

* — rikkaana miehenä. *Toim.*

** Kuinka suuressa määrin tavarayksilön sisäinen minä
(inner man) pysyy muuttumattomana silloinkin kun hän on hank-
kinut sivistystä ja kehittynyt kapitalistiksi, siitä antaa esimerkin
vaikkapa se kosmopoliittisen pankkiirihuoneen lontoolainen edus-
taja, joka pitää seinällään kehystettyä 100 000 punnan pankkise-
telää sopivasti sukuvaakunanaan. Ytimenä on tässä kuinka ylhäi-
sen halveksivasti seteli katselee alas kiertokulkuun.

*** Katso jäljempänä esitettyä lainausta Ksenofonilta.

kullan käytöstä on siten pysyvä aukko, sillä kullan lisääntyntä kulutusta raaka-aineena ei heidän virheelisissä kuvitelmissaan tasapainota vastaava lasku kullan arvossa. Vuosien 1810 ja 1830 välillä laski jalometallien vuotuinen keskituotanto alle puoleen Amerikan siirtokuntien ja Espanjan välisten sotien²⁷ sekä vallankumousten aiheuttamien kaivostoiminnan keskeytysten seurauksena. Euroopassa kiertävien metallirahojen määrä väheni lähes kuudenneksen vuonna 1829 verrattuna vuoteen 1809. Vaikkakin siis tuotannon määrä oli vähentynyt ja tuotantokustannukset olivat nousseet, mikäli ne olivat ylipäänsä muuttuneet, siitä huolimatta jalometallien kulutus ylellisyysesineisiin kasvoi tavattomasti, Englannissa jo sodan aikana, mannermaalla Pariisin rauhasta²⁸ lähtien. Se nousi yleisen rikkauden kasvun mukana.* Yleisenä lakina voidaan esittää, että rauhankauden aikana hallitsee kulta- ja hopearahojen muuttaminen ylellisyysesineiksi, mutta niiden muuttaminen takaisin harkoiksi tai myös metallirahoiksi on vallitsevana vain myrskyisissä oloissa.** Kuinka merkittävä on ylellisyystavaran muodossa olevan kulta- ja hopea-aarten suhde rahana käytettyyn jalometalliin, osoittaa se että vuonna 1829 suhde oli Jacobin mukaan Englannissa 2 : 1, mutta koko Euroopassa ja Amerikassa oli $\frac{1}{4}$ enemmän jalometalleja ylellisyysesineinä kuin rahana.

Me näimme, että rahankierto on pelkästään tavaroiden metamorfoosin eli muodonmuutoksen ilmenemistä, jossa yhteiskunnallinen aineenvaihto toteutuu. Kun yhtäältä kiertävien tavaroiden hintojen summa tai niiden samanaikaisten metamorfoosien määrä vaihtelee, ja toisaalta vaihtelee tavaroiden muodonmuutosten kulloinkin nopeus, täytyisi näin ollen kiertävän kullan kokonaismäärän alituisesti kasvaa tai supistua niiden mukana, mikä on mahdollista vain sillä ehdolla, että yhdessä maassa olevan rahan kokonaismäärä on jatkuvasti

* *Jacob*, mt., II osa, luvut 25 ja 26.

** »Suuren sekasorron ja epävarmuuden, etenkin sisäisten kansannousujen tai maahantunkeutumisten aikoina muutetaan kulta- ja hopeaesineet nopeasti rahaksi; rauhankauden ja hyvinvoinnin kausina muutetaan sitä vastoin rahaa hopea-astioiksi ja koruesineiksi» (mt., II osa, s. 357).

muuttuvassa suhteessa kierrossa olevan rahan määrään. Tämä ehto tulee täytetyksi aarteenmuodostuksella. Jos hinnat laskevat tai kiertonopeus kasvaa, niin aarrevarastot imevät kierrosta erotetun osan rahoista; jos hinnat nousevat tai kiertonopeus vähenee, niin aarteet avautuvat ja osa niistä virtaa takaisin kiertoon. Kiertävän rahan hyytyminen aarteeksi ja aarteiden vuodattaminen kiertoon on jatkuvasti vaihteleva heilahdusliike, jossa tavarankierron heilahtelut yksinomaan määräävät toisen tai toisen suunnan hallitsevuuden. Aarteet ilmenevät näin kiertävän rahan lisääntymis- ja vähentymiskanavina, joten metallirahoina aina kiertää vain itse kierron välittömien tarpeiden määräämä rahapaljous. Jos kokonaiskiertokulun piiri äkkiä laajenee ja myymisen ja ostamisen virtaava ykseys tulee hallitsevaksi, kuitenkin niin että realisoitavien hintojen kokonaissumma kasvaa vielä nopeammin kuin rahankierron nopeus, niin aarteet tyhjenevät silmännähtävästi. Heti kun kokonaisliike joutuu epätavallisessa määrin pysähdyksiin tai myymisen ja ostamisen erillisuus vahvistuu, hyytyy kiertoväline silmiinpistävästi suurelta osaltaan rahaksi ja aarrevarastot täyttyvät runsaasti yli keskitasonsa. Puhtaan metallisen kierron tai kehittymättömän tuotantoasteen maissa aarteet ovat loputtoman pirstoutuneita ja hajaantuneita yli koko maan pinnan, kun ne taas porvarillisesti kehittyneissä maissa ovat keskittyneet pankkien varastoihin. Aarretta ei pidä sekoittaa siihen metallirahavarastoon, joka itse muodostaa osan jatkuvasti kierrossa olevan rahan kokonaisuudesta, kun taas aarteen ja kiertovälineen aktiivinen suhde on riippuvainen kyseisen kokonaisuuden vähenemisestä tai kasvusta. Kuten olemme nähneet, kulta- ja hopeatavarat muodostavat niin ikään sekä jalometallien laskukanavan että piilevän lisääntymisen lähteen. Normaaleina aikoina on vain niiden ensiksi mainittu toiminto tärkeä metallikierron talouden kannalta.*

* Ksenofon kehittää seuraavassa kohdassa rahan käsitettä rahan ja aarteen ominaisten muodonmäärittysten kannalta: »Kai-kista tuntemistani aloista tämä on ainoa, jolla kukaan ei herätä kateutta muissa samalla alalla toimivissa... Sillä mitä rikkaam-miksi hopeakaivokset osoittautuvat ja mitä enemmän hopeaa kai-vetaan, sitä enemmän väkeä ne vetävät tähän työhön. Kun koti-

b) Maksuväline

Ne kaksi muotoa, joissa raha on tähän mennessä eronnut kiertovälineestä, olivat toistaiseksi *syrjään pantu metalliraha* ja *aarre*. Ensimmäinen muoto heijasti metallirahan ohimenevässä rahaksi muuttumisessa sitä, että $T - R - T$:n toisen jäsenen osto $R - T$:n täytyy hajota tietyn kiertoalueen sisällä perättäisten ostojen sarjaksi. Mutta aarteenmuodostus pohjautui yksinkertaisesti sille, että vaihe $T - R$, joka ei edennyt $R - T$:ksi, oli eristynyt; tai se oli vain tavaran ensimmäisen metamorfoosin, rahan, itsenäistä kehittymistä, missä raha kehittyi kaikkien tavaroiden luovutettuna olemisena vastakohtana kiertovälineelle tavaran olemisena siinä muodossa, missä se on jatkuvasti luovutettavissa. Metallirahavarasto ja aarre olivat vain rahaa ei-kiertovälineenä, mutta ei-kiertovälinettä ne olivat vain siksi, että ne eivät kiertäneet. Nyt tarkasteltavan määrittelyn mukaisena raha kiertää tai astuu kiertoon, muttei kiertovälineen toiminnossa. Raha oli kiertovälineenä aina ostoväline, nyt se vaikuttaa ei-ostovälineenä.

Heti kun raha on kehittynyt aarteenmuodostuksen kautta abstraktin yhteiskunnallisen rikkauden olemisena ja aineellisen rikkauden materiaalisena edustajana, se saa tällä tavoin rahaksi määritettynä erikoislaatuisia

taloutta varten on saatu tarpeeksi taloustavaroita, niitä ei juuri enää osteta. Mutta hopeaa ei kenelläkään ole niin paljon, ettei hän haluaisi vielä lisää, ja kun sitä on jollakin ylenpalttisesti silloin hän hautaa ylimääräisen ja iloitsee siitä yhtä paljon kuin jos käyttäisi sitä. Kaupunkien kukoistaessa ihmiset tarvitsevat hopeaa erityisesti. Miehet haluavat näet ostaa kauniiden aseiden lisäksi myös hyviä hevosia, komeita taloja ja sisustuksia, naiset puolestaan haluavat kaikenlaisia vaatteita ja kultakoruja. Mutta kun kaupungit kärsivät puutetta kadon tai sodan seurauksena, silloin tarvitaan rahaa maaperän hedelmättömyyden vuoksi. elintarvikkeiden ostamiseen tai apujoukkojen värväämiseen.» (*Ksenofon. De Vectigalibus, IV luku*) Aristoteles kehittää Poliitiikan I osan 9. luvussa molempia kierron liikkeitä $T - R - T$ ja $R - T - R$ toistensa vastakohtina käyttäen niistä nimiä »ekonomiikka» ja »khrematistiikka». Kreikkalaiset murhenäytelmien kirjoittajat, etenkin Euripides asettavat nämä molemmat muodot vastakkain dikeena (oikeutena) ja kerdoksena (oman voiton tavoitteluna).

toimintoja kiertoprosessin sisässä. Jos raha kiertää pelkkänä kiertovälineenä ja siten ostovälineenä, niin edellytetään että tavara ja raha ovat samanaikaisesti vastakkain, siis sama arvonsuuruus on esillä kaksinkertaisesti, toisessa poolissa tavarana myyjän kädessä, toisessa rahana ostajan kädessä. Tämä molempien vastikkeiden samanaikainen olemassaolo vastakkaisissa pooleissa ja niiden samanaikainen paikanvaihto tai niiden vastavuoroinen luovuttaminen edellyttää puolestaan, että myyjä ja ostaja suhtautuvat toisiinsa vain esillä olevien vastikkeiden omistajina. Mutta samalla panee tavaroiden metamorfoosiprosessi, joka synnyttää rahan eri muodon määritykset, myös tavaranomistajat kokemaan metamorfoosin eli se muuttaa niitä yhteiskunnallisia rooleja, joissa tavaranomistajat esiintyvät toisilleen. Tavaroiden kaitsijat vaihtavat tavaran metamorfoosiprosessissa yhtä usein nahkaa kuin tavara muuttuu tai raha asettuu uusiin muotoihin. Näin tavaranomistajat olivat alun perin vastakkain vain tavaranomistajina, sitten toisesta tuli myyjä, toisesta ostaja, sitten kummastakin tuli vuorotellen ostaja ja myyjä, sitten aartenkokooja, ja vihdoin heistä tuli rikkaita. Näin tavaranomistajat eivät tule kiertoprosessista ulos samanlaisina kuin he ovat menneet siihen sisään. Itse asiassa ne eri muodonmääritykset, jotka raha saa kiertoprosessissa ovat vain itse tavaroiden kiteytyntä muodonvaihtoa, joka puolestaan on vain esi-neellinen ilmaus niille muutoksia kokeville yhteiskunnallisille suhteille, joissa tavaranomistajat toteuttavat aineenvaihtonsa. Kiertoprosessissa syntyy uusia tavarainvaihdon suhteita, ja tavaranomistajat saavat näiden muuttuneiden suhteiden kantajina uusia taloudellisia rooleja. Samoin kuin raha idealisoituu sisäisen kierron piirissä ja pelkkä paperi toimittaa rahan edustajana rahan toimintoa, siten sama prosessi antaa todellisen myyjän tai ostajan toiminnat sille ostajalle tai myyjälle, joka tulee prosessiin rahan tai tavaran pelkkänä edustajana, ts. edustaa tulevaa rahaa tai tulevaa tavaraa.

Kaikki ne muodonmääritykset, joiksi kulta rahana kehittyi merkitsevät vain tavaroiden metamorfoosin sisältämien määritysten kehkeytymistä; kuitenkin nä-

mä määritykset eivät yksinkertaisessa rahankierrossa — rahan ilmenemisessä metallirahana tai liikkeen T — R — T ilmenemisessä prosessinluonteisena ykseytenä — eriytyneet itsenäiseksi muodoksi. Tai sitten ne ilmenivät pelkkinä mahdollisuuksina, mistä on esimerkkinä tavaran metamorfoosin katkeaminen. Me näimme, että tavara todellisena käyttöarvona ja ajatuksellisena vaihtoarvona suhtautui prosessissa T — R rahaan todellisena vaihtoarvona ja vain ajatuksellisena käyttöarvona. Samalla kun myyjä luovutti tavaran käyttöarvona, hän realisoi sen oman vaihtoarvon sekä rahan käyttöarvon. Kun kääntäen ostaja luovutti rahan vaihtoarvona, hän samalla realisoi sen käyttöarvon sekä tavaran hinnan. Niin ollen tapahtui tavaran ja rahan paikanvaihto. Tämän molemminpuolisen polaarisien vastakohtien elävä prosessi jakaantuu nyt jälleen toteutuksessaan. Myyjä luovuttaa tavaran todella ja realisoi sen hinnan lähinnä taasen vain ajatuksellisesti. Hän on myynyt tavaran sen hinnasta, mutta hinta realisoidaan vasta myöhemmin määrättyä aikana. Ostaja ostaa tulevan rahan edustajana, kun taas myyjä myy senhetkisen tavaran omistajana. Myyjän puolelta tavara luovutetaan todella käyttöarvona ilman että sitä olisi realisoitu todella hintana; ostajan puolelta realisoidaan raha todella tavaran käyttöarvossa ilman että sitä olisi todella luovutettu vaihtoarvona. Tässä ei rahaa edusta symbolisesti arvonmerkki kuten aikaisemmin, vaan itse ostaja. Mutta samoin kuin aiemmin arvonmerkin yleinen symboliikka aiheutti valtion sitoumuksen ja pakkokurssin, ostajan henkilökohtainen symboliikka aiheuttaa nyt tavaranomistajien kesken yksityissopimuksia, joiden täyttämiseen voidaan pakottaa lain voimalla.

Käänteisesti voidaan prosessissa R — T raha luovutetaan todellisena ostovälineenä ja tavaran hinta realisoida ennen kuin rahan käyttöarvo realisoidaan tai tavara luovutetaan. Näin tapahtuu esimerkiksi tilaamisen jokapäiväisessä muodossa. Tai siinä muodossa, missä Englannin hallitus ostaa oopiumia intialaisilta viljelijöiltä tai Venäjällä asuvat ulkomaiset kauppiaat ostavat suurimaksi osaksi venäläisiä viljelytuotteita. Raha toimii tässä jo tutussa ostovälineen muodossa eikä siten saa mitään

utta muodonmääritystä.* Siksi emme viivy pitempään viimeisen tapauksen kohdalla, mutta panemme silti merkille sen muuttuneen muodon osalta, missä molemmat prosessit $R - T$ ja $T - R$ tässä esiintyvät, että pelkästään ajateltu oston ja myynnin ero, jollaisena se välittömästi esiintyy kiertokulussa, muuttuu nyt todelliseksi eroksi kun toisessa muodossa esiintyy vain tavara, toisessa vain raha, kummassakin vain se äärijäsen, josta aloite lähtee. Lisäksi molemmille muodoille on yhteistä, että kummasakin toinen vastike esiintyy ainoastaan ostajan ja myyjän yhteisessä tahdossa; tämä tahto sitoo molempia ja saa tiettyjä lainsäädännöllisiä muotoja.

Myyjistä ja ostajista tulee velanantajia ja velallisia. Kun tavaranomistaja esitti aikaisemmin aarteen kaitsijana koomista osaa, hänestä tulee nyt hirvittävä, koska hän ei pidä itseään vaan lähimmäistään tietyn rahasumman olemisena, eikä tee itsestään vaan tästä vaihtoarvon marttyyrin. Hän muuttuu uskovaisesta velkojaksi, (aus einem Gläubigen zum Gläubiger), hän putoaa uskonnosta juridiikkaan.

I stay here on my bond.**

Siis muuttuneessa muodossa $T - R$, missä tavara on esillä ja raha vain edustettuna, raha toimii ensi sijassa arvojen mittana. Tavarana vaihtoarvo mitataan rahaa mittana käyttäen, mutta hinta ei ole sopimuksen mukaisesti mitattuna vaihtoarvona olemassa ainoastaan myyjän päässä, vaan samalla ostajan velvoituksen mittana. Toiseksi raha toimii tässä ostovälineenä, vaikka se luo eteenpäin vain tulevan olemisensa varjon. Se vetää nimittäin tavarana paikaltaan, myyjän kädestä ostajan käteen. Kun sopimuksentäytön määräpäivä lankeaa, niin raha astuu kiertokulkuun, sillä se vaihtaa paikkaa ja siirtyy entisen ostajan kädestä entisen myyjän käteen. Mutta se ei astu kiertokulkuun kiertovälineenä tai ostovälineenä. Se toimi tällaisena ennen kuin se oli kiertokulussa,

* Luonnollisesti myös pääomaa maksetaan ennakolta rahan muodossa ja ennakkona maksettu raha voi olla ennakkona maksettua pääomaa, mutta tämä näkökohta ei kuulu yksinkertaisen kiertokulun piiriin.

** — Seison tässä velkakirjani päällä! (*Shakespeare. Venetsian kauppias*). *Toim.*

ja kiertokulun päätettyään se esiintyy tässä toiminnossa. Se astui päinvastoin kiertokulkuun tavaran ainoana adekvaattina vastikkeena, vaihtoarvon absoluuttisena olemissena, vaihtoprosessin viimeisenä sanana, lyhyesti sanottuna rahana, nimenomaan rahana *yleisen maksuvälineen* määrättyssä toiminnossa. Tässä maksuvälineen toiminnossaan raha ilmenee absoluuttisena tavarana, mutta itse kiertokulun sisällä eikä aarteen tavoin sen ulkopuolella. Ostovälineen ja maksuvälineen ero tulee hyvin epämielittävällä esille kauppakriisien kausina.*

Tuotteen muuttuminen rahaksi ilmenee kiertokulussa alun perin ainoastaan tavaranomistajan yksilöllisenä välttämättömyytenä, sikäli kuin hänen tuotteensa ei ole käyttöarvo hänelle, vaan tulee sellaiseksi vasta luovuttamisensa nojalla. Jotta hän kuitenkin pystyisi maksamaan sovittuna määräaikana, hänen on täytynyt sitä ennen myydä tavara. Täten myynti on muuttunut kokonaan hänen yksilöllisistä tarpeistaan riippumatta kiertoprosessin liikkeen vaikutuksesta yhteiskunnalliseksi välttämättömyydeksi hänelle. Entisestä yhden tavaran ostajasta hän muuttuu pakosta toisen tavaran myyjäksi, ei saadaksesi rahaa ostovälineenä, vaan saadaksesi sitä maksuvälineenä, vaihtoarvon absoluuttisena muotona. Tavarankuuntuminen rahaksi päätösvaiheena eli tavarankuuntimäinen metamorfoosi itsetarkoituksena on nyt tullut taloudelliseksi toiminnoksi kun se aarteenmuodotuksessa näytti tavarankuuntimäjän oikulta. Myynnin vaikutin ja sisältö, voida maksaa, on itse kiertoprosessin muodosta syntyvä kiertoprosessin sisältö.

Tässä myynnin muodossa tavara toteuttaa paikanvaihtonsa, se kiertää siirtäen tuonnemmaksi ensimmäisen metamorfoosinsa, muuttumissensa rahaksi. Sitä vastoin ostajan puolella toteutuu toinen metamorfoosi, ts. raha muuttuu takaisin tavaraksi ennen kuin ensimmäinen metamorfoosi on toteutunut, ts. ennen kuin tavara on muuttunut rahaksi. Ensimmäinen metamorfoosi esiintyy tässä siis ajallisesti myöhemmin kuin toinen. Ja siten raha, tavarankuuntimäjän ensimmäisessä metamorfoosissa saa uuden

* Luther korostaa ostovälineen ja maksuvälineen eroa. [Marxin lisäys omaan kappaleeseen.] *Toim.*

muodonmäärityksen. Raha eli vaihtoarvon itsenäinen kehitys ei ole enää tavarankierron välittävä muoto, vaan sen lopputulos.

Ei tarvitse mitenkään yksityiskohtaisesti todistella, että yksinkertaisesta tavarankierrosta syntyy luontaisesti tällaisia *aikamyynntejä*, joissa myynnin molemmat poolit ovat olemassa ajallisesti toisistaan erillään. Ensi sijassa kierron kehityksen seurausta on, että samojen tavaranomistajien vastavuoroinen esiintyminen toisilleen myyjänä ja ostajana toistuu. Toistuva esiintyminen ei jää ainoastaan satunnaiseksi, vaan tavara esimerkiksi tilataan tulevaksi määräpäiväksi, jona se pitää toimittaa ja maksaa. Tällaisessa tapauksessa myynti on ajatuksellinen, ts. se toteutetaan tässä oikeudellisesti ilman että tavara ja raha esiintyvät ruumiillisesti. Rahan molemmat muodot kiertovälineenä ja maksuvälineenä lankeavat tässä vielä yhteen, sillä yhtäältä tavara ja raha vaihtavat samanaikaisesti paikkaa ja toisaalta raha ei osta tavaraa, vaan realisoi aikaisemmin myydyin tavarain hinnan. Edelleen lukuisien käyttöarvojen luonteesta johtuu, että näitä käyttöarvoja ei todella luovuteta tavarain tosiasiallisella siirrolla, vaan ainoastaan antamalla tavara käytettäväksi tietyksi ajaksi. Kun esimerkiksi myydään talon käyttö kuukaudeksi, on talon käyttöarvo annettu vasta kuukauden päätyttyä, vaikkakin se vaihtuu kuukauden alussa kädestä toiseen. Koska käyttöarvo tosiasiallinen antaminen käytettäväksi ja sen todellinen luovuttaminen ovat tässä ajallisesti toisistaan erillään, tapahtuu sen hinnan realisoiminen samoin myöhemmin kuin sen paikanvaihto. Viimein aiheuttaa eri tavaroiden tuottamisen keston ja ajankohdan erilaisuus, että toinen esiintyy myyjänä silloin kun toinen ei voi vielä esiintyä ostajana, ja kun osto ja myynti toistuvat useammin samojen tavaranomistajien välillä, eroavat myynnin molemmat vaiheet näin toisistaan vastaten kyseisten tavaroiden tuotantoedellytyksiä. Näin syntyy tavaranomistajien kesken velanantajan ja velallisen suhde, joka muodostaa tosin luottojärjestelmän luontaisen perustan, mutta voi olla täydellisesti kehittynyt jo ennen kuin järjestelmä on olemassa. On kuitenkin selvää, että kun luottojärjestelmä, siis porvarillinen tuotanto

ylipäänsä muodostuu, rahan toiminto maksuvälineenä laajenee sen ostoväline-toiminnon ja vielä enemmän aarteenmuodostuksen elementin toiminnon kustannuksella. Esimerkiksi Englannissa on metallirahana esiintyvä raha häädetty melkein yksinomaan tuottajan ja kuluttajien välisen vähittäiskaupan ja pienkaupan alueelle, kun se taas maksuvälineenä hallitsee suurten kauppatoimien aluetta.*

Yleisenä maksuvälineenä rahasta tulee sopimusten *yleinen tavara* — aluksi ainoastaan tavarankierron alueen sisällä.** Mutta kun raha kehittyy tässä toiminnossaan, liukenevat kaikki muut maksamisen muodot vähitellen rahamaksuiksi. Se missä määrin raha on kehittynyt yksinomaiseksi maksuvälineeksi, osoittaa missä määrin vaihtoarvo on tullut hallitsemaan tuotantoa sen syvyudessa ja laajuudessa.***

* Huolimatta doktrinaarisesta omahyväisyydestään määritelmien suhteen herra Macleod ymmärtää taloudelliset perussuhteet niin pahasti väärin, että hän antaa rahan yleensä syntyä sen kehittyneimmistä muodosta, maksuvälineestä. Hän sanoo muun muassa: koska ihmiset eivät aina tarvitse samanaikaisesti toistensa vastavuoroisia palveluksia eivätkä liioin arvoltaan saman suuruisina »niin palveluksesta jää yli tietty erotus eli osa, se jää yhden maksettavaksi toiselle — velaksi.» Tämän velan omistaja tarvitsee palvelusta kolmannelta, joka ei välittömästi tarvitse hänen palvelustaan, ja »siirtää kolmannelle sen velan, joka ensimmäisellä on hänelle. Velkakirja liikkuu näin kädestä toiseen — on kiertoväline... Kun joku ottaa vastaan velkasitoumuksen, joka on ilmaistu metallirahana, silloin hän ei voi ainoastaan määrätä alkuperäisen velallisen palveluksista, vaan koko työtä tekevän yhteisön palveluksista.» *Macleod. Theory and Practice of Banking etc.* (Pankkilaitoksen teoria ja käytäntö jne.), Lontoo 1855, I osa, 1. luku.

** *Bailey*, mts. 3: »Raha on sopimusten yleinen tavara, eli se tavara missä solmitaan suurin osa myöhempanä ajankohtana täytettävistä ominaisuussitoumuksista.»

*** *Senior*, mts. 221: »Koska kaikkien esineiden arvo vaihtelee tietynä ajanjaksona, otetaan maksuvälineeksi se esine, jonka arvo vaihtelee vähiten, joka säilyttää kauimmin tietyn keskimääräisen kyvyn ostaa esineitä. Näin rahasta tulee arvojen ilmaus eli edustaja.» Asia on päinvastoin. Koska kullasta, hopeasta jne. on tullut raha, ts. itsenäistyneen vaihtoarvon oleminen, niistä tulee yleinen maksuväline. Milloin herra Seniorin mainitsema rahan arvonsuuruuden keston huomioonottaminen tulee esille, ts. aikakausina, jolloin raha tulee olosuhteiden pakosta yleiseksi

Maksuvälineenä kiertävän rahan paljouden määrää ensi sijassa maksujen paljous, ts. luovutettujen tavaroiden hintojen summa, ei luovutettavien tavaroiden kuten yksinkertaisessa rahankiertoliikkeessä. Näin määrätty paljous muuntuu kuitenkin kaksinkertaisesti, ensiksi sen nopeuden vaikutuksesta, millä sama rahakappale toistaa saman toiminnon tai millä maksujen määrä ilmenee maksujen prosessinluonteisena ketjuna. *A* maksaa *B*:lle, minä jälkeen *B* maksaa *C*:lle ja niin edespäin. Se nopeus, millä yksi ja sama rahakappale toistaa toimintonsa maksuvälineenä riippuu yhtäältä tavaranomistajien välisten velanantaja- ja velallissuhteiden kytketymisestä toisiinsa siten, että sama tavaranomistaja on toiselle velkoja, toiselle velallinen jne. Toisaalta nopeus riippuu sen ajan pituudesta, joka erottaa eri maksujen eräpäivät toisistaan. Tämä maksujen eli jälkikäteen tapahtuvien tavaroiden ensimmäisten metamorfoosien ketju eroaa laadullisesti siitä metamorfoosien ketjusta, joka esiintyy rahan ollessa kiertoliikkeessä kiertovälineenä. Viimeksi mainittu ketju ei ainoastaan esiinny ajallisesti perättäisenä, vaan syntyy vasta tässä perättäisyydessä. Tavarasta tulee raha, sitten jälleen tavara ja näin se tekee toisen tavarahan kykeneväksi muuttumaan rahaksi jne., eli myyjästä tulee ostaja mikä tekee toisesta tavaranomistajasta myyjän. Tämä yhteys syntyy satunnaisesti itse tavaravaihtoprosessissa. Siinä että ne rahat, joilla *A* on maksanut *B*:lle, kulkeutuvat maksuna edelleen *B*:ltä *C*:lle, *C*:ltä *D*:lle jne., ja lisäksi lyhyin perättäisin aikaväleihin — tässä ulkoisessa yhteydessä tulee ilmi vain yhteiskunnallinen yhteys, joka oli jo valmiina olemassa. Sama raha ei kierrä eri käsien kautta siksi, että se esiintyy maksuvälineenä, vaan se kiertää maksuvälineenä siksi, että eri kädet ovat jo liittyneet toisiinsa. Se nopeus, millä raha kiertää maksuvälineenä osoittaa siis yksilöiden pe-

maksuvälineeksi, havaitaan juuri myös rahan arvonsuuruuden heilahtelu. Elisabetin aika oli Englannissa tällaista kautta, ja juuri tällöin lordi Burleigh ja Sir Thomas Smith ajoivat silminnähden lähestyvän jalometallien arvon alenemisen vuoksi parlamentissa läpi lain, joka velvoitti Oxfordin ja Cambridgen yliopistot varaamaan kolmanneksen maankoroistaan vehnänä ja maltain,

rinpohjaisempaa kietoutumista kierto-prosessiin kuin se nopeus, millä raha metallirahana tai ostovälineenä kiertää.

Samanaikaisten ja siksi paikallisesti rinnakkaisina tapahtuvien ostojen ja myyntien hintojen yhteismäärä muodostaa rajan metallirahamäärän korvaamiselle kiertoliikkeen nopeudella. Tämä raja-aita kaatuu maksuvälineenä toimivan rahan kohdalta. Jos samanaikaisesti maksettavat maksut keskittyvät yhteen paikkaan, mitä luontaisesti tapahtuu ainoastaan tavarankierron suurissa kokoomakohdissa, niin maksut tasaavat toisensa negatiivisina ja positiivisina suureina, sillä kun *A*:n on maksettava *B*:lle, hänen on saatava samanaikaisesti maksu *C*:ltä jne. Maksuvälineeksi tarvittua rahasummaa ei siten määrää samanaikaisesti realisoitavien maksujen hintasumma, vaan tämän hintojen yhteismäärän suurempi tai pienempi keskittyminen sekä sen taseen suuruus, joka jää jäljelle maksujen poistettua vastavuoroisesti toisensa negatiivisina ja positiivisina suureina. Tälle tasoittumiselle syntyy omia järjestelyjä ilman että luotolaitos on lainkaan kehittynyt, kuten esimerkiksi vanhassa Roomassa. Mutta sen tarkastelu kuuluu yhtä vähän tähän kuin niiden yleisten maksupäivien, jotka kaikkialla määrätään tietyissä yhteiskuntapiireissä. Tässä huomauttatakoon enää vain siitä, että vasta uusimpana aikana on tieteellisesti tutkittu sitä erityistä vaikutusta, mitä näillä eräpäivillä on kiertävän rahan paljoudessa tapahtuviin jaksottaisiin heilahteluihin.

Sikäli kuin maksut tasapainoittavat toisensa positiivisina ja negatiivisina suureina, ei mitään todellisen rahan väliintuloa tapahdu. Todellinen raha kehittyy tässä ainoastaan arvojen mitan muodossaan, yhtäältä tavaranninnassa, toisaalta vastavuoroisten velvoitteiden suuruudessa. Tämän ajatuksellisen olemisen lisäksi vaihtoarvo ei siis tässä saa mitään itsenäistä olemista, ei edes olemista arvonmerkkinä, eli rahasta tulee ainoastaan ideaalinen laskuraha. Rahan toiminto maksuvälineenä sisältää siis sen ristiriidan, että sikäli kuin maksut tasapainoittuvat raha toimii yhtäältä vain ajatuksellisesti mitana, mutta toisaalta, sikäli kuin maksu on todella maksettava, raha ei astu kiertoon ohimenevänä kiertoväli-

neenä, vaan yleisen vastikkeen lepäävänä olemisena, absoluuttisena tavarana, sanalla sanoen rahana. Siellä missä maksujen ketju ja niiden tasapainoittumisen keinotekoinen järjestelmä on kehittynyt, muuttuu raha näin ollen arvojen mitan kaasumaisesta ja aavemaisesta muodostaan äkkiä kovaksi rahaksi eli maksuvälineeksi jos tulee järkytyksiä, jotka katkaisevat väkivalloin maksujen virran ja häiritsevät niiden tasaamismekanismeja. Siis kehittyneen porvarillisen tuotannon oloissa, jolloin tavaranomistajasta on aikoja tullut kapitalisti ja hän tuntee Adam Smithinsä ja hymyilee ylhäisesti sille harhauskelle, että kulta ja hopea olisivat yksin rahaa ja että raha ylipäänsä olisi muista tavaroista eroava absoluuttinen tavara, raha ilmestyy äkkiä uudelleen, ei kierroksen välittäjänä, vaan vaihtoarvon ainoana adekvaattina muotona, ainoana rikkautena, aivan kuten aarteenkokooja sen käsittää. Tällaisena rikkauten yksinomaisena olemisena se ei tule ilmi — kuten vaikkapa monetaarijärjestelmässä — kaiken aineellisen rikkauten vain kuvittelussa, vaan todellisessa arvon vähenemisessä tai arvottomuudessa. Tämä on se maailmanmarkkinapulien erityinen vaihe, jota sanotaan rahakriisiksi. Se summum bonum*, jonka perään tällaisten vaiheiden aikana huudetaan ainoana rikkautena, on raha, käteinen raha, ja kaikki muut tavarat näyttävät sen rinnalla — juuri siksi että ne ovat käyttöarvoja — hyödyttömiltä, rihkamalta, leluilta, tai kuten tohtorimme Martti Luther sanoo, pelkältä koreilulta ja mässäilyltä. Tämä luottojärjestelmän äkillinen muuttuminen monetaarijärjestelmäksi lisää teoreettisen kauhun käytännön pakokauhuun (panic), ja kiertokulun edustajat vapisevat omien olosuhteittensa läpituunkemattoman salaisuuden edessä.**

* — suurin hyvä. *Toim.*

** Boisguillebert, joka olisi halunnut estää porvarillisia tuotantosuhteita nousemasta takajaloilleen itse porvareita vastaan, käsittelee mieluiten niitä rahan muotoja, joissa raha esiintyy vain ajatuksellisena tai ohimenevänä. Kuten aikaisemmin kiertoväline. Kuten maksuväline. Häneltä jää taas huomaamatta, että rahan ideaalisesta muodosta tapahtuu välitön siirtyminen rahan ulkoiseen todellisuuteen, että vasta vain ajateltu arvojen mitta sisältää jo piilevänä kovan rahan. Se että raha on itse tavaroiden pelkkä muoto, hän sanoo, käy ilmi tukkukaupassa, missä vaihto

Maksut tekevät puolestaan välttämättömäksi vararahaston, rahan kasaamisen maksuvälineenä. Tämän vararahaston muodostaminen ei ilmene enää, kuten aarteenmuodostuksessa, itse kierrolle vieraana toimintana, eikä liioin metallirahojen pelkästään teknisenä kasaamisena, kuten metallirahavarastojen kohdalla, vaan rahaa on koottava vähitellen jotta sitä olisi käsillä tiettyinä tulevina maksupäivinä. Kun siis porvarillisen tuotannon kehittyessä aarteenmuodostus vähenee abstraktissa muodossaan, missä se merkitsee rikastumista, lisääntyy tämä vaihtoprosessin välittömästi vaatima aarteenmuodostus, tai pikemminkin maksuvälineet nielevät vararahastona osan aarteista, joita tavarankierron alueella ylipäänsä muodostuu. Mitä kehittyneempi porvarillinen tuotanto on, sitä enemmän nämä vararahastot rajoittuvat välttämättömään minimiin. Locke esittää korkokannan alentamista käsittelevässä teoksessaan* mielenkiintoisia tietoja näiden vararahastojen suuruudesta hänen aikanaan. Niistä näkyy kuinka merkittävän osan maksuvälineiksi varatut rahastot nielivät Englannissa ylipäänsä kiertävästä rahasta juuri sinä aikakautena, jolloin pankkilaitos alkoi kehittyä.

Maksuvälineen kiertoliike muuntaa olennaisesti kiertävän rahan paljoutta koskevaa lakia siitä muodostaan, missä se saatiin tarkasteltaessa yksinkertaista rahankiertoliikettä. Kun rahan — olkoon se kiertovälineenä tai maksuvälineenä — kiertoliikkeen nopeus on annettu, määrää tiettyinä ajanjaksona kiertävän rahan yhteissumman realisoitavien tavaranhintojen yhteissumma plus samana ajanjaksona lankeavien maksujen yhteissumma miinus tasoittamalla toisensa poistavien maksujen yhteissumma. Näin ollen ei siihen yleiseen lakiin, jonka mukaan kiertävän rahan määrä riippuu tavaroiden hinnoista, vaikuta vähääkään se, että itse maksujen summa määräytyy sopimuksella asetettujen hintojen mukaan. Osoitautuu kuitenkin ilmiselvästi — vaikka kiertoliikkeen

sujuu ilman rahan väliintuloa sen jälkeen kun tavarat on hinnoiteltu (*les marchandises sont appréciables*). *Le détail de la France*, s. 210.

* *Locke*, mts. 17, 18.

nopeuden sekä maksuissa saatavan säästön oletettaisiin pysyvän samanakin — että tiettyinä ajanjaksona, esimerkiksi yhtenä päivänä kiertävän tavaramäärän hintojen summa ja samana päivänä kiertävän rahan määrä eivät mitenkään peitä toisiaan. Kierrossa on nimittäin joukko tavaroita, joiden hinta realisoidaan vasta tulevaisuudessa rahassa ja samoin kiertää joukko rahaa, jota vastaavat tavarat ovat jo ajat sitten pudonneet kierrosta. Itse viimeksi mainittu joukko tulee riippumaan siitä, kuinka suuri arvosumma on niillä maksuilla, jotka lankeavat samana päivänä, vaikkakin niistä on tehty sopimukset kokonaan eri ajankohtina.

Me näimme, että kullan ja hopean arvon vaihtelu ei häiritse niiden toimintoa arvojen mittana tai laskurahana. Tämä vaihtelu tulee kuitenkin ratkaisevan tärkeäksi rahalle aarteena, sillä kullan tai hopean arvon noustessa tai laskiessa kultaisen tai hopeisen aarteen arvonsuus kasvaa tai pienenee. Se on vielä tärkeämpää rahalle maksuvälineenä. Maksaminen seuraa myöhemmin kuin tavarann myynti eli raha vaikuttaa kahtena eri ajankohtana kahdessa eri toiminnossa, ensiksi arvojen mittana, sitten tätä mittaamista vastaavana maksuvälineenä. Jos kyseisenä väliaikana jalometallien arvo tai niiden tuottamiseen tarvittu työaika vaihtuu, niin sama kulta- tai hopeaerä on maksuvälineenä esiintyessään arvoltaan suurempi tai pienempi kuin arvojen mittana toimiessaan tai sopimusta solmittaessa. Erityisen tavarann kuten kullann ja hopean toimiminen rahana eli itsenäistyneenä vaihtoarvona törmää tässä sen luonteeseen erityisenä tavaranna, jonka arvonsuus riippuu sen tuotantokustannusten vaihtelusta. Se suuri yhteiskunnallinen mullistus, jonka Euroopassa tapahtunut jalometallien arvon lasku aiheutti, on yhtä tunnettu tosiasia kuin se päinvastainen mullistus, joka aiheutui antiikin Rooman tasavallann varhaiskautena kuparinn arvon noususta. Plebeijien velat oli sovittu maksettaviksi kuparissa. Seuramatta pitemmälle jalometallien arvon heilahdusten vaikutusta porvarilliseen talousjärjestelmään näemme jo tästä että jalometallien arvon lasku hyödyttää velallista velkojann kustannuksella ja sen arvon nousu päinvastoin velkojaa velallisen kustannuksella.

c) M a a i l m a n r a h a

Toisin kuin metallirahasta, kullasta tulee rahaa vasta siten että se vetäytyy aarteena kierrosta, astuu sitten kiertoon ei-kiertovälineenä, mutta murtaa lopulta sisäisen kierron rajoitukset toimiakseen yleisenä vastikkeena tavaramaailmassa. Niin kullasta tulee *maailmanraha*.

Kuten jalometallien yleiset painomäärät toimivat alkuperäisinä arvonmittoina, siten rahan laskunimet muuttuvat maailmanmarkkinoiden sisällä taas vastaviksi painonimiksi. Kuten muodoton raakametalli (aes rude) oli kiertovälineen alkuperäinen muoto ja itse metallirahamuoto oli alunperin vain metallikappaleiden painon virallinen merkki, siten jalometalli luopuu maailmankolikkona jälleen ulkomuodostaan ja leimastaan ja palautuu yhdentekevään harkkomuotoon. Tai kun kansalliset metallirahat, kuten Venäjän imperiaali, Meksikon taaleri ja Englannin sovereign kiertävät ulkomailla, niiden nimi tulee yhdentekeväksi ja vain niiden painolla on merkitystä. Vihdoin jalometallit toteuttavat kansainvälisenä rahana taas alkuperäistä toimintoaan vaihtovälineenä; se ei ole syntynyt, kuten itse tavaravaihto, alkukantaisten yhteisöjen sisällä, vaan eri yhteisöjen kosketuskohdissa. Raha saa siis maailmanrahana takaisin alkuperäisen ensimmäisen muotonsa. Kun se jättää sisäisen kierron, se luopuu jälleen erityisistä muodoista, jotka muodostuivat vaihtoprosessin kehityksestä kyseisen erityisalueen sisällä, paikallismuodoistaan hintojen mitta-asteikkona, metallirahana, vaihtokolikkona ja arvonmerkinä.

Näimme, että vain yksi tavara toimii jonkin maan sisäisessä kierrossa arvojen mittana. Mutta kun tämän toiminnon täyttää yhdessä maassa kulta ja toisessa hopea, maailmanmarkkinoilla on voimassa kaksinkertainen arvojen mitta ja raha kaksinkertaistaa olemassaolonsa myös kaikissa muissa toiminnoissa. Tavaroiden arvojen muuntaminen kultahinnoista hopeahinnoiksi ja päinvastoin määräytyy joka kerta kummankin metallin suhteellisen arvon mukaan. Se vaihtelee jatkuvasti ja sen määrittäminen on siten jatkuvaa prosessia. Jokaisen sisäisen

kiertoalueen tavaranhaltijat ovat pakotettuja käyttämään milloin kultaa, milloin hopeaa ulkoiseen kiertoon ja näin vaihtamaan kotimaassa rahasta käyvää metallia siihen metalliin, jota he juuri tarvitsevat rahana ulkomailla. Jokainen kansakunta käyttää siis molempia metalleja, kultaa ja hopeaa maailmanrahana.

Kulta ja hopea eivät esiinny kansainvälisessä tavaroidenkierrossa kiertovälineenä, vaan yleisenä vaihtovälineenä. Mutta yleinen vaihtoväline toimii vain molemmissa kehittyneissä muodoissa, *ostovälineenä* ja *maksuvälineenä*; näiden keskinäinen suhde kääntyy kuitenkin päinvastaiseksi maailmanmarkkinoilla. Sisäisen kierron alueella raha toimi yksistään ostovälineenä, sikäli kuin raha oli metallirahaa tai esitti välittäjää prosessinluonteisessa yhteydessä $T - R - T$ tai vain ohimenevää vaihtoarvon muotoa tavaroiden lakkaamattomassa paikankvaihdossa. Maailmanmarkkinoilla asia on päinvastoin. Kulta ja hopea esiintyvät siellä ostovälineenä, kun aineenvaihto on ainoastaan yksipuolista ja näin ollen osto ja myynti ovat erillään toisistaan. Esimerkiksi Kjahtan rajakauppa²⁹ on tosiasiaa ja sopimuksen mukaan vaihtokauppaa, missä hopea on ainoastaan arvonmitta. Vuosien 1857—1858 sota³⁰ pakotti kiinalaiset myymään ilman ostamista. Nyt hopea astui äkkiä esiin ostovälineenä. Venäläiset valmistivat ranskalaisista viiden frangin kolikoista karkeita hopeaesineitä Kjahtan sopimuksen sanamuotoon nojaten, ja niitä käytettiin vaihtovälineenä. Hopea toimii edelleen ostovälineenä toiselta puolen Euroopan ja Amerikan, toiselta puolen Aasian välillä, ja se jättäytyy Aasiaan aarteena. Edelleen jalometallit toimivat kansainvälisenä ostovälineenä heti kun kahden kansakunnan välisen aineenvaihdon totunnainen tasapaino järkkyy esimerkiksi kadon pakottaessa toisen ostamaan epätavallisen paljon. Vihdoin jalometallit ovat kansainvälinen ostoväline kun niitä käyttävät kultaa ja hopeaa tuottavat maat, missä ne ovat välitön tuote ja tavara eivätkä tavarahan muuntunut muoto. Mitä pitemmälle eri kansallisten kiertoalueiden välinen tavaroidenvaihto kehittyy, sitä pitemmälle maailmanrahan toiminto *maksuvälineenä* kehittyy kohti kansainvälisten taseiden tasoittamista.

Sisäisen kierron tavoin kansainvälinen kierto vaatii jatkuvasti vaihtelevan määrän kultaa ja hopeaa. Tästä syystä osa kasatuista aarteista toimii jokaisella kansalla maailmanrahan vararahastona, joka väliin tyhjenee, väliin täyttyy uudelleen tavaravaihdon heilahtelujen mukaan.* Paitsi erityisliikkeitään, edestakaista liikumista kansallisten kiertoalueiden välillä maailmanrahalla on yleinen liike; sen lähtökohdat ovat tuotannon lähteillä, mistä kulta- ja hopeavirrat vuotavat eri suuntiin yli maailmanmarkkinoiden. Kulta ja hopea astuvat tässä maailmankiertoon tavaroina ja niitä vaihdetaan vastikkeina tavaravastikkeisiin suhteessa niiden sisältämään työaikaan ennen kuin ne joutuvat sisäisten kiertokulkujen alueille. Siksi niillä on mainituilla alueilla esiintyessään määrätty arvonsuuruus. Jokainen niiden tuotantokustannusten nousu tai lasku vaikuttaa näin ollen maailmanmarkkinoilla yhtäläisesti niiden suhteelliseen arvoon, joka on sitä vastoin täysin riippumaton siitä missä määrin eri kansalliset kiertoalueet nielevät kultaa tai hopeaa. Se osa metallivirrasta, joka tavoittaa tavaramaailman jokaisen erityisalueen, menee osaksi välittömästi sisäiseen rahankiertoon, korvaamaan kuluja metallikolikkoja, osaksi se padotaan metallirahan, maksuvälineen ja maailmanrahan eri aarrevarastoihin, osaksi se muuttuu ylellisyysartikkeleiksi, kun taas jäänöksestä vihdoin tulee aarretta yleensä. Porvarillisen tuotannon kehittyneessä vaiheessa aarteenmuodostus rajoittuu siihen minimiin, minkä eri kiertoprosessit vaativat jotta tuotantokoneisto kävisi esteettömästi. Aarteesta sinänsä tulee tässä vain kesantona makaavaa rikkautta — ellei se sitten ole maksutaseiden ylijäämän hetkellinen muoto, keskeytyneen aineenvaihdon tulos, joka siten merkitsisi tavarana jähmettymistä ensimmäiseen metamorfoosiinsa.

Kuten kulta ja hopea ovat rahana käsitteensä mukaan yleinen tavara, siten ne saavat maailmanrahassa vastaa-

* »Kasattu raha lisätään siihen summaan, joka etäännyy ja jättää itse kierron alueen ollakseen todella kierrossa ja tyydyttääkseen kaupan mahdollisuuksia.» (G. R. Carlin huomautus Verrin teokseen *Meditazioni sulla Economia Politica*, s. 192, XV osa Custodin mainitussa sarjassa.)

van olemassaolomuodon, universaalisen tavarahan muodon. Samassa suhteessa kuin kaikki tavarat luovutetaan kultaan ja hopeaan vastaan, niistä tulee kaikkien tavaroiden muuttunut asu ja näin ollen kaikinpuolisesti luovutettavissa oleva tavara. Yleisen työajan aineellistumina niitä toteutetaan siinä laajuudessa kuin reaalisten töiden aineenvaihto ulottuu yli maapallon. Niistä tulee yleinen vastike siinä mitassa kuin niiden vaihtoalat muodostavien erityisten vastikkeiden sarja kehittyvät. Koska tavarat kehittävät maailmankierrossa yleismaailmallisesti omaa vaihtoarvoaan, ilmenee vaihtoarvon kullaksi ja hopeaksi muuttunut asu maailmanrahana. Kun siis tavaranomistajien kansakunnat muuttavat kaikinpuolisella teollisuudellaan ja yleisellä tavarainvaihdollaan kullaan adekvaatiksi rahaksi, teollisuus ja tavarainvaihto näyttää niille vain välineenä, jolla raha kullaan ja hopeaan muodossa vedetään pois maailmanmarkkinoilta. Kulta ja hopea ovat maailmanrahana niin muodoin yhtä hyvin yleisen tavarainkierron tuote kuin keino tavarainkierron piiriin laajentamiseksi. Samoin kuin kemia kehittyi alkemistien selän takana näiden yrittäessä tehdä kulta, samoin putkahtavat maailmanteollisuuden ja -kaupan lähteet esille tavarainomistajien selän takana heidän jahdatessaan tavaraa sen taitossa asussa. Kulta ja hopea auttavat luomaan maailmanmarkkinoita ennakoimalla rahankäsitteessään maailmanmarkkinoiden olemassaoloa. Se seikka, ettei tämä niiden taikavaikutus rajoitu mitenkään porvarillisen yhteiskunnan lapsuusvuosiin, vaan kasvaa väistämättä esiin siitä vääristymästä, [Verkehrung] jonka mukaisena tavaramaailman edustajille ilmenee heidän oma yhteiskunnallinen työnsä, tulee todistetuksi sillä valtavalla vaikutuksella, mikä uusien kultamaiden löytämisellä 1800-luvun puolivälissä on maailmankauppaan.

Samoin kuin raha kehittyi maailmanrahaksi, tavarainomistaja kehittyi kosmopoliitiksi. Ihmisten keskinen kosmopoliittinen suhde on alunperin vain heidän suhteensa tavarainomistajina. Tavara itsessään ja sinänsä on kaikkien uskonnollisten, poliittisten, kansallisten ja kielellisten raja-aitojen yläpuolella. Hintaa on tavarahan yleinen kieli ja raha sen yhteisö [Gemeinwesen]. Mutta

maailmanrahan kehittyessä vastakohtana maansisäiselle metallirahalle, kehittyä tavaranomistajan kosmopoliittisuus käytännöllisen järjen uskona vastakohtana perityille uskonnollisille, kansallisille ja muille ennakkoluuloille, jotka estävät ihmiskunnan aineenvaihtoa. Aivan kuten sama kulta, joka tulee amerikkalaisen eaglen* muodossa Englantiin muuttuen sovereigniksi, kiertää kolme päivää myöhemmin napoleonina Pariisissa, on muutamia viikkoja myöhemmin taasen Venetsiassa dukaattina, kuitenkin säilyttää koko ajan saman arvon, samoin tavaranomistajalle selviää, että kansallisuus »is but the guinea's stamp»**. Markkinat, *maailmanmarkkinat* on se ylevöitynyt idea, joka avaa tavaranomistajalle koko maailman.***

4. Jalometallit

Porvarillinen tuotantoprosessi ottaa ensimmäisenä valtaansa metallikierron valmiissa muodossa perittynä orgaanina, joka tosin vähitellen muokataan uudeksi, mutta säilyttää yhä perusrakenteensa. Kysymys siitä miksi kulta ja hopea toimivat muiden tavaroiden sijasta rahan materiaalina, jää porvarillisen järjestelmän rajojen ulkopuolelle. Siksi me kokoamme ainoastaan olennaisimmat näkökohdat lyhyeksi yhteenvedoksi.

Koska itse yleinen työaika sallii vain määrällisiä eroja, on sen ominaisesta ruumiillistumasta käyvän esineen kyttävä esittämään puhtaasti määrällisiä eroja, niin että laadun samuus, samanmuotoisuus edellytetään. Tämä on ensimmäinen ehto tavarantoiminnolle arvonnittana. Jos mittaisin kaikki tavarat esimerkiksi härissä, nahoissa, viljassa jne., täytyisi minun itse asiassa mitata ne ideaalisissa keskimääräishärissä, keskimääräisnä-

* — 10 dollarin kultarahan. *Toim.*

** — on ainoastaan guinean leima. *Toim.*

*** *Montanari. Della Moneta (1683), s. 40:* »Kaikkien kansojen yhteenliittyminen on levinnyt yli koko maapallon niin, että voi melkein sanoa koko maailman muuttuneen yhdeksi ainoaksi kaupungiksi, missä pidetään kaikkien tavaroiden jatkuvia vuosimarkkinoita ja jokainen voi kotonaan istuen hankkia rahalla nautittavakseen kaikkea sitä mitä maa, eläimet ja ihmisten uutteruus ovat muualla tuottaneet. Se on ihmeellinen keksintö.»

hoissa, koska härkä eroaa laadullisesti härästä, vilja viljasta ja nahka nahasta. Kultra ja hopea ovat sitä vastoin yksinkertaisina aineina aina oman itsensä kaltaisia ja samat erät niitä esittävät siten yhtä suuria arvoja.* Toisena, suoraan puhtaasti määrällisten erojen esittämisen toiminnosta johtuvana ehtona on yleisenä vastikkeena toimimaan joutuvalle tavaralle, että se on voitava leikata mielivaltaisiin osiin ja nämä on voitava koota jälleen yhteen, niin että laskuraha voidaan esittää myös aistein havaittavasti. Kullalla ja hopealla on näitä ominaisuuksia erinomaisen runsaasti.

Kullalla ja hopealla on kiertovälineenä muihin tavaroihin nähden se etu, että niiden suurta ominaispainoa, joka edustaa suhteellisen suurta painoa pienessä tilassa vastaa niiden taloudellinen ominaispaino, joka mahdollistaa suhteellisen paljon työaikaa, ts. suuren vaihtoarvon pieneen tilaan. Tämä takaa, että kuljettaminen, siirtäminen kädestä käteen ja maasta toiseen on helppoa, että kultra ja hopea pystyvät ilmestymään yhtä nopeasti kuin häviämääinkin — että niillä lyhyesti sanottuna on materiaalista liikkuvuutta, sine qua non** tavaralle, jonka on toimittava kiertoprosessin perpetuum mobilena***.

Jalometallien korkea ominaisarvo, kestävyys, suhteellinen tuhoutumattomuus, hapettumattomuus ilmassa, ja kullin kohdalla erityisesti sen liukenemattomuus happoihin kuningasvettä lukuunottamatta, kaikki nämä luontaiset ominaisuudet tekevät jalometallit aarteenmuodostuksen luonnolliseksi materiaaliksi. Peter Martyr, näköjään suuri suklaan ystävä huomauttaa kaakaosäikeistä, jotka olivat eräänä rahalajina Meksikossa, seuraavasti:

»Oi onnekasta rahaa, joka tarjoaa ihmisluvulle makeaa ja ravitsevaa juomaa ja varjelee viattomat omistajansa ahneuden helvetilliseltä rutolta, sillä tätä ainetta ei voi haudata maahan eikä säilyttää pitkään.» (De orbe novo.)

* »Metalleilla on se omalaatuisuus ja erikoisuus, että ainoastaan niissä kaikki suhteet palautuvat yhdeksi suhteeksi, n'mittäin niiden määräksi, eivätkä ne ole saaneet luonnolta mitään eri laatua, sen enempää sisäisen rakenteensa kuin ulkoisen muotonsa tai tekotapansa puolesta.» (Galiani, mts. 126—127.)

** — välttämätön edellytys. Toim.

*** — ikiliikkujana. Toim.

Se suuri merkitys mikä metalleilla yleensä on välittömän tuotantoprosessin sisällä, liittyy niiden toimintoon tuotantoinstrumentteina. Vaikka ei otettaisikaan huomioon kullan ja hopean harvinaisuutta, vie niiden suuri pehmeys rautaan ja kupariinkin verrattuna (siinä karaistussa muodossa, missä näitä käytettiin vanhoina aikoina) mahdollisuuden hyödyntää niitä tuotantovälineinä, ja siten kulta ja hopea menettävät suurelta osalta sen ominaisuuden, jolle metallien käyttöarvo yleensä perustuu. Yhtä hyödyttömiä kuin ne ovat välittömän tuotantoprosessin sisällä, yhtä vähän välttämättömiä ne ovat elämisen tarvikkeina, kulutusesineinä. Siksi niitä voi mennä mikä mielivaltainen määrä hyvänsä yhteiskunnalliseen kiertoprosessiin ilman että välittömän tuotannon ja kulutuksen prosessit häiriintyvät. Niiden yksilöllinen käyttöarvo ei joudu ristiriitaan niiden taloudellisen toiminnon kanssa. Toisaalta kulta ja hopea eivät ole vain negatiivisesti tarpeettomia, ts. esineitä, joita ilman voidaan tulla toimeen, vaan niiden esteettiset ominaisuudet tekevät ne komeilun, koristelun, loiston, pyhäpäiväisten tarpeiden luontaiseksi materiaaliksi, lyhyesti sanottuna ylenpalttisuuden ja rikkauden positiiviseksi muodoksi. Ne ovat tavallaan sekoittumattoman puhdasta valoa, jota kaivetaan maan alta, sillä hopea heijastaa kaikki valonsäteet niiden alkuperäisessä muodossa, kulta ainoastaan värien korkeimman potenssin, punaisen. Mutta väriäisti onkin ylipäänsä esteettisen aistin kansanomaisin muoto. Jakob Grimm on todistanut eri indogermaanisten kielten jalometallinimien etymologisen yhteyden värisuhteisiin. (Katso hänen saksankielen historiaansa³¹.)

Vihdoin tekee mahdollisuus muuntaa kulta ja hopea metallirahamuodosta harkkomuotoon, harkkomuodosta ylellisyystavaroiden muotoon ja päinvastoin — siis se, ettei niitä ole pakotettu jäämään kerran annettuihin, tiettyihin käyttömuotoihin, mikä etu niillä on muihin tavaroihin nähden — niistä luontaista materiaalia rahalle, jonka on alituisesti muunnuttava muodonmäärityksensä toiseen.

Luonto ei tuota mitään rahaa, yhtä vähän kuin pankkiirejakaan, ei liioin vaihtokurssia. Mutta koska porva-

rillisen tuotannon täytyy kiteyttää rikkaus fetissiksi yhden yksittäisen kappaleen muotoon, ovat kulta ja hopea sen vastaava ruumiillistuma. Kulta ja hopea eivät ole luontaisesti rahaa, mutta raha on luontaisesti kultaa ja hopeaa. Yhtäältä hopeinen tai kultainen rahakristalli ei ole ainoastaan kiertoprosessin tuote, vaan itse asiassa sen ainoa lepäävä tuote. Toisaalta kulta ja hopea ovat valmiita luonnontuotteita ja ne ovat välittömästi niin kiertoprosessin tuote kuin luonnontuotekin ilman että mikään muodon erilaisuus erottaa niitä. Yhteiskunnallisen prosessin yleinen tuote tai itse yhteiskunnallinen prosessi tuotteena on erityinen luonnontuote, metalli, joka piilee maan uumenissa ja on sieltä kaivettavissa.*

Olemme nähneet, etteivät kulta ja hopea pysty täyttämään sitä vaatimusta, mikä niille rahana asetetaan, ne eivät pysy arvonsuuruudeltaan samana. Kuitenkin niillä on pysyvämpi arvonsuuruus kuin keskimäärin muilla tavaroilla, kuten Aristoteles jo havaitsi. Kun jalometallien arvon nousun tai laskun yleinen vaikutus jätetään ottamatta huomioon, niin kullan ja hopean arvosuhteen heilahteluilla on erityistä merkitystä, koska molemmat toimivat rinnan rahan materiaalina maailmanmarkkinoilla. Tämän arvonvaihtelun puhtaasti taloudelliset syyt täytyy palauttaa näiden metallien tuottamisen vaatiman työajan vaihteluun — maiden valloituksilla ja muilla poliittisilla nullistuksilla, joilla oli suuri vaikutus metallien arvoon antiikin maailmassa, on vain paikallista ja ohimenevää merkitystä. Itse tämä työaika riippuu näiden metallien suhteellisesta harvinaisuudesta luonnossa, kuten siitä suuremmasta tai pienemmästä vaikeudesta, millä niitä on saatavissa puhtaan metallin tilassa. Kulta on tosiasiaa ensimmäinen ihmisen löytämä metalli.

* Vuonna 760 lähti joukko köyhiä Prahan eteläpuolelle huuhtomaan jokikultaa hiekasta, ja kolme heistä onnistui kokoamaan päivässä markan edestä kultaa. Tästä seurasi niin suuri ryntäys »kultakaivoksille» (diggings) ja niin tuntuva viljelytyövoiman menetys, että maa joutui seuraavana vuonna kokemaan nälänhätää. (Katso *M. G. Körner*. *Abhandlung von dem Alterthum des böhmischen Bergwerks, Schneeberg 1758* [s. 37 seur.])

Yhtäältä luonto itse tarjoaa kultaa puhtaassa kiteisessä muodossa, yksilöityneenä, muiden aineiden kanssa kemiallisesti sitoutumattomana eli neitseellisessä tilassa, kuten alkemistit sanoivat; toisaalta luonto itse ottaa jokien suurissa kultahuhtomoissa tehdäkseen teknologian työn. Ihmisen puolelta vaaditaan siis vain kaikkein karkein työ niin jokien kuin tulvan alla olleen maan kullaltaalteenotossa, kun taas hopean esille saaminen vaatii kaivostyötä ja ylipäänsä tekniikan suhteellisen korkeaa kehittyneisyyttä. Vaikkakin kultaa on absoluuttisesti ottaen harvinaisempaa kuin hopeaa, on hopean alkuperäinen arvo näin ollen suhteellisesti suurempi kuin kullalla. Ei tunnu mitenkään epäuskottavalta, kun Strabon vakuuttaa, että eräs arabiheimo antaa 10 naulaa kultaa 1 naulasta rautaa ja 2 naulaa kultaa 1 naulasta hopeaa. Mutta samassa suhteessa kuin yhteiskunnallisen työn tuotanto-voimat kehittyvät ja näin ollen yksinkertaisen työn tuote tulee kalliimmaksi monimutkaisen työn tuotteeseen verrattuna, samassa suhteessa kuin maankuori avataan yhä useammista kohdista ja kullansaannin alkuperäiset pinta-alueet ehtyvät, hopean arvo tulee laskemaan kullalla arvoon verrattuna. Teknologian ja kommunikaatiivälineiden tietystä kehitysvaiheesta asettuu vihdoinkin uusien kulta- ja hopeamaiden löytäminen vaakakuppiin. Vanhassa Aasiassa oli kullalla ja hopealla suhde 6 : 1 tai 8 : 1, ja viimeksi mainittu suhde oli voimassa Kiinassa ja Japanissa vielä 1800-luvun alussa; Ksenofonin ajan suhdetta 10 : 1 voidaan pitää antiikin puolivälin keskimääräisenä suhteena. Karthagon ja myöhemmin Rooman harjoittama Espanjan hopeakaivosten ryöstökäyttö vaikutti antiikin aikana suurin piirtein samoin kuin kaivosten löytäminen Amerikan mantereella on vaikuttanut nykyajan Euroopassa. 15 tai 16 : 1 voidaan pitää karkeana keskimääräislukuna Rooman keisariajan osalta, joskin me usein kohtaamme Roomassa jyrkempiä hopean arvon alenemisiä. Seuraavana aikakautena, joka ulottuu keskiajasta uusimpaan aikaan asti, toistuu sama liike, joka alkaa kullalla arvon suhteellisenä laskuna ja päättyy hopean arvon putoamisena. Samoin kuin Ksenofonin aikana, keskimääräinen suhde on keskiajalla 10 : 1 ja se muuttuu Amerikan kaivosten löytämisen seurauksena jälleen 16

tai 15 : 1. Kultalähteiden löydöt Australiassa, Kaliforniassa ja Kolumbiassa tekevät kullan arvon uuden putoamisen todennäköiseksi.*

C. KIERTOVALINE- JA RAHATEORIOITA

Kuten yleinen kullanhimo ajoi kansoja ja ruhtinaita 1500- ja 1600-luvuilla, modernin porvarillisen yhteiskunnan lapsuuskaudella ristiretkille yli valtamerien etsimään kultaista Graalia,** siten julistivat modernin maailman ensimmäiset tulkit, monetaarijärjestelmän — jonka pelkkä muunnelmä merkantiilijärjestelmä on — perustajat kullan ja hopean, ts. rahan ainoaksi rikkaudeksi. He esittivät oikeutetusti porvarillisen yhteiskunnan tehtäväksi rahan tekemisen, siis yksinkertaisen tavarankierroksen kannalta katsottuna ikuisen aarteen kokoamisen, jota ei koi syö eikä ruoste raiskaa. Monetaarijärjestelmää ei kumota sillä, että 3 punnan hintainen rautatonni on yhtäläinen arvonsuuruus kuin 3 puntaa kultana. Tässä ei ole

* Toistaiseksi eivät Australiassa ja muualla tehdyt löydöt ole vaikuttaneet kullan ja hopean arvosuhteeseen. Michel Chevalierin päinvastaiset väitteet ovat juuri saman arvoisia kuin tämän entisen saint-simonistin sosialismikin. Hopean noteeraukset Lontoon pörssissä osoittavat, ettei hopean keskimääräinen kultahinta ole vuosien 1850 ja 1858 välillä aivan 3 % korkeampi kuin vuosien 1830—1850 välisenä kautena. Mutta tämä nousu selittyy yksinkertaisesti hopean kysynnästä Aasiassa. Vuosina 1852—1858 vaihtelee hopean hinta eri vuosina ja kuukausina ainoastaan tämän kysynnän mukaisesti, eikä lainkaan vastalöydetyistä lähteistä saadun kullan mukaisesti. Seuraavassa on yleiskatsaus hopean kultahintaan Lontoon pörssissä:

vuosi	<i>Hopean hinta unssilta:</i>		
	maaliskuu	heinäkuu	marraskuu
1852	60 ¹ / ₈ pennyä	60 ¹ / ₄ pennyä	61 ⁷ / ₈ pennyä
1853	61 ³ / ₈ »	61 ¹ / ₂ »	61 ⁷ / ₈ »
1854	61 ⁷ / ₈ »	61 ³ / ₄ »	61 ¹ / ₂ »
1855	60 ⁷ / ₈ »	61 ¹ / ₂ »	60 ⁷ / ₈ »
1856	60 »	61 ¹ / ₄ »	62 ¹ / ₈ »
1857	61 ³ / ₄ »	61 ⁶ / ₈ »	61 ¹ / ₂ »
1858	61 ⁵ / ₈ »	—	—

**»Kulta on ihmeellinen asia! Ken sita omistaa, on kaiken toivomansa herra. Kullan avulla voivat sielut päästä paratiisiin.» (Kolumbuksen vuonna 1503 Jamaikalta kirjoittamasta kirjeestä.) [Marxin lisäys omaan kappaleeseen.] *Toim.*

kysymys vaihtoarvon suuruudesta, vaan sen adekvaatista muodosta. Kun monetaari- ja merkantiilijärjestelmä leimaa maailmankaupan sekä kansallisen työn välittömästi maailmankauppaan johtavat erityishaarat rikkauten tai rahan ainoiksi todellisiksi lähteiksi, niin on pidettävä mielessä, että suurin osa kansakunnan tuotannosta liikkui kyseisenä aikakautena vielä feodaalisissa muodoissa ja toimi itse tuottajien välittöminä toimeentulolähteinä. Suuri osa tuotteista ei muuttunut tavaroiksi eikä niin ollen rahaksi, eikä ylipäänsä tullut yleiseen yhteiskunnalliseen aineenvaihtoon eikä tästä syystä esiintynyt yleisen abstraktin työn esineellistymänä eikä tosiasiassa muodostanut mitään porvarillista rikkautta. Otettaessa raha kierron päämääräksi, se merkitsee, että vaihtoarvo eli abstrakti rikkaus, ei mikään rikkauten aineellinen elementti on tuotannon määräävänä tavoitteena ja liikkeellepanevana vaikuttimena. Nämä väärin ymmärretyt profeetat pitivät kiinni vaihtoarvon puhtaasta, käsinkosketeltavasta ja kiiltävästä muodosta, sen muodosta yleisenä tavarana vastakohtana kaikille erityisille tavaroille, mikä käsitys vastasi porvarillisen tuotannon esivaihetta. Silloisen ajan varsinaisesti porvarillistaloudellinen alue oli tavarankierron alue. Nämä profeetat muodostivat näin ollen tämän alkeisalueen kannalta käsityksensä koko porvarillisen tuotannon monimutkaisesta prosessista ja sekoittivat rahan pääomaan. Modernin taloustieteen ratkaisematon taistelu monetaari- ja merkantiilijärjestelmää vastaan koskee suurimmaksi osaksi sitä, että tämä järjestelmä latelee ilmoille brutaalissa ja naiivissa muodossa porvarillisen tuotannon salaisuuden: että vaihtoarvo hallitsee tuotantoa. Ricardo huomauttaa jossakin — tosin soveltaen asiaa väärään tarkoitukseen — että nälänhädänkin aikoina tuodaan maahan viljaa, mutta ei kansakunnan nälän, vaan viljakauppiaan rahatulojen vuoksi. Arvostellessaan monetaari- ja merkantiilijärjestelmää poliittinen taloustiede tekee siis sen virheen, että vastustaa järjestelmää pelkkänä kuvitelmana, pelkästään vääränä teoriana havaitsematta siinä itse taloustieteen oman perusolettamuksen barbaarista muotoa. Sitä paitsi tällä järjestelmällä ei ole ainoastaan historiallista oikeutusta, vaan sillä on modernin talous-

tieteen tietyillä alueilla täysi kansalaisyhteisyys kun porvarillisessa tuotantoprosessissa rikkaus omaksuu tavaran alkeismuodon, omaksuu vaihtoarvo tämän prosessin kaikissa vaiheissa rahan alkeismuodon, ja rikkaus palautuu yhä uudestaan kaikissa kyseisissä vaiheissa hetkeksi takaisin tavaran yleiseen alkeismuotoon. Edes kehittyneimmässä porvarillisessa taloudessakaan eivät kullaan ja hopean toiminnot rahana, jotka eroavat niiden toiminnosta kiertovälineenä ja ovat vastakkaisia kaikille muille tavaroille, häviävät, vaan niitä ainoastaan rajoitetaan, ja monetaari- ja merkantiilijärjestelmät säilyttävät siis oikeutuksensa. Se katolinen tosiasia, että kulta ja hopea joutuvat yhteiskunnallisen työn välittömänä ruumiillistumana ja niin ollen abstraktin rikkauten olemisena vastakkain muiden maallisten tavaroiden kanssa, loukkaa luonnollisestikin porvarillisen taloustieteen protestanttista point d'honneur*, ja pelätessään monetaarijärjestelmän ennakkoluuloja taloustiede menetti pitkäksi aikaa kykynsä kriittisesti arvioida rahankierron ilmiöitä, kuten seuraava esitys osoittaa.

Oli aivan asianmukaista, että klassinen taloustiede ymmärsi rahan ensi sijassa sen virtaavassa muodossa, itse tavaroiden metamorfoosin sisällä syntyneenä ja jälleen häviävänä vaihtoarvon muotona; tämä oli vastakkaista monetaari- ja merkantiilijärjestelmille, jotka tunsivat rahan ainoastaan sen kiteytyneen kierrontuotteen muodonmäärityksessä. Samoin kuin tavarainkierto näin ollen ymmärretään yksinomaan muodossa $T - R - T$ ja tämä taasen yksinomaan myynnin ja oston prosessinluonteisen ykseyden määritteisyydessä, säilyy raha kiertovälineen muodonmäärityksessään vastakohtana rahan muodonmääritykselleen. Jos itse kiertoväline eristetään sen metallirahan toiminnossa, se muuttuu arvonmerkiksi, niin kuin olemme nähneet. Mutta kun klassinen taloustiede kohtasi ennen muuta metallisen kierron hallitsevana kierron muotona, se käsitti metallisen rahan kolikoksi, ja metallisen kolikon pelkäksi arvonmerkiksi. Arvonmerkin kiertolain mukaisesti esitettiin sitten väite, että tavaroiden hinnat riippuvat kiertävän

* — kunniantuntoa. *Toim.*

rahan paljoudesta, eikä päinvastoin kiertävän rahan paljous tavaroiden hinnoista. Löydämme enemmän tai vähemmän selviä viittauksia tähän käsitykseen 1600-luvun italialaisilta taloustieteilijöiltä; *Locke* milloin myöntää, milloin kieltää sen, »Spectator» esittää sen määrätietoisesti kehiteltynä (numerossa 19.10.1711), samoin *Montesquieu* ja *Hume*. Koska *Hume* on tämän teorian selvästikin merkittävin edustaja 1700-luvulla, aloitamme kat-
sausemme hänestä.

Tiettyjen edellytysten vallitessa näyttää määrän lisääntyminen tai vähentyminen vaikuttavan *yhtäläisesti* tavaroiden hintoihin, onpa kysymys sitten kiertävän metallirahan tai kiertävän arvonmerkin määrästä. Jos kullan tai hopean arvo laskee tai nousee, kun tavaroiden vaihtoarvot hintoina on mitattu kullassa tai hopeassa, niin hinnat nousevat tai laskevat, koska niiden arvonmitta on muuttunut, ja metallirahana kiertää suurempi tai pienempi määrä kultaa ja hopeaa, koska hinnat ovat nousseet tai laskeneet. Mutta näkyvänä ilmiönä on hintojen muuttuminen, kun tavaroiden vaihtoarvo pysyy samana kiertovälineen määrän lisääntyessä tai vähentyessä. Jos toisaalta kiertävän arvonmerkin määrä laskee tai nousee välttämättömänä tasonsa yläpuolelle tai alapuolelle, niin määrät palautetaan väkivaltaisesti samaan tavarainhintojen laskulla tai nousulla. Molemmissa tapauksissa näyttää sama syy aiheuttavan saman vaikutuksen, ja tästä pettävästä ulkonäöstä *Hume* piti kiinni.

Jokaisessa kiertovälineen lukumäärän ja tavarainhintojen liikkeen suhdetta käsittelevässä tieteellisessä tutkimuksessa täytyy rahamateriaalin arvo olettaa an-
netuksi. *Hume* sitä vastoin tarkastelee yksinomaan itse jalometallien arvossa tapahtuvien mullistusten kausia, siis arvojen mitassa tapahtuvia mullistuksia. Hänen teorianensa historiallisena taustana on tavarainhintojen nousu samanaikaisesti kun metallirahat lisääntyivät amerikkalaisista kaivoslöydöistä lähtien, kun taas polemikkista monetaari- ja merkantiilijärjestelmää vastaan tuli käytännön vaikutin teorialle. Jalometallien saanti voi luonnollisestikin lisääntyä niiden tuotantokustannusten pysyessä samoina. Toisaalta niiden arvon väheneminen, ts. niiden tuottamisen vaatiman työajan lyheneminen nä-

kyy ensi sijassa vain niiden saannin lisääntymisessä. Humen oppilaat sanoivat myöhemmin, että jalometallien vähentynyt arvo tulee siis ilmi kiertovälineen kasvavassa määrässä ja kiertovälineen kasvava määrä tavarainhintojen nousussa. Mutta tosiasiaassa kasvaa vain niiden maasta vietyjen tavaroiden hinta, jotka vaihdetaan kultaan ja hopeaan tavarana eikä kiertovälineenä. Siten näiden tavaroiden hinta, joka on määrätty arvotaan alentuneessa kullassa ja hopeassa, kallistuu verrattuna kaikkiin muihin tavaroihin, joiden vaihtoarvo mitataan jatkuvasti kullassa ja hopeassa käyttämällä näiden jalometallien vanhojen tuotantokustannusten mita-asteikkoja. Tällainen samassa maassa tapahtuva tavaroiden vaihtoarvojen kaksinkertainen määräytyminen voi tietenkin olla vain tilapäistä, ja kulta- ja hopeahintojen täytyy tasapainottua itse vaihtoarvojen asettamissa määräsuhteissa, niin että kaikkien tavaroiden vaihtoarvot määrätään lopulta rahamateriaalin uuden arvon mukaisesti. Tämän prosessin kehitys kuuluu tähän yhtä vähän kuin se tapa, millä tavaroiden vaihtoarvo ylipäänsä toteutuu markkinahintojen heilahtelujen puitteissa. Uudet kriittiset tutkimukset tavarainhintojen liikkeestä 1500-luvulla ovat kuitenkin osoittaneet vakuuttavasti, että kyseinen tasapainottuminen on porvarillisen tuotannon vähemmän kehittyneinä kausina hyvin vähittäistä ja pitkiin jaksoihin jakaantunutta, eikä missään tapauksessa tapahdu samassa tahdissa kiertävien käteisvarojen lisääntymisen kanssa.* Hume oppilaiden suosimat viittaukset hintojen nousuun antiikin Roomassa Makedonian, Egyptin ja Vähän-Aasian valloitusten seurauksena ovat täysin asiattomia. Vanhalle maailmalle ominaiset kasattujen raha-aarteiden äkilliset ja väkivaltaiset siirrot maasta toiseen sekä jalometallien tuotantokustannusten tilapäinen lasku tietyn maan osalta yksinkertaisen ryöstöprosessin seurauksena vaikuttivat yhtä vähän rahankierron sisäisiin lakeihin kuin vaikkapa

* Hume myöntää sentään vähittäisyyden, niin huonosti kuin se hänen peruseriaatteeseensa sopiinkin. Katso *David Hume. Essays and Treatises on Several Subjects* (Kirjoitelmia ja tutkielmia eri kysymyksistä), vuoden 1777 Lontoon painos, I osa, s. 300.

egyptiläisen ja sisilialaisen viljan jakaminen ilmaiseksi Roomassa vaikutti viljanhintaa säätelevään yleiseen lakiin. Humelta kuten kaikilta muiltakin 1700-luvun kirjoittajilta puuttui rahankierron yksityiskohtaisen tarkastelun vaatima aineisto, yhtäältä tavarain hintojen luotettava historia, toisaalta viralliset ja jatkuvat tilastot kiertävän välineen laajenemisesta ja supistumisesta, jalometallien lisääntymisestä ja vähenemisestä jne. Tällainen aineisto syntyy yleensä vasta pankkilaitoksen kehittyessä täydelleen. Humeen kiertoteoria tiivistyy seuraaviksi väitteiksi: 1. Maassa olevan rahan (reaalisen tai symbolisen rahan) paljous määrää kyseisen maan tavaroiden hinnat. 2. Maassa kiertävä raha edustaa kaikkia kyseisessä maassa olevia tavaroita. Siinä samassa suhteessa missä edustajien, ts. rahan lukumäärä kasvaa, tulee suurempi tai pienempi määrä edustetusta esineestä yksityisten edustajien osalle. 3. Jos tavarat lisääntyvät, niiden hinta laskee tai kullan arvo nousee. Jos raha lisääntyy, niin tavaroiden hinta päinvastoin nousee ja rahan arvo laskee.*

»Rahan liiallisuuden aiheuttama kaikkien esineiden kalleus on haitta kaikelle käydylle kaupalle, koska se antaa köyhemmille maille mahdollisuuden ostaa rikkaita maita edullisemmin kaikilla vierailta markkinoilla», Hume sanoo.** »Jos tarkastelemme yhtä kansakuntaa yksinään, ei sillä onko laskettavana tai tavaroita edustamassa paljon vai vähän metallirahaa, voi olla mitään merkitystä, ei myönteistä eikä kielteistä, yhtä vähän kuin kauppiaan taseet muuttuvat siitä, käyttääkö hän kirjanpidossa vähän numeroita vaativan arabialaisen laskutavan sijasta useampia numeroita tarvitsevaa roomalaista laskutapaa. Suurempi rahan paljous on roomalaisten laskunumeroiden tavoin pikemminkin hankala ja vaatii enemmän vaivannäköä sekä säilytyksessä että kuljetuksessa.»***

Todistaakseen ylipäänsä jotain Humeen olisi täytynyt osoittaa, ettei käytettyjen lukujen määrä riipu *annetussa* laskunumerojärjestelmässä numeroarvon suuruudesta, vaan päinvastoin numeroarvon suuruus riippuu käytettyjen numeroiden määrästä. Pitää täysin paikkansa, ettei ole mikään etu mitata tai »laskea» tavaroiden arvoja

* Vrt. *Steuart*, mt., I osa, s. 394—400.

** *David Hume*, mts. 300.

*** Sama, s. 303.

arvoltaan laskeneessa kullassa tai hopeassa, ja siksi kansat kiertävien tavaroiden arvosumman kasvaessa havaitsivat aina mukavammaksi laskea hopeassa kuparin sijasta ja kullassa hopean sijasta. Samassa määrin kuin kansat rikastuivat, ne muuttivat vähemmän arvokkaat metallit apumetallirahaksi ja arvokkaammat rahaksi. Toisaalta Hume unohtaa, että arvojen laskemiseksi kullassa ja hopeassa ei tarvitse olla »käsillä» sen enempää kultaa kuin hopeaakaan. Laskuraha ja kiertoväline lankeavat hänellä yhteen ja molemmat ovat metallirahaa (coin). Koska arvojen mitan tai laskurahana toimivien jalometallien kohdalla tapahtuva arvonmuutos saa tavaroiden hinnat nousemaan tai laskemaan, siis myös kiertävän rahan paljouden kasvamaan tai vähenemään kiertoliikkeen nopeuden pysyessä samana, niin Hume tekee tästä sen johtopäätöksen, että tavaroiden hintojen nousu tai lasku riippuu kiertävän rahan paljoudesta. Siitä että kaivoksia suljettiin Euroopassa 1500- ja 1600-luvuilla, Hume olisi voinut nähdä paitsi kullan ja hopean paljouden tuolloin lisääntyneen, myös niiden tuotantokustannusten samalla pienentyneen. 1500- ja 1600-luvuilla nousivat tavaroiden hinnat Euroopassa Amerikasta tuodun kullan ja hopean paljouden kasvun myötä; siis kussakin maassa olevan kullan ja hopean paljous määrää maan tavaroiden hinnat. Tämä oli Humen ensimmäinen »välttämätön seuraus».* Hinnat eivät nousseet 1500- ja 1600-luvuilla yhtäläisesti jalometallien lisääntymisen kanssa; kului yli puoli vuosisataa ennen kuin tavaroiden hinnoissa ilmeni *minkäänlaista* vaihtelua, ja silloinkin kesti vielä kauan ennen kuin tavaroiden vaihtoarvot määrättiin yleisesti kullan ja hopean laskeneen arvon mukaan, siis ennen kuin mullistus vaikutti yleisiin tavarainhintoihin. Hume, joka täysin ristiriidassa filosofiansa peruslauseiden kanssa muuttaa yksipuolisesti havainnoituja tosiasioita epäkriittisesti yleisiksi väitteiksi, päätelee että siis jossakin maassa olevan rahan absoluuttinen paljous ei määrää tavaroiden hintoja tai rahan arvoa, vaan ne määrää paljous, päinvastoin todella kiertoan tulevan kullan ja hopean paljous, mutta lopulta täytyy

* Sama.

kierron niellä metallirahana kaiken maassa olevan kullan ja hopean.* On selvää, että kun kullalla ja hopealla on oma arvo, kaikista muista kiertoliikkeen laeista riippumatta voi vain tietty kulta- ja hopeapaljous kiertää tavaroiden annetun arvosumman vastikkeena. Jos siis jokaisen yhdessä maassa tilapäisesti olevan kulta- ja hopeamäärän on mentävä kiertovälineenä tavaroiden vaihtoon ilman että tavaroiden arvojen summaa otetaan huomioon, niin kullalla ja hopealla ei ole mitään sisäistä arvoa eivätkä ne siten ole itse asiassa mitään todellisia tavaroita. Tämä on Humen kolmas »välttämätön seuraus». Hän antaa tavaroiden mennä ilman hintaa ja kullan ja hopean ilman arvoa kiertoprosessiin. Siksi hän ei koskaan puhukaan tavaroiden ja kullan arvosta, vaan ainoastaan näiden kummankin paljoudesta. Locke oli jo sanonut, että kullalla ja hopealla on ainoastaan kuviteltu tai sopimukseen perustuva arvo; tämä oli ensimmäinen muodoltaan karkea vastaväite sille monetaarijärjestelmän väitteelle, että ainoastaan kullalla ja hopealla on todellinen arvo. Se että kullan ja hopean oleminen rahana syntyy pelkästään niiden toiminnosta yhteiskunnallisessa vaihtoprosessissa, selitetään siten, että ne saavat kiittää yhteiskunnallista toimintoa omasta arvostaan ja siten arvonsuuruudestaan.** Kulta ja hopea ovat siis arvottomia esineitä, mutta kiertoprosessin sisällä ne saavat *tavaroiden edustajina* kuvitteellisen arvonsuuruuden. Prosessi ei muuta niitä rahaksi, vaan arvoksi. Niiden oman paljouden ja tavaroiden paljouden suhde määrää tämän arvon, koska molempien paljouksien on peitettävä toi-

* »On selvää, etteivät hinnat riipu niinkään paljon siitä tavaroiden ja kullan absoluuttisesta määrästä, mikä maassa on, kuin siitä tavaramäärästä, joka tulee ja voi tulla markkinoille sekä kiertävästä rahasta. Kun metallirahaksi lyötyä rahaa suljetaan kirstuihin, se merkitsee hinnoille samaa kuin tämä raha olisi tuhottu; kun tavaroita kasataan varastoihin ja vilja-aittoihin, sillä on sama vaikutus. Koska raha ja tavarat eivät tällaisissa tapauksissa kohtaa milloinkaan toisiaan, ne eivät voi myöskään vaikuttaa toisiinsa. Hintojen kokonaisuus saavuttaa lopulta *oikean suhteen maassa olevan metallirahan uuteen määrään*» (mts. 303, 307, 308).

** Katso *Lawin* ja *Franklinin* kirjoituksia siitä arvonnisästä, jonka rahana toimimisen pitäisi antaa kullalle ja hopealle. Myös *Forbonnaisin*. [Marxin lisäys ensimmäiseen painokseen.] *Toim.*

sensa. Koska Hume siis päästää kullaa ja hopeaa ei-tavaroina tavaroiden maailmaan, hän muuttaa ne heti kun ne ilmenevät metallirahan muodossa päinvastoin pelkiksi tavaroiksi, jotka vaihtuvat yksinkertaisessa vaihtokaupassa toisiin tavaroihin. Jos tavaroiden maailma nyt muodostuisi yhdestä ainoasta tavarasta, esimerkiksi miljoonasta viljaquarterista, niin olisi hyvin helppo ajatella mielessään, että yksi quarter vaihtuu kahteen kultaunssiin silloin kun on olemassa kaksi miljoonaa unssia kultaa ja 20 kultaunssiin silloin kun on olemassa 20 miljoonaa unssia kultaa, siis tavaran hinta ja rahan arvo nousevat tai laskevat käänteisessä suhteessa rahan olemassaolevaan paljouteen.* Mutta tavaramaailma muodostuu loputtoman erilaisista käyttöarvoista, joiden suhteellinen paljous ei suinkaan määrää niiden suhteellista arvoa. Millaiseksi Hume siis ajattelee tämän tavaroiden paljouden ja kullaa paljouden välisen vaihdon? Hän tyytyy siihen käsittämättömän typerään kuvitelmaan, että jokainen tavara vaihtuu tavaroiden koko paljouden tasaosana vastaavaan kullaa paljouden tasaosaan. Tavaroiden prosessinluonteinen liike, joka syntyy tavaroihin sisältyvästä vaihtoarvon ja käyttöarvon vastakkaisuudesta, ilmenee rahan kiertoliikkeessä sekä kiteytyy viimeksi mainitun eri muodonmäärityksissä, on siis hävinnyt ja sen tilalle astuu yhdessä maassa olevan jalometallien painomäärän ja samanaikaisesti maassa olevan tavaramäärän kuviteltu mekaaninen tasapainottuminen.

Sir James Steuart aloittaa tutkimuksensa metallirahasta ja rahasta perusteellisella Humeen ja Montesquieun arvostelulla.** Hän on itse asiassa ensimmäinen, joka asettaa seuraavan kysymyksen: Määräävätkö tavaroiden hinnat kiertävän rahan paljouden vai määrääkö kiertävän rahan paljous tavaroiden hinnat? Vaikkakin hänen esitystään samentavat mielikuvituksellinen käsitys arvojen mitasta, horjuva selvitys vaihtoarvosta ylipäätään sekä muistumat merkantiilijärjestelmästä, hän keksii kuitenkin rahan olennaiset muodonmääritykset ja rahankiertoliikkeen yleiset lait, koska hän ei aseta mekaa-

* Montesquieu esittää sanasta sanaan tällaisen kuvitelman. [Marxin lisäys omaan kappaleeseen.] *Toim.*

** *James Steuart*, mt., osa I, s. 394 seur.

nisesti tavaroita toiselle ja rahaa toiselle puolelle, vaan todella kehittää rahan eri toiminnot itse tavaravaihdon eri momenteista.

»Rahan käyttö maan sisäisessä kierrossa voidaan tiivistää kahdeksi pääkohdaksi, velan maksamiseksi ja tarvittun ostamiseksi; nämä molemmat muodostavat yhdessä käteisen rahan kysynnän (ready money demands) ... Kaupan, manufaktuurin, elintapojen ja asukkaiden totunnaisten menojen taso kaikki yhdessä säätelee ja määrää käteisrahan kysynnän paljouden, ts. luovutusten paljouden. Näiden moninaisten maksujen toteuttaminen vaatii rahaa tiettyssä suhteessa. Suhde voi puolestaan suureta tai pienetä, aina olojen mukaan, vaikka luovutusmäärä pysyykin samana... Joka tapauksessa voi yhden maan kierto niellä vain tietyn rahapaljouden.»*

»Tavaran markkinahinnan määrää kysynnän ja kilpailun (demand and competition) monimutkainen toiminta, ja kysyntä ja kilpailu eivät ole vähääkään riippuvaisia maassa olevan kullan ja hopean paljoudesta. Mihin joutuu nyt se kulta ja hopea, jota ei tarvita metallirahaksi? Se kasataan aarteeksi tai siitä tehdään ylellisyystavaroita. Jos kullan ja hopean paljous laskee kierron vaatiman tason alapuolelle, se korvataan symbolisella rahalla tai muuta hätäkeinoa käyttäen. Jos suotuista vaihtokurssi tuo liikaa rahaa maahan ja vie samalla kysynnän sen ulkomaille siirtämistä, niin raha joutuu usein arkkuihin, joissa se muuttuu yhtä hyödyttömäksi kuin jos se olisi kaivoksissa.»**

Toinen *Steuartin* keksimä laki on luotolle perustuvan kierron virtaaminen takaisin lähtökohtaansa. Viimein hän on selvittänyt ne vaikutukset, joita eri maiden korkokantojen erilaisuudella on jalometallien kansainväliseen vientiin ja tuontiin. Viittaamme molempiin viimeksi mainittuihin määrityksiin tässä vain täydellisyyden vuoksi, sillä ne ovat kaukana aiheenamme olevasta yksinkertaisesta kierrosta.*** Symbolinen raha tai luottoraha — *Steuart* ei vielä tee eroa näiden rahan molem-

* *Steuart*, mt., osa II, s. 377—379 seur.

** Mts. 379—380 seur.

*** »Lisämetallirahat pannaan lukkojen taakse tai muutetaan hopea-astioiksi... Mitä tulee paperirahaan, niin heti täytettyään ensimmäisen tavoitteensa, tyydyttyään lainaajansa tarpeen, se palaa lainanantajalle ja realisoidaan... Vaikka jonkin maan metallirahan annettaisiinkin lisääntyä tai vähentyä kuinka suuressa määrin tahansa, tavarat kallistuisivat tai halpenisivat kuitenkin kysynnän ja kilpailun periaatteiden mukaisesti. Nämä periaatteet riippuvat aina siitä millaisia taipumuksia omaisuuden tai minkä tahansa vasta-arvon omistajilla on, mutta eivät koskaan heidän

pien muotojen välillä — voivat korvata jalometallit ostovälineenä tai maksuvälineenä maan sisäisessä kierrossa, mutta eivät maailmanmarkkinoilla. Siksi paperisetelit ovat yhteiskunnan rahaa (money of the society) kun kulta ja hopea puolestaan ovat maailmanrahaa (money of the world).*

Kansakunnille, jotka kehittyvät »historiallisesti» historiallisen oikeuskoulukunnan³² mielessä on ominaista, että ne unohtavat alituisen oman historiansa. Vaikkakin näin ollen riitakysymys tavaroiden hintojen suhteesta kiertovälineen määrään pani tämän puolivuosisatais-

omistamansa metallirahan paljoudesta... Vaikka jossakin maassa olevan metallirahan paljous olisi kuinka pieni tahansa, niin hinnat pysyvät korkeina vaihtokaupan, symbolisen rahan, vastavuoroisten maksujen ja tuhansien muiden keksintöjen vaikutuksesta niin kauan kuin maassa on jonkinlaista todellista omaisuutta sekä kulutuskilpailua sen omistajien kesken... Jos kyseisellä maalla on tavarainvaihtoa muiden kansakuntien kanssa, täytyy kyseisen maan ja vaihtomaan monien tavaroiden hinnoilla olla tietty suhde, ja metallirahan äkillinen lisääntyminen tai väheneminen — jos sen oletetaan itsestään voivan aiheuttaa hintojen nousua tai laskua — olisi vaikutukseltaan rajoitettua ulkomaisen kilpailun vuoksi» (mt., osa I, s. 400—401). »Jokaisen maan kierron on mukauduttava asukkaiden ammattityöhön, joka tuottaa markkinoille tulevat tavarat... Jos maan metallirahat lakkaavat vastaamasta sitä suhdetta, joka niillä on oltava myytäviksi tarjottujen tuotteiden hintoihin, silloin turvaudutaan keksintöihin kuten symboliseen rahaan vastikkeen luomiseksi näille tuotteille. Jos sen sijaan ilmenee, että metallirahaa on yli teollisuustuotteisiin nähden vaaditun suhteen, eivät metallirahat aiheuta mitään hinnannousua eivätkä ne liioin mene kiertoa: ne kootaan aarteiksi... Kuinka suuri yhdessä maassa olevan rahan määrä sitten onkaan suhteessa muuhun maailmaan, kiertoa ei voi koskaan jäädä muuta kuin se määrä, joka on likipitään verrannollinen rikkaiden kulutuksen ja köyhien työn ja tuotannollisen toiminnan kanssa», eikä tätä suhdetta määrää »maassa tosiasiallisesti olevan rahan paljous» (mts. 403—408 seur.). »Kaikki maat pyrkivät työntämään sen käteisen rahan, mitä maan oma kierto ei tarvitse sellaiseen maahan, missä on korkeampi rahankorko» (mt., osa II, s. 5). »Euroopan rikkain maa voi olla köyhin kiertävän metallirahan osalta» (mt., osa II, s. 6). — Katso *Arthur Youngin* polemiikka Steuartia vastaan. [Viimeinen lause on Marxin lisäys omaan kappaleeseen. *Toim.*]

* *Steuart*: mt., II osa, s. 370. Louis Blanc muuttaa yhteiskunnan rahan, mikä ei merkitse mitään muuta kuin kotimaista, kansallista rahaa, sosialistiseksi rahaksi, mikä ei merkitse yhtään mitään, ja tekee johdonmukaisesti John Lawista sosialistin. (Katso ensimmäistä osaa Blancin Ranskan vallankumouksen historiasta.)

kauden kuluessa parlamentin jatkuvasti liikkeelle ja tuotti Englannissa tuhansia kiistakirjoituksia, suuria ja pieniä, silti Steuart pysyi vieläkin enemmän »kuolleen koirana» kuin konsanaan Spinoza Moses Mendelssohnin silmissä Lessingin aikana. Jopa kiertovälineen (currency) uusin historioitsija Maclarenkin tekee Adam Smithistä Steuartin teorian keksijän, samoin kuin Ricardosta Humen teorian.* Kun Ricardo hioi Humen teoriaa, Adam Smith puolestaan kirjasi Steuartin tutkimusten tulokset kuolleina tosiasioina. *Adam Smith* on soveltanut myös henkiseen rikkauteen sitä skottilaista sananpartta joka sanoo: »Kun olet saavuttanut vähän on usein helppo saavuttaa paljon, mutta vaikeata on vähäisen saavuttaminen.» Siksi hän on salannut mitä pikkutarkimmin ne lähteet, joita hän saa kiittää siitä vähästään mistä hän todellisuudessa tekee paljon. Useammin kuin kerran hän pitää parempana katkaista kysymykseltä kärjen, jos jyrkkä muotoilu pakottaisi hänet tekemään välit selviksi edeltäjiensä kanssa. Näin käy rahateoriassa. Hän omaksuu Steuartin teorian kaikessa hiljaisuudessa esittäessään, että osa jossakin maassa olevasta kullasta ja hopeasta käytetään metallirahaksi, osa kasataan kauppiaiden vararahastoiksi sellaisissa maissa, joissa ei ole pankkeja ja pankkivarannoiksi maissa, joissa on luotolokierto, osa toimii aarteena kansainvälisten maksujen tasaamisessa ja osa valmistetaan ylellisyystavaroiksi. Hän sivuuttaa vaivihkaa kysymyksen kiertävän metallirahan paljoudesta käsitellessään rahaa täysin väärin pelkkänä tavarana.** Hänen teorioittensa vulgarisoija, typerä *J. B. Say*, jonka ranskalaiset ovat nimittäneet prince de la scienceksi *** samaan tapaan kuin Johann Christoph Gottsched nimitti Schönaichinsa Homerokseksi ja Piet-

* *Maclaren*, mts. 43 seur. Isänmaallisuus johti erään liian varhain kuolleen saksalaisen kirjailijan (*Gustav Juliuksen*) asettamaan väärin vanhan *Büschin* auktoriteetiksi *Ricardon* koulukuntaa vastaan. Kunniamies *Büsch* käänsi Steuartin nerokkaan englannin hampurilaiseksi alasaksaksi ja pilasi alkuteosta mahdollisimman usein luulottelemillaan parannuksilla.

** Tämä ei pidä tarkasti paikkaansa. Oikeammin *Adam Smith* joissakin kohdissa esittää lain virheettömästi. [Marxin lisäys omaan kappaleeseen.] *Toim.*

*** — tieteen ruhtinaaksi. *Toim.*

ro Aretino itsensä terror principumiksi ja lux mundiksi*, on kohottanut erittäin painokkaasti uskonkappa-
leeksi tämän Adam Smithin virheen, joka ei ollut koko-
naan naiivi**. Merkantiilijärjestelmän harhakuvitel-
mia vastaan suunnattu poleeminen jännite esti Adam
Smithiä lisäksi ymmärtämästä metallikierron ilmiöitä
objektiivisesti, kun taas hänen käsityksensä luottora-
hasta ovat omintakeisia ja syvällisiä. Samoin kuin 1700-
luvun paleontologisissa teorioissa kulkee aina pohja-
virta, joka lähtee arvostelevasta tai puolustelelevasta suh-
tautumisesta raamatun vedenpaisumusperinteeseen, siten
1700-luvun kaikkien rahateorioitten taakse kätkeytyy
salainen taistelu monetaarijärjestelmän kanssa, kummi-
tuksen, joka oli vartioinut porvarillista taloustiedettä
kehdoissaan ja heitti yhä vielä varjon lainsäädäntöön.

Välittömänä kannustimena tutkimuksille rahalaitok-
sesta eivät 1800-luvulla olleet metallikierron, vaan päin-
vastoin pankkisetelien kierron ilmiöt. Ensiksi mainit-
tuihin palattiin vain viimeksi mainittuja koskevien la-
kien löytämiseksi. Englannin pankin vuodesta 1797
käyttämä setelien kullalla lunastamisen lykkääminen,
myöhemmin seurannut useiden tavaroiden hintojen koha-
minen, kullan metallirahahinnan lasku sen markkina-
hinnan alapuolelle, pankkisetelien arvon aleneminen
erityisesti vuodesta 1809 lähtien tarjosivat välittömiä
käytännön aiheita puolustaistelulle parlamentissa sekä
teoreettisille turnajaisille sen ulkopuolella — molemmat
yhtä intohimoisia. Historiallisena taustana keskusteluille
olivat paperirahan vaiheet 1700-luvulla, Lawin pankin³³
romahdus, arvonmerkkien kasvavan määrän kanssa käsi
kädessä kulkenut Pohjois-Amerikan englantilaisten siir-
tokuntien paikallisten pankkisetelien arvon lasku 1700-

* — ruhtinaiden kauhuksi ja maailman valoksi. *Toim.*

** Tästä syystä »currencyn» ja »moneyn», ts. kiertoväli-
neen ja rahan ero ei esiinny Kansojen varallisuudessa. Rehellinen
Maclaren, jonka Adam Smithin näennäinen puolueettomuus —
Smith kyllä tunsu Humensa ja Steuartinsa erittäin tarkkaan — on
johtanut harhaan, huomauttaa: »Teoria, jonka mukaan hinnat
riippuvat kiertovälincen määrästä, oi ole vielä saanut huomiota
osakseen; ja tohtori Smith käsittelee herra Locken tavoin» (Locke
sekoittaa asian omassa esityksessään) »metallirahaa pelkkänä
tavarana.» (Maclaren, mts. 44.)

luvun alusta sen puoliväliin, sitten myöhemmin Amerikan keskushallituksen riippumattomuus sodan aikana lailla käyttöön pakottama paperiraha (continental bills) ja vihdoin Ranskassa vielä suuremmassa mittakaavassa tehty assignaattikoe. Useimmat tämän ajan englantilaisista kirjoittajista sekoittavat aivan toisten lakien mukaan määräytyvän pankkisetelien kierron arvonmerkkien tai pakkokurssin alaisten valtion arvopaperien kiertoon, ja ollessaan selvittävinään pakkokierron ilmiöitä metallikierron lakien pohjalta he todellisuudessa päinvastoin yleistävät viimeksi mainittuja koskevat lait ensin mainittuihin kuuluvien ilmiöiden pohjalta. Me hyppäämme vuosien 1800—1809 välisen kauden kaikkien monilukuisien kirjoittajien yli ja siirrymme suoraan Ricardoon, sekä siksi että hän esittää yhteenvedon edeltäjistään ja muotoilee heidän käsityksensä heitä terävämmin, että siksi, että hänen rahateorialle antamansa muoto on hallinnut Englannin pankkilainsäädäntöä tähän hetkeen asti. Ricardo yhdistää edeltäjiensä tavoin pankkisetelien tai luottorahan kierron pelkkien arvonmerkkien kiertoon. Se tosiseikka, joka häntä hallitsee, on paperirahan arvon lasku ja samanaikainen tavarainhintojen kohoaminen. Mitä Humelle merkitsivät amerikkalaiset kaivokset, sitä merkitsivät Ricardolle Threadneedle Streetin³⁴ setelipainot, ja eräässä kohdassa hän nimenomaan samastaa nämä molemmat tekijät. Hänen ensimmäiset, ainoastaan rahakysymystä käsittelevät teoksensa osuvat ajankohtaan, jolloin Englannin pankin ja sen vastustajien polemiikki oli kiivaimmillaan. Edellistä kannattivat ministerit ja sotapuolue, jälkimmäisen ympärille ryhmittyyivät parlamentin oppositio, whigit ja rauhanpuolue. Nämä teokset tuntuvat olevan suoria edeltäjiä vuoden 1810 kultaharkkokomitean kuuluisalle selonteolle, jossa hyväksyttiin Ricardon mielipiteet.* Se erikoisuus, että Ricardoa ja hänen kannatta-

* *David Ricardo*. The High Price of Bullion a Proof of the Depreciation of Banknotes (Harkkojen korkea hinta pankkisetelin arvonmenetyksen todisteena), 4. painos, Lontoo 1811. (Ensimmäinen painos ilmestyi 1809.) Edelleen: Reply to Mr. Bosanquet's Practical Observations on the Report of the Bullion Committee, Lontoo 1811.

jiaan sanotaan kultaharkkomiehiksi (bullionisteiksi), vaikka he esittävät rahan pelkäksi arvonmerkiksi, ei johdu yksistään kyseisen komitean nimestä, vaan Ricardon opin sisällöstä itsestään. Poliittista taloustiedettä käsittelevässä teoksessaan Ricardo on toistanut ja kehittänyt eteenpäin samoja käsityksiä, mutta missään hän ei ole tutkinut rahajärjestelmää sinänsä, siten kuin hän tutki vaihtoarvoa, voittoa, maankorkoa jne.

Ricardo määrää ensinnä kullan ja hopean samoin kuin kaikkien muiden tavaroiden arvon niissä esineellistyneen työajan paljoudella.* Kullassa ja hopeassa, näissä arvoltaan annetun suuruisissa tavaroissa mitataan muiden tavaroiden arvot.** Josakin maassa olevan kiertovälineen paljous määräytyy nyt yhtäältä rahan mittayksikön arvon, toisaalta tavaroiden vaihtoarvojen summan mukaan. Säästeliäisyys maksujen suoritustavassa muuntelee tätä paljoutta.*** Koska se paljous, jona arvoltaan annettu raha voi kiertää, näin määräytyy ja sen arvo ilmenee kierron sisällä vain sen paljoudessa, voivat rahan pelkät arvonmerkit — mikäli niitä lasketaan liikkeelle niiden arvon määräämässä suhteessa — korvata rahan kierrossa. Tarkemmin sanottuna

»kiertävä raha on täydellisimmässä muodossaan silloin kun se koostuu yksinomaan paperista, jolla on sama arvo kuin sen edustamalla kullalla.»****

Tähän asti Ricardo on siis määrännyt kiertovälineen paljouden — kun rahan arvo edellytetään annetuksi —

* *David Ricardo*. On the Principles of Political Economy etc., s. 77. »Jalometallien kuten kaikkien muidenkin tavaroiden arvo riippuu viime kädessä sen työn kokonaismäärästä, joka tarvitaan niiden hankkimiseen ja tuomiseen markkinoille.»

** *Mts.* 77, 180, 181.

*** *Ricardo*, *mts.* 421. »Se rahan paljous joka voidaan käyttää jossakin maassa, riippuu rahan arvosta. Jos kierrossa on ainoastaan kultaa, sitä tarvitaan viisitoista kertaa vähemmän kuin jos käytettäisiin yksinomaan hopeaa.» Katso myös *Ricardo*. *Proposals for an Economical and Secure Currency*, Lontoo 1816, s. 8, missä hän sanoo: »Kiertävien setelien paljous riippuu maan kierron vaatimasta summasta, ja tätä säätelevät rahan mittayksikön arvo, maksujen määrä sekä säästeliäisyys maksujen realisoinnissa.»

**** *Ricardo*. *Principles of Political Economy*, s. 432, 433.

tavaroiden hinnoilla, ja raha arvonmerkkinä merkitsee hänelle tietyn kultaerän merkkiä, ei tavaroiden arvotonta edustajaa kuten Humella.

Ricardo keskeyttää sitten äkkiä esityksensä tasaisen kulun ja muuttaa kantansa päinvastaiseksi siirtymällä suoraa päätä jalometallien kausainväliseen kiertoon. Näin hän sekoittaa ongelman tuomalla mukaan vieraita näkökohtia. Seuratessamme hänen sisäistä ajatuskulkuaan työnnämme aluksi syrjään kaikki keinotekoiset satunnaisuudet ja siksi sijoitamme kulta- ja hopeakaivokset niiden maiden sisälle, joissa jalometalleja kiertää rahana. Ricardon tähänastisesta johtuva ainoa väittäjä on, että kullan arvon ollessa annettu määräytyy kiertävän rahan paljous tavaroiden hintojen perusteella. Siis kiertävien tavaroiden vaihtoarvo yksinkertaisesti määrää annettuna hetkenä jossakin maassa kiertävän kullan paljouden. Oletettakoon nyt, että näiden vaihtoarvojen summa pienenee joko siksi, että tuotetaan vähemmän tavaroita, joilla on vanhat vaihtoarvot tai siksi, että sama tavaroiden paljous saa pienentyneen vaihtoarvon työn tuotantovoiman lisääntymisen tähden. Tai olettakaamme päinvastoin, että vaihtoarvojen summa suurenee, koska tavaroiden paljous kasvaa tuotantokustannusten pysyessä samoina tai koska arvo kasvaa työn tuotantovoiman vähenemisen tähden tavaroiden paljouden pysyessä joko samana tai pienentyessä. Mitä näissä kummassakin tapauksessa kiertävän metallin *annetulle* paljoudelle tapahtuu? Jos kulta on rahaa vain kiertäessään kiertovälineenä, ollessaan pakotettu pysyttelemään kierrossa, kuten on laita valtion liikkeelle laskeman pakkokurssin alaisen paperirahan kohdalla (ja tätä Ricardo ajattelee), silloin ensimmäisessä tapauksessa kiertävän rahan paljous paisuu liiallisesti suhteessa metallin vaihtoarvoon; toisessa tapauksessa kyseinen paljous olisi normaalin tasonsa alapuolella. Vaikkakin kullalla on siis oma arvo, siitä tulee ensimmäisessä tapauksessa merkki metallille, jonka vaihtoarvo on alempi kuin kullan arvo, toisessa tapauksessa merkki arvoltaan korkeammalle metallille. Ensimmäisessä tapauksessa kulta arvonmerkkinä on todellisen arvonsa alapuolella, toisessa sen yläpuolella (jälleen pakkokurssin alaisesta paperirahasta tehty yleistys). Ensimmäinen

tapaus merkitsisi samaa kuin jos tavaroiden arvo mitataisiin arvoltaan kultaa alemmassa metallissa, toisessa arvoltaan kultaa korkeammassa metallissa. Tästä johtuen tavaroiden hinnat kallistuisivat ensimmäisessä tapauksessa ja halpenisivat toisessa. Molemmissa tapauksissa olisi tavaroiden hintojen liikunta, niiden nousu tai lasku, vaikutusta kiertävän kullan paljouden suhteellisesta laajenemisesta tai supistumisesta yläpuolelle tai alapuolelle kullan omaa arvoa vastaavan tason, ts. sen normaalin paljouden, jonka kullan oman arvon ja kiertävien tavaroiden arvon suhde määrää.

Sama prosessi olisi seurauksena jos kiertävien tavaroiden hintojen summa pysyisi muuttumattomana, mutta kiertävän kullan paljous jäisi oikean tason alapuolelle tai yläpuolelle. Ensimmäiseen tapaukseen tultaisiin silloin kun kierrossa kuluneita kultarahoja ei korvattaisi vastaavalla uudella kaivostuotannolla, toiseen silloin kun jalometallien lisääntynyt saanti kaivoksista ylittäisi kierron tarpeet. Molemmat tapaukset edellyttävät kullan tuotantokustannusten tai sen arvon pysyvän samoina.

Tehkäämme yhteenveto: Kiertävä raha on normaalitasolla kun rahan oma metalliarvo määrää sen paljouden tavaroiden vaihtoarvon ollessa annettu. Se paisuu yli tämän tason, kulta laskee oman metalliarvonsa alapuolelle ja tavaroiden hinnat nousevat kun tavarapaljouden vaihtoarvojen summa pienenee tai kullan saanti kaivoksista lisääntyy. Kiertävä raha supistuu oikean tasonsa alapuolelle, kulta nousee oman metalliarvonsa yläpuolelle ja tavaroiden hinnat laskevat kun tavarapaljouden vaihtoarvojen summa kasvaa tai kaivoksista saatava kulta ei korvaa käytössä kuluneen kullan määrää. Molemmissa tapauksissa kiertävä kulta on arvonmerkki suuremmalle tai pienemmälle arvolle kuin kulta todella pitää sisällään. Kullasta voi tulla arvoltaan kohonnut tai laskenut merkki omalle itselleen. Niin pian kuin tavarat olisi yleisesti mitattu tällä rahan uudella arvolla ja yleiset tavarainhinnat olisivat nousseet tai laskeneet vastaavasti, vastaisi kiertävän kullan paljous jälleen kierron tarpeita (Ricardo korostaa erityisen tyytyväisenä tätä seurausta). Mutta kyseinen kullan määrä olisi ristiriidassa jalometallien tuotantokustannusten ja siten sen suhteen

kanssa, joka jalometalleilla on tavarana muihin tavaroihin. Vaihtoarvoja yleensä koskevan Ricardon teorian mukaan aiheuttaisi kullan nousu oman vaihtoarvonsa, ts. kullan sisältämän työajan määräämän arvon yläpuolelle lisäyksen kullan tuotannossa kunnes kullan lisääntynyt saanti olisi jälleen alentanut sen oikeaan arvonsuuruuteensa. Kääntäen aiheuttaisi kullan lasku oman arvonsa alapuolelle sen tuotannon pienenemisen kunnes kulta olisi jälleen kohonnut oikeaan arvonsuuruuteensa. Kullan metalliarvon ja sen kiertövälinearvon välinen ristiriita tasoittuisi näillä vastakkaisilla liikkeillä, kiertävän kultamäärän oikea taso palautuisi ja tavaroiden hintojen korkeus vastaisi jälleen arvojen mittaa. Nämä kiertävän kullan arvon heilahtelut koskisivat yhtä paljon harkkomuotoista kultaa, koska edellytyksen mukaan kaikki se kulta mitä ei käytetä ylellisyystavaroiksi, kiertää. Koska itse kullasta niin metallirahana kuin harkkoinakin voi tulla arvonmerkki sen omaa arvoa suuremmalle tai pienemmälle metalliarvolle, on selvää, että kiertävät, vaihdettavissa olevat pankkisetelit jakavat saman kohtalon. Vaikkakin pankkisetelit voidaan vaihtaa jalometalleiksi, siis niiden reaaliarvo vastaa niiden nimellisarvoa, voi kiertävän rahan, kullan ja vaihdettavien setelien yhteissumma (the aggregate currency consisting of metal and of convertible notes) nousta tai laskea arvoltaan aina sen mukaan nouseeko vai laskeeko niiden yhteismäärä aiemmin esitetyistä syistä yli vai alle sen tason, minkä kiertävien tavaroiden vaihtoarvo ja kullan metalliarvo määräävät. Tältä kannalta katsottuna on sillä paperirahalla, jota ei voi vaihtaa jalometalleiksi vaihtamiskelpoiseen paperirahaan verrattuna vain se etu, että sen arvo voi alentua kaksinkertaisesti. Se voi laskea edustamansa metallin arvon alapuolelle. Tämä arvon lasku — ei paperirahan arvon kultaan verrattuna, vaan kullan ja paperin yhdessä eli maan koko kiertövälinemäärän — on eräs Ricardon pääkeksinnöistä. Lordi Overstone ja Kumpp. pakottivat sen palvelukseensa ja tekivät siitä erään perusperiaatteen Sir Robert Peelin pankkilainsäädäntöön vuosilta 1844 ja 1845.

Todistettavana oli, että tavaroiden hinta tai kullan arvo riippuu kiertävän kullan paljoudesta. Todisteena on

se todistettavan edellytys, että jokaisesta rahana toimivasta jalometallimäärästä, onpa se missä suhteessa tahansa sisäiseen arvoonsa täytyy tulla kiertoväline, metalliraha, ja näin arvonmerkki kiertäville tavaroille, mikä tahansa niiden arvojen yhteissumma onkaan. Toisin sanoen todisteena on se abstraktio, joka tehdään rahan kiertovälinetoimintonsa ohella täyttämistä kaikista muista toiminnoista. Kun Ricardo joutuu lujille, kuten esimerkiksi polemiikissaan Bosanquetin kanssa, hän turvautuu dogmaattisen vakuutteluun* — täysin sen ilmiön vallassa, että arvonmerkin paljouden kasvu määrää sen arvon laskun.

Jos Ricardo olisi esittänyt teoriansa samalla tavalla kuin olemme sen tässä esittäneet, abstraktisti ja ottamatta mukaan konkreettisia olosuhteita sekä itse kysymyksestä etäännyttäviä satunnaisuuksia, niin teorian ontous olisi käynyt kirkkaasti ilmi. Mutta hän tähdentää, että koko kehitys on *kansainvälinen*. On kuitenkin helposti osoitettavissa, ettei mittapuun näennäinen suuruus lainkaan muuta perusajatusten pienuutta.

Ensimmäinen väittämä kuului siis: Kiertävän metallirahan paljous on normaali, kun se on kiertävien tavaroiden metalliarvossaan mitatun arvosumman määräämä. Kansainvälisesti ilmaistuna tämä väittämä kuuluu: Kierron normaalitilassa kullakin maalla on sen rikkautta ja teollisuutta vastaava rahapaljous. Rahalla on kiertäessään jokin sen todellista arvoa tai sen tuotantokustannuksia vastaava arvo; ts. sillä on *kaikissa maissa* sama arvo.** Tästä syystä ei maiden välillä pitäisi koskaan tapahtua rahan vientiä tai tuontia.*** Siis eri maiden kiertävän rahan kokonaispaljouksien (currencies) välillä vallitsisi tasapaino. Kansallisen currencyn oikea taso ilmaistaan nyt currencyjen kansainvälisenä tasapainona, ja tällä

* *David Ricardo*. Reply to Mr. Bosanquet's Practical Observations etc, s. 49. »Edellytän kiistämättömäksi tosiasiaksi, että tavaroiden hinnat nousevat tai laskevat suhteessa rahan lisääntymiseen tai vähentymiseen.»

** *Ricardo*. The High Price of Bullion etc. »Rahalla olisi kaikissa maissa sama arvo.» (S. 4.) Ricardo on poliittisessa taloustieteessään lieventänyt tätä väitettä, ei kuitenkaan siten, että sillä olisi tässä merkitystä.

*** Mts. 3—4.

sanotaan todellisuudessa ainoastaan se, ettei kansallisuus muuta mitään yleisessä taloudellisessa laissa. Olemme tulleet taas samaan kohtalokkaaseen pulmaan kuin aikaisemminkin. Kuinka oikea taso järkkyy, mikä nyt kuuluu näin: kuinka currencyjen kansainvälinen tasapaino järkkyy tai kuinka rahan arvo lakkaa olemasta sama kaikissa maissa tai vihdoin kuinka rahalla lakkaa olemasta kussakin maassa oma arvonsa? Niin kuin oikea taso järkkyy aikaisemmin siksi, että kiertävän rahan paljous kasvoi tai väheni tavaroiden arvosumman pysyessä samana tai siksi, että kiertävän rahan paljous pysyi samana tavaroiden vaihtoarvojen lisääntyessä tai vähentyessä, niin itse metallin arvon määräämä kansainvälinen taso järkkyy nyt siksi, että yhdessä maassa olevan kullan paljous kasvaa maassa löydettyjen uusien metallikaivosten vaikutuksesta* tai siksi, että yhdessä erityisessä maassa kiertävien tavaroiden vaihtoarvojen summa on lisääntynyt tai vähentynyt. Niin kuin jalometallien tuotanto aikaisemmin väheni tai lisääntyi aina sen mukaan miten oli tarpeen supistaa tai laajentaa currencya ja laskea tai korottaa vastaavasti tavaroiden hintoja, samoin vaikuttavat nyt vienti tai tuonti maasta toiseen. Siinä maassa, missä hinnat olisivat nousseet ja kullan arvo olisi paisuneen kierron seurauksena laskenut oman metalliarvonsa alapuolelle, olisi kullan arvo alentunut suhteessa muihin maihin ja tavaroiden hinnat olisivat niin muodoin kohonneet muihin maihin verrattuna. Kultaa viettäisiin siis maasta ja tavaroita tuotaisiin. Jos tilanne on päinvastainen, seuraukset ovat päinvastaiset. Niin kuin aikaisemmin kullan tuotanto jatkui metallin ja tavaran oikean arvosuhteen palautumiseen asti, niin kullan tuonti tai vienti sekä niiden mukana tavaroiden hintojen kallistuminen tai halpeneminen jatkuisi nyt siihen asti kunnes kansainvälisten currencyjen tasapaino palautuisi. Niin kuin ensimmäisessä tapauksessa kullan tuotanto kasvoi tai väheni vain siksi, että kultaa oli oman arvonsa ylä- tai alapuolella, niin kullan kansainvälinen kulku tapahtuisi vain tällä perusteella. Niin kuin jokainen muutos kullan tuotannossa vaikuttaisi ensimmäisessä tapauk-

* Mts. 4.

nessa kiertävän metallin paljouteen ja siten hintoihin, niin vaikuttaisi nyt kansainvälinen tuonti ja vienti. Niin pian kuin kullan ja tavarain välinen suhteellinen arvo tai kiertovälineen normaali paljous olisi palautunut, ei ensimmäisessä tapauksessa tuotettaisi enää enempää kultaa, toisessa ei tuotaisi tai vietäisi enää, paitsi mitä tarvittaisiin loppuun kuluneiden metallirahojen korvaamiseen ja ylellisyysesineteollisuuden kulutukseen. Niin muodoin on seurauksena se,

»että kullan maastavientiä tavaroiden vastikkeena voidaan yrittää tai epäsuotuisa kauppatase voi syntyä vain kiertoväline-
määrän ylipaisumisen johdosta».*

Metallin tuonnin tai viennin aiheuttaisi aina yksinomaan metallin arvonvähennys tai sen yliarvostus, jotka johtuvat kiertovälineen paljouden laajenemisesta tai supistumisesta oikean tason ylä- tai alapuolelle.** Edelleen käy selville, että koska ensimmäisessä tapauksessa kullan tuotanto lisääntyy tai vähenee vain siksi, toisessa tapauksessa kultaa tuodaan tai viedään vain siksi, että kullan paljous on oikean tason ylä- tai alapuolella, että kullan arvo on korotettu tai alennettu sen metalliarvon ylä- tai alapuolelle, siis tavaroiden hinnat ovat liian kalliita tai liian halpoja, niin jokainen tällainen liike toimii oikaisukeinona.*** Jokainen liike nimittäin palauttaa kiertävän rahan laajenemisella tai supistumisella hinnat todelliseen tasoonsa, ensimmäisessä tapauksessa kullan arvon ja tavaroiden arvon väliseen tasoon, toisessa kiertävän rahan kokonaismäärien (currencies) kansainväliseen tasoon. Toisin sanoen raha kiertää eri maissa vain sikäli kuin se kiertää kussakin maassa metallirahana. Raha on vain metallirahaa ja näin ollen yhdessä maassa olevan kultamäärän täytyy tulla kiertoön, se voi siis oman itsensä arvonmerkinä nousta tai las-

* »An unfavourable balance of trade never arises but from a redundant currency» (Ainoastaan kiertovälineen liikamäärä voi aiheuttaa epäedullisen kauppataseen.) (*Ricardo*, mts. 11, 12.)

** »Metallirahan huokeus aiheuttaa sen viennin, ja tämä on epäsuotuisan taseen syy, ei sen vaikutusta» (mts. 14).

*** Mts. 17.

kea oman arvonsa ylä- tai alapuolelle. Näin olemme tulleet tämän kansainvälisen mutkan kautta kiertotietä onnellisesti takaisin lähtökohtana olevaan yksinkertaiseen dogmiin.

Muutammat esimerkit osoittakoot, miten Ricardo väkivalloin järjestää todelliset ilmiöt abstraktin teoriansa mukaisesti. Hän väittää esimerkiksi, että Englannissa vuosien 1800—1820 välillä usein esiintyneiden katojen aikana ei kultaa viety maasta siksi, että tarvittiin viljaa ja kulta on rahaa, siis maailmanmarkkinoilla aina käypä osto- ja maksuväline, vaan siksi, että kulta oli laskenut arvoltaan muihin tavaroihin verrattuna ja tämän seurauksena kadon kärsineen maan currency oli laskenut arvoltaan suhteessa muihin kansallisiin currencies. Vaikka kato näet olikin pienentänyt kiertävien tavaroiden määrää, olisi kiertävän rahan annettu paljous nousut normaalin tasonsa yläpuolelle ja kaikki tavaroiden hinnat olisivat niin muodoin nousseet.* Tämän paradoksaalisen esityksen vastaisesti on tilastollisesti todistettu, ettei vuoden 1793 ja nykyhetken välisinä katoaikoina ole kiertovälineen olemassaoleva paljous Englannissa paisunut liian suureksi, vaan se on tullut riittämättö-

* *Ricardo*, mts. 74, 75. »Huonon sadon seurauksena Englanti joutuisi samaan asemaan kuin maa, jonka tavaroista osa on ryöstetty ja joka siksi tarvitsee aikaisempaa vähäisemmän kiertoväline määrän. Kun kiertovälineitä oli aikaisemmin yhtä paljon kuin maksuja, niitä olisi nyt liian paljon ja suhteessa vähentyneeseen tuotantoon niistä tulisi verraten halpoja. Siksi kyseisen summan vieni maasta palauttaisi kiertovälineen arvon oikeaan suhteeseen muiden maiden kiertovälineisiin.» Seuraavasta väitteestä näkyy miten naurettavalla tavalla Ricardo sekoittaa rahan ja tavarain sekä rahan ja metallirahan: »Jos voimme olettaa, että Englannin joutuessa epäsuotuisan sadon jälkeen tuomaan viljaa epätavallisen paljon, jollakin toisella maalla on ylijäämäviljaa, mutta ei tarvetta saada mitään tavaroita, silloin olisi epäilemättä seurauksena ettei tällainen maa veisi viljaansa vaihtaakseen sitä tavaroihin. Mutta se ei veisi viljaa myöskään rahaa vastaan, onhan raha tavaraa, jota mikään maa ei koskaan tarvitse absoluuttisesti, vaan suhteellisesti.» (Mts. 75.) Puškin ei anna sankarirunoelmansa päähenkilön isän milloinkaan tajuta, että tavara on rahaa. Venäläiset ovat kuitenkin iät ja ajat ymmärtäneet, että raha on tavaraa, mistä on todistuksena paitsi Englantiin vuosina 1838—1842 tuotu vilja, myös maan koko kaupankäynnin historia.

mäksi, ja tästä syystä rahaa kiersi ja sitä täytyi kiertää entistä enemmän.*

Samoin Ricardo väitti Napoleonin mannermaansulkemuksen³⁵ ja Englannin saartoasetuksen³⁶ aikoihin että englantilaiset veivät mannermaalle kultaa tavaran asemesta siksi, että heidän rahansa arvo oli laskenut suhteessa mannermaan maiden rahaan ja näin ollen heidän tavaroittensa hinnat olivat suhteellisesti korkeammat ja siis kullan vienti maasta tavaroiden sijasta oli kannattavampaa kauppakeinottelua. Hänen mukaansa tavarat olivat kalliita ja raha halpaa Englannin markkinoilla, kun taas mannermaalla tavarat olivat halpoja ja raha kallista.

»Sodan 6 viime vuoden aikana olivat teollisuus- ja siirto- maatuotteittemme hinnat mannermaansulkemuksen vaikutuksesta todellakin romahdusmaisen alaiset», sanoo eräs englantilainen kirjoittaja. »Esimerkiksi sokerin ja kahvin kullassa mitatut hinnat olivat mannermaalla neljä tai viisi kertaa korkeammat kuin samojen tuotteiden pankkisetelissä mitatut hinnat Englannissa. Näihin aikoihin ranskalaiset kemistit keksivät sokerijuurikkaan ja korvasivat kahvin sikurilla, englantilaiset vuokravilelijät puolestaan kokeilivat härkien lihottamista siirapilla ja melassilla. Englanti otti Helgolannin haltuunsa perustaen sinne tavaravaran Euroopan pohjoisosiin suuntautuvan salakuljetuksen helpottamiseksi ja Englannin kevyemmät tuotteet pyrkivät Saksaan Turkin kautta... Tavarataloihimme oli kasaantunut miltei kaikkia maailman tavaroita ja siellä ne pysyivät paikoilleen noiduttuina, paitsi milloin jokin pieni määrä lunastettiin ranskalaisella lisenssillä, josta hampurilaiset ja amsterdamilaiset kauppiaat olivat maksaneet Napoleonille 40 000—50 000 puntaa. Mahtoivat ne olla naurettavia kauppiaita, kun maksoivat moisen summan saada kseen viedä tavaralastin kalliilta markkinoilta halvoille. Millaiset vaihtoehdot kauppiailta tarkasti ottaen oli? Joko ostaa kahvia 6 pennyllä pankkisetelinä ja lähettää se sellaiseen paikkaan, missä naula voitiin välittömästi myydä 3 tai 4 šillingillä kullassa, tai ostaa pankkisetelillä kultaa 5 punnalla unssi ja lähettää se paikkaan, missä sen hinnaksi määrättiin 3 puntaa 17 šillingiä 10 $\frac{1}{2}$ pennyä. On siis typerää sanoa, että kultaa lähetettiin kahvin sijasta, koska se oli liiketoimena edullisempää... Maailmassa ei ollut toista maata, josta olisi silloin saanut yhtä runsaasti haluttuja tavaroita kuin Englannista. Bonaparte tutki jatkuvasti tar-

* Vrt. *Thomas Tooke*. *History of Prices* ja *James Wilson*. *Capital, Currency and Banking*. (Jälkimmäinen teos koostuu »Economistin» vuosina 1844, 1845 ja 1847 Lontoossa julkaisemista artikkeleista.)

koin englantilaisia hintaluetteloita. Hän oli tyytyväinen mannermaansulkemuksensa tehoon niin kauan kuin hän näki kullan olevan Englannissa kallista ja kahvin halpaa.»*

Juuri samaan aikaan jolloin Ricardo esitti rahateorian sa ensimmäisen kerran ja kultaharkkokomitea sisällytti sen parlamentaariseen selontekoonsa, vuonna 1810, kaikkien englantilaisten tavaroiden hinnat romahtivat vuosiin 1808 ja 1809 verrattuna, kun taas kullan arvo suhteellisesti nousi. Maataloustuotteet olivat poikkeuksena, koska niiden tuonti ulkoa kohtasi esteitä ja kadot vähenivät kotimaisia määriä.** Ricardo ymmärsi niin täydellisesti väärin jalometallien roolin kansainvälisenä maksuvälineenä, että hän saattoi antaa ylähuoneen asettamalle komitealle tällaisen lausunnon (1819):

»Kullan virtaaminen vientiin loppuisi kokonaan heti kun palattaisiin käteiskullalla maksamiseen ja rahankierto palautettaisiin metallitasolleen.»

Ricardo kuoli oikeaan aikaan juuri ennen kuin alkoi vuoden 1825 kriisi, joka paljasti hänen ennustuksensa virheeksi. Se kausi, johon Ricardon kirjallinen toiminta sattui, tarjosi ylipäänsä heikot mahdollisuudet tarkkailla jalometallien toimintoa maailmanrahana. Ennen mannermaansulkemusta kauppatase oli melkein jatkuvasti edullinen Englannille, ja sulun kestäessä manner-Euroopan kanssa tehdyt liiketoimet olivat liian merkityksettömiä vaikuttaakseen Englannin vaihtokurssiin. Rahalähetyksillä oli etupäässä poliittinen luonne, ja Ricardo näyttää ymmärtäneen täysin väärin sen roolin mikä tukipalkkioilla oli kullan viennissä Englannista.***

Niistä Ricardon aikalaisista, jotka muodostivat hänen poliittisen taloustieteensä periaatteitaan kannattavan koulukunnan, on *James Mill* merkittävin. Hän on yrittänyt esittää Ricardon rahateorian yksinkertaisen metallikierron pohjalla ilman niitä asiaankuulumattomia kansainvälisiä mutkia, joiden taakse Ricardo kätki katso-

* *James Deacon Hume*. Letters on the Cornlaws, Lontoo 1834, s. 29—31.

** *Thomas Tooke*. History of Prices etc., Lontoo 1848, s. 110.

*** Vrt. *W. Blake*: yllä lainattu Observations jne.

muksensa köyhyiden sekä suhtautumatta mitenkään poleemisesti Englannin pankin toimintaan. Millin tärkeimmät väittämänsä ovat seuraavat:*

»Rahan arvo on yhtä kuin se suhde, missä sitä vaihdetaan muihin tavaroihin eli se rahamäärä, joka annetaan vaihdossa tietyistä määrästä muita tavaroita. Maassa olevan rahan kokonaispaljous määrää tämän suhteen. Jos oletetaan, että toisella puolella ovat jonkin maan kaikki tavarat ja toisella sen rahat, niin on ilmeistä, että kun molemmat puolet vaihdetaan riippuu rahan arvo, ts. niiden tavaroiden määrä, joihin rahat vaihdetaan, kokonaan rahan omasta määrästä. Tämä tapaus vastaa täysin asioiden todellista kulkua. Maan tavaroiden kokonaismäärä ei vaihdu yhdellä kertaa rahan kokonaismäärään vaan tavarat vaihtuvat osissa, usein hyvin pienissä osissa eri ajankohtina vuoden mittaan. Sama rahakappale, joka tänään toimii tässä vaihdossa, voi huomenna toimia jossakin toisessa. Yhtä osaa rahoista käytetään melko monissa vaihtotapahtumissa, toista hyvin harvoissa, kolmas kootaan varastoon eikä palvele mitään vaihtoa. Näistä muunnelmista saadaan keskiarvo, ja se perustuu sille vaihtotapahtumien määrälle, joka vastaisi kunkin rahakappaleen käyttöökertoja jos jokainen näistä kappaleista realisoisi saman määrän vaihtotapahtumia. Määrättäköön tämä keskimääräisluku mielivaltaisesti vaikkapa kymmeneksi. Jos jokainen maassa oleva rahakappale on toiminut 10 ostossa, se merkitsee samaa kuin jos rahakappaleiden kokonaismäärä olisi kymmenkertaistunut ja jokainen niistä olisi toiminut vain yhdessä ostossa. Tässä tapauksessa on kaikkien tavaroiden arvo yhtä kuin 10 kertaa rahana arvo jne. Jos päinvastoin jokainen rahakappale ei toimisikaan vuodessa 10 ostossa, vaan rahan kokonaismäärä kymmenkertaistuisi ja jokainen rahakappale toteuttaisi vain yhden vaihdon, olisi selvää, että kyseisen määrän jokainen lisäys aiheuttaisi suhteellisen vähenemisen kunkin yksitään otetun rahakappaleen arvossa. Jos oletetaan, että kaikki ne tavarat, joihin raha voi vaihtua, pysyvät määrältään samana, ei rahan kokonaismäärän arvo ole kasvanut entisestään rahan määrän kasvamisen jälkeen. Jos lisääntyminen oletetaan kymmenekseksi, on yhteismäärän jokaisen tasajakaisen osan, esimerkiksi yhden unssin arvon täytynyt vähentyä kymmeneksellä. Väheneepä tai lisääntyypä rahan kokonaismäärä siis miten paljon hyvänsä, niin muiden tavaroiden määrän pysyessä samana kokee rahan kokonaismäärä ja jokainen sen osa saman suhteellisen vähenemisen tai kasvun. On selvää, että tämä väite on ehdottoman tosi. Aina kun rahan arvossa on tapahtunut nousua tai laskua ja aina kun niiden tavaroiden määrä, joihin raha voidaan vaihtaa, sekä kierron liike pysyvät entisellään, on tämän vaihtelun syynä täytynyt olla rahan suhteellisen lisääntymisen tai vähenemisen, eikä se voi

* *James Mill*. Elements of Political Economy. (Poliittisen taloustieteen peruspiirteet). Marxin käyttämä lainaus on käännetty J. T. Parisotin ranskannoksesta, Pariisi 1823.

johtua mistään muusta syystä. Jos tavaroiden määrä pienenee rahamäärän pysyessä samana, se merkitsee samaa kuin jos rahan kokonaisuus olisi kasvanut, ja päinvastoin. Jokaisen kiertoliik-
keessä tapahtuvan vaihtelun tuloksena on vastaavanlaisia vaihteluja. Jokainen kiertojen lukumäärän kasvu tuottaa saman vaikutuksen kuin rahan kokonaisuus kasvu; lukumäärän pieneminen aiheuttaa välittömästi päinvastaisen vaikutuksen... Jos osaa vuosituotannosta ei lainkaan vaihdeta, kuten itse tuottajien kuluttamaa osaa, jää se pois laskuista. Koska se ei vaihdu rahan, se on rahan kannalta samaa kuin tätä osaa ei olisi lainkaan olemassakaan... Aina kun rahan lisääntyminen ja vähentyminen voi tapahtua vapaasti, säätelee jalometallien arvo maassa olevan rahan kokonaispaljoutta... Mutta kulta ja hopea ovat tavaroita, joiden arvon määräävät niiden tuotantokustannukset, niiden sisältämä työ määrä, kuten muidenkin tavaroiden.»*

Millin koko terävänäköisyys raukeaa yhtä mielivaltaisten kuin latteidenkin oletusten joukoksi. Hän haluaa todistaa, että »maassa olevan rahan kokonaispaljous» määrää tavaroiden hinnan tai rahan arvon. Jos oletetaan, että kiertävien tavaroiden vaihtoarvo ja paljous pysyy samana, samoin kiertonopeus sekä tuotantokustannusten määräämä jalometallien arvo ja jos samalla oletetaan, että kiertävän metallirahan paljous siitä huolimatta lisääntyy tai vähenee suhteessa maassa olevan rahan paljouteen, käy tosiasiasa »ilmeiseksi», että on oletettu se minkä todistamiseen ryhdyttiin. Muuten Mill lankeaa samaan virheeseen kuin Hume pannaan käyttöarvot eikä tiettyä vaihtoarvoa edustavat tavarat kiertämään ja tästä syystä hänen väitteensä muuttuu vääräksi — vaikka kaikki hänen »olettamuksensa» hyväksyttäisiinkin. Kiertonopeus voi pysyä samana, samoin jalometallien arvo, samoin kiertävien tavaroiden paljous ja silti voi tavaroiden kierto niiden vaihtoarvon vaihdellessa vaatia milloin suuremman, milloin pienemmän rahamäärän. Mill näkee sen tosiasian, että osa maassa olevasta rahasta kiertää toisen osan pysyessä liikkumattomana. Mitä huvittavimman keskimääräislaskun avulla hän olettaa, että todellisuudessa kaikki maassa oleva raha kiertää, vaikka asia näyttää olevan todellisuudessa toisin. Jos oletetaan, että maassa kiertää 10 miljoonaa hopeataaleraa kaksi kertaa vuodessa, voisi

* Mts. 128—136 seur.

maassa kiertää 20 miljoonaa, jos jokainen taaleri tekisi vain yhden oston. Ja jos maassa kaikissa muodoissa olevan hopean yhteismäärä kohoaa 100 miljoonaan taaleriin, niin voidaan olettaa, että nämä 100 miljoonaa voivat kiertää jos jokainen rahakappale tekee viidessä vuodessa yhden oston. Voitaisiin myös olettaa, että kaikki maailman raha kiertää Hampsteadissa³⁷, mutta jokainen sen tasaosa tekee noin kolmen vuosikierron sijasta yhden kierron 3 000 000 vuodessa. Yksi oletamus on täsmälleen yhtä merkitsevä kuin toinenkin tavarainhintojen summan ja kiertovälineen paljouden suhteen määrittämiselle. Millistä tuntuu, että hänen on ratkaisevan tärkeää saattaa tavarat välittömästi yhteen kullakin hetkellä maassa olevan rahan kokonaisvaraston kanssa, ei kierrossa olevan rahamäärän kanssa. Hän myöntää, ettei maan tavaroiden yhteismäärä vaihdu »yhdellä kertaa» rahan yhteismäärään, vaan eri tavaraerät vaihtuvat vuoden eri ajankohtina eri rahaeriin. Raivatakseen tämän epäkohdan tieltä hän *olettaa*, ettei sitä ole olemassa. Koko tavaroiden ja rahan välittömästä asettumisesta vastakkain ja niiden välittömästä vaihtumisesta on muutoin saatu abstrahoidulla yksinkertaisten ostojen ja myyntien liikkeestä eli rahan toiminnosta ostovälineenä. Tämä tavaran ja rahan samanaikainen esiintyminen häviää jo rahan liikkeessä maksuvälineenä.

1800-luvun kauppakriisit, nimenomaan vuosien 1825 ja 1836 suuret kriisit eivät tuoneet mitään uutta kehitystä Ricardon rahateoriaan, mutta kylläkin uutta käyttöä sille. Enää ei ollut kysymys yksittäisistä taloudellisista ilmiöistä, jollaisia olivat Humen tutkima jalometallien arvon lasku 1500- ja 1600-luvuilla tai Ricardon tutkima paperirahan arvon lasku 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa, vaan maailmanmarkkinoiden suurista rajusäistä, joissa porvarillisen tuotantoprosessin kaikkien elementtien ristiriita purkautui ja joiden alkuperää ja purkautumistietä etsittiin tämän prosessin pinnallisimmalta ja abstrakteimmalta alueelta, rahankierron alueelta. Tosiasiassa sinä varsinaisena teoreettisena edellytyksenä, josta tämä taloustieteellisten säänmanaajien koulukunta lähtee, ei ole mitään muuta kuin se dogmi, että Ricardo on löytänyt puhtaan metallikierron lait. Koulukunnan

tehtäväksi jäi vain alistaa luoton tai pankkiseteleiden kierto näiden lakien alaiseksi.

Kauppakriisien yleisin ja näkyvin ilmiö on tavaroiden hintojen äkillinen yleinen lasku, joka seuraa niiden pitkähköä yleistä nousua. Tavaroiden hintojen yleinen lasku voidaan ilmaista rahan suhteellisen arvon nousuna verrattuna kaikkiin tavaroihin ja hintojen yleinen nousu päinvastoin rahan suhteellisen arvon laskuna. Molemissa ilmaisutavoissa on ilmiö julkituotu, ei selitetty. Jos asetan tehtävän: on selvitettävä hintojen yleinen jaksoittainen nousu ja vastaavasti niiden yleinen lasku tai jos muotoilen saman tehtävän näin: on selvitettävä rahan suhteellisen arvon jaksoittainen lasku tai nousu verrattuna tavaroihin, niin nämä eri sanontatavat muuttavat tehtävää yhtä vähän kuin sen kääntäminen saksasta englanniksi. Näin ollen Ricardon rahateoria oli tavattoman sopiva, koska se tekee tautologiasta näennäisesti syysuhteen. Mistä johtuu tavaroiden hintojen jaksoittainen yleinen lasku? Rahan suhteellisen arvon jaksoittaisesta noususta. Mistä johtuu kääntäen tavaroiden hintojen yleinen jaksoittainen nousu? Rahan suhteellisen arvon jaksoittaisesta laskusta. Voitaisiin yhtä oikein sanoa, että hintojen jaksoittainen nousu tai lasku johtuvat niiden jaksoittaisesta noususta ja laskusta. Itse tehtävä on asetettu sillä edellytyksellä, että rahan sisäinen arvo, ts. jalometallien tuotantokustannusten määräämä rahan arvo pysyy *muuttumattomana*. Mikäli tautologiasta pitäisi saada jotakin muuta kuin tautologia, niin on otettava huomioon, että se perustuu alkeellisimpien käsitteiden väärinymmärtämiselle. Jos $A:n$ $B:ssä$ mitattu vaihtoarvo laskee, tiedämme sen voivan johtua yhtä hyvin $A:n$ arvon laskusta kuin $B:n$ arvon noususta. Samoin siinä käänteisessä tapauksessa, että $A:n$ $B:ssä$ mitattu vaihtoarvo nousee. Kun tautologian on kerran annettu muutua syysuhteksi, seuraa kaikki muu helposti. Tavaroiden hintojen nousu aiheutuu rahan arvon alenemisesta, mutta rahanarvon aleneminen taas johtuu, kuten Ricardo on meille opettanut, liian täydestä kierrosta, ts. siitä että kiertävän rahan paljous nousee sen oman sisäisen arvon ja tavaroiden sisäisten arvojen määräämän tason yläpuolelle. Samoin kääntäen tavaroiden hintojen yleinen

lasku johtuu rahan arvon noususta sisäisen arvonsa yläpuolelle vajaan kierron seurauksena. Hinnat kohoavat ja laskevat siis jaksoittaisesti, koska rahaa kiertää jaksoittaisesti liian paljon tai liian vähän. Jos nyt vaikkapa osoitettaisiin, että hintojen nousu sattuisi yhteen vähentyneen rahakierron kanssa ja hintojen lasku lisääntyneen kierron kanssa, voitaisiin silti väittää, että seurauksena jostakin tilastollisesti tosin täysin todistamattomasta kiertävän tavaramäärän pienenemisestä tai suurenemisestä kiertävän rahan paljous on suurentunut tai pienentynyt, joskaan ei absoluuttisesti niin kuitenkin suhteellisesti. Näimme, että Ricardon mukaan täytyy näitä hintojen yleisiä heilahduksia tapahtua myös puhtaasti metallisessa kierrossa, mutta ne tasapainottuvat vaihdelleessaan, sillä esimerkiksi rahan vajaa kierto aiheuttaa tavaroiden hintojen laskun, tavaroiden hintojen lasku aiheuttaa tavaroiden viennin ulkomaille, tämä vienti aiheuttaa rahan virtaamisen kotimaahan, ja tämä rahan virtaaminen puolestaan aiheuttaa jälleen tavaroiden hintojen kohoamisen. Kierron ollessa liian täysi käy päinvastoin, silloin tuodaan tavaroita maahan ja rahaa viedään maasta. Koska nyt huolimatta Ricardon metallikierron luonteesta itsestään johtuvista yleisistä hintojen heilahteluista niiden jyrkkä ja väkivaltainen muoto, niiden kriisimuoto kuitenkin kuuluu kehittyneen luottolaitoksen aikakausiin, niin käy päivän selväksi, ettei pankkisetelien liikkeellelaskua säädellä täsmällisestimetallisen kierron lakien mukaan. Metallikierrolla on parannuskeinonsa jalometallien tuonnissa ja viennissä, sillä jalometallit astuvat heti kiertoon metallirahana ja näin ollen panevat sisään tai ulos virtaamalla tavaroiden hinnat laskemaan tai kohoamaan. Pankkien on nyt saatava keino-tekoisesti aikaan sama vaikutus tavaroiden hintoihin jäljittelemällä metallikierron lakeja. Jos kultaa virtaa ulkomailta maahan, se todistaa kierron olevan vajaan, rahan arvon olevan liian korkean ja tavaroiden hintojen olevan liian alhaisia, ja niin muodoin täytyy kiertoon heittää pankkiseteleitä suhteessa vasta maahan tuotuun kultaan. Pankkiseteleitä täytyy päinvastoin vetää kierrosta suhteessa siihen, paljonko kultaa virtaa maasta. Toisin sanoen pankkisetelien liikkeellelaskua täytyy sää-

dellä jalometallien tuonnin ja viennin tai vaihtokurssin mukaan. Siitä Ricardon väärästä edellytyksestä että kulta on ainoastaan metallirahaa ja tästä syystä kaikki maahan tuotu kulta lisää kiertävää rahaa ja saa siksi hinnat nousemaan ja että kaikki maasta viety kulta vähentää metallirahoja ja saa siksi hinnat laskemaan — tästä teoreettisesta edellytyksestä tulee tässä *käytännön koe*, jolla pannaan niin paljon metallirahaa kiertämään kuin kullakin hetkellä on kultaa. Lordi Overstone (pankkiiri Jones Loyd), eversti Torrens, Norman, Clay, Arbuthnot ja lukemattomat muut kirjoittajat, jotka tunnetaan Englannissa »rahan kiertokulun periaatteen» (currency principle) koulukuntana, eivät ole ainoastaan saarnanneet tätä oppia, vaan ovat tehneet siitä Sir Robert Peelin vuosina 1844 ja 1845 säädetyillä pankkilaeilla Englannin ja Skotlannin pankkilainsäädännön perustan. Tämän opin valtaavaa epäonnistumista niin teoreettisesti kuin käytännöllisestikin laajimmassa kansallisessa mittakaavassa tapahtuneiden kokeilujen jälkeen voidaan käsitellä vasta opissa luotosta.* Mutta sen verran voidaan jo havaita miten Ricardon teoria, joka eristää rahan sen juoksevassa kiertovälinemuodossa, päättyy siihen käsitykseen, että jalometallien lisääntymisellä ja vähenemisellä on absoluuttinen vaikutus porvarilliseen talouteen, millaisesta monetaarijärjestelmän harhausko ei koskaan edes

* Muutamia kuukausia ennen vuoden 1857 yleisen kauppakriisin puhkeamista tutki alahuoneen komitea vuosien 1844 ja 1845 pankkilakien vaikutuksia. Lordi Overstone, näiden lakien isä teorian puolelta ryhtyi tällaiseen itsekehuun lausunnoissaan komitealle: »Seurattaessa tiukasti ja tarkasti vuoden 1844 lain periaatteita on kaikki sujunut säännönmukaisesti ja helposti, rahajärjestelmä on varma ja luja, maan vauraus on kiistaton, yleinen luottamus vuoden 1844 lakiin vahvistuu päivä päivältä. Mikäli lautakunta haluaa vielä lisää käytännön todisteita lain pohjana olevien periaatteiden terveydestä ja sen takaamista suotuisista seurauksista, niin annan tässä todenmukaisen ja tyhjentävän vastauksen: »Katsokaa ympärillenne, tutkikaa maamme liike-elämän tämänhetkistä tilaa, katsokaa kansan tyytyväisyyttä, kaikkien yhteiskuntaluokkien rikkautta ja hyvinvointia. Tämän tehtyään lautakunta pystyy päättämään, haluaako se kumota lain, jolla on päästy tällaisiin saavutuksiin.» Näin Overstone paasasi omaa ylistystään 14.7.1857; 12.11. samana vuonna joutui ministeriö kumoamaan omalla vastuullaan toistaiseksi vuoden 1844 ihmeitätekevän lain.

uneksiinut. Näin Ricardosta, joka julisti paperirahan rahan täydellisimmäksi muodoksi, tuli kultaharkkomiesten profeetta.

Sen jälkeen kyn Humen teoria, monetaarijärjestelmän abstrakti vastakohta oli selvitetty viimeistä seuraustaan myöten, asetti *Thomas Tooke* Steuartin konkreettisen rahakäsityksen lopulta jälleen oikeuksiinsa.* Tooke ei johda periaatteitaan mistään teoriasta, vaan vuosien 1793 ja 1856 välisen tavarainhintojen historian tunnontarkasta erittelystä. Vuonna 1823 ilmestyneessä hintojen historiansa ensimmäisessä laitoksessa Tooke on vielä kokonaan kiinni Ricardon teoriassa ja ponnistelee turhaan sovittaakseen tosiasiat yhteen tämän teorian kanssa. Hänen lentokirjastaan »On the currency», joka ilmestyi vuoden 1825 kriisin jälkeen, voidaan jopa pitää ensimmäisenä johdonmukaisena esityksenä käsityksistä, jotka Overstone saattoi myöhemmin voimaan. Jatkaessaan tavaroiden hintojen historian tutkimista Tooken oli kuitenkin pakko oivaltaa, että teorian edellyttämä suora yhteys hintojen ja kiertovälineen paljouden välillä on pelkkää aivohouretta, että kiertovälineen laajeneminen ja supistuminen on jalometallien arvon pysyessä samana aina hintojen heilahdusten vaikutusta eikä niiden syy, että rahankierto ylipäättään on vain toissijainen liike ja että raha saa todellisessa tuotantoprosessissa aivan muita muodonmäärittäjänsä kuin ovat kiertovälineen muodot. Tooken erityistutkimukset eivät kuulu yksinkertaisen metallikierron alueelle eikä niitä voida siksi ottaa tässä puheeksi, ei liioin *Wilsonin* ja *Fullartonin* samansuuntaisia tutkimuksia.** Kukaan näistä kirjoittajista ei käsitä rahaa yksipuolisesti, vaan sen eri momenteissa, joskin vain aineellisesti, ilman mitään elävää yhteyttä enem-

* Tooke ei lainkaan tuntenut Steuartin teosta, kuten ilmenee Tooken teoksesta *History of Prices from 1839 to 1847*, Lontoo 1848. Hän esittää siinä yhteenvedon rahateorioiden historiasta.

** *An Inquiry into the Currency Principle, the Connection of Currency with Prices etc.*, 2.painos, Lontoo 1844 on Tooken tärkein teos *History of Prices* -teoksen rinnalla. Jälkimmäisestä hänen tutkijatoverinsa Newmarch on julkaissut kuusi osaa. *Wilsonin* teosta olemme jo lainanneet. Lopuksi on vielä mainittava *John Fullartonin* teos *On the Regulation of Currencies* (Kiertovälineiden sääntelystä), 2. painos, Lontoo 1845.

pää rahan eri momenttien kesken kuin taloudellisten kategorioiden kokonaisjärjestelmän kanssa. Niinpä he yhdistävät väärin *kiertovälineestä* eroavan *rahan pääomaan* tai jopa tavaraan, vaikka heidän toisaalta on pakko silloin tällöin pitää voimassa rahan ja näiden molempien välinen ero.* Kun esimerkiksi kultaa lähetetään ulkomaille, sinne lähetetään todellisuudessa pääomaa, mutta samoin käy kun maasta viedään rautaa, puuvillaa, viljaa, lyhyesti sanottuna mitä tavaraa hyvänsä. Molemmat ryhmät ovat pääomaa, eivätkä ne näin ollen eroa toisistaan pääomana, vaan rahana ja tavarana. Kullan rooli kansainvälisenä vaihtovälineenä ei siis johdu sen pääomana saamasta muodonmäärityksestä, vaan sen ominaistoinnosta rahana. Samaten kun kultaa tai pankkisetelit sen tilalla toimivat maksuvälineenä kotimaan kaupassa ne ovat samalla pääomaa. Mutta pääoma ei voisi tavararan muodossa tulla niiden tilalle, kuten esimerkiksi kriisit hyvin kouriintuntuvasti osoittavat. Siis kullasta tekee maksuvälineen jälleen se, että kultaa eroaa rahana tavarasta, ei sen oleminen pääomana. Silloinkin kun pääomaa viedään maasta suoraan pääomana, esimerkiksi lainattaessa tietty arvosumma korkoa vastaan ulkomaille, riippuu suhdanteista viedäänkö se maasta tavarana vai kullan muodossa. Jos pääomaa viedään viimeksi mainitussa muodossa, näin tehdään sen ominaisen muodonmää-

* »On erotettava toisistaan raha tavarana, toisin sanoen pääoma, ja raha kiertovälineenä.» (*Tooke. An Inquiry into the Currency Principle jne.*, s. 10.) »Voidaan luottaa siihen, että se kultaa ja hopeaa, joka saadaan tuotetuksi, realisoit lähes tarkalleen tarvittavan summan... Kullalla ja hopealla on se mittaamaton etu kaikkiin muihin tavaralajeihin verrattuna... että niitä käytetään yleisesti rahana... Velkoja, enempää ulkomaisia kuin kotimaisiakaan, ei sovi tavallisesti maksettaviksi teessä, kahvissa, sokerissa tai indigovärisissä, vaan metallirahassa. Ja lähettäessään rahaa joko äsken mainittuina metallirahoina tai harkkoina, jotka voidaan heti muuttaa metallirahaksi vastaanottajan maassa rahalaitoksessa tai markkinoilla, lähettäjä saavuttaa tarkoituksensa aina varmimmalla, nopeimmalla ja tarkimmalla tavalla, ilman kysynnän puutteen tai hinnan heilahtelun aiheuttaman virhelaskelman vaaraa.» (*Fullarton, mts. 132, 133.*) »Kaikki muut tavarat» (paitsi kultaa ja hopeaa) »voivat määrältään tai laadultaan jäädä tavanomaisen kysynnän ulkopuolelle siinä maassa, mihin ne lähetetään.» (*Tooke. An Inquiry jne.*)

rityksen vuoksi, mikä jalometalleilla on rahana tavaraan verrattuna. Ylipäänsä nämä kirjoittajat eivät tarkastele rahaa ensi sijassa siinä abstraktissa asussa, missä se kehittyy yksinkertaisen tavarankierron sisällä ja missä se syntyy itse prosessiin joutuvien tavaroiden suhteesta. Näin ollen he horjuvat jatkuvasti rahan tavaran vastakohtana saamiensa abstraktien muodonmääritysten ja niiden rahan määritysten välillä, joihin kätkeytyy konkreettisempia suhteita, kuten pääoma, revenue* yms.**

* — tulo. *Toim.*

** Tarkastelemme rahan muuttumista pääomaksi kolmannessa luvussa, joka käsittelee pääomaa ja päättää tämän ensimmäisen jakson.